

ΑΙΠΥΤΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

*«... Οἳ δ' ἔχον Ἄρκαδίνην ὑπὸ Κυλλήνης ὄρος αἰπύ,
Αἰπύτιον παρὰ τύμβον, ἴν' ἀνέρες ἀγχιμαχῆται, οἳ
Φενεόν τ' ἐνέμοντο... Στύμφηλόν τ' εἶχον...».*

(Ιλιάδα Β. 605-608)

ΤΡΙΠΛΟ ΤΕΥΧΟΣ 26-28

ΕΤΟΣ Ι' - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2002

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

Το περιοδικό ονομάστηκε "Αΐπυτος" από την αναφορά στην Ιλιάδα "Αΐτύτιον παρά τύμβον" που έγινε θρύλος και μένει ζωντανός ως τις μέρες μας.

Αιώνες τώρα ψάχνουν να βρουν τον κρυμμένο θησαυρό του, κάπου στις πλαγιές της Ζήριας που είναι θαμμένος κι αφού μέχρι τώρα δε βρέθηκε, τον κάναμε περιοδικό και ψάχνουμε για τον άλλο θησαυρό, της ιστορίας, του πολιτισμού και της ζωής του τόπου μας.

✿ **Εξώφυλλο:** Το παλιομονάστηρο. Ο παλαιός Αη-Γιώργης (Άγιος Φανούριος σήμερα) μέσα στο φράγμα του Δόξα. (Φωτ. Παναγιώτης Καλλίρης)

✿ **Οπισθόφυλλο:** Λεύκες στη λίμνη της Στυμφαλίας. (Φωτ. Παναγιώτης Καλλίρης)

Κοσμήματα και νομίσματα

Ευρήματα από τις ανασκαφές στην αρχαία Στύμφαλο.
(Φωτογραφικό Αρχείο Καναδικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αθηνών)

Έτος ίδρυσης 1993.
Περιοδική Έκδοση
μη κερδοσκοπική
Τριπλό Τεύχος 26-28
Έτος Ι' - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2002

■
Ιδιοκτησία - Έκδοση
Διεύθυνση - Σύνταξη:
Σπύρος Κ. Μιχόπουλος
Κατομπίρη 49
15561 - Χολαργός
Τηλ & Fax: 210 6511883

■
Στην ίδια διεύθυνση:
Αλληλογραφία
Συνεργασίες - επιταγές

■
www.korinthorama.gr/aiptytos
e-mail:

aiptytos@korinthorama.gr

■
Ετήσια συνδρομή 15 €

■
Στους μαθητές των
Γυμνασίων και Λυκείων
Στυμφαλίας - Φενεού
αποστέλλεται δωρεάν.

■
Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις
του συγγραφέα του

■
Φωτοσύνθεση - Μοντάζ
Ηλεκτρονικές Τέχνες
Αραχώβης 61, Εξάρχεια
Τηλ.: 210 3300914
Fax: 210 3303282
e-mail: rappas@aias.gr

■
Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:
Αφοί Ν. Παππά & Σία ΑΕΒΕ
Ν. Πλαστήρα 256 Αγ. Ανάργυροι
Τηλ.-Fax: 210 2618940
210 2632257
e-mail: arappa@otenet.gr

■
Διεθνής Κωδικός αριθμός
περιοδικού:
(ISSN) 1106-0387
€ 8

«...ἐπικεκλημένον δέ τοῦ Φονέως...»

Φωτ. Μιχ. Κωσταράς

(Από το ΓΕΩτρόπιο τ. 90 της "ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ"

Μοναχός, «ολομόναχος», ο πατήρ Γεννάδιος, ηγούμενος του Μοναστηριού και του εαυτού του, αγναντεύει ψηλά από το αρχονταρίκι, μήπως και έρχονται καλύτερες μέρες διά το «Ίερόν και Σταυροπηγιακόν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, ἐπικεκλημένον δέ τοῦ Φονέως...» ὅπως καταλογάδην αναφέρεται στα πατριαρχικά σιγίλια, ἐπίκληση που ἴσως παραπέμπει στον Αηγιώργη ως φονέα του δράκοντα. Ὅμως το Μοναστήρι δεν εἶναι του «Φονέως» ἀλλά του Φενεού, (πανάρχαιο ὄνομα της περιοχῆς που παραφθάρηκε –Φενεός –Φονιός –Φονιάς) και στέκει ἐκεῖ ἀπό το 16-93 ὅπως ιστορεῖ, κομμένη στα δύο δεξιά και αριστερά στα δύο ἀγκωνάρια της αυλόπορτας, ἀνάγλυφη η χρονολογία κτίσεως.

Το ἀνυπολόγιστης ιστορικής ἀξίας μεταβυζαντινό μνημεῖο, κινδυνεύει ἀπό την εγκατάλειψη και τη φθορά, ἀν δεν ληφθοῦν μέτρα. Και τί να πρωτοκάνει ο ἅγιος αὐτός ἀναχωρητής, που το φροντίζει και το υπηρετεῖ μια ζωὴ μόνος του. Ο Θεός να βάλει το χέρι του και ο Αηγιώργης το κοντάρι του για να το στηρίξει να μην πέσει.

“Ο Αἴτυτος”

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Της σύνταξης: «Επικεκλημένον δε του Φονέως»	193
Φρανσουά Πουκεβίλ: Στον Αη-Γιώργη του “Φονιά”	195
Στυλιανός Παπαδόπουλος: Ο πνευματικός Γέρον Ανθιμος	198
Νίκη Γουλανδρή: Ένας λόγος για τη Δροσοπηγή	201
Νίκος Κανάκης: Ο πληθυσμός του χωριού μου (ποίημα).....	204
Η παλαιά Παναγία της Καστανιάς	205
Κων/νος Δημόπουλος: Ο καθηγητής Σπύρος Μουλόπουλος.....	209
Η προτομή του Κων/νου Παπακων/νου στην Κόρινθο.....	212
Hector Williams: Ανασκαφές στην αρχαία Στύμφαλο, 2001	215
Βαγγέλης Δημητριάδης: Ψεύτικα σενάρια (ποίημα)	219
Στυμφαλία 2002. Εορταστικά και άλλα	220
Συνέντευξη με τον καθηγητή Hector Williams	223
Γιάννης Βλαχογιάννης: Ιστορικά και ονοματολογικά του χωριού Καλύβια	227
Παναγιώτης Φούγιας: Τα ασβεστοκάμνα του Φενεού	230
Σπύρος Μιχόπουλος: “Αποζημιώσεις δια τον φόνον ίππου”.....	231
Απόστολος Τζαφερόπουλος: Κόρινθος και ίπποι	233
Αφέντρα Μουτζάλη: Πρωτοβυζαντινή αγροικία στη θέση “Βαρελάς” Αγ. Βασιλείου	236
Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου: Πέτρα ελληνική (ποίημα)	240
Αναστασία Κουμούση: Μεσαιωνικό κάστρο Αγ. Βασιλείου Κορινθίας	241
Γιάννης Λώλος: Ο βιασμός της Κορινθιακής γής.....	246
Αριστ. Βουγιούκας: Ο μεγάλος ντορός (ποίημα)	248
Νίκος Ματσανιώτης: Όσα θέλει και δεν έχει η παιδική ψυχή	249
Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη: Η Παναγία η Μισοσπορίτισσα.....	252
Σπύρος Μιχόπουλος: Η γοητεία του αριθμού 4	255
Ηλίας Οικονόμου: Πίστη και Εποποιία	263
Δημ. Σ. Λουκάτος: Οπλίτης στο Αλβανικό Μέτωπο	267
Μαρία Λαδά-Μινώτου: Το έπος του '40 στη ζωγραφική και χαρακτική.....	270
Νίκος Μιχόπουλος: Αναμνήσεις απο την εκστρατεία στη Μ. Ασία.....	281
Δημήτριος Λύρας: Οι παλιές φωτογραφίες.....	285
Μαρία Μέξια-Θωμαΐδου: Δύο ιστορικές εκθέσεις στο Μουσείο Κορίνθου	290
Μαρία Αρώνη: Μουσείο Φρουσία. Ένα Μουσείο για τη ζωγραφική.....	294
Από τις παλιές εφημερίδες	297
Στυμφαλιακά, Φενεάτικα και άλλα	298
Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου: Μνήμη πατρίδας (ποίημα)	301
Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη: Σπύρος Μιχόπουλος ο εθελοντής της Πατριδογνωσίας	312
Αρ. Βουγιούκας: Στιγμιότυπα από το βίο και την πολιτεία του Σ. Μιχόπουλου	317
Σπύρος Μιχόπουλος: Ο μπαρμπα-Αντώνης της Δροσοπηγής.....	322
Δελής Τριαντάφυλλος: Βασίλειος Κ. Κωστόπουλος	323
Νατάσα Κεσμέτη: Πανώρια Ρέλια	324
Είταν- έγραφαν για τον Αίγυπτο	326
Βιβλιοπαρουσίαση	332
Ενίσχυσαν την προσπάθεια.....	336

Fred. Boissonnas. Άγιος Γεώργιος Φενεού. (Φωτ. 1903)

Φρανσουά Πουκεβίλ

Στον Αη-Γιώργη του “Φονιά”

Περνώντας από το διάσελο της Καστανιάς δεν αργήσαμε να φθάσουμε στην κοιλάδα του Φονιά. Ή η γη που καλύπτεται από αμπέλια τη διασχίζουν αρκετά μονοπάτια. Εμείς βαδίσαμε δυτικά για να φθάσουμε στη Ζαρούχλα ένα κεφαλοχώρι μέσα σε καταπράσινο δάσος (εννοεί το χωριό Αρχαία Φενεός, πρώην Καλύβια που τότε λεγόταν Ζαρουχλείκα Καλύβια). Ήταν εποχή του τρύγου που εδώ στα ορεινά γίνεται όψιμα και οι κάτοικοι γιόρταζαν το γεγονός. Στο δρόμο, για αρκετό διάστημα, συνεντούσαμε παρέες χωρικών που μετέφεραν με τα ζώα τους φορτωμένα κοφίνια με σταφύλια ή ασκιά με μούστο (...)

Σ.Σ. Ο Φρανσουά-Σάρλ-Υγκ-Αωράν Πουκεβίλ όπως είναι το πλήρες όνομά του (1770-1888) Γάλλος ιερομόνος που αποσηματίστηκε και μετά έγινε γιατρός, ύστερα από αιχμαλωσία και φυλακίσεις που υπέστη, διορίστηκε από τον Ναπολέοντα διπλωματικός εκπρόσωπος της Γαλλίας στην αυλή του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, για να βρεθεί το 1815-1816 πρόξενος της Γαλλίας στην Πάτρα. Την περίοδο εκείνη περιηγήθηκε την Πελοπόννησο και στις αρχές φθινοπώρου του 1816 πέρασε από τη Στυμφαλία και το Φενεό.

Το 1820 εκδίδεται στο Παρίσι το πεντάτομο έργο του “Ταξίδι στην Ελλάδα” (Voyage dans la Grèce), ο πέμπτος τόμος του οποίου αναφέρεται στην Πελοπόννησο, όπου με συναρπαστικό ύφος παρουσιάζει, ιστορικά, αρχαιολογικά, οικονομικά, στατιστικά και άλλα στοιχεία και καταγράφει εικόνες της ελληνικής

Μέσα σ' αυτές τις συνοδείες υπήρχαν και μερικές πολύ όμορφες και γοητευτικές γυναίκες. Από τα μεγάλα γαλανά και ντροπαλά μάτια τους και από τις περιότεχνες ξανθές πλεξούδες των μαλλιών τους, καταλάβαινες ότι δεν ανήκαν στη συνοδεία του γιου της Σεμέλης (του Διονύσου). Βάδιζαν γνέθοντας ενώ ακούγονταν τα μελαγχολικά τραγούδια τους που ο απόηχός τους έσβηνε σιγά-σιγά καθώς πλησιάζαμε στα πατητήρια, όπου όλη η οικογένεια πατούσε ξυπόλυτη τα χρυσά τσαμπιά. Μερικές Φενεάτισσες παραμερίζαν από το δρόμο μας, από ντροπή, ενώ μερικές άλλες, για να μας δείξουν ότι ήσαν χριστιανές, μας χαιρετούσαν κάνοντας το Σταυρό τους. Καθώς πλησιάζαμε στην όχθη του ποταμού Αροάνιου, μας περικύκλωσε μια παρέα ροδομάγουλων νεαρών που μας ρωτούσαν από που ερχόμαστε, τι άνθρωποι είμαστε και τι γυρεύουμε στον τόπο τους, αλλά δεν τους απαντήσαμε (...)

Με μια ματιά που ρίξαμε γύρω μας είδαμε στη βάση των βουνών του οροπεδίου τα ίχνη που σχημάτισαν τα νερά της λίμνης που τα περιγράφει και ο Πausανίας.

Σε λίγο φθάσαμε στο χωριό Ζαρούγλα. Τα τριακόσια και πλέον σπίτια του ανάμεσα σε φτελιές, μουριές, οπωροφόρα δέντρα και περιποιημένα περιβόλια, μου έδωσαν την εντύπωση ενός παραδεισένιου τόπου. Τριακόσια μέτρα δυτικά του χωριού, πάνω σε ένα κωνικό λόφο με ισιωμένη την κορυφή του διέκρινα τα ερείπια της αρχαίας πόλεως του Φενεού.

Σε μικρή απόσταση από εκεί αφήσαμε δεξιά μας τα χαλάσματα της παλαιάς μονής του Αγίου Γεωργίου που αργότερα είχε μεταφερθεί σε ψηλότερο μέρος. Σε λίγο φτάσαμε στο νέο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου που έμοιαζε σα να είχε κρυφτεί μέσα σ' ένα δάσος από πλατάνια και καστανιές (...)

Βρήκαμε τον ηγούμενο όρθιο στην αυλή να ακουμπά στην ιερατική του ράβδο, τριγυρισμένο από μοναχούς που μόλις είχαν επιστρέψει από τις γεωργικές εργασίες τους. Έψελναν τον εσπερινό. Ο ηγούμενος με τη ζωηρή φωνή του ήθελε να επικαλεσθεί την επουράνια ευλογία και παρακαλούσε το Θεό να διώχνει μακριά από το κοινόβιό τους, τους πειρασμούς και τα κακά πνεύματα. Ο αρχοντάρης μοναχός, που του είχαν αναθέσει να μας υποδεχθεί, μας οδήγησε στο ναό της μονής, μια εκκλησία στολισμένη με ασημένια ή επίχρυσα πολυκάντηλα, πολυελαίους και λυχνάρια και με τάματα που τα πρόσφεραν στον Άγιο κάποιοι από τους πιστούς που επισκέπτονταν το μοναστήρι.

Ο ηγούμενος μας παραχώρησε ένα άνετο κελί για να μείνουμε κι εμείς ανάψαμε φωτιά, γιατί σ' εκείνα τα ορεινά μέρη το κρύο είχε αρχίσει ήδη να γίνεται αισθητό. Αφού ξεκουραστήκαμε για λίγο βγήκα έξω, συνοδευόμενος από ένα μοναχό για να με κατατοπίσει για ό,τι θα έβλεπα. Ήθελα να προλάβω, πριν δύσει ο ήλιος, να αποτυπώσω τον ορίζοντα των γύρω βουνών. Χρησιμοποιώντας την πυξίδα μου κατέγραψα την ακριβή θέση του διάσελου της Καστανιάς στο Γερόντειο όρος που είχα ήδη εξερευνήσει τη βόρεια πλευρά του από τη με-

ζωής, ήθη, έθιμα ακόμη και δημοτικά τραγούδια των τόπων που επισκέφθηκε. Από την αφήγησή του για το Φενεό παραθέτουμε εδώ μικρά αποσπάσματα που αναφέρονται κυρίως στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου όπου φιλοξενήθηκε για ένα βράδυ και την επομένη αναχώρησε για τα Καλάβρυτα. Να σημειωθεί ότι σε όσα γράφει για την περιοχή υπάρχουν πολλές ανακρίβειες, ίσως από εσφλαμμένες πληροφορίες που πήρε, αλλά αυτό δε μειώνει την αξία της περιγραφής του. Στο γαλλικό κείμενο υπάρχουν πολλές υποσημειώσεις οι οποίες δεν καταχωρούνται εδώ.
 Μετάφραση από τα Γαλλικά σε ελεύθερη απόδοση: Σοφία Λύτινα-Μιχοπούλου.

ριά της Στυμφαλίας και προσδιόρισα τις τομές του. Ο μοναχός που μου έλεγε τις ονομασίες των τοποθεσιών που κατέγραφα με πληροφόρησε ότι στο διάσελο της Καστανιάς το χιόνι κρατάει όλο το χρόνο και καθώς είναι παγωμένο το κόβουν σε κομμάτια και το πηγαίνουν στο Άργος και στην Τρίπολη. Κατάφερα να σχεδιάσω τις βουνοκορφές της οροσειράς του Φενεού. Στον αυχένα του όρους Κράθης κατέγραψα το διάσελο της Ζαρούχλας και απεικόνισα τις δυτικές οροσειρές που φτάνουν μέχρι το Χελμό, στον αυχένα που λέγεται διάσελο του Κυνηγού. Τέλος, πάνω σ' ένα βουνό που υψώνεται κατακόρυφα, τη Δουρδουβάνα, μπόρεσα να προσδιορίσω τη θέση του κυκλώπειου τείχους της ακρόπολης των Καρυών (...)

Οι σημερινοί Φενεάτες έχουν εγκατασταθεί σε δώδεκα χωριά, από τα οποία σπουδαιότερα είναι: ο Φονιάς βορειοανατολικά της μονής του Αγίου Γεωργίου, Ζαρούχλα, Καρυά και Γκούρα στα οποία αναφέρθηκα ήδη και Ρωμαίικος Ταρσός Γκιόζα, Συβίστα και Άμιλος που θα περιγράψω στη συνέχεια. Ο πληθυσμός του Φενεού, αν προστεθεί και εκείνος των τεσσάρων Ζευγολατιών, φτάνει τις οχτακόσιες τριάντα χριστιανικές οικογένειες, που σημαίνει ότι οι ορθόδοξοι χριστιανοί κάτοικοι είναι περίπου τέσσερις χιλιάδες εκατόν πενήντα. Είτε είναι γεωργοί είτε κτηνοτρόφοι ζουν όλοι στην εποχή της Ρέας.

Όσπου να ετοιμασθεί το δείπνο, εγώ επισκέφθηκα τα κελιά. Ένας από τους υποτακτικούς ήρθε να μου πουλήσει ένα ορειχάλκινο νόμισμα που στη μία όψη εικονιζόταν η κεφαλή του Απόλλωνα ή του Ιππίου Ποσειδάνα, προς τιμήν του οποίου ο Οδυσσεάς είχε χτίσει ναό στο Φενεό, όπου με τη βοήθειά του βρήκε εδώ τις φοράδες του που είχε χάσει. Στην άλλη όψη εικονιζόταν άλογο στη βοσκή και η λέξη ΦΕΝΕΩΝ.

Η βραδυά μας πέρασε ακούγοντας τους μοναχούς να μας ιστορούν βίους Αγίων και θαύματα και να μιλούν για βρικόλακες που τις νύχτες τριγυρίζουν στη λίμνη του Ζαρακά. Ένας μάλιστα από αυτούς, ο μοναχός Κωνσταντίνος που εκείνη την ημέρα έτυχε να λείπει, έλεγε ότι τους έχει δει στη ζωή του εκατό φορές και πολύ συχνά τους άκουγε να φωνάζουν. Αν ήταν απόψε εδώ θα μας διηγόταν εξωφρενικά πράγματα.

Οι μοναχοί μιλώντας γι' αυτά, έκλειναν πόρτες και παράθυρα και στριμώχονταν ο ένας πλάι στον άλλο, γιατί φοβόντουσαν τα κακά πνεύματα. Οι διηγήσεις των μοναχών τελείωσαν στις τρεις τη νύχτα γιατί εκείνη την ώρα επέστρεψε ο ηγούμενος ο οποίος, αφού προσκύνησε τις εικόνες των Αγίων και άναψε τα θυμιατήρια, κά.λ. του συνήθιζε να κάνει κάθε βράδυ, μας ευλόγησε και αποσύρθηκε για να μας αφήσει να κοιμηθούμε.

Την επομένη, μόλις άρχισε να χαράζει καθαλικέψαμε στ' άλογά μας και ξεκινήσαμε για τα Καλάβρυτα. Ύστερα από μιας ώρας πορεία και μόλις είχαμε φθάσει στην περιοχή που υπάρχει δάσος από έλατα, άνοιξαν οι καταράχτες του ουρανού, και οι γύρω χείμαρροι φούσκωσαν και μας κύκλωσαν τα νερά. Οι αγωγιάτες μας, τότε βλαστημούσαν και πότε προσεύχονταν και παρακαλούσαν τους Αγίους να μας βοηθήσουν και καθαρίσαν τους Φράγκους που ταξίδευαν με τέτοιο καιρό. Τα έβαζαν και με τους μοναχούς που μας είπαν ότι ο καιρός θα ήταν καλός και πολλές φορές μούτζωναν κατά το μοναστήρι και ταυτόχρονα ζητούσαν από τον Αη-Γιώργη να τους συγχωρέσει για την ασέβειά τους. Πέρασαν έτσι δυόμιση ώρες ώσπου να φτάσουμε στην κορυφή της Δουρδουβάνας, αλλά η ανεμοθύελλα ήταν τόσο σφοδρή ώστε δεν μπόρεσα να επισκεφθώ τα ερείπια του Κάστρου. Περνώντας από το διάσελο του Κυνηγού δεν είδα τίποτα άλλο από ένα ανεμοδαρμένο πέραςμα, αποκλεισμένο το χειμώνα από τα χιόνια, αλλά και για όλες τις εποχές επικίνδυνο, αφού εκεί κάνουν επιδρομές και οι λύκοι(...)

Στυλιανός Παπαδόπουλος

Ομότιμος καθηγητής
της Θεολογικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΜΟΡΦΕΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΩΝ ΑΝΑΧΩΡΗΤΩΝ ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΓΕΡΩΝ ΑΝΘΙΜΟΣ Ο ΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΗΣ

Όταν πρωτοσυνάντησα τον μακαριστό πατέρα Ανθιμο δεν μου έκανε μεγάλη εντύπωση. Αυτό σ' ένα μονοπάτι της Σκήτης της Αγίας Άννας. Θυμάμαι όμως, πολύ καλά δύο πράγματα: την οικειότητα της φωνής του και το πρόσωπό του, που λίγο το πρόσεξα. Και τα δύο είχαν κάτι το άγνωστο για μένα, κάτι το αλλιότιχο. Περπατήσαμε λίγο στο μονοπάτι. Δεν είμαστε μόνο οι δυο μας. Ένας μοναχός που περνούσε από το ίδιο μονοπάτι χαιρέτησε τον π. Ανθιμο, προσφωνώντας τον "Πνευματικό". Αποχαιρετιστήκαμε τυπικά.

Σε λίγους μήνες πάλι ανέβαινα τ' ανηφορικά μονοπάτια της Αγίας Άννας. Τώρα, όμως, το λίγο που είχα νιώσει από την φωνή και το πρόσωπο του π. Ανθιμου με οδηγούσε ευθεία στο κελί του, στην Καλύβη των Εισοδίων της Θεοτόκου. Ήταν μόνος, δεν είχε τότε υποτακτικούς.

Η επίσκεψη αυτή άνοιξε μεγάλη προοπτική για μένα. Γνώρισα έναν πολύ προχωρημένο μοναχό, που έζησε κι απέκτησε αρετές με τον κοινοβιακό Κανόνα, παραλλαγμένον κάπως, σύμφωνα με τις συνθήκες Καλύβης και Σκήτης. Έναν μοναχό, που τηρούσε μ' εξαιρετική αυστηρότητα τις μοναστικές υποχρεώσεις του. Ένα που είχε τόση αφοσίωση στον Θεό και στον γέροντά του, που γαλβανίσθηκε τόσο πολύ από την άσκηση, ώστε η αγάπη και η χάρη του Θεού ν' απλωθούν στο πρόσωπό του. Την ευαρέσκειά του ο Θεός την έδειχνε στο ιλαρό, φωτεινό του πρόσωπο. Λες και γινότανε ασθενικό κάτοπτρο, στο οποίο μπορούσες να νιώσεις κάτι, ένα ψήγμα, από την άπειρη αγάπη του Θεού. Με το πρόσωπο αυτό σε αγνάλιαζε ο π. Ανθιμος και σου πρόσφερε αγάπη.

Σ.Σ. Ο Γέρον Ανθιμος, κατά κόσμον Κωνσταντίνος Ζαφειρόπουλος, γεννήθηκε στο Καλλιάνι Στυμφαλίας το 1913. Πολύ μικρός έχασε τη μητέρα του και εξ αιτίας της μητρικής του έφυγε κρυφά από το χωριό. Για κάποιο διάστημα δούλεψε σε μπακάλικο στη Νεμέα για να βρεθεί αργότερα προστατευόμενος κάποιου μοναχού στην Αθήνα και από κει στη Σκήτη της Αγίας Άννης στο Άγιον Όρος όπου εκάρη μοναχός στα 17 του χρόνια. Εκεί ασκήτησε 70 ολόκληρα χρόνια μέχρι την εκδημία του το 1996 θεωρούμενος ως "ο σοφός και θεοφόρος σύγχρονος πατέρας του Άθωος".

Στον σπουδαίο αυτόν συμπολίτη μας αναχωρητή, τον αποκαλούμενο "Ανθιμο τον Πνευματικό" είναι αφιερωμένο το άρθρο αυτό, του επίσης συμπολίτη μας καθηγητή της Πατρολογίας στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Στυλιανού Παπαδόπουλου, που δημοσιεύουμε εδώ.

Οι επισκέψεις μου επαναλήφθηκαν. Και οι θετικές επιστημάνσεις μου αυξήθηκαν. Μαζί, φυσικά και ο σεβασμός μου στον π. Άνθιμο, τον Πνευματικό. Ο σεβασμός αυτός και δη ο αυξανόμενος θαυμασμός δεν οφειλόταν στο γεγονός της καταγωγής. Γιατί, γρήγορα γνωριστήκαμε και ως κοντοχωριανοί. Ακόμα και ως μακρινοί συγγενείς. (Μου εξηγούσε ο μακαριστός, ότι είχαμε κάποια συγγένεια, την οποία εγώ δεν ήξερα, γιατί ο πατέρας μου, που γεννήθηκε στο Μπούζι (Κυλλίνη), στις πλαγιές της Τζήρειας, 600 μέτρα περίπου ψηλότερα από το Καλλιάνι, το χωριό του π. Άνθιμου, είχε από νέος φύγει από την περιοχή. Υπήρξε και άλλος κρίκος που μας συνέδεσε. Ο αδελφός του πατέρα μου, ο μακαριστός επίσκοπος Γεράσιμος Αβύδου (Παλαδόπουλος), που δίδαξε και επισκόπευσε στην Αμερική 45 χρόνια (1995), συνδεόταν κι εκτιμούσε πολύ τον π. Άνθιμο. Νέος μάλιστα, έφθασε κι εγκατεβίωσε και ο θείος μου στην Αγία Άννα, λίγο πιο κάτω από την Καλύβη, όπου μόνασε ο π. Άνθιμος. Έμεινε, όμως, εκεί μόνο 4 χρόνια. (Από την Αμερική συνέστησε στον π. Άνθιμο και τον νυν Γέροντα της Καλύβης των Εισοδίων, τον π. Χερουβείμ).

Πάντοτε, όταν πήγαινα στην Αγία Άννα, είχα την ευλογία να με φιλοξενεί ο π. Άνθιμος. Διανυκτέρευα στην Καλύβη του. Οι ώρες που είχαμε για συζήτηση πολλές. Για μένα τούτο ήταν θησαυρός. Στα πρώτα χρόνια, μάλιστα, που δεν είχε υποτακτικούς, μέναμε τελείως μόνοι. Ευτύχημα, ότι δεν κουραζότανε να μιλάει και ν' απαντάει. Και όταν, όμως, είχε υποτακτικούς, πάλι μου διέθετε χρόνο. Χωρίς να σημαίνει παραμέληση του μοναστικού Κανόνα και των καθημερινών Ακολουθιών στο παρεκκλήσι.

Στο παρεκκλήσι, μου έκανε μεγάλη εντύπωση ο τρόπος που ιερούργουσε. Απλότητα με ιλαρότητα και ταπεινοφροσύνη. Σου δημιουργούσε την αίσθηση του μυστηρίου χωρίς επισημότητα κι επιβλητικότητα. Επίσης εντυπωσιακό ήταν ότι μπορούσε να ψέλνει με την ιδιότητα, την καθόλου σπουδαία, αλλά με γλυκιά θαλωρή φωνή του μακρούς Κανόνες του Όρθρου χωρίς πολλές φορές να έχει ανοικτό βιβλίο. Είχε πολλή δυνατή μνήμη.

Η μνήμη του φαινότανε και στις θεολογικές μας συζητήσεις, οι οποίες για μένα είχαν μεγάλη σημασία. Άλλωστε, όση ώρα και αν είχαμε, μετά τα πνευματικά, συζητούσαμε για θεολογικά περισσότερο ζητήματα. Και δεν χρειάζεται να σημειώσω, ότι εγώ, κυρίως ρωτούσα κι έθετα το θέμα, ενώ ο π. Άνθιμος απαντούσε. Οι απαντήσεις του γίνονταν μακρές και διότι επενέβαινα συχνά και διότι ανέπτυσσε βάσει χωρίων και απόψεων των Πατέρων της Εκκλησίας. Ήταν καταπληκτικός ο βαθμός γνώσεως των Πατέρων και του Πηδάλλου των Νικοδήμου και Αγαπίου. Το βεβαιώνω αυτό, όχι μόνο διότι επανειλημμένα τον άκουσα, αλλά και ως πατρολόγος Καθηγητής, ειδικός για τους Πατέρες, τους οποίους, όμως γνώριζε καλύτερα ο μακαριστός γερο - Άνθιμος.

Ανέβαινα κι έμενα στην Καλύβη του, για να συζητήσουμε πολύ δύσκολα και βαθιά θεολογικά θέματα. Είχε συναίσθηση της δυσκολίας, αλλά ομολογώ, κατέβαινε στο βάθος του θέματος, το αντιμετώπιζε με σχετική ευχέρεια κι έδινε λύση, βάσει Πατέρων της Εκκλησίας. Αυτό συχνά άπαξ. Για μερικές περιπτώσεις, ποτέ δεν άκουσα τόσο ευθύβολες εξηγήσεις. Ήταν ο άνθρωπος στον οποίο μπορούσα να θέσω τα πιο ακανθώδη θεολογικά ερωτηματικά. Και ήταν ο άνθρωπος, του οποίου τις απαντήσεις βρίσκω όλο και περισσότερο επιβεβαιούμενες στους Πατέρες. Είναι γνωστό, πως μερικές φορές τον επισκέφθηκαν ρωμαιοκαθολικοί και προτεστάντες για τη θεολογική του οξύνοια, μα και από την αγάπη του, η οποία υπήρχε και όταν όφειλε να είναι αυστηρός κι ελεγκτικός.

Κάποτε, παραξενεμένος για την ευρύτητα των θεολογικοπατερικών του γνώσεων, τον ρώτησα, πως τα κατάφερε τόσο καλά. “Διάβασα” μου είπε. “Τώρα πια ευκαιρώ λίγο. Στην διάρκεια, όμως, όλης της Κατοχής, που δεν είχαμε παραγγελίες για εικόνες (ήταν αιογράφος ο π. Άνθιμος), όλη την ημέρα διάβαζα”. Βέβαια, πολλοί διαβάζουν, αλλά τα

λησιμονούν και προπαντός δεν κατανοούν το βάθος των πατερικών κειμένων. Ο μακαριστός π. Άνθιμος, αντίθετα, και δυνατή μνήμη διέθετε και προσευχόταν πολύ για τη θεολογική κατανόηση εκείνων που διάβαζε. Γι' αυτό και το αποτέλεσμα ήταν θαυμαστό. Όποιος είχε την τύχη να συζητήσει με τον π. Άνθιμο, έμεινε με την εντύπωση ότι ο μοναχός αυτός είχε μεγάλη σχολική παιδεία, ήταν δηλαδή σπουδαγμένος. Και όμως, με τα σύγχρονα δεδομένα, κυρίως, δεν είχε σπουδάσει καθόλου. Το Ελληνικό Σχολείο που τελείωσε στο χωριό του Καλλιάνι ισοδυναμεί με το εξατάξιο Δημοτικό. Ούτε Γυμνάσιο δεν κάτορθωσε να πάει. Και το Ελληνικό το τελείωσε κακίη κακώς, παρά την αγάπη του στα γράμματα. Γιατί όμως; Η αυστηρή άσκηση, η αγάπη του και η υπομονή στις πολύωρες καθημερινές Ακολουθίες, η αγόγγυστη γηροκόμηση για τρεις ολόκληρες δεκαετίες, η κοπιαστική χειρωνακτική εργασία και η αποδοχή των ποικίλων ταπεινώσεων αποτέλεσαν την πρακτική για τον, από το 1930 μοναχό και από το 1936 ιερομόναχο Άνθιμο. Αλλ' επειδή την πρακτική αυτή δέχθηκε με προθυμία και την εφήρμοσε με αυταπάρηση παραδειγματική, ο μακαριστός π. Άνθιμος χαριώθηκε από το Θεό και με την θεωρία. Έγινε ότι έγραψε ο Θεολόγος Γρηγόριος το 380: "πράξις θεωρίας επίβασις". Διότι αγάπησε πολύ Θεόν και ανθρώπους, διότι κοπίασε αφάνταστα και με δάκρυα πικρά για την πνευματική του κάθαρση, του δώρισε ο Θεός καταστάσεις χαρμονής και δάκρυα πνευματικής χαρμονής. Αυτό φαινόταν κάποτε - κάποτε στο καθαρό φωτεινό του πρόσωπο, στο ιλαρό με αγάπη βλέμμα του, σε στιγμές κατά τη διάρκεια της θείας Λειτουργίας που τελούσε.

Στην Αγία Άννα ζήσανε κοινοβιακά, ασκητικά, αναχωρητικά και ησυχαστικά δυσεξαρίθμητοι μοναχοί. Ο ιερός αυτός τόπος δηλαδή γνώρισε κατ' εξοχήν όλες τις μορφές του μοναχικού βίου και γι' αυτό έγινε παραδειγματικός από κάθε άποψη. Είναι κυρολεκτικά ευτύχημα ότι στην Αγία Άννα λευκάνθηκε και κύρωσε από τους ασκητικούς αγώνες ο γέρο Άνθιμος ο Πνευματικός. Με τους προσωπικούς του ασκητικούς αγώνες κατάλαβaine και αποκρυπτογραφήσε τους αγώνες των παλαιότερών του μοναχών· γιατί σαν μέλισσα ζητούσε να βρει τους προχωρημένους σε αρετή παλαιούς αθλητές, γιατί άκουγε με προσοχή όσα οι θεώμενοι γερο-ασκητές του διηγούνταν για προγενέστερες ασκητικές μορφές, για ασκητήρια, για τις κινήσεις των μοναχών, για τον μεταξύ τους σύνδεσμο, για το που και πότε ήρθε στην Αγία Άννα και πότε κοιμήθηκε ο καθένας. Και είναι ακόμη ευλογημένο ευτύχημα ότι ο παλιός αυτός γερο-πνευματικός είχε θαυμαστό χάρισμα μνήμης, ώστε να συγκρατεί πάντα ταύτα και να τα υπαγορεύει στους υποτακτικούς του. Έτσι εξέδωκε το χρήσιμο και ωραίο βιβλίο "Αγία Άννα. Το ιερό Βήμα του Αγίου Όρους". Λυπάται, όμως, κανείς ότι ο συγγραφέας γερο - Άνθιμος είναι σύντομος, δεν είτε όσα πολλά γνώριζε για πρόσφατους και σύγχρονους αγιαννανίτες. Είπε μόνο λίγα και επιγραμματικά, τηλεγραφικά. Ανέφερε το πόθεν και το που για τον κάθε διακριθέντα αγιαννανίτη μοναχό και μόνο υπογράμμισε το είδος ή τον τρόπο της ασκήσεώς του. Πάντως, με το έργο του μακαριστού Πνευματικού Ανθίμου έχουμε το πρώτο σε τόση έκταση σύγχρονο συναξάρι για πρόσφατες και σύγχρονες του μοναχικού βίου μορφές, που εγκαταβίωσαν στο ιερό Βήμα του Αγίου Όρους, στην Σκήτη της Αγίας Άννας.

Καί νῦν, μακαριστέ πάτερ Ἄνθιμε
 ζῆς καί προγεύεσαι τῆς ἀφθίτου ἐν Χριστῷ δόξης
 μετά τῶν βιογραφηθέντων σου ἀγιαννανιτῶν.
 Ἄξιον καί πάνυ δίκαιον,
 ἀλλά... μέμνησο, παρακαλῶ Ἀββᾶ, καί ἡμῶν τῶν περιλειπομένων,
 ἐν οἷς καί ὁ μετ' εὐγνωμοσύνης σύρων
 τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμάς.

Δροσοπηγή (πρώην Μπάσι): Γενική Άποψη.

(Φωτ. Κώστας Καλιακούδας)

Νίκη Γουλανδρή

Ένας λόγος για τη Δροσοπηγή

Η σύμπραξη των φυσικών στοιχείων που συνθέτουν τη Δροσοπηγή - ερχόμενοι όλοι εδώ απολαύσαμε τη διαδρομή - η γεωγραφική της θέση (στα 800 μέτρα της Ζήρειας πιστεύω ότι είναι περίπου) και η προνομιακή της γειτνίαση με τη Στυμφαλία στην περιφέρεια της οποίας και ανήκει, συνδέουν το χώρο αυτό με τη μυθολογία. Στην Κυλλήνη, τη Ζήρεια όπως τη λένε σήμερα, γεννήθηκε ο Ερμής και ανακάλυψε τη λύρα και στη λίμνη της Στυμφαλίας έδρασε ο μέγιστος ήρωας του αρχαίου κόσμου ο Ηρακλής.

Θα σας πω γιατί αυτά με συγκινούν και με έφεραν εδώ. Πρώτον γιατί η Στυμφαλία είναι ένας από τους χώρους μεταξύ των 200 υγροτόπων της χώρας που το παράρτημά μας στη Θεσσαλονίκη, τον έχει μελέτησει. Και νομίζω, απ' ότι ακούω, η μελέτη αυτή θα αξιοποιηθεί, γιατί εμείς κάνουμε την μελέτη των φυσικών πόρων για τη διατήρησή τους, τον εμπλουτισμό τους και τη συντηρησή τους, πράγμα το οποίο φαντάζομαι ότι η περιφέρεια εδώ θα θελήσει να ακολουθήσει και θα είμαστε πάντα κοντά τους επιστημονικά, ώστε να συμβάλουμε στην διαφύλαξη του χώρου αυτού, του υγρότοπου της Στυμφαλίας, που η ιστορία της πάει σε βάθος χρόνου πολύ μακριά.

Και θα σας πω ακριβώς ότι το Μουσείο μας αυτή τη στιγμή προετοιμάζει μια έκθεση για τον ήρωα Ηρακλή. Οι μισοί από τους άθλους του είχαν οικολογικό περιεχόμενο. Ένας από αυτούς ήταν οι Στυμφαλίδες Όρνιθες, οι οποίες έχουν μυθολογικό και φανταστικό χαρακτήρα, αλλά δεν πάει πάντα να υπάρχει όπως σε όλους τους μύθους, η αληθινή και η εικονική πραγματικότητα. Αυτό που λέμε σήμερα, είναι ότι εκεί υπήρχε η αληθινή πραγματι-

της κυρίως, διέρευσαν προς τα αστικά κέντρα, πράγμα που γίνεται σε όλο τον κόσμο. Όμως βλέπω ότι εσείς δεν απομακρυνθήκατε και επιστρέφετε και είστε πιστοί στο πάτριο έδαφος.

Η σημερινή συνάθροιση στο χωριό σας και η εορτή αυτή, μαρτυρούν τον άρρηκτο δεσμό της γης σας με τους ανθρώπους της. Την έλξη που ασκεί σε εποχές που όλοι μας αισθανόμαστε παγκόσμιοι - περιέργο πράγμα αυτό - αλλά έτσι είναι. Επικοινωνούμε καθημερινώς με όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου. Όμως η έλξη που ασκεί η γη της καταγωγής μας επάνω μας, είναι άρρηκτη, και μας δίνει την ταυτότητά μας.

Γι' αυτό πιστεύω ότι κανείς από οποιοδήποτε σημείο της χώρας μας και από οποιοδήποτε άλλο χώρο και αν χρειαστεί να μεταναστεύσει, να μετοικήσει, πάντα τον τραβάει ο τόπος του από τη γλώσσα. Ίσως ισχυρότερο και από τη γλώσσα, να είναι το χώμα που γεννήθηκε κανείς, που είναι ο ισχυρότερος παράγων.

Βέβαια η περιοχή αυτή έχει το προνόμιο να έχει και αυτά τα καταπληκτικά βουνά. Εμείς ως Μουσείο τα έχουμε ερευνήσει και έχουμε καταγράψει και αρχειοθετήσει όλη τη χλωρίδα της Ζήρειας, την οποία θα θέσουμε και στην διάθεση της περιοχής, όταν κάνετε το Μουσείο στη Στυμφαλία για το οποίο άκουσα ότι θα γίνει ένα κέντρο, όπου θα εκτεθεί η παραδοσιακή τεχνολογία και έχετε πολύ παλιά τεχνολογία εδώ πέρα. Θα ήταν καλό να δώσουμε και όλο τον πλούτο του φυσικού περιβάλλοντος. Και να συνδεθούν κυρίως τα παιδιά σας, τα λίγα παιδιά της Δροσοπηγής αλλά και των χωριών της ευρύτερης περιοχής της Στυμφαλίας, να συνδεθούν με τον φυσικό της πλούτο.

Αντί επιμυθίου

Στο χωριό μου το Μπάσι - Δροσοπηγή το λένε σήμερα και δεν ξέρω γιατί - πραγματοποιήθηκε την 1 Ιουνίου του 2002 μία ιατρική συνάντηση, "ιατρική ημερίδα" θα την έλεγα, από το γνωστό θεραπευτήριο της Αθήνας "ΥΓΕΙΑ" με πρωτοβουλία του νομικού του συμβούλου και συγχωριανού μου, δικηγόρου Δημήτρη Δρόλια.

Στην ομιλήση που παρακολούθησε το ιατρικό "συμπόσιο" αναπτύχθηκαν σχετικά με το περιβάλλον, την ιατρική πρακτική και την υγεία θέματα, από διακεκριμένους επιστήμονες, μεταξύ των οποίων και ο ακαδημαϊκός κ. Δημήτριος Νανόπουλος που μίλησε για τη νόσο Αλτσχάιμερ -Θεός φυλάξει και μακριά από μας που έχουμε και κάποια ηλικία.

Περιττό βέβαια να αναφέρω ότι το ιατρικό εκείνο συμπόσιο, εξελίχθηκε στο τέλος όπως ήταν άλλωστε προγραμματισμένο, σε κατά κυριολεξία συμπόσιο, με συμποσιαστές όλους ανεξαιρέτως τους παρενρεθέντες, επισήμους και μη.

Ως τόσο για μένα, η έκπληξη της ημέρας ήταν η παρουσία στο χωριό μου, μιας προσωπικότητας με διεθνή ακτινοβολία, της κυρίας Νίκης Γουλανδρή την οποία είχα την τιμή να γνωρίσω στο διάστημα της "θητείας" μου στη βιβλιοθήκη της Βουλής, όταν ήταν Υφυπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας τον Κ. Καραμανλή (1974). Και ένιωσα μεγάλη χαρά και συγκίνηση για την τιμή που έκαμε στον τόπο μου να έλθει ως εδώ, και ακόμα μεγαλύτερη όταν την άκουσα να μιλάει με λόγια απλά, ζεστά και τρυφερά γι' αυτό το ξεχασμένο πίσω από τα βουνά χωριουδάκι που αξιόθηκε μιας τέτοιας χάρις.

Όμως, κατά πως λέει και μια παροιμία, από εκείνες της "αγρόαμματης" λαϊκής σοφίας, "η χάρη θέλει αντίχαρη" και τί περισσότερο θα μπορούσα να κάμω εγώ, εκτός από το να πα-

ραθέσω εδώ εκείνη τη γλαφυρή ομιλία της με τον “αυθαίρετο” δικό μου τίτλο “Ένας λόγος για τη Δροσοπηγή”.

Θα ήθελα όμως, παρ’ όλο που ξέρω ότι θα προσκρούσω στη μετριοφροσύνη της και τη σεμνότητά της, να ειπώ δυο λόγια και για την ίδια, ίσως πέρα από εκείνα που είτε η δημοσιογράφος της τηλεόρασης κ. Εύα Ντελιδάκη, όταν παρουσίασε τους ομιλητές.

Η Νίκη Γουλανδρή, αν και σπούδασε πολιτικές και οικονομικές επιστήμες στα Πανεπιστήμια της Αθήνας και της Φρανκφούρτης, ύστερα από ειδικές σπουδές που έκανε στο Εδιμβούργο (Σκωτία), στράφηκε στη μελέτη της ελληνικής χλωρίδας και πανίδας και αφοσιώθηκε στη φυσιογνωσία και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Και λέω αφοσιώθηκε, γιατί όλο της το έργο είναι αποστολή μιας ζωής.

Ένα πρώτο και μέγα βήμα ήταν η ίδρυση (1964) με τον αείμνηστο σύζυγό της Άγγελο Γουλανδρή, του ομώνυμου Μουσείου Φυσικής Ιστορίας στην Κηφισιά, του οποίου σήμερα η κυρία Γουλανδρή είναι πρόεδρος. Πέρα από τη διοίκηση και την γενική εποπτεία που ασκεί στο Μουσείο, έχει κάτω από την άμεση επίβλεψή της τον επιστημονικό και καλλιτεχνικό τομέα και πολλές φορές επιμελείται η ίδια των εκδόσεων του Μουσείου. Ενδεικτικά μόνο αναφέρω εδώ το “Παιωνίες της Ελλάδος” (1983) και το ανεπανάληπτο “Wild Flowers of Greece” (Αγρια λουλούδια της Ελλάδας, 1969) του Κ. Γουλιμή που φιλοτέχνησε η ίδια, ένα αντίτυπο του οποίου κοσμεί τη βιβλιοθήκη μου. Από αυτό (σελ. 37) είναι και η αγριοτριανταφυλλιά (*rosa camina*) της φωτογραφίας που προσφέρω ως ποίκιλμα στο κείμενό της, φυτό και του δικού μας τόπου, που ακόμα αντιστέκεται και επιμένει να ανθεί κάθε άνοιξη, στους πεσμένους φράχτες των ολόξερων κήπων μας. Να ειπώ τέλος ότι η κυρία Νίκη Γουλανδρή εκτός από Υφυπουργός έχει διατελέσει πρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνίδων Επιστημόνων και -μεγάλη τιμή για την Ελλάδα- Γυναίκα της Ευρώπης.

Σπ. Μιχόπουλος

Νίκος Κανάκης

Ο πληθυσμός του χωριού μου

170 του χωριού μου τα σπίτια,
100 τα κλειστά, τ' ανοιχτά 70.
Πατεράδες 50, μανάδες 60,
γιαγιάδες 40, παππούδες 30.
Το όλον: στα χαρτιά
περασμένες ψυχές 430.

Ν' αφαιρέσω θα πρέπει:
Πατεράδες, μανάδες 40,
κορίτσια κι αγόρια 230
που στα ξένα δουλεύουν
να ντυθούνε, να φάνε
και να στείλουν και πίσω.

(Αδημοσίευτο)

Σ.Σ. Ο ποιητής μιλάει εδώ για το δικό του χωριό. Όμως η κ. Γουλανδρή στην ομιλία της, έδωσε μια εικόνα για τον πληθυσμό του δικού μου χωριού, όπου δεν ακούγεται πλέον κλάμα μωρού. Και το σχολείο, που έχει κλείσει από καιρό, κοντεύει να γκρεμιστεί.

«Μια εκκλησιά μολυβωτή...»

Η παλαιά “Παναγία” της Καστανιάς

Μπορεί να μην είναι όπως το λέει ο παιδικός γλωσσοδέτης “μολυβωτή” η παμπάλαια εκκλησιά της Παναγιάς στην Καστανιά, που στέκει εκεί από την εποχή της Τουρκοκρατίας, όμως ο ποιητής που λέει:

“Στο χωριό μας που δεν είναι κι’ ομορφότερο την πλάση
μας αφήκαν οι γονιοί μας μια γερόντισσα εκκλησιά...”

τα ίδια θα έγραφε και για την Καστανιά και τη “γερόντισσά” εκκλησιά της αν τύχαινε να περάσει από εκεί.

Η εκκλησιά που φέρει το όνομα της Παναγιάς και γιορτάζει το Δεκαπενταύγουστο είναι κτίσμα των μέσων του 18ου αιώνα και παραλίγο να χαθεί για πάντα, όταν, ύστερα από την ανέγερση της νέας εκκλησίας του χωριού σε περίοπτη θέση, εγκαταλείφθηκε στο έλεος ... της φθοράς και αποφασίστηκε η κατεδάφισή της.

Όμως χάρη στη σωτήρια επέμβαση του δραστήριου “Συλλόγου” των εν Αθήναις Καστανιωτών” και του ακάματου προέδρου του κ. Πάνου Κασμά, το κτίσμα χαρακτηρίστηκε διατηρητέο μνημείο και έτσι άρχισε η αντίστροφη μέτρηση. Και σήμερα η παλιά Παναγιά στέκει στη θέση της σε πείσμα των καιρών “κοντυλοπελεκητή” - για να ξαναγυρίσουμε στον παιδικό γλωσσοδέτη - και “κοντυλογραμμένη”.

Τα εγκαίνια έγιναν με επισημότητα στις 22 Οκτωβρίου 2002 παρουσία Υπουργών, Βουλευτών, του Νομάρχη και άλλων αξιωματούχων, αλλά και πλήθους Καστανιωτών και πολλών φίλων της Καστανιάς. Μετά τη θεία λειτουργία δόθηκε δεξίωση -προσφορά του Καστανιώτη επιχειρηματία Βασίλη Μπιθαρά- στον ιστορικό πλάτανο της πλατείας όπου παρακάθησαν περισσότερα από 200 άτομα.

Τα καθέκαστα της αποκατάστασης της παλαιάς εκκλησίας σε αληθινό στολίδι, όπως ήταν στα παλαιότερα χρόνια, τα είπε ο πρόεδρος του Συλλόγου την ημέρα των “νέων” εγκαινίων στην ομιλία του που ακολουθεί.

Σπ. Μιχόπουλος

Πανοσιολογιότατε,
 κύριε Υπουργέ,
 κύριοι Βουλευτές,
 κύριε Διοικητή της Ε.Τ.ΒΑ.,
 κύριε Πρόεδρε Εφετών,
 κύριε Δήμαρχε
 κύριοι εκπρόσωποι των πολιτικών και στρα-
 τωτικών αρχών, αγαπητοί φίλοι και φίλες
 του χωριού μας, αγαπητοί Καστανιώτες.

Το θρησκευτικό συναίσθημα είναι φαι-
 νόμενο που συνοδεύει τον άνθρωπο από της
 εμφάνισέως του στη γη, ιδιαίτερα δε είναι
 ριζωμένο στην ψυχή του Ελληνικού λαού, από τα πανάρχαια χρόνια.

Από το συναίσθημα αυτό πηγάζει η ανάγκη ανεγέρσεως όσο το δυνατόν λαμπρότερων
 ιερών οικοδομημάτων, όπου οι πιστοί συγκεντρώνονται για να υμνούν και δοξάζουν το
 δημιουργό και να προσεύχονται.

Το χρέος αυτό οδήγησε και τους δικούς μας προγόνους να θεμελιώσουν αυτό τον πάν-
 σεπτο ναό προς τιμήν της Παναγίας, στα μέσα περίπου της Τουρκοκρατίας.

Σε τούτο το χωριό έφθασαν ως μετανάστες από τη δοξασμένη Πόλη και κατοίκησαν
 εδώ μονίμα οι μεγάλες οικογένειες Οικονομοπούλου, καθώς και οι 5 αρχικές και αρχο-
 ντικές οικογένειες Νίκια ή Νάκανι, από τις οποίες καταγόταν και ο παπάς αυτού του χω-
 ριού που ιερουργούσε σε τούτο το Ναό κατά τους χρόνους της επανάστασεως του 1821.
 Είναι ο θρυλικός Γεώργιος Νίκιας ή Παπανίκιας ο οποίος έλαβε μέρος σε πάρα πολλές μά-
 χες που έγιναν εκείνη την εποχή στο Μωριά και τη Ρούμελη, ως στενός συνεργάτης του
 Θεόδ. Κολοκοτρώνη κι ετιμήθηκε με το βαθμό του Χιλιάρχου, για να επιστρέψει τέλος
 σαν ιερουργός ξανά στο εκκλησάκι αυτό και εδώ να τελειώσει τη ζωή του.

Σ' αυτήν την ευλαβική και ιστορική ημέρα που "ξαναεγκαινιάζουμε" την παλιά μας
 εκκλησία, ημέρα που θα μείνει για χρόνια αξέχαστη, είναι ανάγκη να τονίσουμε ιδιαίτε-
 ρα λίγα ιστορικά γεγονότα για το χωριό μας.

Η Καστανιά ήταν ένα μεγάλο χωριό, ίσως το μεγαλύτερο απ' όλα τα χωριά της ορει-
 νής Κορινθίας, καθ' όσον σύμφωνα με υπάρχοντα στοιχεία, στα μέσα της Τουρκοκρατίας
 αριθμούσε άνω των 2.500 κατοίκους, οι οποίοι, χωρίς να έχουν τα σημερινά σύγχρονα μέ-
 σα, δρόμους, αυτοκίνητα, ηλεκτρισμό και επαφή με τον πιο πέρα κόσμο, είχαν αναπτύξει
 ένα ξεχωριστό δικό τους πολιτισμό, και μια δική τους ξεχωριστή αρχοντιά!...

Η Καστανιά στα νεότερα χρόνια υπήρξε πατρίδα ζηλευτών και συνετών νοικοκυραί-
 ων και πατρίδα πολλών κι εκλεκτών επιστημόνων. Και αρχίζω από το σοφό δάσκαλο του
 χωριού μας στις αρχές του περασμένου αιώνα, τον Ιωάννη Κωστόπουλο και τον καθηγη-
 τή Ευάγγελο Παπαγεωργίου, για να περάσω στους Καστανιώτες γιατρούς που δεν είναι
 και λίγοι και διέπρεψαν στην επιστήμη τους, όπως οι αείμνηστοι: Κων/νος Χριστόπουλος
 στη Νεμέα, ο επωνομαζόμενος "λέων της Νεμέας" για την ισχυρή πολιτική του δύναμη. Ο
 Τσαμαδός που διακρίθηκε στο Κιάτο. Ο Δημήτριος Μουλόπουλος που υπηρέτησε το χω-
 ριό και την περιοχή αρκετά χρόνια και πάνω απ' όλους ο Ευστάθιος Παπακωνσταντίνου

ο γιατρός θρύλος, ο λεγόμενος Γέρω Στάθης που ενώ μετεκπαιδεύτηκε στην Ιατρική στο Παρίσι, επέστρεψε και ριζωσε σ' αυτόν εδώ τον τόπο και τον υπηρέτησε μέχρι το θάνατό του. Να μηνμονεύσω ακόμα τον επίσης γιατρό γιο του Τάκη Παπακωνσταντίνου και τον άλλο γιο του, τον επί ολόκληρη γενεά, Υπουργό, Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων και Αντιπρόεδρο της κυβερνήσεως αείμνηστο Κων/νο Ευστ. Παπακωνσταντίνου. Να μηνμονεύσω επίσης τους λαμπρούς αξιωματικούς που ξεκίνησαν από το χωριό μας, τους αείμνηστους Ιωάννη Μουλόπουλο, Γεώργιο Παπακωνσταντίνου και Κων/νο Κωστόπουλο και τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης αείμνηστο Χρήστο Μουλόπουλο. Και για να αναφερθώ και στους ζώντες, πολλοί είναι οι Καστανιώτες επιστήμονες που διαπρέπουν και συνεχίζουν σήμερα την παράδοση με κορυφαίο τον καθηγητή της Ιατρικής και πρώην πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών κύριο Σπύρο Μουλόπουλο για τον οποίο καμαρώνει η Καστανιά και σεμνύεται η Ελληνική Ιατρική Επιστήμη.

Αν ανέφερα αγαπητοί μου όλα αυτά τα ονόματα, είναι για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα τι μπορεί να παράγει αυτό ο άγονος τόπος; Και η απάντηση είναι ότι "παράγει μυαλά, λαμπερά και ξάστερα μυαλά!"

Τα χρόνια όμως πέρασαν και από τον τόπο αυτό άλλοι έφυγαν για πάντα από τη ζωή και άλλοι, ακολουθώντας το ρεύμα της εποχής, φεύγουν κι όλο φεύγουν, ώστε να σκέπτεται κανείς με δέος, ότι σε πολύ λίγα χρόνια ο τόπος αυτός θα ερημώσει και δε θα υπάρχει πλέον χωριό εδώ στην Καστανιά. Και τότε τι θα γίνει ο ωραίος αυτός ναός;

Ευτυχώς που οι ξενητεμένοι της Καστανιάς, είτε εντός, είτε εκτός της Ελλάδος και προ παντός οι Καστανιώτες των Αθηνών με το νέο φυτώριο των εκλεκτών επιστημόνων, όπως ανέφερα, των υπαλλήλων και επαγγελματιών, δεν ξεχνούν τις ρίζες τους και με νοσταλγία θα έρχονται όλο και συχνότερα να προσκυνούν στην εκκλησία αυτή την Παναγία μας και τους τάφους των προγόνων τους. Και θα τους περιμένει στο ωραίο μας χωριό, η δροσερή αύρα των ωραίων μας βουνών και το πατρικό σπίτι, που όσο μικρό και παλιό κι αν είναι έχει ατέλειωτη στοργή όταν το αντικρίζεις.

Στον ιερό τούτο χώρο εκκλησιάζονταν οι προγονοί μας αλλά και οι τωρινοί Καστανιώτες μέχρι το 1970, με εφημέριο τον αοίδημο παπά Γιώργη Μπινιάρη, που επί τριάντα ολόκληρα χρόνια ιερούργουσε με ζήλο και περισσή ευλάβεια στην παλιά και ιστορική αυτή εκκλησία. Επειδή όμως το οικοδόμημα τούτο με το πέρασμα του χρόνου πάλιωσε, γέμισε ρωγμές, τα ταβάνια του αρχισαν να καταρρέουν, η σκεπή γονάτισε, το τέμπλο σχεδόν κατεστράφηκε, όλα τα κουφώματα σάπισαν ή διαλύθηκαν και κατέστη σχεδόν ετοιμόρροπο, η πλειοψηφία των μονίμων κατοίκων αποφάσισε την μεταστέγαση στη γνωστή νέα μας εκκλησία της Παναγιάς, που χτίστηκε σε πανοραμματική θέση. Όσον για το οικοδόμημα τούτο μέσα στο οποίο βρισκόμαστε τώρα, είχε αποφασισθεί η κατεδάφισή του και η διατήρηση μόνο της αγίας Τραπέζας όπου θα έκαε ακοίμητο το καντήλι της.

Όσο όμως περνούσε ο καιρός οι γνώμες άλλαξαν και επικράτησαν νηφαλιότερες και ορθότερες σκέψεις. Πολλοί ήσαν εκείνοι που δεν συμφωνούσαν με την κατεδάφιση αλλά υποστήριζαν ότι η πατρογονική μας εκκλησία πρέπει να αναστηλωθεί, και να αποκατασταθούν οι φθορές, με ένα λόγο να αναπαλαιωθεί όπως λένε οι ειδικοί. Έτσι και έγινε. Γιατί στο μεταξύ το Υπουργείο Πολιτισμού και ειδικότερα η αρχαιολογική υπηρεσία με απόφασή της χαρακτήρισε το οικοδόμημα διατηρητέο μνημείο και συνεπώς επιβάλλονταν η αναστήλωση και η αποκατάστασή του.

Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση που διαμορφώθηκε αργότερα, ο Σύλλογος των εν Αθήναις Καστανιωτών δεν έμεινε απαθής. Ζήτησε και πήρε από το Υπουργείο Πολιτισμού την άδεια για έναρξη των επιβαλλόμενων ενεργειών που απαιτούνται για την αναστήλωση των διατηρητέων μνημείων και έτσι άρχισε και ολοκληρώθηκε η σωτηρία της παλιάς εκκλησίας μας.

Δεν επιτρεπόταν τόσο στους μονίμους κατοίκους, όσο και στους ξενιτεμένους Καστανιώτες με τις λίαν επαξίες και επιζήλες θέσεις που κατέχουν στην κοινωνία: των επιστημόνων, των βιομηχάνων, των επιχειρηματιών, των εμπόρων, των επαγγελματιών έως και του τελευταίου βιοπαλαιστού, δεν επιτρεπόταν λέγω σε όλους μας να υστερήσουμε στην από κάθε πλευρά αρτιότερη εμφάνιση του ιστορικού αυτού ιερού μας Ναού. Έτσι όλοι μαζί ξεκινήσαμε και ολοκληρώσαμε το θεάρεστο αυτό έργο που βλέπετε εδώ σήμερα.

Μεγάλη είναι η χαρά όλων μας όσοι παριστάμεθα στη σημερινή αυτή ιερή τελετή των “νέων” εγκαινίων του ιστορικού ναού της γενέτειράς μας. Και οι ψυχές των προγόνων μας, είμαι βέβαιος, ότι αυτή την στιγμή περιϋπτανται εδώ τριγύρω μας και αγάλλονται και χαίρονται για το μεγάλο και λαμπρό αυτό επίτευγμα.

Η ηθική βοήθεια όλων των μελών του Συλλόγου και ιδιαίτερος των ευπορότερων Καστανιωτών, είχαν ως αποτέλεσμα να εμφανίζεται σήμερα εμπρός μας ο ανακαινισμένος ούτος ιερός Ναός στην κατάσταση που βλέπετε, όρθιος, απλός, λιτός, απέριττος αλλά και μεγαλοπρεπής. Και σήμερα, ύστερα από 31 ακριβώς χρόνια, επαναλειτουργεί παρουσία όλων των Καστανιωτών και των επισήμων προσκεκλημένων μας.

Η προσπάθεια και το αποτέλεσμα άξιζα προς μίμηση. Το έργο λαμπρό, ο άθλος μέγας!... Εντός ελαχίστου χρόνου οι Καστανιώτες όλοι καταφέραμε να παραδώσουμε στην εντέλεια στα παιδιά μας όχι μόνον το οικοδόμημα που είναι δεμένο με την ιστορία του χωριού μας, αλλά και όλα τα απαραίτητα επίπλα και σκευή του ναού.

Χρειάστηκαν πολλές προσπάθειες και πολύς κόπος για να φθάσουμε στην ευχάριστη αυτή στιγμή. Αξίζει ο έπαινος και οι ευχαριστίες σε όσους μόχθησαν για το σκοπό αυτό!... Σήμερα τελούμε εγκαινία επαναλειτουργίας του ιερού αυτού χώρου.

Σε τούτη τη μεγάλη χαρά μαζί με τους ζωντανούς, καλούμε και τις σκιές εκείνων που θυμόμαστε και που σίγουρα χαίρονται για το ωραίο αυτό έργο των απογόνων τους!...

Ελάτε αγαπημένες σκιές κοντά μας! Ακούραστοι ξωμάχοι και ζευγολάτες με τις φουστάνελες σας. Ελάτε οι παππούδες και οι γιαγιάδες που ζήσατε εδώ τη ζωή σας και εδώ παντοτενά αναπαύεσθε.

Και σεις οι σημερινοί δωρητές με τις πλούσιες προσφορές σας, αρχοντονοικοκυραίοι και άνθρωποι του καθημερινού μόχθου, απόγονοι όλοι παλαιών και ιστορικών οικογενειών της αγαπημένης μας Καστανιάς.

Τελειώνοντας οφείλουμε να εκφράσουμε άπειρες ευχαριστίες και την ευγνωμοσύνη μας προς τους επώνυμους και ανώνυμους, οι οποίοι συμπαραστάθηκαν και στήριξαν δυναμικά το θεάρεστο αυτό έργο και προς όλους ανεξαιρέτως τους δωρητές των οποίων τα ονόματα και η προσφορά ενός εκάστου, καταγράφησαν στον πίνακα των δωρητών, και ιδιαίτερα στο ειδικό βιβλίο με όλες τις λεπτομέρειες.

Ευχαριστούμε ακόμη όλους εσάς που με την παρουσία σας τιμήσατε σήμερα την ιερή αυτή τελετή των “νέων εγκαινίων” της παλιάς εκκλησίας μας κι ευχόμαστε η Παναγία η Καστανιώτισσα να είναι πάντοτε μαζί σας, προστάτης σας και βοηθός σας.

Κων/νος Δημόπουλος

Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών
 Πρόεδρος του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ο καθηγητής Σπύρος Μουλόπουλος Συμβολή στη μελέτη του έργου του

Το έργο και η προσωπικότητα του κ. Μουλόπουλου είναι γνωστά σε όλους μας. Όλοι γνωρίζουμε τη συμβολή του, την παρουσία του, τη φωνή του, το ανάστημά του και το έργο του που προσέφερε στη δημόσια υγεία, στα νοσοκομεία, στην παιδεία, στα πανεπιστήμια. Σήμερα λοιπόν θα αρκεστούμε μόνο να επισημάνουμε μερικά σημεία ενδεικτικά αυτής της προσφοράς του.

Όπως ξέρετε, ο κ. Μουλόπουλος ξεκίνησε από την Κορινθιακή αυτή γη, την οποία πάντα αγάπησε και αγαπάει και την οποία πάντα στηρίζει και υποστηρίζει και ξεκινώντας από δω, ανέβηκε με τις δικές του δυνάμεις προοδευτικά, σιγά-σιγά, με προσπάθειες επίπονες και επίμονες όλα τα σκαλοπάτια της ιεραρχίας βήμα-βήμα. Πτυχιούχος της Ιατρικής με μεταπτυχιακή διπλωμα, διδακτορικό δίπλωμα, επιμελητής, υπηγητής, καθηγητής, κοσμήτορας, πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών, πρόεδρος του Ανωτάτου Υγειονομικού Συμβουλίου, πρόεδρος σε πολυάριθμες επιτροπές του εσωτερικού και εξωτερικού και ανέβηκε στην κορυφή και παρέμεινε στην κορυφή.

Στη διάρκεια όλης αυτής της ιεραρχίας και των θέσεων που κατείχε και κατέχει ακόμα προσέφερε υπηρεσίες με ευσυνειδησία, με εντιμότητα, με ειλικρίνεια, με δικαιοσύνη και αποτελεσματικότητα. Να πω ακόμη ότι υπήρξε και είναι ένας άριστος κλινικός και διαγνωστής. Ξέρετε πολύ καλά, κύριοι συνάδελφοι της Ιατρικής, ότι είναι ίσως ο μόνος γιατρός που μπορεί σήμερα να σας δώσει μια έγκυρη γνώμη σε οποιοδήποτε θέμα διαγνωστικό - θεραπευτικό οποιασδήποτε ειδικότητας. Και τούτο όχι μόνο γιατί παρακολούθησε και παρακολουθεί όλα τα δημοσιεύματα και όλα τα επιτεύγματα τα καινούργια, είτε εργαστηριακά είτε διαγνωστικά είτε θεραπευτικά, αλλά και, όπως ξέρετε, κατά την από χρόνια παραμονή του στο Νοσοκομείο «Αλεξάνδρα» ήταν εκείνος που εξετάζε όλους τους αρρώστους κάθε μέρα σε όλους τους θαλάμους. Και όταν λέω όλους τους αρρώστους, το τονίζω γιατί εξετάζε τους αρρώστους χωρίς να διακρίνει ούτε το κοινωνικό, ούτε το οικονομικό τους υπόβαθρο ή περιβάλλον, ούτε τους τίτλους τους και τις περιγμνές τους. Κι αυτό είναι ένα χαρακτηριστικό του Σπύρου του Μουλόπουλου.

Δεύτερον, ότι από αυτή την κλινική εμπειρία που είχε με τους αρρώστους, ακριβώς απέκτησε την εμπειρία που έχει, να έχει μια γνώμη πάντα, όποτε του ζητηθεί, για οποιοδήποτε άρρωστο. Κλινικός λοιπόν άριστος.

Ήταν επίσης ερευνητής βαθυστόχαστος. Οι έρευνες που έκανε με τους συνεργάτες του και με συναδέλφους σε αυτό το αμφιθέατρο, νύχτες στο «Αλεξάνδρα», απέδωσαν καρπούς και είχε επινοήσει τις στεφανιογραφίες και το μπαλόνη, όπως λέγεται, ήταν πρωτοποριακές έρευνες, οι οποίες εντυπωσίασαν και χρησιμοποιήθηκαν, όχι στην Ελλάδα, αλλά αρχικά στο εξωτερικό, ήταν πρωτοποριακές και για το εξωτερικό. Με άλλα λόγια δηλαδή ο κ. Μουλόπουλος και οι συνεργάτες, τους οποίους ενέπνεε και ενδυνάμωνε και στήριζε και υποστήριζε, έκανε έρευνες - εργασίες, οι οποίες ήταν πρωτοποριακές. Δεν αντέγραψε άλλους, δεν πήρε κάτι το οποίο το παραμόρφωσε, το τροποποίησε, το ωραιοποίησε και το παρουσίασε. Άνοιξε νέους ορίζοντες και νέους δρόμους στο θέμα της έρευνας γύρω από το καρδιαγγειακό σύστημα.

Ήταν και ένας σπουδαίος δάσκαλος. Ένας δάσκαλος που ο λόγος του πάντα μεστός, γεμάτος περιεχόμενο και τεκμηριωμένος, χωρίς κραυγές και φωνές, που ακριβώς κρύβουν και καλύπτουν την έλλειψη της τεκμηρίωσης. Ένας δάσκαλος που οργάνωσε την κλινική του, ένας δάσκαλος που έβγαλε χιλιάδες μαθητές, οι οποίοι σήμερα είναι σε όλα τα μέρη του κόσμου και στο εξωτερικό και στην Ελλάδα. Ένας δάσκαλος που έδωσε το παράδειγμα του δασκάλου, που σημαίνει δηλαδή αφοσίωση στη δημόσια υπηρεσία, όταν κανείς είναι δημόσιος άνδρας, που σημαίνει αφοσίωση στον άρρωστο, που δεν τον βλέπει μόνο σαν άρρωστο ή σαν μια μηχανή υψηλής τεχνολογίας, που χρειάζεται μια απλή επισκευή ενός ειδικού τεχνολόγου, αλλά βλέπει τον άρρωστο σαν άνθρωπο που πάσχει και που χρειάζεται και ηθική, πέρα από την ιατρική υποστήριξη.

Τέλος, ένας δάσκαλος πανεπιστημιακός που στηρίζει τον φοιτητή, ακούει τον φοιτητή και θεωρεί ότι πρωταρχικό μέλημά του είναι ο φοιτητής. Και ένας δάσκαλος επίσης που ήξερε και πίστευε και το πιστεύει ότι στη διοίκηση δεν χρειάζεται να είσαι ευχάριστος, χρειάζεται να είσαι χρήσιμος και είσαι χρήσιμος όταν είσαι δίκαιος, όταν είσαι ειλικρινής, όταν είσαι ευθύς. Και το κύριο χαρακτηριστικό του Μουλόπουλου, του Σπύρου του Μουλόπουλου, είναι η ειλικρίνειά του. Τον ξέρει ο καθένας ποιος είναι και ο φοιτητής και αυτός που τον αγαπάει και αυτός που τον συμπαθεί. Γι' αυτό λέμε ότι ο Μουλόπουλος στο πανεπιστήμιο δεν είχε προσωπικές αντιπαραθέσεις. Όταν ήμουν πρόεδρος στην Ιατρική Σχολή και περνούσαμε δύσκολες στιγμές στις διάφορες κλινικές, από φοιτητικές διαμαρτυρίες κλπ., ο κ. Μουλόπουλος δεν είχε ποτέ κανένα πρόβλημα. Πάντα ήταν ένας καθηγητής αυστηρός με αγέρωχο ύφος, αλλά δίκαιος και ειλικρινής. Και αυτό ήταν κάτι που εκτιμούσαν όλοι στην πανεπιστημιακή κοινότητα.

Το συγγραφικό του έργο δεν θα το σχολιάσω. Υπάρχουν συγγράμματα πάρα πολλά, τα οποία έχει γράψει ο ίδιος ή που έχει συμμετάσχει στη συγγραφή τους. Εργασίες πάνω από 400 δημοσιευμένες σε περιοδικά διεθνούς κύρους και ακτινοβολίας. Εργασίες που είναι απόρροια των προσωπικών του επιτυχών ερευνητικών εργασιών. Εργασίες που προβάλλουν το έργο του όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά στο εξωτερικό.

Αυτό, κυρίες και κύριοι, είναι συνοπτικά το συνολικό έργο και η προσφορά του κ. Μουλόπουλου. Θα ήθελα να πω ότι ο κ. Μουλόπουλος, με την πείρα που είχε και έχει, δίδαξε και διδάσκει τις γνώσεις του στους δασκάλους, στους φοιτητές και στο πανεπιστήμιο γενικά. Θα ήθελα να τονίσω ιδιαίτερα όμως - και έχει σημασία αυτό - ότι με το χαρακτήρα του, με το ήθος του δίδαξε το ήθος στο πανεπιστήμιο, δίδαξε την πίστη και την αφοσίωση, τον σεβασμό στις αξίες, στους θεσμούς, στον άνθρωπο, στο φοιτητή, δίδαξε

επίσης την αφοσίωση του δημόσιου άνδρα στη δημόσια υπηρεσία, στο δημόσιο καθήκον. Γι' αυτό κυρίες και κύριοι, θα ήθελα από δικής μου πλευράς να συγχαρώ θερμά την κυρία πρόεδρο και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Ι.Κ.Μ., που είχαν την έμπνευση και την πρωτοβουλία να τιμήσουν τον κ. Μουλόπουλο και να οργανώσουν αυτή την εκδήλωση, που είναι εκδήλωση αναγνώρισης, ευγνωμοσύνης, σεβασμού και τιμής. Σας ευχαριστώ πολύ.

Αντιφώνηση του κ. Σπ. Μουλόπουλου

Κύριε Ακαδημαϊκέ, κύριε πρύτανη, κύριε αντιπρύτανη, κύριοι δήμαρχοι, κύριοι εκπρόσωποι των αρχών, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, κυρίες και κύριοι.

Εν πρώτοις θα ήθελα να ευχαριστήσω κι εγώ θερμώς το διοικητικό συμβούλιο του Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών και την άξια πρόεδρό του για τη σημερινή ιδιαίτερος τιμητική δι' εμέ διάκριση της ανακηρύξεώς μου ως επιτίμου μέλους και μάλιστα παραλλήλως προς την ανακήρυξη του επιφανούς μέλους της Ακαδημίας Αθηνών και διασήμου συγγραφέως κ. Τάσου Αθανασιάδη.

Η πράξη αυτή του διοικητικού συμβουλίου αποτελεί δι' εμέ μια από τις σημαντικότερες διακρίσεις, διότι προέρχεται από εκλεκτούς

συμπατριώτες μου, ανιδιοτελείς κριτές στη σημερινή εποχή των συναλλαγών, και μας επαναφέρει στις εποχές, όπου η κοινωνική εκτίμηση και αναγνώριση, έπαιζαν τον κύριο ρόλο στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων.

Ευχαριστώ επίσης τον κ. πρύτανη για όσα είχε την καλωσύνη να πει περί εμού, τα οποία αποτελούν συνδυασμό της σταδιοδρομίας μου και της ευγενείας του διαθέσεως. Προσθέτω ότι τα όσα επαινετικά είπε ο κ. Πρύτανης έχουν και μια ειδική βαρύτητα, διότι προέρχονται από καθηγητή της Ιατρικής Σχολής Αθηνών, ο οποίος, κατέχων επί πολλά έτη διοικητικές θέσεις, αναδιαμόρφωσε σε σημαντικό βαθμό το πανεπιστήμιο. Είμαι βέβαιος ότι και από τη νέα του θέση, ως προέδρου της Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, θα έχει την ίδια επιτυχία στην οργάνωση και ανάπτυξη του νέου ανωτάτου αυτού ιδρύματος και ότι θα περιλάβει στις έδρες των τμημάτων του και το Νομό Κορινθίας, όχι διότι όπως κατά τον Πανσανία υποστήριζαν οι Αρχαίοι Κορίνθιοι, ο Κόρινθος ήταν υιός του Διός, αλλά διότι πρόκειται για ένα νομό ο οποίος έχει να επιδείξει ιδιαίτερα πνευματική δραστηριότητα.

Τελειώνοντας θα ήθελα να μου επιτρέψετε να ειπώ ότι η σημερινή διάκριση από το Ίδρυμα Κορινθιακών Μελετών αποκτά δι' εμέ μεγαλύτερη σημασία, αν σημαίνει αναγνώριση των προσπαθειών μου.

Σας ευχαριστώ όλους για την παρουσία σας.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΕΥΣΤ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Χρέος τιμής, αγάπης και μνήμης η προτομή του στην Κόρινθο

Εκπλήρωση χρέους τιμής, αναπόληση ακηράτου μνήμης και ανταπόδοση αγάπης των Κορινθίων προς τον αείμνηστο συμπολίτη μας, Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων Κωνσταντίνο Ευστ. Παπακωνσταντίνου, αποτέλεσε η λαμπρή εκδήλωση που έγινε στις 13 Απριλίου στην Κόρινθο, για τα αποκαλυπτήρια της προτομής του, την οποία έστησε στην κεντρική πλατεία της πόλεως το “Σωματείο Μνήμης Κ.Ε. Παπακωνσταντίνου” σε συνεργασία με τον Δήμο Κορινθίων.

Τα αποκαλυπτήρια έγιναν από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο εν μέσω σεμνής και εξόχως συγκινητικής τελετής, η οποία άρχισε με δοξολογία και επιμνημόσυνη δέηση, χοροστατούντος του σεβ. μητροπολίτου Κορίν-

θου κ. Παντελεήμονος. Μετά το θρησκευτικό μέρος της εκδήλωσης ο δήμαρχος Κορινθίων κ. Θωμάς Θωμαΐδης προσφωνών τον πρόεδρο της Δημοκρατίας είπε τ' ακόλουθα:

Κύριε Πρόεδρε

Ο Δήμος Κορινθίων με ανεξίτηλα εντυπωμένη στη μνήμη του την κατά τον περασμένο Νοέμβριο επίσκεψή σας και διηρκή την καύχηση της πολιτιγραφισείας σας ως επιτίμου Δημότου, αξιώνεται σήμερα να σας δεχθεί και πάλι στα χώματά του ως σύμβολον της εθνικής ενότητας και θεματοφύλακα του δημοκρατικού μας πολιτεύματος.

Την κοινοβουλευτική φυσιογνωμία αυτού του πολιτεύματος υπηρέτησε ευόρκως ο αείμνηστος Κων/νος Παπακωνσταντίνου, την προτομή του οποίου θα αποκαλύψετε σε λίγο.

Για το ήθος και την προσφορά αυτού του ευκλεούς καρπού της Κορινθίας, θα ομιλήσουν οι προς τούτο τεταγμένοι. Ένα μόνο ας τονίσουμε εμείς: Σε μια εποχή επιχειρούμενης απαξίωσης της πολιτικής και των πολιτικών, φωτεινά ιστορικά παραδείγματα, σαν του Κων/νου Παπακωνσταντίνου, αλλά και σύγχρονες εμπνευσμένες προσωπικότητες όπως η δική Σας, αποδεικνύουν εν τοις πράγμασι ότι “δεν είναι όλοι ίδιοι” και ότι ποτέ δεν θα λείψουν από το δημόσιο βίο, οι φέροντες επάξια το βάρος της λαϊκής εντολής και εκπροσωπήσεως.

Κύριε Πρόεδρε Καλώς ήλθατε στην πόλη Σας.

Στιγμιότυπο από την τελετή των αποκαλυπτηρίων. Από δεξιά ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Κων. Στεφανόπουλος, ο Δήμαρχος Κορινθίων κ. Θ. Θωμαΐδης, ο καθηγητής κ. Σπ. Μονλόπουλος και ο σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα, μετά την προσφώνηση του Δημάρχου, ακολούθησε αδρομερής ομιλία του καθηγητού και πρώην Πρυτάνεως του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Σπυρ. Μουλοπούλου, προέδρου του Σωματείου Μνήμης, Κων/νου Παπακωνσταντίνου την οποία και διαβάθουμε:

Κύριε πρόεδρε της Δημοκρατίας

Τύχη αγαθή συνείργησε, ώστε την προτομή του Κωνσταντίνου Παπακωνσταντίνου να αποκαλύψετε Σεις, ο παλαιός φίλος του και συμμαχητής εις ωραίους πολιτικούς αγώνες.

Τον θεματοφύλακα των χρηστών ηθών και των εθνικών παραδόσεων, τον άοκνον εργάτην τον αφιερώσαντα εξ ολοκλήρου την ζωήν του εις την υπηρεσίαν της πατρίδος και της Κορινθίας ιδιαίτερα, τον φρόνιμον και σοφόν κατά Αριστοτέλην συμπατριώτη μας, ευτυχής συγκυρία υπήρξε, να τιμήσετε Σεις, ως Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Το Σωματείο Μνήμης Κωνσταντίνου Παπακωνσταντίνου εκίνησε την διαδικασίαν τοποθετήσεως της προτομής του εις την πρωτεύουσαν του Νομού, διότι πιστεύει, ότι η κοινωνία οφείλει να ενθυμείται, όχι εξ ευγνωμοσύνης μόνον, αλλά και δια να προβάλη τα υποδείγματα εις τους νεωτέρους. Και πράγματι, ο Παπακωνσταντίνου αποτελεί πρότυπον προς μίμησην, αν αναλογισθούμε, ότι ξεκίνησε από την ορεινή Καστανιά δια να φέρει το πνεύμα της εντιμότητος και της αρετής εις τα ύπατα αξιώματα της χώρας.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αποκαλύπτει την προτομή του Κ. Παπακωνσταντίνου.

Σας ευχαριστούμε, Κύριε Πρόεδρε της Δημοκρατίας και διότι διά της παρουσίας Σας ανεγνωρίσατε το του Πλάτωνος “οί δε ἐν παντί ἐπιτηδεύματι σπουδαῖοι, ὀλίγοι καί παντός ἄξιοι”.

Στην προσωπικότητα και τη ζωή του αειμνήστου προέδρου αναφέρθηκαν οι επόμενοι ομιλητές: η Αντιπρόεδρος της Βουλής κυρία Άννα Ψαρουδα Μπενάκη, ο πρώην υπουργός κ. Ιω. Βαρβιτσιώτης και ο θεολόγος κ. Φώτης Παπαγεωργίου. Μετά τις ομιλίες ακολούθησε η αποκάλυψη της προτομής από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας εν μέσω θερμών χειροκροτημάτων.

Η προτομή, έργο του διεθνούς φήμης Στυμφάλιου γλύπτη, Φάνη Σακελλαρίου, αειμνήστου φρευ και αυτού ήδη, θα έλεγε κανείς ότι αποτελεί “σπουδή ψυχής” που υπογραμμίζει τα προτερήματα του πολιτικού ανδρός, τον ισχυρό και ακέραιο χαρακτήρα του, την ειλικρίνεια, την εντιμότητα, την αρετή και το ήθος του.

Να σημειώσουμε τέλος ότι στην εκδήλωση παρέστησαν υπουργοί, βουλευτές, ο Νομάρχης Κορινθίας, ακαδημαϊκοί, καθηγητές και ρυτάνεις Πανεπιστημίων, στρατιωτικοί ανωτάτων βαθμών, διπλωμάτες, ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί, δήμαρχοι και πλήθος κόσμου από την Κορινθία, την Αθήνα και άλλα μέρη, ακόμα και από το εξωτερικό, που ήλθαν στην Κόρινθο για να τιμήσουν τη μνήμη του.

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

Εικ. 1

Hector Williams
Profesor
University of British Columbia

Ανασκαφές στην αρχαία Στύμφαλο, 2001

Η έβδομη περίοδος των ανασκαφών του Πανεπιστημίου της British Columbia και του Καναδικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου στην Αρχαία Στύμφαλο, επικεντρώθηκαν στην περαιτέρω έρευνα περιοχών μερικώς ανασκαμμένων σε προηγούμενες περιόδους και στο συσχετισμό τους με γειτνιάζουσες περιοχές. (Εικ. 1) Επίσης συνεχίστηκε και η τοπογραφική έρευνα, αυτή τη φορά με τη χρήση ενός καινούργιου Παγκόσμιου Συστήματος Αναφοράς (GPS) το οποίο μας επέτρεψε να αποτυπώσουμε ίχνη αρχαίων οικοδομημάτων ορατά στις καλλιέργειες, τοίχους πρόσφατα αποκαλυμμένους από αρώσεις, επιφάνειες λατομείων, και τα ίχνη του Αδριανείου Υδραγωγείου ανατολικά της πόλεως. Έγινε επίσης σημαντική πρόοδος στην προετοιμασία των τελικών δημοσιεύσεων περιοχών των οποίων η ανασκαφή έχει ολοκληρωθεί, ειδικά του ιερού της Αθηνάς στη δυτική άκρη της ακρόπολης, των κοσμημάτων, νομισμάτων και των ζωικών και ανθρώπινων υπολειμμάτων.

Από την άποψη της ανθρώπινης δραστηριότητας στη Στύμφαλο, αυτή η περίοδος έφερε σημαντικά αποτελέσματα: σε τρία σημεία πάνω και κοντά στην ακρόπολη αποκαλύψαμε σε μεταγενέστερα στρώματα τρία λίθινα εργαλεία (πελέκεις και ένα μικρό ξυστήρα) της πρώιμης Ελλαδικής περιόδου ενώ σε άλλο σημείο φέραμε στο φως για πρώτη φορά υστερορωμαϊκούς τοίχους (σε αντίθεση με τις υστερορωμαϊκές / πρώιμες Βυζαντινές ταφές που είναι πολυάριθμες σε διάφορες περιοχές του χώρου και περιέχουν λύχνους και κεραμεική του 5ου αι. μ.Χ.). Επίσης για πρώτη φορά Μεσοβυζαντινή κεραμεική του 11ου και 12ου αι. αναγνωρίστηκε στην ακρόπολη όπως και αρκετή Μυκηναϊκή κεραμεική (αν και σε μεταγενέστερα στρώματα).

Ολοκληρώσαμε πέρσι την ανασκαφή στην περιοχή του ιερού της Αθηνάς (υπό τη διεύθυνση του καθηγητού Gerald Shaus) και φέτος καθαρίσαμε τις τομές στην αρχή της πε-

ριόδου για περαιτέρω μελέτη. Επίσης καθαρίσαμε σε περιορισμένη ακτίνα λίγο πάνω από τη λίμνη και ακριβώς κάτω από το ιερό για να διαπιστώσουμε εάν έπεσε οποιοδήποτε αρχαίο υλικό τυχαία ή εσκεμμένα από πάνω. Τα αποτελέσματα ήταν αρνητικά εκτός από λίγα θραύσματα κεραμιδιών. Από γεωφυσική έρευνα αλλά και δια γυμνού οφθαλμού είναι σαφές ότι στην ευρύτερη αυτή περιοχή, ακριβώς δυτικά του τείχους της πόλης, υπήρχαν αρκετά κτίσματα, συμπεριλαμβανομένων δυο κρηνών.

Ακόμα ανατολικότερα και σε επαφή με το βραχώδες προανές της νότιας πλευράς της ακρόπολης αποκαλύψαμε ένα ορθογώνιο δωμάτιο με σχεδόν κανονική τοιχοποιία στους κατώτερους δόμους του, πιθανόν ένα κατάστημα που εξυπηρετούσε την κίνηση κατά μήκος του παρακειμένου δρόμου που οδηγούσε από τα δυτικά προς τα ανατολικά στο θέατρο και το ανατολικό άκρο της ακρόπολης. Μια μεγάλη ασβεστολιθική στήλη με τη βάση της αποκαλύφθηκε στα κατώτερα στρώματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι το πάνω μέρος της είχε σπάσει στην αρχαιότητα και επισκευασθεί με συνδέσιμους σε κάθε πλευρά. Δεν φέρει σημάδια επιγραφής ή άλλη μαρτυρία για τη χρήση της. Μια δεύτερη ασβεστολιθική στήλη η οποία μοιάζει με στήριγμα τραπεζιού βρέθηκε *in situ* στο μέσο του δωματίου. Μικρά κομμάτια χαλκού που βρέθηκαν κοντά στην επιφάνεια του αρχαίου δαπέδου αποτελούν ένδειξη για την άσκηση μεταλλοτεχνίας στην περιοχή.

Συνεχίζοντας ανατολικά στη λαξευμένη στο βράχο περιοχή που χρησίμευε ως ακανόνιστο κοίλο για το θέατρο της πόλης αποκαλύψαμε τα θεμέλια μιας μεγάλης ημικυκλικής εξέδρας μερικώς κτισμένης και μερικώς λαξευμένης στο βράχο. Ο ακριβής σκοπός αυτής της κατασκευής είναι αβέβαιος - ίσως να χρησίμευε ως μικρό βουλευτήριο. Ακόμα ανατολικότερα, στους νότιους πρόποδες της ακρόπολης, ανοίξαμε μια τομή 10 X 10μ. για να ανακαλύψουμε τη σχέση μεταξύ κοίλου και ορχήστρας. Προς έκπληξή μας ένας υστερορωμαϊκός τοίχος, κτισμένος σε πολλές φάσεις, φανερώθηκε στο νότιο άκρο με κατεύθυνση ανατολική - δυτική. Περιλάμβανε επαναχρησιμοποιημένα μέλη μεταξύ των οποίων θραύσμα ιωνικής βάσης, ένα μεγάλο δωρικό κιονόκρανο του 5ου αι. π.Χ., και τμήμα δωρικού ημικίονα. Η χρήση του τοίχου δεν είναι σαφής, αλλά πρόκειται για σημαντική κατασκευή δεδομένου του πάχους του, περίπου 1 μέτρου. Η ανασκαφή στα βόρεια αυτού του τοίχου δεν αποκάλυψε ίχνη ειδωλίων του κοίλου τα οποία όμως είναι ορατά λίγο ψηλότερα στο προανές. Αυτό μπορεί να οφείλεται και στο ότι η πέτρα σπάει εύκολα, γι' αυτό και οι κατώτερες σειρές ειδωλίων λείπουν παντού κατά μήκος του κοίλου.

Πάνω από την περιοχή αυτή, στο επίπεδο ανατολικό άνδρηο της ακρόπολης, συνεχίσαμε τη περσινή ανασκαφή (υπό τη διεύθυνση της κας Kathleen Sherwood) σε κτίριο που είχε διαταραχθεί από λαθροανασκαφείς πριν από μια δεκαετία. Αρκετά δωμάτια ενός υστεροκλασικού / Ελληνιστικού κτιρίου ήρθαν στο φως, διατηρημένα σε κακή κατάσταση. Στην υστερορωμαϊκή περίοδο αυτή η περιοχή χρησίμευσε ως ταπεινό νεκροταφείο. Η χρήση του οικοδομήματος δεν έγινε σαφής, αλλά αποκαλύφθηκαν δάπεδα όπως και ταφές ενός χοίρου, δύο σκύλων και ενός κουταβιού. Επίσης συλλέχθηκαν μερικά Μυκηναϊκά όστρακα από ύστερα στρώματα.

Επίσης συνεχίσαμε την ανασκαφή του κτιρίου της σκηνης του θεάτρου, αποκαλύπτοντας αλλά πέντε μέτρα των θεμελίων του προσκηνίου. (Εικ. 2) Περισσότερα τεκτονικά σημεία (γραμμικά) φάνηκαν στις άκρες των λίθων, μεταξύ αυτών κι ενός Π. Ένα χάλκινο νόμισμα του Καλιγούλα Κορινθιακής κοπής του 40 μ.Χ., το οποίο βρέθηκε στο επιφα-

Εικ. 2

νειακό στρώμα του κτίσματος ακριβώς κάτω από νεώτερες προσχώσεις της λίμνης, υποδηλώνει δραστηριότητα κατά την περίοδο του πρώιμου ρωμαϊκού οικισμού, ίσως την αφαίρεση τοίχων και θεμελίων του κτιρίου. Επίσης αποκαλύφθηκαν ακόμα τρεις βάσεις κίωνων πίσω από το μεταγενέστερο προσκήνιο.

Ακόμα ανατολικότερα στην περιοχή της ευρύτερης ανασκαφής του χώρου συνεχίσαμε (υπό τη διεύθυνση της Δρ. Susan Marie-Cronkite Price) την αποκάλυψη των υστεροκλασικών / Ελληνιστικών και πρώιμων Ρωμαϊκών λειψάνων ενός οικοδομικού τετραγώνου ανάμεσα σε δυο δρόμους (με προσανατολισμό βορρά - νότο) της πόλεως. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η εύρεση πολλών κομματιών σοβάδων με ίχνη χρώματος, τόσο in situ στα κατώτερα μέρη των τοίχων όσο και στις επιχώσεις του κτιρίου, με απομίμηση ορθομαρμάρωσης, γραμμικό διάκοσμο, και ίσως ακόμα και φτυκί διακόσμηση. Επιπλέον υπάρχουν και μερικοί ανάγλυφοι πίνακες μμούμενοι ισόδομη τοιχοποιία. Φαίνεται να χρονολογούνται στο 1ο αι. μ.Χ. Από το ίδιο δωμάτιο και σύνολο (context) επίσης συλλέξαμε ένα μαρμάρινο αέτωμα περίπου 1μ. σε πλάτος, με ανθεμωτά ακρωτήρια και μια μικρή ανάγλυφη ασπίδα στο κέντρο του. Είναι σαφώς ταφικό, Ελληνιστικών χρόνων, αλλά ο σκοπός για τον οποίο μεταφέρθηκε στην παρούσα θέση του στα Ρωμαϊκά χρόνια είναι άγνωστος. Η ανασκαφή στο ίδιο δωμάτιο έφερε στο φως πάνω από είκοσι κωνικά υφαντικά βάρη όλα πεσμένα κοντά στον ανατολικό τοίχο.

Η ανασκαφή ενός άλλου δωματίου στα βορειοανατολικά, έφερε στο φως τουλάχιστον 25 χάλινες απολήξεις επίπλων κωνικού σχήματος όπως και άλλα ένθετα διακοσμητικά στοιχεία, πιθανόν από κλίνη. Και εδώ βρέθηκαν σοβάδες σε ικανό αριθμό. Επιπλέον στην περιοχή διενεργήσαμε αρκετές δοκιμαστικές τομές, που αποκαλύψαμε πρωιμότερα δάπεδα κάτω από εκείνα της τελευταίας φάσης που κείνται κοντά στο σημερινό επίπεδο του εδάφους. Ιδιαίτερης σημασίας ήταν η ανασκαφή πηγαδιού στην αυλή Ρωμαϊκής οικίας. (Εικ. 3) Τα αρχικά ευρήματα περιλαμβάνουν οστά μικρών τρωκτικών, καμένα οστά ζώων, θραύσματα κεραμιδιών, και όστρακα. Οι εργασίες επίσης συνεχίστηκαν στην προέκταση του ανατολικού δρόμου, ανασκάπτοντάς τον μέχρι τη διασταύρωση του με μια από τις ανατολικο-δυτικές λεωφόρους που διέσχιζαν την πόλη. Ύστεροι τοίχοι, πιθανόν πρώιμοι Ρωμαϊκοί, διακόπτουν την γραμμή του δρόμου. Σ' έναν απ' αυτούς βρέθηκε ιωνικός ημικίονας προφανώς σε δεύτερη χρήση.

Εικ. 3

Η χαμηλή στάθμη του νερού μας επέτρεψε να ολοκληρώσουμε την ανασκαφή ενός αινιγματικού ελλειψοειδούς λάκκου επενδυμένου με λίθους, ο οποίος αποκαλύφθηκε σε παλαιότερη ανασκαφική χρονιά. Αποδείχθηκε ότι είναι γεμάτος με πεταμένα οστά ζώων (τα οποία εξετάζονται από παλαιζωντολόγο) για άγνωστη αιτία. Μέσα στην

επίχωση βρέθηκαν επίσης κεραμίδια και μεγάλες πέτρες.

Περί τα εκατό μέτρα νότια της παραπάνω περιοχής και κοντά στα τείχη της πόλεως ερευνήσαμε το νότιο άκρο ενός οικοδομικού τετραγώνου, και αποκαλύψαμε μια γωνία. Ίχνη στις καλλιέργειες υπέδειξαν ένα μακρόστενο χώρο καθόλο το μήκος του τετραγώνου (30μ.). Ως εκ τούτου το κτίριο πιθανόν δεν ήταν ιδιωτική οικία. Ένα αυλάκι πλάτους περίπου 70 εκ. εφαπτόμενο με το νότιο τοίχο έφερε κονίαμα και μπορεί να χρησίμευε για τη μεταφορά νερού. Η γωνία επίσης περιείχε υπολείμματα σοβά. Μεταξύ του οικοδομικού τετραγώνου και του τείχους υπήρχε ελεύθερος χώρος κάπου 10μ., πιθανόν για να επιτρέψει τη γρήγορη κυκλοφορία των στρατιωτών σε περίπτωση επίθεσης.

Η ανασκαφή σε άνηδρο της βόρειας πλευράς της ακρόπολης αποσκοπούσε στην εξέταση τοιχιών και δυο παράλληλων ορθοστατών ορατών επιφανειακά. Η ανασκαφή έφερε στο φως σύμπλεγμα τοίχων δυσνόητων στην ερμηνεία τους από διαφορετικές περιόδους (Ελληνιστικής μέχρι μεσαιωνικής εποχής) και ένα μεγάλο αριθμό κεραμεικής. Εδώ είναι που βρέθηκε το πρώτο πρώιμο Ελλαδικό λίθινο εργαλείο της Στυμφάλου. Ο χώρος μεταξύ των ορθοστατών έδωσε ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπινων οστών, υπολείμματα ενός πολύ διαταραγμένου τάφου ή μιας σειράς ταφών αβέβαιης περιόδου, πιθανόν όμως υστερορωμαϊκής. Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα ήταν τα λείψανα ενός μικρού ελλειψοειδούς κλιβάνου κτισμένου με πλίνθους, παρόμοιους με κλιβάνους γνωστούς από την υστερορωμαϊκή Ανατολία. Μερικά κτενωτά όστρακα του 11ου - 12ου αι. επίσης βρέθηκαν στις επιχώσεις.

Ο καθαρισμός γύρω από το σωζόμενο κατώτερο τμήμα ενός κυκλικού κιονόσχημου όγκου λαξευμένου στο βράχο, κειμένου στο κεντρικό τμήμα της ακρόπολης, φανέρωσε ένα ομογενές σύνολο κεραμεικής του 2ου - 3ου αι. μ.Χ. (συμπεριλαμβανομένων ενός λύχνου και θραύσματος ανάγλυφου σκύφου του 3ου αι. μ. Χ. - ο πρώτος που έχουμε από την ανασκαφή). Ο λαξευμένος όγκος μπορεί να ήταν βωμός, αλλά δεν αποκαλύφθηκαν στοιχεία για την ακριβή ταύτισή του. Αυτή η λαξευμένη περιοχή είναι μια από τις πολλές που αναγνωρίστηκαν στην ακρόπολη η οποία φαίνεται να είχε χρησιμεύσει ως λατομείο για την οικοδόμηση της πόλης. Είναι σαφές από αυτή αλλά και άλλες ανακαλύψεις από το

χώρο ότι υπήρχε μια συνεχής μικρή δραστηριότητα τουλάχιστον στο νότιο άκρο της Στυμφάλου κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο. Για παράδειγμα, ένα νόμισμα του Ιουλιανού του Παραβάτη (360-363 μ.Χ.) μας παρέχει την πρώτη βέβαιη μαρτυρία για δραστηριότητα στο χώρο τον 4ο αι. μ.Χ.

Μια τελευταία ανασκαφική εργασία αφορούσε στην ολοκλήρωση της ανασκαφής πρώιμου Χριστιανικού κεραμοσκεπούς τάφου (που βρέθηκε πέρσι) κτισμένου σε επαφή με το δυτικό τείχος της πόλης. Ο τάφος είχε επαναχρησιμοποιηθεί στην αρχαιότητα και οι πρωιμότερες ταφές είχαν τοποθετηθεί από πάνω. Δυστυχώς οι μεταγενέστερες ταφές είχαν ως επί το πλείστον αφαιρεθεί.

Σε συνεργασία με το Δήμο της Στυμφαλίας και το Δασαρχείο ετοιμάσαμε μια μελέτη για τη δημιουργία μονοπατιού στον αρχαιολογικό χώρο. Με άδεια της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ο Δήμος θα καθαρίσει τη βλάστηση και όπου χρειαστεί θα υποστηλώσει το μονοπάτι, το οποίο κατά μεγάλο μέρος ακολουθεί αρχαία διαδρομή. Οι σημαντικές περιοχές / μνημεία του αρχαιολογικού χώρου θα σηματοδοτηθούν με αριθμούς, οι οποίοι θα αντιστοιχούν σε λήμματα σύντομου οδηγού επίσκεψης. Ο αρχαιολογικός αυτός οδηγός ήδη ετοιμάζεται και ο Δήμος δεσμεύτηκε να τον ανατυπώνει και να τον διανέμει δωρεάν στους επισκέπτες.

Μετάφραση από τα Αγγλικά: **Γιάννης Λώλος,**
Λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Βαγγέλης Δημητριάδης

Ψεύτικα σενάρια

Οι επαναστάτες μοιάζουν με τους αρχαιολόγους: αγωνίζονται αμφοτέρω με επίκεντρο την καταστροφή. Οι πρώτοι καταστρέφουν το παρελθόν για να διασώσουν το μέλλον. Οι δεύτεροι καταστρέφουν το μέλλον για να σώσουν το παρελθόν.

Είναι δυο "επαγγέλματα" που επιθυμούσα να κάνω. Το ότι δεν έγινα επαναστάτης ή αρχαιολόγος δε σημαίνει καθόλου πως ξέφυγα από τη μοίρα τους την κοινή:

Μια μέρα ήρθε στην πόρτα μου η καταστροφή και μου χτύπησε ντυμένη - τι άλλο; - γυναίκα. Γυναίκα πλασιέ βιβλίων με ψεύτικα σενάρια αγάπης για πούλημα.

(Από το περιοδικό "Απόπλους")

“ΣΤΥΜΦΑΛΙΑ 2002”

Για δεύτερη χρονιά φέτος ο Δήμος Στυμφαλίας πραγματοποίησε στις 31 Αυγούστου εκδηλώσεις που τείνουν να γίνουν θεσμός. Το φετινό πρόγραμμα εκτός από τη μουσική, περιελάμβανε και χοροθεατρική παράσταση με τον πολλά νοούντα και περισσότερα σημαίνοντα τίτλο “Η κραυγή της λίμνης”, με παρένθετα κείμενα του Στυμφάλιου δημοσιογράφου της “Ελευθεροτυπίας” Γιώργου Σταματόπουλου.

Η παρουσίαση επρόκειτο να γίνει στο τμήμα εκείνο του αρχαιολογικού χώρου όπου βρίσκονται τα ερείπια της αρχαίας κρήνης και του κίσματος που οι αρχαιολόγοι αποκαλούν θόλο. Όμως, λόγω καταρακτώδους βροχής που κράτησε μέχρι αργά το βράδυ, η

εκτέλεση του προγράμματος έγινε σε στεγασμένο χώρο στον κεντρικό οικισμό Δρίζα.

Το πρόγραμμα, εκτός του καλλιτεχνικού μέρους, περιελάμβανε τελετή ανακήρυξης σε Επίτιμο Δημότη Στυμφαλίας, του Καναδού αρχαιολόγου καθηγητή του Πανεπιστημίου British Columbia κ. Hector Williams και προβολή από τον ίδιο διαφανειών των ευρημάτων από τις ανασκαφές που διενεργεί στη Στυμφαλία από ετών.

Σε αυτή την εξαιρετικά και με επαγωγικό τρόπο παρουσίαση, ο σοφός καθηγητής μέσα από την, με τα καλά ελληνικά του, περιγραφή και εξήγηση των εικονιζόμενων, είχε την ευκαιρία να κάνει αναφορές στην αρχαία ιστορία του τόπου, φωτίζοντας άγνωστες μέχρι σήμερα πτυχές της.

Την εορταστική, και κατά ένα μέρος και επιστημονική, αυτή εκδήλωση παρακολούθησαν ο νομάρχης Κορινθίας κ. Άγγελος Μανωλάκης, πανεπιστημιακοί καθηγητές, αρχαιολόγοι, άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών και πλήθος κόσμου.

Απευθυνόμενος προς τους συγκεντρωθέντες, ο δήμαρχος Στυμφαλίας κ. Φώτης Σαράλας αναφέρθηκε στις επιδιώξεις του Δήμου με την καθιέρωση αυτών των διοργανώσεων και στο τέλος της ομιλίας του κάλεσε τον καθηγητή κ. Williams και του επέδωσε το ψήφισμα του Δήμου και την τιμητική πλακέτα. Ο Δήμαρχος στην ομιλία του είπε:

Κυρίες και κύριοι,

Η Ιστορία, ο Μύθος και η οικολογική ομορφιά της Στυμφαλίας, μας υποδέχονται για άλλη μια φορά στο χώρο τους. Στην εκδήλωση του περασμένου Αυγούστου ήμασταν πάλι όλοι εδώ, σε αυτόν τον λαξευμένο στα βράχια αρχαιολογικό χώρο, άγνωστο παραδόξως στους Έλληνες, αν και είναι γνωστός και ταυτισμένος με τον Ηρακλή και τις Στυμφαλίδες Όρνιθες. Σώζονται εδώ ευρήματα του ναού της Αρτέμιδος, της πολιάδος Αθηνάς, η Ακρόπολη, τα τεί-

χη, το ένα από τα δύο σωζόμενα στην Ελλάδα υδραυλικά ρολόγια της αρχαιότητας, η αρχαία πόλη, η Κρήνη, η αναστήλωση της οποίας (εφικτή κατά τον Καναδό αρχαιολόγο καθηγητή κ. Έκτορα Ουίλλιαμς) θα αποτελούσε μείζον γεγονός διεθνούς εμβέλειας, το στάδιο, το θέατρο, βωμοί κ.ά. και είχαμε θέσει τους στόχους:

1. Να αναδείξουμε τον ιδιαίτερης σπουδαιότητας αρχαιολογικό αυτό χώρο και να τον κάνουμε γνωστό στο Πανελλήνιο.
2. Να βγάλουμε από την αφάνεια την ευρύτερη περιοχή της Στυμφαλίας, μέχρι τώρα απομονωμένη και μαζί με αυτή και ολόκληρο τον ορεινό όγκο της Κορινθίας.
3. Να παγιώσουμε την τέλεση πολιτιστικών δρώμενων στον αρχαιολογικό μας χώρο με παράλληλη πίεση για την αναστήλωση της αρχαίας Κρήνης και την οριοθέτηση και προστασία του αρχαιολογικού χώρου.
4. Να κάνουμε γνωστό το πρόβλημα των Στυμφάλιων Υδάτων και να δικαιωθεί με ατράνταχτα επιχειρήματα η σθεναρή στάση της Δημοτικής Αρχής.
5. Να αλλάξουμε τη νοοτροπία του φτωχού συγγενή, και με πολιτιστικές εκδηλώσεις που συνάδουν με τον πολιτισμό μας και την Ιστορία μας, να αρχίσει να διαφαίνεται μια πολιτισμική -πολιτιστική - αναπτυξιακή αναγέννηση της Στυμφαλίας.
6. Να καταστήσουμε την περιοχή τόπο του μέλλοντος, τόπο στον οποίο θα συνδυάζονται αρμονικά, ο μύθος με την η Ιστορία και ο σεβασμός στο περιβάλλον με την ανάπτυξη.

Οι παραπάνω στόχοι επετεύχθησαν κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό.

1. Τοπικά κανάλια, τοπικές εφημερίδες, τα τηλεοπτικά κανάλια MEGA και STAR παρουσίασαν την εκδήλωση, η ΕΡΑ αφιέρωσε 1 ώρα εκπομπή για να προβάλει την εκδήλωση, τους συντελεστές, τους καλλιτέχνες. Πολιτιστικά περιοδικά (Επικράτεια-Πολιτισμός του ΥΠΠΟ κ.ά) παρουσίασαν την εκδήλωση.

Η εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ αναφέρθηκε πολλές φορές στον αρχαιολογικό χώρο της Στυμφαλίας είτε με αφιερώματα στο "ΓΕΩτερόπιο", είτε με άρθρα, και ευχαριστούμε γι' αυτό, τους ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένους για την περιοχή μας δημοσιογράφους της. κ. Γιώργο Σταματόπουλο, συμπατριώτη μας, από το Κεφαλάρι, και τον φίλο της Στυμφαλίας κ. Ηρακλή Ανδύρα.

Αξίζει να επισημανθεί η προσφορά στον τόπο μας και του έγκριτου περιοδικού «Αίπυτος». Η ονομασία του περιοδικού, έχει σχέση με το ζωντανό και στις μέρες μας θρύλο του Αίπυτου, ο οποίος έρχεται από την εποχή του Ομήρου. Εκδίδεται από το διακεκριμένο συμπατριώτη μας κ. Σπύρο Μιχόπουλο και αποδέκτης του είναι ακόμα και το Πανεπιστήμιο του Χάρβαντ. Το περιοδικό αυτό αναδεικνύει μέσα από τις σελίδες του και σε κάθε του έκδοση την πολιτιστική Κληρονομιά της Στυμφαλίας, γεγονός για το οποίο τον συγχαίρουμε και τον ευχαριστούμε. Η Στυμφαλία είναι ορεινή αλλά όχι φτωχή, παράγει πολιτισμό γιατί είναι η ίδια πολιτισμός, μια από τις πιο φημισμένες πόλεις της Αρχαίας Ελλάδας.

2. Με τη φετινή, δεύτερη στο χώρο εκδήλωση, σκοπεύουμε στην παγίωση, διοργάνωση και τέλεση πολιτιστικών δρώμενων στον Αρχαιολογικό χώρο, ενταγμένων στην Πολιτιστική Ολυμπιάδα.
3. Η Αρχαιολογική υπηρεσία αφυπνίσθηκε και ήδη προβαίνει σε εργασίες οριοθέτησης του Αρχαιολογικού χώρου για την προστασία του.
4. Η κατασκευή του Μουσείου Παραδοσιακών Επαγγελμάτων και Περιβάλλοντος της Στυμφαλίας, έργο αξίας 4.000.000 ευρώ περίπου, που εντάχθηκε πρόσφατα στο Γ' ΚΠΣ θα είναι

- ο θεμέλιος λίθος για την ανάπτυξη της Στυμφαλίας και την ανάδειξη της ευρύτερης περιοχής.
5. Προβάλαμε με κάθε τρόπο και με ατράνταχτα επιχειρήματα και σθεναρότητα τις θέσεις μας για το πρόβλημα της υφραπαγής των Στυμφάλιων υδάτων, της ζωής της περιοχής μας, και δεν έμεινε παρά να εισακουσθούμε. Τα έργα ήδη σταμάτησαν με απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας.

Σήμερα είμαστε πάλι εδώ για να ανανεώσουμε το ραντεβού και να συνεχίσουμε την προσπάθεια. Μια προσπάθεια στην οποία συμμετέχει αποτελεσματικά ο Καναδός αρχαιολόγος Καθηγητής κ. Έκτορας Ουίλλιαμς. Η συμβολή του είναι ανεκτίμητη.

Όπως γνωρίζετε τα σπουδαιότερα μνημεία που στοιχειοθετούν και αναδεικνύουν ορατά στο χώρο την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά της Στυμφαλίας, είναι τα ερείπια της αρχαίας Στυμφάλου, με την ακρόπολη, το κάστρο και τα ερείπια ναών της Αθηνάς και της Ήρας. Τα αρχαία αυτά ερείπια φέρνει στο φως η σκαπάνη του Καναδού αρχαιολόγου καθηγητή κ. Έκτορα Ουίλλιαμς.

Εδώ και δέκα χρόνια περίπου, φοιτητές του πανεπιστημίου της Κολούμπια που κάνουν εδώ την πρακτική τους εξάσκηση, με την επίβλεψή του και τη βοήθεια των συνεργατών του καθηγητών, ανασκάπτουν το χώρο της αρχαίας Στυμφάλου.

Μέχρι σήμερα, έχουν αποκαλυφθεί πλείστα και ανεκτίμητης αρχαιολογικής αξίας ευρήματα, τα οποία φυλλάσσονται στο Μουσείο της Κορίνθου, αλλά και κτίσματα όπως τα τείχη της Ακρόπολης, θεμέλια οικιών της Αρχαίας Πόλης ναοί, τάφοι κ.α.

Από αυτόν μάθαμε όσα μέχρι σήμερα αγνοούσαμε για τον αρχαιολογικό αυτό χώρο της περιοχής μας, όπως είναι η παράξενη πέτρα που είναι δίπλα στην αρχαία εξέδρα. Είναι το ένα από τα δύο σωζόμενα υδραυλικά ρολόγια της αρχαίας εποχής, στην Ελληνική Επικράτεια.

Πλείστες φορές έχουμε παρακολουθήσει τα ευρήματα σε προβολές σλάιτς με τον κ. Καθηγητή να δίνει παράλληλα τις εξηγήσεις για το καθένα από αυτά.

Κύριε Καθηγητά, έχω την μεγάλη τιμή και τη χαρά να σας ανακοινώσω ότι, το Δημοτικό Συμβούλιο Στυμφαλίας για όλους τους ανωτέρω λόγους και σε ένδειξη ελάχιστης τιμής στο πρόσωπό σας, με ομόφωνη απόφασή του σας ανακηρύττει Επίτιμο Δημότη του Δήμου Στυμφαλίας.

Μετά την απονομή της πλακέτας ο καθηγητής κ. Williams ευχαρίστησε το Δήμαρχο για την τιμή που του έγινε και δήλωσε ότι αισθάνεται ως “γγγενής” Στυμφάλιος, γιατί κάθε καλοκαίρι που έρχεται στη Στυμφαλία για τις ανασκαφές εδώ και δέκα ολόκληρα χρόνια, έχει αναπτύξει φιλικούς δεσμούς με τους κατοίκους, οι οποίοι του αγαπούν και ενδιαφέρονται για το έργο του.

Εγκάρδιες σχέσεις φιλίας και οικειότητας έχουν επίσης αναπτυχθεί μεταξύ του κ. Williams και του υπογραφόντος και ο “Αίπυτος” που παρακολουθεί από την πρώτη στιγμή τις ανασκαφές στη Στυμφαλία έχει τη χαρά και την τιμή να δημοσιεύει τα κείμενα του καθηγητή που αναφέρονται στα εκάστοτε προκύπτοντα από τις ανασκαφές συμπεράσματα και πορίσματα. Στη διάρκεια της φετινής συνάντησής μας είχαμε την ευκαιρία να συνομιλήσουμε για τα μέχρι τώρα πεπραγμένα και για τα μελλοντικά σχέδιά του. Η άκρως ενδιαφέρουσα αυτή συνομιλία δημοσιεύεται στις σελίδες που ακολουθούν.

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

**Ο καθηγητής
Hector Williams
μιλάει
με τον Σπύρο Μιχόπουλο
στον “Αίπυτο”
για τις ανασκαφές
στην αρχαία Στύμφαλο**

Στη Στυμφαλία στις 31 Αυγούστου 2002

Όπως είναι γνωστό στον αρχαιολογικό χώρο της Στυμφαλίας γίνονται από το 1993 και μέχρι σήμερα ανασκαφές από τον Καναδό αρχαιολόγο καθηγητή του πανεπιστημίου *British Columbia* κ. *Hector Williams*. Ο “Αίπυτος” που τις παρακολουθεί από την αρχή με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, παρουσιάζει τις εκάστοτε εκθέσεις και τις σχετικές μελέτες που συντάσσει ο καθηγητής, ο οποίος έχει την καλοσύνη και την ευγένεια να μας τις παραχωρεί για δημοσίευση, συνοδευμένες με τις αντίστοιχες φωτογραφίες.

Όταν έφθασε στο τέλος Αυγούστου από τον Καναδά στην Αθήνα, με ρώτησε στο τηλέφωνο αν θα είμαι στη Στυμφαλία την επόμενη μέρα γιατί θέλει να μιλήσουμε. Του απάντησα ναι, και πήγα. Και πράγματι είχε να μου πει πολλά. Και είναι η δεύτερη φορά που μιλάει στο περιοδικό, υπό τύπον ας το πούμε συνεντεύξεως. Η πρώτη είχε δημοσιευθεί στο τεύχος 8-9 του 1995 που ήταν αφιέρωμα στις αρχαιότητες της Στυμφαλίας.

- Κατ’ αρχήν θέλω να σου ζητήσω συγνώμη γιατί το κείμενο που μου άφησες πέφτει για τις ανασκαφές του 2001 δεν έχει δημοσιευθεί επειδή το τεύχος λόγω πολλών δυσκολιών δεν έχει εκδοθεί ακόμη.

- Το υποπτεύθηκα, γιατί αν είχε εκδοθεί θα το είχα λάβει στον Καναδά. Δεν πειράζει. Κάποτε θα δημοσιευθεί. Α! Έχω να σου πω ότι ετοιμάζω ένα μελέτημα όπου κάνω συνολική θα έλεγα θεώρηση των ανασκαφών στη Στυμφαλία, από τότε που τις άρχισε ο καθηγητής Ορλάνδος το 1924, μέχρι σήμερα που τις συνεχίζουμε εμείς. Μόνο που θα είναι στα Αγγλικά και θα πρέπει να μεταφραστεί.

- Αντιλαμβάνομαι ότι αυτό θα είναι ένα κείμενο με πολύ μεγάλο ενδιαφέρον όχι μόνο για τους αρχαιολόγους αλλά και για μας τους απλούς αναγνώστες. Θα μεταφραστεί και θα δημοσιευθεί στο επόμενο τεύχος, που ελπίζω αυτή τη φορά να μην αργήσει. Και αφού μιλάς για συνολική θεώρηση των ανασκαφών, τι θα έλεγες αν συγκεντρώναμε όλες τις μελέτες και τις ανακοινώσεις που έχεις κάνει μέχρι τώρα για τη Στύμφαλο, για να τις εκδώσουμε σε ένα τόμο. Πιστεύω να θελήσει ο Δήμος να καλύψει τη δαπάνη.

- Αυτή είναι μια πολύ καλή ιδέα. Θα μπορούσαμε μάλιστα να γράψουμε και άρθρα για κάθε ένα από τα ευρήματα στην αρχαία πόλη, και να περιγράψουμε τα σπίατα, τα δημόσια

κτίσματα, τους ναούς, τους τάφους, τις επιγραφές, καθώς και τα πήλινα ειδώλια, τα νομίσματα και τα κοσμήματα, που φέραμε στο φως με την ανασκαφή.

- Στα δημόσια κτίσματα ασφαλώς περιλαμβάνεται και η περίφημη κρήνη για την οποία, όπως μου είχατε ειπεί πέρυσι, είχατε ζητήσει άδεια για να την αναστηλώσετε. Τελικά σας την έδωσαν;

- Ακόμα όχι. Μας έδωσαν άδεια μόνο για καθαρισμό, αλλά ελπίζω να μας δώσουν και για την αναστήλωση.

- Αυτό σημαίνει ότι και το επόμενο καλοκαίρι θα είσαστε πάλι εδώ.

- Θα έλθουμε πάλι αλλά όχι για ανασκαφές, γιατί πρέπει να κάνουμε μελέτη και συντήρηση των ευρημάτων που είναι πάρα πολλά στις αποθήκες. Αλλά να δούμε και τα κτίσματα που αποκαλύψαμε και τα έχουμε σκεπασει, για να μην τα χαλάσουν οι βροχές.

- Πρόκειται για νέες αποκαλύψεις κτιρίων, ή αναφέρεσαι στα παλιά;

- Αναφέρομαι στην τελευταία διετία, γιατί δουλέψαμε με τελειότερα μηχανήματα και κάναμε γεωφυσικές επισκοπήσεις σε αρκετό βάθος, με εντυπωσιακά αποτελέσματα. Έτσι το φρενικό καλοκαίρι εντοπίσαμε και ανασκάσαμε τη σαινή του θεάτρου, καθώς και σπία της όψιμης κλασικής και της ελληνοιστιαικής εποχής, και δύο ρωμαϊκές επαύλεις που χτίστηκαν πάνω σε αρχαιότερα ερείπια, αλλά καταστράφηκαν γύρω στα 40 με 50 μ. Χ. από μεγάλο σεισμό. Από την μία αγροικία οι συντηρητές μας έχουν μαζέψει με προσοχή διάφορα κομμάτια, ωραία διακοσμημένα με χρώματα και παριστάσεις και με αυτό το υλικό έχουμε γεμίσει 70 κιβώτια.

- Όλο αυτό το υλικό πώς θα το αναδείξετε, ή θα μείνει στα κιβώτια;

- Αν βρίσκαμε μια κατάλληλη αποθήκη με διαστάσεις τουλάχιστον 10x20 μέτρα θα μπορούσαμε να το συναρμολογήσουμε και να το ενώσουμε. Αυτό όμως θέλει πολλή δουλειά και τέτοια αποθήκη είναι μάλλον απίθανο να βρεθεί εδώ.

- Μίλησες προηγουμένως για συντηρητές. Με πόσα άτομα δουλεύετε στις ανασκαφές.

- Πέρυσι είχαμε έλθει 85 άτομα, αρχαιολόγοι, συντηρητές και φοιτητές. Εδώ δούλεψαν Καναδοί, Αμερικάνοι, Γάλλοι αλλά και Έλληνες. Ήταν μια ευκαιρία για τους νέους της περιοχής, να έχουν δουλειά για δύο μήνες με καλά μεροκάματα. Όμως ήταν και μια ευκαιρία και για τους φοιτητές μας, να έλθουν εδώ για να εξασκηθούν στην ανασκαφή και να μάθουν και την Ελληνική Ιστορία. Φέτος δουλέψαμε 7 εβδομάδες και βρήκαμε αυτά που είπα προηγουμένως και για τα οποία γίνεται λεπτομερής αναφορά στο κείμενο που θα σου δώσω. Μερικά από αυτά θα παρουσιάσω εδώ απόψε σε διαφάνειες. Μεταξύ αυτών είναι και 34 στρογγυλά διακοσμητικά χάλκινα για την πόρτα και τέτοια στην Ελλάδα μέχρι τώρα υπάρχουν μόνο 5 ή 6. Επίσης είναι θραύσματα από πολλά αγγεία με παριστάσεις και ένα πολύ ωραίο ξίφος σε καλή κατάσταση. Έχουμε επίσης 250 κοσμήματα, από σκουλαρίκια και περιδέραια μέχρι βραχιόλια και δαχτυλίδια, και 400 νομίσματα.

- Τα κοσμήματα και τα νομίσματα τελικά θα πάνε στο μουσείο της Κορίνθου ή της Σικκώνας; Και σήμερα που φυλάσσονται;

- Για το που θα πάνε, θα αποφασίσει η Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία. Αυτό δεν εξαρτάται από εμένα. Τα πλέον αξιόλογα τα έχουμε στείλει ήδη στο μουσείο της Κορίνθου για φύλαξη. Εδώ μένουν μόνο τα χάλκινα για καθαρισμό.

- Χρυσά βρήκατε;

- Μόνο τρία κομμάτια, γιατί φαίνεται ότι οι Ρωμαίοι στρατιώτες που ήρθαν εδώ άρπαξαν όλα τα αξιόλογα χρυσά στολίδια που είχαν οι κάτοικοι.

- Και τί δεν άρπαξαν οι Ρωμαίοι από όλη την Ελλάδα. Να σου θυμίσω ότι 60 χιλιάδες αγάλματα ξηλώθηκαν από τα βάθρα τους και μετάφεθηκαν στη Ρώμη και σε μας έμειναν μόνο τα βάθρα. Τα ίδια και χειρότερα έκαναν στα νεότερα χρόνια και οι "πολιτισμένοι" της Ευρώπης, και τα μάρμαρα του Παρθενώνα βρίσκονται στο Λονδίνο.

- Αυτά δυστυχώς για την Ελλάδα είναι μία πραγματικότητα που δεν αμφισβητείται.

- Τα νομίσματα είναι όλα Στυμφαλιακά;

- Όχι. Είναι από διάφορες πόλεις της Πελοποννήσου. Τα περισσότερα είναι από τις γειτονικές πόλεις Φλιούντα και Σικυώνα με τις οποίες είχαν συναλλαγές οι Στυμφάλιοι. Αλλά και από την Κεντρική και Βόρεια Ελλάδα ακόμη και από την Αίγυπτο και τη Συρία βρέθηκαν νομίσματα, γιατί οι άνθρωποι εδώ ήταν μισθοφόροι. Η ζωή εδώ πρέπει να ήταν πολύ σκληρή και δύσκολη. Οι άνθρωποι δεν είχαν άλλες ευκαιρίες και ήταν παράδοση να πηγαίνουν μισθοφόροι στρατιώτες για να παίρνουν μισθό.

- Η ζωή εδώ Έκτορα είναι ακόμη και σήμερα σκληρή και δύσκολη και χωρίς ευκαιρίες όπως είπες, αλλά σήμερα δεν πηγαίνουμε μισθοφόροι στρατιώτες. Πηγαίνουμε άλλον είδος "μισθοφόροι" σε ξένες πατρίδες, ακόμα και στην πολύ μακρινή Αυστραλία αλλά και στη δική σου πατρίδα τον Καναδά.

- Αντιλαμβάνομαι τον υπαινιγμό αλλά στις ανασκαφές δε βρήκαμε δολάρια Καναδά. (γέλια) Βρήκαμε νομίσματα από τις χώρες που σου είπα. Ίσως κάποιος να τα έφεραν ως ενθύμιο για τα παιδιά τους. Ένα νόμισμα είναι δηνάριο, προφανώς από το μισθό ρωμαίου στρατιώτη. Οι Ρωμαίοι μετά την καταστροφή της Κορίνθου το 146 π. Χ. έφτασαν και εδώ και πρέπει να έκαναν μεγάλες καταστροφές.

Από τις ανασκαφές έχουμε μάθει πολλά για την ιστορία της Στυμφαλίας. Ξέρουμε π.χ. ότι μετά από την καταστροφή που έκαμε ο Μόμμιος, ήλθαν ξανά εδώ οι Ρωμαίοι. Ίσως ήλθαν μόνο μερικές οικογένειες γιατί, όπως σου είπα, εδώ βρήκαμε δυο πολύ ωραία ρωμαϊκά σπίτια, κατεστραμμένα όμως από σεισμό.

- Από τις ανασκαφές σε τάφους τι βρήκατε;

- Έχουμε βρει έξι τάφους σε πέντε διαφορετικούς τύπους. Έχουμε 30-40 σκελετούς εκείνης της εποχής. Ανήκουν σε άντρες και γυναίκες ηλικίας 30 - 35 ετών αλλά οι πιο πολλοί είναι σκελετοί παιδιών και μόνο δύο είναι ηλικιωμένων, δηλαδή γύρω στα 50.

Τα ευρήματα αυτά μας έδωσαν πολλές γνώσεις για την υγεία και γενικά για την κατάσταση των κατοίκων.

- Μήπως η μεγάλη παιδική θνησιμότητα σημαίνει ότι τον τόπο μάλιστα από τότε ελονοσία;

- Το θεωρώ πολύ πιθανόν. Αλλά εδώ υπάρχουν περίεργα πράγματα. Σε χριστιανικό τάφο π.χ. έχουν ξεθάψει τον πεθαμένο και δεν ξέρω γιατί, έβαλαν μέσα σκύλο και βρήκαμε τα κόκκαλά του. Αλλού έχουμε βρει επίσης σε τάφους τρεις σκύλους, που ίσως ήταν θυσίες όταν έκτιζαν τα κτίρια.

- Σήμερα στα θεμέλια των κτιρίων σφάζουν ένα κόκορα και μετά τον μαγειρεύουν και τον τρώνε, δεν τον θάβουν.

- Το ξέρω αυτό αλλά τότε ίσως έσφαζαν σκύλους και τους έθαβαν στα θεμέλια.

- Τα πήλινα ευρήματα έχουν παραστάσεις;

- Έχουμε πολλά αγγεία από διάφορες χρήσεις, αλλά είναι σχεδόν όλα σπασμένα. Σε 200 από αυτά έχουμε όλα τα κομμάτια και μπορούμε να τα συναρμολογήσουμε. Όλα έχουν ωραίες παραστάσεις. Εικονίζονται γυναίκες, παιδιά, ζώα, φυτό και πολλά από αυτά ήταν

αφιερώματα στο ιερό της Αθηνάς. Χρειάζεται πολλή δουλειά να κάνουμε γι' αυτά.

- *Νομίζεις ότι μπορεί εδώ να υπήρχε βιοτεχνία παραγωγής κεραμικών;*

- Το θεωρώ πολύ πιθανό αλλά, ας μην ξεχνάμε ότι η Κόρινθος και η Σικυώνα όπου άκμαζαν τέτοιες βιοτεχνίες που έβγαζαν τα περίφημα αγγεία, είναι πολύ κοντά μας.

- *Στο μοναστήρι των Κιστερικιανών συνεχίζει τις ανασκαφές η κ. Κάμπελ;*

- Η κ. Κάμπελ πήρε σύνταξη και δεν έρχεται πια και τις ανασκαφές τις συνεχίζουμε εμείς. Τώρα ετοιμάζει τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων των ανασκαφών στο μοναστήρι και όταν γίνουν θα σου στείλω το κείμενο.

- *Πέρουσι είχα δημοσιεύσει μια μελέτη της βυζαντινολόγου κ. Κουμούση της Εφορίας Πατρών για το μοναστήρι αυτό.*

- Α! Ναι, ήθελα να σου το ειπώ. Τη διάβασα και μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση.

- *Στον Άγιο Κωνσταντίνο στη Λάυκα τι νομίζεις ότι υπάρχει;*

- Εκεί έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, γιατί υπάρχουν λείψανα από μεγάλο δωρικό ναό και ένα νεκροταφείο ελληνιστικών χρόνων. Ίσως να υπήρχε εκεί ένας μικρός οικισμός. Δυστυχώς δεν είχα την ευκαιρία να κάμω περισσότερη έρευνα γιατί εδώ είχαμε να κάνουμε πολλή δουλειά.

- *Στην περιοχή της Δροσοπηγής στη θέση Λάυκα του Θίλιπυ υπάρχει ένας τάφος με λιθινο κυκλικό κριπίδωμα που θυμίζει το ταφικό μνημείο του Αίπυτου, αλλά έχει αποδειχθεί ότι ανήκει στη μετακλασική εποχή. Θα ήθελες να μου ειπείς κάτι γι' αυτό το μνημείο;*

- Το πράγμα εδώ θέλει πολλή μελέτη και έρευνα, γιατί δυστυχώς, ο Ορλάνδος που έκαμε τις πρώτες ανασκαφές δε δημοσίευσε όλα τα αποτελέσματα της ανασκαφής του και δεν ξέρουμε τι βρήκε εκεί και που υπάρχουν αυτά που βρήκε. Λένε ότι έχει βρει ένα μολύβδινο κουτί και δεν ξέρουμε ούτε που βρίσκεται ούτε τι είχε μέσα, κόκκαλα ή κάτι άλλο. Ας ελπίσουμε ότι κάποτε θα μάθουμε και γι' αυτό το μνημείο.

- *Προς την Αγία Κυριακή υπάρχουν αρχαιότητες;*

- Νομίζω ότι αρχαιότητες υπάρχουν σε όλη αυτή την κοιλάδα. Έχω δει κεραμικά βυζαντινής περιόδου στην επιφάνεια, διάσπαρτα μέσα στα χωράφια. Εκεί βρέθηκε ένα τρίγλυφο που το στείλαμε στο μουσείο του Φενεού. Ο κ. Γιώργος Ρηγόπουλος έχει ενθουσιασμό για τα αρχαία και όπου βρει κάτι άγνωστο, μας οδηγεί εκεί και το βλέπουμε.

- *Από τους αρχαϊκούς χρόνους έχουμε ευρήματα στη Στυμφαλία;*

- Ασφαλώς και έχουμε. Ήδη έχουμε βρει έξι κομμάτια από αγγεία μυκηναϊκής εποχής. Δύο βρέθηκαν σχεδόν στην επιφάνεια, ενώ τα περισσότερα είναι σε βάθος ενάμισο μέτρου. Η μορφολογία της κοιλάδας έχει αλλάξει πολύ, γιατί έχουν γίνει προσχώσεις και είναι δύσκολο αλλά και ασύμφορο να τα βρούμε, γιατί πρέπει να καταστρέψουμε την κλασική και την ελληνιστική πόλη που είναι πάνω από αυτά. Άλλωστε εγώ είμαι αρχαιολόγος της κλασικής εποχής και δεν έχω μεγάλο ενδιαφέρον για τη μυκηναϊκή περίοδο.

- *Αφού σε ευχαριστήσω και εκ μέρους των αναγνωστών του περιοδικού για όσα εξόχως ενδιαφέροντα μας είπες, θέλω να σε παρακαλέσω να μεριμνήσεις ώστε να μου δοθούν από το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Αθήνας κάποιες διαφάνειες για τις ανασκαφές και τα ευρήματα.*

- Βεβαίως. Θα πας να τις ζητήσεις από τη διευθύντρια του Ινστιτούτου αλλά θα σου στείλω κι εγώ από τον Καναδά κάποιες φωτογραφίες.

- *Και πάλι σ' ευχαριστώ και εύχομαι καλή αντάμωση το επόμενο καλοκαίρι.*

Γιάννης Βλαχογιάννης
 Συγγραφέας - ποιητής

Ιστορικά και ονοματολογικά του χωριού Καλύβια Φενεού

Η αρχαία Αρκαδική πόλη Φενεός στη διαδρομή των αιώνων ακολούθησε και αυτή την τύχη των άλλων αρκαδικών πόλεων του αρχαίου κόσμου για τις οποίες ο Στράβων αναφέρει ότι στην εποχή του (63 π.Χ. έως 23 μ.Χ.) "...ἢ οὐκέτ' εἰσίν, ἢ μόλις αὐτῶν ἴχνη φαίνονται καὶ σημεῖα" (Η, 8, 2). Τη θέση της αρχαίας πόλης και κυρίως το βορειοδυτικό της άκρο κατέχουν σήμερα δύο χωριά: Η ΦΟΝΗΑ (Πανόραμα σήμερα) και τα ΚΑΛΥΒΙΑ (η σημερινή Αρχαία Φενεός).

Δεν θα ασχοληθώ με τον τρόπο, ή το χρόνο και τα αίτια που δημιουργήθηκαν τα άλλα χωριά του κάμπου Φενεού, γιατί είναι βέβαιο πως η κύρια αιτία ήταν η κατάκλυση του κάμπου από τα νερά της λίμνης και ίσως και άλλες αιτίες. Θα ασχοληθώ εδώ μόνο με την ιστορία και την ονομασία του χωριού ΚΑΛΥΒΙΑ και την μετονομασία του σε ΑΡΧΑΙΑ ΦΕΝΕΟ. Εικάζεται πάντως ότι πολλά χρόνια πριν από το έτος 1693 μ.Χ. που χτίστηκε το νέο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, τα νερά της λίμνης κατέκλυσαν όλη την πεδιάδα Φενεου, έφθασαν προς βορρά στο σημερινό χωριό Στενό προς Ταρσούς και προχώρησαν προς την κοιλάδα πίσω από το Καστανοβούνι. Περικύκλωσαν το παλαιό Μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου και το μέρος που είναι σήμερα η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου στην Αρχαία Φενεό και έφθασαν μέχρι το βράχο του Μανωλόπουλου και ενώθηκαν με τα λιμνάζοντα νερά στη νότια πλευρά. Έτσι οι λόφοι "Καστανοβούνι" και Πύργος έγιναν νησιά. Τότε, λίγο πριν η στάθμη του νερού ανεβεί αρκετά και εν' όψει του κινδύνου που τους απειλούσε, οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την περιοχή. Και οι μεν κτηνοτρόφοι εγκαταστάθηκαν στις παρυφές των γύρω βουνών και έκαμαν νέους οικισμούς, το δε μεγαλύτερο τμήμα των γεωργών και των άλλων επαγγελματιών μετανάστευσε σε άλλες περιοχές και κυρίως: Στην Άνω και Κάτω Αχαΐα, στον Αλυσσό, στο Μυντιλόγλι, στα Ζαρουχλεία, του Νομού Αχαΐας, στα Ντουνέικα και Φοναΐτικα του Νομού Ηλείας και αλλαχού.

Όσοι όμως είχαν περιουσίες στους πρόποδες των βουνών, της Φενεού, που δεν τις είχε όλες κατακλύσει το νερό, μετανάστευσαν σε γειτονικές περιοχές και κυρίως στα χωριά Ζαρούχλα, Νώνακη και Βαρβάρα, ώστε να μπορούν να επικοινωνούν και να καλλιεργούν τα κτήματά τους. Τέτοιες περιοχές με καλλιεργούμενες εκτάσεις ήταν η

Ο κ. Γιάννης Βλαχογιάννης γεννήθηκε στην Αρχαία Φενεό (πρώην Καλύβια). Σταδιοδρόμησε ως ανώτερος υπάλληλος του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών, ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με τη συγγραφή και ιδιαίτερα με την ποίηση. Μέχρι σήμερα έχει εκδόσει πέντε ποιητικές συλλογές και το μυθιστόρημα "Χάρις και Κρέων" με την προσθήκη στο όνομά του και του φιλολογικού ψευδώνυμου "Κρόνος". Έχει αρκετά ανέκδοτα έργα ποικίλου περιεχομένου μεταξύ των οποίων και το υπό έκδοση βιβλίο του "Η αρχαία πόλη Φενεός" από το οποίο και η προδημοσίευση αυτού εδώ του κειμένου.

Κορομηλιά, η Περιβόλα, ο Αηλιάς, το Στεμπιλιάτικο, το Καλιγεριάνικο, το Χωριανό, η Γκιώνα, τα Οικονομεία κ.α.

Αυτοί, λοιπόν, οι προσωρινοί κάτοικοι, κυρίως της Ζαρούχλας, μετά την συγκομιδή και το αλώνισμα των σιτηρών στην περιοχή Φενεού, έπαιρναν τους καρπούς και άφηναν τα άχυρα και άλλες ζωοτροφές στα σπίτια που δεν είχαν πλημμυρίσει, ή έχτισαν πρόχειρα οικήματα στα ψηλότερα μέρη, που τα χρησιμοποιούσαν σαν καλύβια ή αποθήκες. Κατά καιρούς παρέες - παρέες οι Ζαρουχλιώτες του Φενεού έρχονταν στα καλύβια αυτά και έπαιρναν τις ζωοτροφές και τα είχαν ονομάσει Ζαρουχλιέικα καλύβια. Όταν αργότερα το νερό της λίμνης άρχισε σιγά-σιγά να υποχωρεί, όλο και περισσότεροι κάτοικοι, άρχισαν να επανέρχονται για μόνιμη πλέον εγκατάσταση και καλλιέργεια των χωραφιών τους. Έτσι τα καλύβια έγιναν το χωριό με το όνομα ΚΑΛΥΒΙΑ όπως το έλεγαν οι προσωρινοί κάτοικοι της Ζαρούχλας.

Η ίδρυση του χωριού πιθανολογείται όπως προκύπτει από διάφορα έγγραφα, να έγινε στα τέλη του 17ου αιώνα, ή στις αρχές του 18ου αιώνα. Άλλωστε η πόλη Φενεός, ύστερα από τόσα χρόνια ξεχάστηκε και η λέξη παρεφθάρη. Τούτο αποδεικνύεται και από την ονομασία την αρχική του σημερινού χωριού Πανοράματος “η Φονηά, ή ο Φονηάς”, που είναι η παραφθορά της λέξης ΦΕΝΕΟΣ σε ΦΟΝΕΟΣ και ύστερα από μετατροπή του δεύτερου βραχέος “ε”, “σε μακρό” “η”, δηλαδή Φονηός ή Φονηάς. Σημειωτέον ότι στο χωριό Πανόραμα (Φονηά) δεν έφθασαν ποτέ τα νερά της λίμνης, γιατί είναι σε μεγάλο υψόμετρο, και εικάζεται ότι οι κάτοικοι του ήσαν αυτόχθονες κάτοικοι της πόλης ΦΕΝΕΟΥ, που εξακολουθούσαν τα χρησιμοποιούν τη λέξη ΦΕΝΕΟΣ που όμως παρεφθάρη. Άλλωστε και οι κάτοικοι των γειτονικών περιοχών όταν έρχονταν στο κάμπο της Φενεού έλεγαν ότι πάνε στον κάμπο του ΦΟΝΕΟΥ ή στον Φονηά τον κάμπο.

Την πιο πάνω πιθανή ιστορική εκδοχή την διηγούνταν οι παλαιότεροι κάτοικοι του χωριού. Επίσης πολλά στοιχεία αναφέρονται σε δικαιοπρακτικά έγγραφα, και μετά το 1821 σε σχετικές αναφορές των κατοίκων προς τις δημόσιες αρχές. Την εκδοχή αυτή την ενισχύουν, όπως είπαμε πιο πάνω, οι βαθμοί συγγενείας που υπάρχουν και με πολλές οικογένειες των χωριών που αναφέραμε μα και τα επώνυμα αρκετών οικογενειών στα χωριά αυτά, που είναι ίδια με της αρχικής πατρίδας τους Φενεού όπως: Κωστοπουλέοι, Πεντασκουφέοι, Ντουνέοι, Ψαχουλέοι, Καμπερέοι, Ρεβελέοι, Στεμπιλέοι, Οικονομείοι κ.ά.

Μετά την απελευθέρωση του 1821 και για μερικά χρόνια οι αρχές της περιοχής Φενεού είχαν εγκατασταθεί στο χωριό Καλύβια όπου έγινε ο πρώτος Δήμος η έδρα του οποίου μεταφέρθηκε αργότερα στην Γκούρα ύστερα από έντονες πολιτικές πιέσεις.

Το χωριό μετονομάστηκε σωστά σε ΑΡΧΑΙΑ ΦΕΝΕΟ, όπως έπρεπε να λεγόταν από την αρχή (όρα ΦΕΚ 39/11-2-77 τα Π.Δ. 118/29-1-77), γιατί το σημερινό χωριό είναι ένα από τα εννέα χωριά του τέως και νυν Δήμου Φενεού, στη θέση που ήταν χτισμένη η αρχαία πόλη ΦΕΝΕΟΣ, που αναφέρεται και στον Όμηρο.

Το Καστανοβούνι, που ορθώνεται βορεινά του χωριού, κρατάει τον βοριά και προφυλάσσει το χωριό από το κρύο και τις παγωνιές, κι έτσι ο χειμώνας δεν είναι πολύ βαρύς. Το χωριό είναι σε τέτοια τοποθεσία, βορειοδυτικά του κάμπου, που ο ήλιος το λούζει όλη την ημέρα.

Είναι χτισμένο σε υψόμετρο 750-920 μέτρα και είναι χωμένο μέσα στο πράσινο από διάφορα οπωροφόρα δέντρα, ιδίως καρυδιές, μηλιές, κερασιές, αχλαδιές αλλά και δασικά φυτά όπως, πλατάνια, δρυς, καστανιές, λεύκες, ιτιές κ.α.

Έχει περίπου 200 σπίτια, μα οι κάτοικοί του είναι λίγοι, γύρω στους 500 και οι περισσότεροι γέροντες. Οι νεότεροι έχουν φύγει είτε στο εξωτερικό, Αμερική, Αυστραλία, Ευρώπη, είτε στην πρωτεύουσα και άλλες πόλεις της Ελλάδος, προς αναζήτηση καλύτερης τύχης. Οι εναπομείναντες κάτοικοι είναι κυρίως γεωργοί και ελάχιστα κτηνοτρόφοι και μερικοί συνταξιούχοι. Οι κτηνοτρόφοι διαμένουν κυρίως στους μικρούς οικισμούς Λούζι και Βίλλιες. Μερικές οικογένειες κτηνοτρόφων έρχονταν με τα πρόβατά τους ή τα γίδια τους, μόνο τα καλοκαίρια και έφτιαναν τις καλύβες τους στα βουνά Σαϊτά και Χελμό, αλλά και αυτοί άλλαξαν επαγγέλματα και έφυγαν από την περιοχή.

Η ζωή του γεωργού και του κτηνοτρόφου είναι κάθε μέρα αφημένη στο έλεος του Θεού. Εάν βρέξει πολύ την άνοιξη, τα σιτηρά καταστρέφονται, εάν πέσει πάγος όταν έχουν ανθίσει τα δέντρα, τα καίει και εάν δεν βρέξει “ξεραίνονται”. Ευτυχώς που τώρα υπάρχουν τα μηχανήματα και η δουλειά γίνεται πιο συστηματική αλλά και λιγότερο κοπιώδης.

Ο κάμπος έχει αρκετά υπόγεια νερά και οι καλλιέργειες ποτίζονται από αρδευτικά έργα. Τα νερά των δύο ποταμών του Όλβιου και του Δόξα δεν αρκούν για να ποτίσουν τον κάμπο το καλοκαίρι. Μόνο τον χειμώνα, από τον Νοέμβριο μέχρι τον Μάρτιο, έχουν άφθονο νερό και κρατούν την λίμνη σε “εργήγορη”, γιατί κατά το ίδιο διάστημα, τα νερά της λίμνης Φενεού κατακλύζουν μερικές χιλιάδες στρέμματα ευφόρου γης.

Τα βουνά γύρω, μέχρι ένα ύψος 1.800 μ. είναι καταπράσινα από πεύκα, έλατα, πλατάνια, βελανιδιές κ.α. Βορειοδυτικά του χωριού υψώνεται το ιερό βουνό Χελμός με τις κρουσταλλένιες πηγές του και τα “ύδατα της Στυγός” το Αθάνατο Νερό όπως συνηθίζουν να το λένε οι ντόπιοι.

Μια τοπική παροιμία που λέει **“Στου Λούζι βρέχει και στου Σαϊτά χιονίζει”** αναφέρεται σε διαπίστωση των κατοίκων της Φενεού, για κάποια καιρική φαινόμενα της περιοχής Λούζι και Σαϊτάς. Το Λούζι όπως αναφέραμε είναι οικισμός του χωριού Αρχ. Φενεός στο Νοτιοδυτικό μέρος της πεδιάδας Φενεού και ο Σαϊτάς (Όρυξις) είναι βουνό στο Νότιο μέρος και απέναντι από το Λούζι. Το καιρικό αυτό φαινόμενο είναι ότι, πολλές φορές βρέχει στου Λούζι μόνο και την ίδια ώρα στου Σαϊτά χιονίζει.

Βέβαια, υπάρχει μια εξήγηση, ότι το Λούζι έχει ήπιο κλίμα, γιατί προστατεύεται από τα βόρεια και είναι σε χαμηλό υψόμετρο, ενώ ο Σαϊτάς είναι ψηλό βουνό και εκτιθημένο στο Βορριά και η βροχή εκεί μετατρέπεται σε χιόνι.

Όμως η παροιμία αυτή έχει εφαρμογή και στις καθημερινές σχέσεις των ανθρώπων της περιοχής και αναφέρεται σε κάποιους που δεν πολυσκοτίζονται για τα συμβαίνοντα, που είναι αδιάφοροι σε κάτι σοβαρό και συγκεκριμένο και δεν απαντούν στις ερωτήσεις μας, οπότε λέμε την παροιμία: Τι τον ρωτάς αυτόν; Γι’ αυτόν “στου Λούζι βρέχει και στου Σαϊτά χιονίζει”... Κάτι ανάλογο άλλωστε σημαίνει και η πανελληνίως χρησιμοποιημένη έκφραση, “γι’ αυτόν, πέρα βρέχει”.

Παναγιώτης Γ. Φούγιας
Δρ. Φιλολογίας

Τα ασβεστοκάμινα του Φενεού

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '40 και ακόμη μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '50 οι χωρικοί του Φενεού για την ανέγερση μιας νέας οικοδομής, εκτός από την πέτρα, την ξυλεία, τα κεραμίδια και τα άλλα απαραίτητα οικοδομικά υλικά, χρειάζονταν και τον ασβέστη για το κτίσιμο και το σοβάτισμά της.

Τον ασβέστη τον έδιναν τ' ασβεστοκάμινα που στην περιοχή Φενεού ήταν αρκετά ώστε να καλύπτουν τις τοπικές ανάγκες. Πρόκειται για ένα είδος επιχείρησης που ήταν ιδιαίτερα κοπιαστική για όλους τους ενασχολούμενους. Θυμούμαι τον Βασ. τον Κουραμπέλη, που είχε ένα κατάστημα τροφίμων στο Κιάτο, το έτος 1966, να διαμαρτύρεται ότι ακόμη και τότε τον πονούσε η μέση του από το κουβάλημα της πέτρας κοντά στο χώρο του ασβεστοκαμίνου, που λειτούργησε στην περιοχή του Σκλίβα για δύο χρόνια. Μάλιστα μου έλεγε, ότι τους είχε "πεθάνει" στη δουλειά ο μακαρίτης ο πατέρας μου που ήταν ακαταπόνητος.

Ασβεστοκάμινα λειτούργησαν τις τελευταίες δεκαετίες, σύμφωνα με τις δικές μου εμπειρίες: α) κοντά στην Καλύβα του Κολοβού, μεταξύ Άμπουλα και Οικονομείων περιβολιών. Αυτό λειτουργούσε συχνά με λίγες επισκευές στις πλευρές του και στο πάτωμα. β) Στην περιοχή Σκλίβα και γ) στην περιοχή της Γκούρας βορειοανατολικά του Κουτσουβερίου. Αυτό λειτούργησε μόνο μια φορά και προς χάριν των Γκουριωτών που ήταν οι πιο πολλοί συνεργάτες του πατέρα μου, ο οποίος ήταν έμπειρος στην κατασκευή ασβεστοκαμίνων, στην επιλογή της κατάλληλης πέτρας, στο φρότωμα του καμινιού καθώς και στην ποσότητα του κλαριού που ήταν απαραίτητη στο κάψιμο του για δύο περίπου εβδομάδες χωρίς διακοπή.

Από τα τρία καμίνια μόνο εκείνο της περιοχής κοντά στην Καλύβα του Κολοβού πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις: πέτρας, κλαριού, νερού, λαμβανόμενου υπ' όψιν και του γεγονότος ότι εκεί δεν υπήρχε φόβος να πάρουν φωτιά τα δάση. Για τα ασβεστοκάμινα υπήρχε πολύς κόσμος πρόθυμος να εργασθεί σ' αυτά. Και η αμοιβή τους γινόταν σε ασβέστη μετά το άνοιγμα του καμινιού και το χωρισμό του ασβέστη σε μερίδια. Η μέτρηση του ασβεστίου γινόταν σε καντάρια. Ένα καντάρι ήταν 44 οκάδες. Λίγοι ήταν εκείνοι και μεταξύ τους και ο πατέρας μου, που γνώριζε από πριν πόσα καντάρια ασβέστη θα έδινε κάθε καμινιά. Την υπελόγιζε με βάση τις διαστάσεις του εσωτερικού χώρου του καμινιού και σφαιλώς εφόσον χρησιμοποιείτο ένα είδος πέτρας. Όταν άνοιγαν το καμίνι να βγάλουν τον ασβέστη, δεν υπήρχε ούτε η παραμικρή πετρούλα που δεν είχε μεταβληθεί σε ασβέστη. Και όχι μόνο τούτο, αλλά όλος ο ασβέστης ήταν κατάλευκος, σαν την άχνη αλευριού, χωρίς κανένα ίχνος μαυρίλας που θα προέκυπτε, αν η πέτρα που έλιωσε δεν ήταν κατάλληλη.

Η ετοιμασία του ασβεστοκαμίνου, μαζί με το κάψιμό του, κρατούσε πάνω από δύο μήνες. Ταυτόχρονα γινόταν η συγκέντρωση του κλαριού, που ήταν κυρίως θάμνοι, πουρνάρια, χαμόκλαδα πλατανιού (και ήταν άφθονα στις όχθες του ποταμού Δόξα) και θάμνοι μέσα από την Βαγενόλακα, κάτω από το Στεμπιλιάτικο χωράφι και γύρω από τα περιβόλια των Οικονομείων, του Γεωργίου και του Ρεβύθι, εκεί που ο αείμνηστος Καλυβιώτης Θανάσης Ρεβύθης έχει φτιάξει την Εκκλησία της Αγίας Παρασκευής.

Η κοπή και η συγκέντρωση του κλαριού γινόταν με την άδεια της Δασικής Υπηρεσίας, την οποία στα χρόνια μου την εκπροσωπούσε ένας υπέροχος άνθρωπος με πνευματική καλλιέργεια, ο Χρήστος Μακρόπουλος. Μαζί με τ' άλλα χαρίσματα του ανθρώ-

Σπύρος Κων. Μιχόπουλος

ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

“Αποζημίωσις διά τόν φόνον ἵππου”

Σε κάποια παλαιά οικογενειακά αρχεία, όσα ευτυχώς σώζονται ακόμη, συμβαίνει να υπάρχουν παμπάλαια έγγραφα, κυρίως δικαιοπρακτικά, αλλά και άλλων κατηγοριών όπως, δηλωτικές μαρτυρίες, δωρητήρια, πωλητήρια κτημάτων, διαθήκες, τουρκικά Tary (τίτλοι ιδιοκτησίας) και Fetva (γνωμάτευση μουφτι) και άλλα.

Μερικά από τα έγγραφα αυτά ίσως σήμερα να μην έχουν νομική ισχύ, δεν παύουν όμως να έχουν ιστορικό, γλωσσικό, παλαιογραφικό, λαογραφικό και νομικό ενδιαφέρον.

Ένα τέτοιο αρχείο διατηρεί από τον προπάππο του Δημήτριο ή Μήτηρο Λύρα, ο φίλιτατός μου **Κώστας Λύρας**, δάσκαλος και λαογράφος ο ίδιος του χωριού του της Γκούρας Φενεού, ο οποίος είχε την καλοσύνη να θέσει στη διάθεση του περιοδικού για δημοσίευση τέσσερα τον αριθμό από αυτά. Τα τρία είναι κατά σειρά των ετών 1820, 1828 και 1833

που αυτού ήταν η κατανόηση που έδειχνε στη βιοπάλη των ανθρώπων που μοχθούσαν μέρα-νύχτα τόσο στα κεραμιδοκάμιννα όσο και στ' ασβεστοκάμιννα, και έκανε πως δεν έβλεπε κάποιες υπερβάσεις τους στο κόψιμο του κλαριού.

Θα ήθελα να μνημονεύσω κάτι κι από τη δική μου συνεισφορά στ' ασβεστοκάμιννα. Αν και ήμουν πολύ μικρός πριν το '40, στην ηλικία των 8 και 9 ετών πρόσφερα υπηρεσία όπως και ένας ενήλικας. Μου εμπιστευόνταν την οδήγηση πέντε ζώων, κυρίως μουλαριών, φορτωμένων με πέτρα, από το σημείο της φόρτωσης μέχρι το καμίνι. Εκεί οι μεγάλοι ξεφόρτωναν τα ζώα. Τα έδεναν το ένα πίσω από τ' άλλο, μετά με έβαζαν επάνω στο πρώτο και τα πήγαινα πάλι για φόρτωση. Αυτό γινόταν από το πρωί ως το βράδυ.

Όλα τα χωριά του Φενεού προμηθεύονταν τον ασβέστη που είχαν ανάγκη από τους ασβεστάδες που δούλευαν στα καμίνια. Το εμπόριο του ασβέστη ήταν μια πηγή εσόδου σε χρήμα ή και σε είδος. Και λέγω σε είδος, γιατί στην περίοδο της Κατοχής τα χρήματα είχαν χάσει την αξία τους. Θυμάμαι τον πατέρα μου που τον είχαν καλέσει να φτιάξει ένα ασβεστοκάμιννο και να το φορτώσει και τότε αντί χρημάτων ως αμοιβή του έδωσαν σιτάρι. Αυτό έγινε στο χωριό Στρέζοβα. Να σημειώσω τελειώνοντας ότι ο πατέρας μου την τέχνη του καμινιού τη διδάχτηκε από τον αείμνηστο Γέρο - Θεμελιόπουλο από την Ταρσό, ο οποίος είχε τεράστια εμπειρία σ' αυτήν την ιδιότυπη τέχνη.

και αναφέρονται σε αγοραπωλησίες κτημάτων μεταξύ Καστανιωτών και Φενεατών τα οποία θα δημοσιευθούν σε προσεχή τεύχη.

Το τέταρτο, το οποίο και παρουσιάζεται εδώ, είναι δημόσιο έγγραφο του “Επαρχου Κορινθίας” του έτους 1875, και αφορά αίτημα αποζημίωσης του Μήτρου Λύρα “διά τόν φόνον του ἵππου του”. Ο Μήτρος Λύρας, όπως τον σώζει η παράδοση, ήταν ένας λεβέντης που καβάλα στ’ αλογό του φρόνταζε σαν τον Άη Γιώργη αλλά και πεζός περπατούσε στητός και καμαρωτός και γι’ αυτό τον έλεγαν και Κορδομήτρο.

Στο έγγραφο διαβάζουμε ότι ο Μήτρος Λύρας, επειδή κάποιιοι άγνωστοι σκότωσαν το άλογό του, είχε υποβάλλει “αίτηση θεραπείας” και ζητούσε αποζημίωση από το δήμο Φενεού, με τον οποίο πραφανώς είχε υπηρεσιακή σχέση.

Όπως μου είπε ο κάτοχος του εγγράφου κ. Λύρας, δήμαρχος Φενεού εκείνη την εποχή ήταν ο Ευστάθιος Οικονόμου και ο Μήτρος Λύρας ήταν διορισμένος αγγελιοφόρος του δήμου, ένα είδος δηλαδή κλητήρα που πήγαινε έφιππος την αλληλογραφία στο επαρχείο και στους άλλους γειτονικούς δήμους. Όμως κάποιιοι αντίπαλοι του δημάρχου, πραφανώς για λόγους αντεκδικίσεως, σκότωσαν το άλογο που και αυτό εκτελούσε υπηρεσία του Δήμου και γι’ αυτό ο ιδιοκτήτης του ζητούσε αποζημίωση, η οποία για να χορηγηθεί έπρεπε να διατάξει το Δήμο ο Έπαρχος. Σε περίπτωση άρνησης ο Λύρας, καθ’ ότι υπάλληλος του Δήμου, ζητούσε την άδεια για να στραφεί εναντίον του δικαστικώς.

Το πρωτότυπο έγγραφο ύψους 28 και πλάτους 20 εκατοστών σε καλή σχετικώς κατάσταση, είναι γραμμένο με μαύρη μελάνη σε μονόφυλλο χαρτοσήμου. Επάνω αριστερά υπάρχει κυκλική σφραγίδα με το εθνόσημο στο κέντρο και γύρω με καφαλαία η ένδειξη “ΧΑΡΤΟΣΗΜΟΝ ΤΑΞΕΩΣ ΔΡ. 1”. Φέρει αριθμό 37 και έτος 1875.

Στο κάτω μέρος φέρει τη σφραγίδα του “Επαρχείου Κορίνθου” με την υπογραφή του Επαρχου και παραδίπλα του δικαστικού κλητήρα. Ιδού το κείμενο:

ΧΑΡΤΟΣΗΜΟΝ ΤΑΞΕΩΣ ΔΡ. 1

ἀριθ. 37/1875

Ἐν Νέα Κορίνθῳ τὴν εἰκοστὴν πέμπτῃν 25^ῃ Ἰανουαρίου 1875 ἡμέραν Σάββατον καὶ ὥραν 10 Π.Μ. ὁ ὑποφαινόμενος κλητῆρ τῶν ἐν Ναυπλίῳ Πρωτοδικῶν, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Μήτρου Λύρα κατοίκου Γκούρας μετέβην εἰς τόν Κ^{ῶν} Ἐπαρχον Κορινθίας καὶ ἐπέδωσα τὴν ἀπό τοῦ ἱσταμένου μηνός ἐ.ἐ. αἴτησιν θεραπείας κατὰ τοῦ Δήμου Φενεοῦ δι’ ἧς ἐκθέτει ὅτι κατὰ τὴν 26^ῃ Ἰουλίου 1871 ἐν τῇ θέσει Πλάκες τοῦ χωρίου Γκούρας Φενεοῦ, ἐφρονεῖθη ὁ ἵππος τοῦ ὑπὸ ἀγνώστων, ἀξίας δραχ. 300 καὶ ἐπειδὴ ὁ Δήμος εἶναι ὑπόχρεος εἰς ἀποζημίωσιν παρακαλεῖ τὸν Κ^{ῶν} Ἐπαρχον νά διατάξῃ τόν Δήμαρχον Φενεοῦ νά τοῦ ἀποζημιώσῃ τὴν ἀξία τοῦ ἵππου του, ἄλλως νά τοῦ χορηγηθῇ ἡ ἄδεια τῆς ληψεως τῶν δικαστικῶν μέτρων κ.λ.

Ἐγένετο τό παρόν καὶ ὑπεγράφη νομίμως.

Τ.Σ. Ὁ Ἐπαρχος Κορινθίας
(υπογραφή δυσανάγνωστη)

Ὁ Δικὸς κλητῆρ
(υπογραφή δυσανάγνωστη)

Δε γνωρίζουμε αν το αίτημα του Μήτρου Λύρα ικανοποιήθηκε ή όχι, εκείνο που κάνει εντύπωση είναι ότι οι 300 δραχμές που ζητούσε ως αποζημίωση για την αξία του αλόγου ήταν ένα υπέρογκο ποσό, δεδομένου ότι οι δραχμές τότε ήταν “χρυσές” και η αξία ενός καλού αλόγου δεν ξεπερνούσε τις 50 δραχμές.

Ο Πήγασος

(Ανάγλυφο του Φάνη Σακελλαρίου)

Απόστολος Τζαφερόπουλος
Φιλόλογος

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ

Κόρινθος καί ἵπποι

Σωτήριον ἔτος 275 π.Χ. στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς ἑλληνιστικῆς Αἰγύπτου. Βασιλιάς ὁ Πτολεμαῖος Β' ὁ φιλάδελφος. Στό παλάτι ἡ βασιλίσα σύζυγός του Ἀρσινόη ἔχει ὀργανώσει λαμπρές γιορτές στήν μνήμη τοῦ Ἀδωνίδος.

Δύο Συρακούσιες φίλες, οἱ κυρίες Γοργώ καί Πραξινοῦ, φόρεσαν τά καλά τους, ἄφησαν τό σπιτιό καί τά παιδιά τους στίς δοῦλες καί ξετόρτισαν γιά τό παλάτι. Στόν δρόμο γίνεται κοσμοχολασιά. Ὁ ὄχλος, συμμετέχοντας στό πανηγύρι, ἔχει ξεχυθῆ στήν κεντρική λεωφόρο καί ὁ συνωστισμός εἶναι ἀφόρητος. Τῆς Πραξινοῦς σχίζεται τό φόρεμα. Ἡ Γοργώ κινδυνεύει κάποια στιγμή νά χάσῃ τό πανωφόρι της. Οἱ δύο φίλες δυσκοροῦν, διαμαρτύρονται. Ἀλλά ἡ κουβέντα, κουβέντα. Γλώσσα δέν βάζουν μέσα οἱ εὐλογημένες. Τόσο, πού ἕνας συνοδοιπόρος, μὴ ἀντέχοντας τήν ἀκατάσχετη γλωσσολολία τους, ξεσπάει:

- Πάψτε, ἐπί τέλους! Ἐχετε ξεπεράσει σέ φλυαρία καί αὐτά ἀκόμη τά τρυγόνια. Μέ τήν πολυλογία σας μᾶς πήρατε τ' αὐτιά. Ἡ Πραξινοῦ ὁμως δέν χαρίζεται στόν ξένο πού τίς ἀποπαίρνει.

- Μάνα μου, πού ξεφύτρωσε κι αὐτός. Κι ἐσένα, κύριε, τί λόγος σοῦ πέφτει γιά τό ἄν εἶμαστε φλύαρες; Τούς σγλάβους νά προστάξῃς καί νά μὴ δίνῃς προσταγές σ' ἐκείνες πού γεννήθηκαν μέσα στίς Συρακούσες... Καί ἡ κατακλιεῖδα πέφτει σάν καταπέλτης:

- Καί γιά νά ξέρῃς, **εἶμαστε Κορίνθιες στήν καταγωγή, ὅπως καί ὁ Βελλεροφόντης!**
"Κορίνθιαι εἰμές ἄνωθεν, ὡς καί ὁ Βελλεροφῶν".

Τό χαριτωμένο αὐτό περιστατικό τό ἀντλήσαμε ἀπό τό εἰδύλλιο τοῦ Θεοκρίτου "Συρακούσισαι ἢ Ἀδωνιάζουσαι" καί στήν διασκευή κρατήσαμε μόνον ἐκεῖνα τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα πού μᾶς ὀδηγοῦν στήν κρίσιμη καταληκτική φράση: Εἶμαστε Κορίνθιες, συμπαιτριώτισσες τοῦ Βελλεροφόντη. Πρόσεχε λοιπόν σέ ποιές μιλάς καί τί λές!

Περηφάνεια γιά τόν τόπο καταγωγῆς, πού γέννησε ἕναν ἥρωα σάν τόν Βελλεροφόντη. Βρισκόμαστε σέ μιάν ἐποχή, πού, ἐνῶ ζεῖ τόν κοσμοπολιτισμό, δέν ἔχει μεταβάλλει τούς ἀνθρώπους σέ ἀνώνυμη "παγκοσμιοποιημένη" μᾶζα, ὁμοιόμορφη καί ἄχρωμη. Οἱ διαφορές φυλές διατηροῦν τίς παραδόσεις τους καί παραβγαίνουν μέ τίς ἰδιαιτερότητές τους, σέ

*Ο Βελλεροφόντης συλλαμβάνει τον φτερωτό Πήγασο την ώρα που έπινε νερό στην Πειρήνη Κοιήη στον Ακροκόρινθο.
(Ανάγλυφο Ελληνιστικής εποχής)*

*«Ένταῦθα δέ φασί πίνοντα τόν Πήγασον
ἀλῶνα ὑπό Βελλεροφόντου, πτηνόν ἵππον...»
(Στράβων, Η 6, 21)*

ἀπέκρουσε τόν ἔρωτά της, τόν συκοφάντησε στόν σύζυγό της ὅτι ἐπεχείρησε νά τήν βιάσῃ!

Ὁ Προίτος, γιά νά μή παραβῇ τούς κανόνες τῆς φιλοξενίας, τόν ἔστειλε στόν πεθερό του Ἰοβάτη, βασιλιά τῆς Λυκίας, παραγγέλοντάς του μέ μυστική ἐπιστολή («λυγρὰ γράμματα») νά ἀναλάβῃ τήν τιμωρία του. Ὁ Ἰοβάτης λοιπόν τοῦ ἀνέθεσε μία σειρά ἐπικίνδυνων ἀποστολῶν, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι θά εὔρισκε ἔτσι τόν θάνατο. Ὁ Βελλεροφόντης ὅμως, μέ τήν βοήθεια τοῦ περωτοῦ ἵππου Πηγᾶσου, κατώρθωσε νά θριαμβεύσῃ: σκότωσε τήν τρομερή Χίμαιρα, νίκησε τήν ἄγρια φυλή τῶν Σολύμων καί τίς πολεμικές Ἀμαζόνες, ἐξώντωσε τούς στρατιώτες πού μέ ἐντολή τοῦ Ἰοβάτη τοῦ ἔστησαν ἐνέδρα. Ὁ Ἰοβάτης θαύμασε τόν ἥρωα, πίστεψε ὅτι ἡ δύναμί του πηγάζει ἀπό θεϊκή καταγωγή, τόν ἔκαμε γα-

μιάν ἄμιλλα δημιουργική.

Ἡ Πραξινοῆ μέ καμάρι καί καύχησι μιλάει γιά ἐκεῖνο πού αἰσθάνεται νά τήν ξεχωρίζει ἀπό τούς ἄλλους, τήν καταγωγή της δηλαδή ἀπό ἕνα τόπο, πού σεμνύεται, κοντά στά ἄλλα, καί γιά ἕναν ἥρωα τοῦ ἀναστήματος τοῦ Βελλεροφόντη. Καί πῶς νά μή περηφανεύεται γι' αὐτόν καί τά κατορθώματά του;

Ἄς θυμίσουμε μέ λίγα λόγια τήν ἔσοχη μυθολογική παράδοση: Στά πολύ παλιά χρόνια βασιλεύε στήν Ἐφουρα (ἡ πρώτη ὀνομασία τῆς Κορίνθου) ὁ Γλαῦκος. Αὐτός εἶχε ἕναν γιό, τόν Ἴππῆνοο, ὁ ὁποῖος σκότωσε τόν συντοπίτη του Βέλλερο καί ἀπό τότε ἔμεινε γνωστός μέ τό ἐπίθετο Βελλεροφόντης (= ὁ φονιάς τοῦ Βελλέρου). Γιά νά ἐξαγνισθῇ κατέφυγε στήν Τίρυνθα, ὅπου φιλοξενήθηκε ἀπό τόν βασιλιά της Προίτο. Ἡ γυναίκα ὅμως τοῦ Προίτου, ἡ Σθενέβοια, ἔνωσε ἔνοχο πόθο γιά τόν «ξένο» τους, καί, ἐπειδή ἐκεῖνος

μπρό του και συμβασιλέα, για να καταλήξει σε απόλυτο κυρίαρχο και βασιλιά όλης της Λυκίας μετά τον θάνατο εκείνου.

Δικαιολογημένα λοιπόν οι Κορίνθιοι, όπως φαίνεται και από τα λόγια της Πραξινοής, ήταν περήφανοι για τον τόπο τους που είχε γεννήσει έναν τέτοιο ήρωα. Γι'αυτό τον τιμήσουν μάλιστα, του αφιέρωσαν ένα τέμενος με κυπαρίσσια, μέσα στο οποίο του έκτισαν ναό και έστησαν το άγαλμά του, που τον παρίστανε να ίππεύει τον Πήγασο.

Από τις πολλές παραμέτρους του μύθου αυτού όμως, έδωθ'αμε σταθούμε σε μία: στην στενή σχέση της Κορίνθου με τους ίππους.

Τό αρχικό όνομα του Βελλεροφόντη είναι **Ίππονοος**, ένας από τους γιούς του άνομαζόταν **Ίππόμαχος** και, κυρίως, ο Πήγασος, που τον βοήθησε στους άθλους του, ήταν **ίππος (πτερωτός)**, τον οποίο είχε συλλάβει και δαμάσει στην Κόρινθο, όταν αυτός σταμάτησε στους πρόποδες του Άκροκορίνθου, για να ξεδιψήσει στην Κρήνη Πειρήνη.

Ο μύθος κυριολεκτικά "ίπποκρατείται". Και αυτό δέν είναι τυχαίο ή συμπτωματικό. Διότι στα ιστορικά χρόνια ή Κόρινθος ύπ'ήρξε φημισμένη για τους ίππους της, τήν καταγωγή των οποίων οι Κορίνθιοι τήν έξαρτούσαν από τον θρυλικό Πήγασο.

Και πράγματι, πανελληνίως γνωστοί ήσαν οι "κοππαταίαι" ή "κοππα-φόροι" ίπποι. Τους άνόμαζαν έτσι, διότι επάνω τους ήταν άποτυπωμένο, με τήν μέθοδο της έγκαιστικής, τό σύμβολο γησιότητας, ήτοι τό γράμμα κόππα (φ), ως έγγύησι άθθεντικότητας του Κορινθιακού τους γένους.

Τό κόππα (φ) ήταν ένα από τά γράμματα του ελληνικού άλφαβήτου, τό οποίο δέν συμπεριελήφθη στο Άττικό άλφαβήτο, επειδή αυτό αντικαταστάθηκε από τό κάππα (κ), και έτσι χάθηκε πολύ νωρίς. Στίς αρχαίες όμως επιγραφές τό συναντούμε ως πρώτο γράμμα του όνόματος Κόρινθος (Φόρινθος), ένω ως αρχικιόλεξο συμβολίζει τήν πόλι σε νομίματα τόσο της ίδιας της Κορίνθου, όσο και των άποικιών της, ιδίως των Συρακουσών και του Κρότωνος, όπως στον στατήρα με τήν παράστασι του Πήγασου.

Μύθος λοιπόν και ιστορία συμπλέουν στην άποψι ότι ή Κόρινθος ύπ'ήρξε όνομαστή "ίπποφορβός" πόλις της αρχαιότητας.

Αργυροί στατήρες της Κορίνθου με τον Πήγασο και το ακροφωνικό κόππα)

Σ.Σ. Ο Διόδωρος παρέχει την πληροφορία ότι ο "Βουκέφαλος ίππος" ο άγιος Βουκεφάλας που εδάμασε ο Αλέξανδρος, ήταν Κορινθιακό άλογο που είχε φέρει ως δώρο στον Φίλιππο ο φίλος του -"ξένος της οικίας"- Δημάρατος ο Κορίνθιος.
(Πηγή: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Τομ. Δ. σελ. 11. Εκδοτική Αθηνών).

Αφέντρα Γ. Μουτζάλη

Αρχαιολόγος

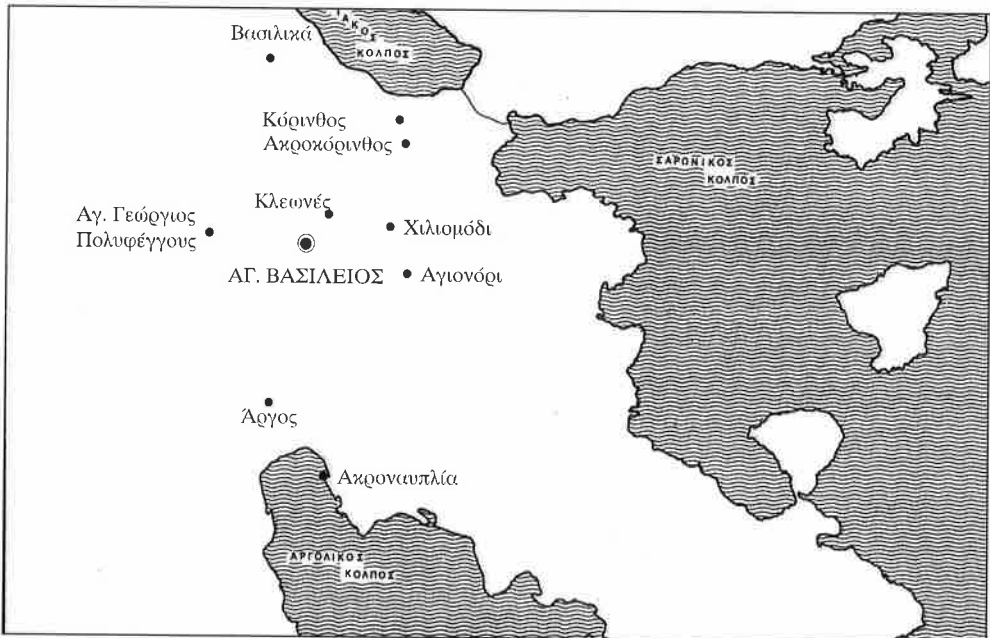
της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Πατρών

Πρωτοβυζαντινή αγροικία στη θέση “Βαρελάς” Αγίου Βασιλείου Κορινθίας

Στη θέση “Βαρελάς” Αγίου Βασιλείου Κορινθίας, (εικ. 1) μέσα στην εύφορη κοιλάδα των Κλεωνών, σ' επαφή σχεδόν με τη σημερινή επαρχιακή Οδό Κορίνθου - Τρίπολης και όχι μακριά από τον αρχαίο δρόμο που περνούσε από Τρητό Νεμέας - Δερβενάκια - Χάνι Ανέστη και οδηγούσε από την Κορινθία προς την Αργολίδα, βρίσκονται οι αγροί Ρεκλεΐτη - Ρουσόπουλου¹, συνολικής έκτασης 20 στρεμμάτων. (Εικ. 2).

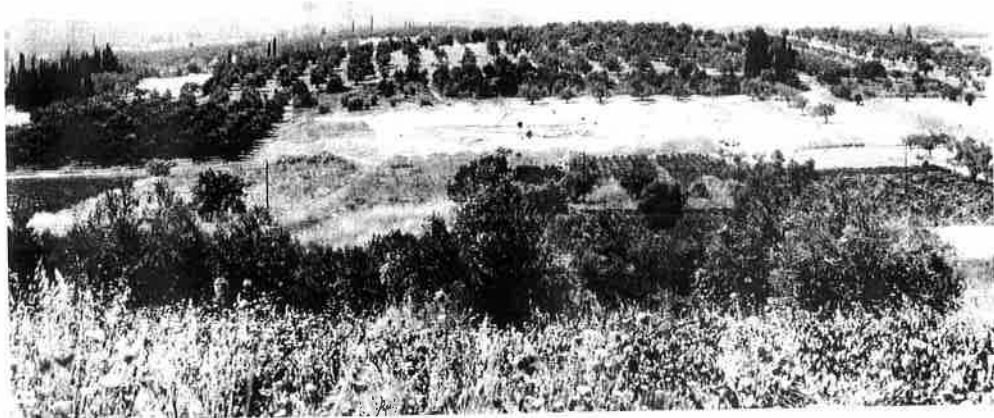
Ανασκαφική έρευνα που πραγματοποιήσα σ' αυτά τα χωράφια το έτος 1984 έφερε στο φως εκτεταμένα λείψανα μιας αγροικίας ορθογώνιας κάτοψης, ένα μικρό ιδιωτικό λουτρό και αποθηκευτικά πιθάρια.

Στο μέσον περίπου των αγρών αποκαλύφθηκε ο κεντρικός οικοδομικός πυρήνας αγροικίας (εικ. 3), της οποίας ανασκάφηκαν δέκα χώροι, που επικοινωνούν μεταξύ τους. Πρόκειται για τον τύπο που κατά την Ρωμαϊκή περίοδο χαρακτηριζόταν ως “villa rustica”. Με τον όρο αυτό οι Ρωμαίοι αγρονόμοι αναφερόνταν στο τμήμα της

Εικ. 1: Απόσπασμα χάρτη Πελοποννήσου.

1. Αφέντρα Γ. Μουτζάλη, Α.Δ. 39 (1984), 109-110.

Εικ. 2: Αποψη της ανασκαφής.

αγροικίας που χρησίμευε για τις καθαρά αγροτικές λειτουργίες ή ακόμη και για τη γη που κατείχε αυτός².

Δύο απ' αυτούς τους χώρους ήταν επιστρωμένοι με ψηφιδωτά δάπεδα, που είχαν αποκλειστικά γεωμετρικό διάκοσμο, ένας με πήλινες πλάκες και στους υπόλοιπους το δάπεδο ήταν από συμπλητό χώμα. Πάνω στο ψηφιδωτό δάπεδο Ψ2 βρέθηκε χάλκινος φύλλος Ιουστινιανού Α', νομισματοκοπέιου Κωνσταντινουπόλεως, κομμένος στο εργαστήριο Γ' κατά το 15^ο έτος της βασιλείας του, δηλαδή κατά το 541-542 (μέσα του 6ου αι.). Το νόμισμα αυτό αποτελεί μιαν ισχυρότατη ένδειξη για την χρήση του χώρου κατά την Πρωτοβυζαντινή περίοδο, όπου κυρίαρχο στοιχείο είναι η μεγάλη ιδιοκτησία γης³. Την εποχή αυτή ο ρόλος της μικρής ιδιοκτησίας είναι ασήμαντος. Στο δυτικό τμήμα της ανασκαφής αποκαλύφθηκε, μικρών σχετικά διαστάσεων, ιδιωτικό λουτρό⁴. Από το λουτρό ανασκαφθηκε πλήρως το Caldarium (εικ. 4). Ο χώρος αυτός είναι σε κάτοψη κυκλικός, εγγεγραμμένος σε τετράγωνο πλευράς 5 μ. στις γωνίες του οποίου ανοίγεται και από μια ημικυκλική κόγχη. Την τοιχοποιία αποτε-

2. Κάτι ανάλογο δηλαδή με τη σημερινή αγγλική λέξη "farm".

3. Στο σημείο των αλλαγών από τον 6ο στον 7ο αιώνα είναι εμφανές ότι οι επιδρομείς - όπως π.χ. οι Σλάβοι - δεν καταστρέφουν μόνο τη μεγάλη ιδιοκτησία, αλλά κάθε ιδιοκτησία και κυρίως τους μικροκαλλιεργητές. Αφέντρα Γ. Μουτζάλη, Σλάβοι στη Βυζαντινή Πελοπόννησο, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ 74 (2000), 64-72.

4. Πολλές αγροικίες κατά την Ύστερη Ρωμαϊκή, αλλά και την Πρωτοβυζαντινή περίοδο διέθεταν λουτρά. Στον αγρό ιδιοκτησίας Καλαρά, στον Τρητό Νεμέας, κοντά στα Δεοβενάκια, βρέθηκε τμήμα αγρέπυλης και λουτρού της ύστερης ρωμαϊκής εποχής. Χ. Κριτζάς, Α.Δ. 27 (1972), σ. 212-215.

Χαρακτηριστική είναι επίσης η περίπτωση της μεσοβυζαντινής βασιλικής της Κοίμησης της Θεοτόκου στη Μέντζαινα (Πλατανόβρυση) Πατρών, η οποία κτίστηκε πάνω στα ερείπια λουτρού υστερο-ρομαϊκής αγροικίας, που εγκαταλείφθηκε στις αρχές του 5ου αι.

Αφέντρα Γ. Μουτζάλη, Νεότερα στοιχεία από τη βυζαντινή βασιλική της Κοίμησης της Θεοτόκου στη Μέντζαινα Αχαΐας. ΑΑΑ 17 (1984), τχ. 1-2, σ. 21-41.

Εικ. 3. Τμήμα του κεντρικού οικοδομικού προγράμματος της αγροικίας.

λούν επάλληλες στρώσεις οπτοπλίνθων. Η κάλυψή του γινόταν -πιθανότατα- με σφαιρικό θόλο. Το δάπεδό του είναι επιστρωμένο με καλής ποιότητας βοτσαλωτό. Κλίμακα δύο βαθμίδων εξασφάλιζε την πρόσβαση στο εσωτερικό του.

Ένα μικρό, πλινθόκτιστο τοξωτό άνοιγμα οδηγεί από το εσωτερικό του “θερμού οίκου”, Cella Caldaria ή Caldarium, προς τον παρακείμενο υπόκαυστο χώρο. Το υπερυψωμένο δάπεδο των υποκαύσεων (Suspensura) κάλυπταν τετράγωνες πήλινες πλάκες πλευράς 0,30 μ. και πάχους 0,035 μ. Το στήριζαν απλής μορφής πήλινοι στύλοι αποτελούμενοι από κυκλικά τούβλα, διαμέτρου 0,20 μ., τοποθετημένα το ένα πάνω στο άλλο. Κάτω από το πλακόστρωτο δάπεδο των υποκαύσεων βρέθηκαν μαζί, τέσσερα (4) ασάρια του τετάρτου μεταχριστιανικού αιώνα, που μας παρέχουν ένα ασφαλές στοιχείο χρονολόγησης της κατασκευής του βαλανείου. Στα Δυτικά του Caldarium άποκαλύφθηκε ορθογώνια αίθουσα διαστάσεων 2,50 x 5 μ. επιστρωμένη με πήλινες πλάκες. Πρόκειται -ίσως- για το αποδυτήριο. Στα νότια των υποκαύσεων και σε απόσταση 2,5 περίπου μέτρων απ’ αυτά, βρέθηκε κυκλικό στόμιο πηγαδιού διαμέτρου 1,5 μ. και πήλινος υδαταγωγός τετράγωνης διατομής. Το πηγάδι εξασφάλιζε την ύδρευση της αγροικίας και σχετίζεται με τη λειτουργία του μικρού λουτρού.

Βοηθητικός χώρος τεσσάρων (4) συνεχόμενων δωματίων, συνολικής επιφανείας 100 τ.μ. αποκαλύφθηκε στο Ανατολικό τμήμα των αγρών. Στα τρία από τα τέσσερα αυτά δωμάτια, βρέθηκε in situ από ένα αποθηκευτικό πιθάρι. Βάση λίθινου, ορθο-

Εικ. 4: Το Caldarium και τμήμα των υποκαύσεων του λουτρού.

γώνιου, υπαίθριου ελαιοπιεστηρίου⁵ βρέθηκε στον ίδιο χώρο και σε απόσταση περίπου 50μ. από τον κεντρικό πυρήνα της αγροικίας, όπου το λουτρό και οι χώροι με τα ψηφιδωτά δάπεδα. Επίσης αποκαλύφθηκαν κατόψεις δωματίων ή εργαστηρίων καθώς και μιας αποθήκης. Οι τοίχοι της αγροικίας ήταν κτισμένοι με αργούς λίθους, χρήση αρχαίου υλικού, κομμάτια κεραμιδιών και μικρότερους λίθους στους αρμούς.

5. Βυζαντινά κείμενα αναφέρουν την χρήση της γαλεάγρας για την συμπίεση του ελαιοκάρπου, των σταφυλιών και των κερηθρών. Μερικές φορές η γαλεάγρα ταυτίζεται και με τον ληνό, όπως προκύπτει από τα Γεωπονικά (9, 19, 7), αφού ο τρόπος παραγωγής λαδιού και κρασιού ήταν συγγενής. Αγγελική Λιβέρη, Βυζαντινά γεωργικά εργαλεία και μηχανές Δ.Χ.Α.Ε., περίοδος Δ', τόμος ΚΑ', Αθήνα 2000, σ. 283.

Η αγροτική παραγωγή ήταν κυρίως το κρασί⁶, το λάδι και το σάρι⁷.

Η στρωματογραφική εικόνα του χώρου, η κεραιική και τα νομίσματα, έδειξαν ότι η αγροικία οικοδομήθηκε στο δεύτερο μισό του 4ου αι. μ.Χ. και ενσωμάτωσε παλαιότερο κτίριο ρωμαϊκών χρόνων⁸. Στα μέσα του 6ου αιώνας γίνονται εκτεταμένες επισκευές και μετατροπές, που πιθανόν οφείλονται στις ζημιές που προξένησε ο καταστροφικός σεισμός του 551-552. Ο χώρος που καταλαμβάνει η αγροικία, λόγω των ευφρόνων εδαφών της περιοχής, παρουσιάζει αδιάκοπη χρήση ως την υστεροβυζαντινή περίοδο. Αξίζει τέλος να επισημάνω τη σημασία που έχει για την οργάνωση του αγροτικού χώρου της Πελοποννήσου η αποκάλυψη των λειψάνων της αγροικίας στη θέση “Βαρελάς” Αγίου Βασιλείου Κορινθίας, αφού οι γνώσεις μας για την κατασκευή αγροικιών στο Βυζάντιο είναι ελάχιστες.

6. Όπως προκύπτει από τα θραύσματα οξυπύθμενων αμφορέων, που βρέθηκαν κατά την ανασκαφή της αγροικίας.

7. Η παρουσία πηλίνων αποθηκευτικών πιθαριών (*dolia*), *in situ*, αποτελεί μια ισχυρότατη ένδειξη, για την παραγωγή σταριού και την αποθήκευσή του.

8. Κάποια ρωμαϊκή αγροικία, δεδομένου ότι η μεγάλη ακμή των αγροικιών της Πελοποννήσου είναι ο 2ος και το πρώτο μισό του 3ου αι. μ.Χ.

Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου

Πέτρα ελληνική

“Σ’ ελέγχ’ η πέτρα που κρατείς
καί κλει φωνή κι’ αυτήνη”.

Διον. Σολωμός

Το νόημα της λιτότητας μας θυμίζεις.
Της ψυχής την αντίσταση, παραιτουμένη
της ηδύτητας των επηρμένων πραγμάτων.
Επικαλούμαι το αρχιτεκτονημένο σχήμα σου.
Που κρατεί της φυλής μου
τους βαθύτερους θρήνους.
Ευπρεπής η μαρτυρία των απογυμνωμένων
στρωμάτων του κορμιού σου. Δεσπάζεις
των ακρωτηρίων, μεταλλάσσοντας
την τραχύτητα της ειδής σου
σε ζεστές επάλξεις

της θαλασσοφιλήτης Πατρίδας μου.
“Δαχτυλιδόπετρα”
στ’ ακροθαλάσσι παιχνιδίζεις
στις μυρωμένες του ξέφουρου πνοές.
Στα μοναχικά ξωκκλήσια
εξουσιάζεις τους ήχους.
Καθώς τη μελωδία των όρθρων συγκρατείς.
Εικονοστάσι ευλαβικό
στους αλαβάστρινους βωμούς
της ματωμένης Λευτεριάς μας.

Αναστασία Κουμούση

Δρ. Αρχαιολόγος-Βυζαντινολόγος

Επιμελήτρια της Εφορείας

Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Πατρών

Μεσαιωνικό κάστρο Αγίου Βασιλείου Κορινθίας

Τα ερείπια του φράγκικου αυτού κάστρου (εικ. 1) βρίσκονται στη νοτιοανατολική Κορινθία, 26 χλμ. περίπου από την Κόρινθο, νότια του ομώνυμου χωριού (βλ. χάρτη ή εικ. 1 στη σελ. 236). Αφήνοντας την εθνική οδό Κορίνθου - Άργους και ανηφορίζοντας τον επαρχιακό δρόμο προς το χωριό, βλέπουμε το κάστρο δεξιά μας στη νότια πλαγιά του όρους Δαφνιά (υψομ. 550 μ.). Μπροστά του απλώνεται η πεδιάδα των Κλεωνών¹ μέσα από την οποία, ήδη από την αρχαιότητα, γινόταν η συγκοινωνία μεταξύ Κορινθίας και Αργολίδας. Κοντά στο χωριό Άγιος Βασίλειος, που πρέπει να προϋπήρχε της φραγκικής κατάκτησης της Πελοποννήσου, περνούσε το αδριάνειο υδραγωγείο το οποίο διοχέτευε νερό από τη Στυμφαλία στην πόλη της Κορίνθου.

Το κάστρο του Αγίου Βασιλείου εντάσσεται στο αμυντικό σύστημα των Φράγκων, οι οποίοι μετά την κατάκτηση του Μωριά² ίδρυσαν ένα φεουδαρχικό κράτος, το Πριγκιπάτο της Αχαΐας (1205-1430). Καθώς ζούσαν σ' εχθρικό περιβάλλον και αποτελούσαν τη μειοψηφία του πληθυσμού, ίδρυσαν οχυρά σε στρατηγικά σημεία επιδιώκοντας να εδραιώσουν τις κατακτήσεις τους, ελέγχοντας τη γύρω περιοχή. Τον 13ον αιώνα παρατηρείται η μεγαλύτερη οικοδομική δραστηριότητα σ' αυτόν τον τομέα³.

Αυτά τα κάστρα άλλοτε κτίστηκαν στη θέση αρχαίων ακροπόλεων και βυζαντινών φρουριών και άλλοτε κτίστηκαν από την αρχή (όπως στην περίπτωση του Αγίου Βασιλείου) σύμφωνα με τις αρχές της δυτικής μεσαιωνικής φρουριακής αρχιτεκτονικής. Συνήθως ήταν μικρά και απλά σε σχέση με τα δυτικά πρότυπά τους και περιελάμβαναν την κατοικία του φεουδάρχη. Λόγω των συνθηκών, ανεγέρθηκαν γρήγορα, με περιορισμένα μέσα, από ντόπιους ανειδίκευτους τεχνίτες, ίσως και χωρίς επίβλεψη μηχανικού.

Το κάστρο του Αγίου Βασιλείου, το οποίο μελέτησε ο Α. Βον⁴, μαζί με αυτά του Αγιονορίου⁵ (οχυρωμένη θέση ήδη από τους βυζαντινούς) και του Αγίου Γεωργίου

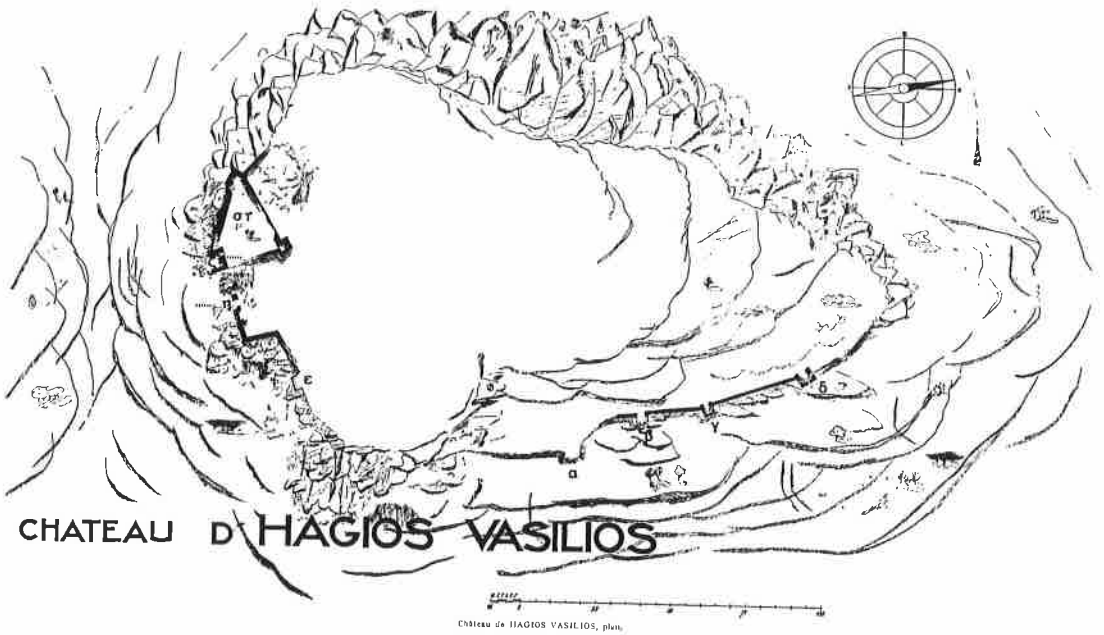
1. Για τις αρχαίες Κλεωνές βλ. Στ. Κοντίβας, *Ιστορία της Κορινθίας*, Αθήνα 1966, σ. 244 κ.ε.

2. Για τη Φραγκοκρατία στην Ελλάδα βλ. W. Miller, *Η Φραγκοκρατία στην Ελλάδα (1204-1566)*, μετάφραση Α. Φουριώτη, Αθήνα 1997, και P. Lock, *The Franks in the Aegean, 1204-1500*, N. York 1995.

3. Σχετικά βλ. K. Andrews, *Castles of the Morea*, Princeton N.J. 1953, σ. 222-225 και A. Bon, *La Morée franque*, Paris 1969, σ.602 κ.ε.

4. A. Bon, *ό.π.*, σ. 483-484, 635-637. Επίσης I. Σφηγόπουλος, *Τα μεσαιωνικά κάστρα του Μωριά*, Αθήνα, 1968, σ. 73-74. Για τον μεσαιωνικό οικισμό βλ. M. Κορδώσης, *Συμβολή στην Ιστορία και τοπογραφία της περιοχής Κορίνθου στους μέσους χρόνους*, Αθήνα 1981, σ. 173-174.

5. A. Bon, σ. 658-660 και M. Κορδώσης, *ό.π.*, σ. 141-172.

Εικ. 1. ΚΑΣΤΡΟ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Α. Βον, πιν. 128)

Πολυφέγγους⁶ (φρούριο που ίδρυσαν οι φράγκοι δυτικά της αρχαίας Νεμέας), όντας σ' επίκαιρες θέσεις, έλεγχαν τους δρόμους που οδηγούσαν από τον Ισθμό και την Κόρινθο στο Άργος, την κεντρική και δυτική Πελοπόννησο. Το κάστρο βρίσκεται στα μισά περίπου της απόστασης ανάμεσα στον Ακροκόρινθο⁷ και την Ακροναυπλία⁸, φρούρια πρωταρχικής σημασίας για την άμυνα ολόκληρης της Πελοποννήσου.

Στις πηγές της εποχής αναφέρεται σαν *Castello de Sancto Basile* ή *San Biasio* ή *San Vasili*. Κατά την οργάνωση του φεουδαρχικού συστήματος στο Μωρηά, το κάστρο του Αγίου Βασιλείου εντάχθηκε στην Καστελλανία της Κορίνθου η οποία εξαρτιόταν απευθείας από τον εκάστοτε πρίγκιπα της Αχαΐας.

Είναι άγνωστο πότε ακριβώς κτίστηκε. Ο Α. Βον⁹ το χρονολογεί στις αρχές της Φραγκοκρατίας, επειδή παρουσιάζει ομοιότητες με τα κάστρα των Καλαβρύτων και της Άκοβας που χτίστηκαν την ίδια εποχή. Το πιθανότερο είναι να ιδρύθηκε μεταξύ 1220 και 1260, εποχή ανοικοδόμησης των περισσότερων κάστρων στην Πελοπόννη-

6. Α. Βον, σ. 482-483 και Μ. Κορδώσης, σ. 176-184.

7. Α. Βον, *The Medieval Fortifications of Acrocorinth and Vicinity, CORINTH*, τομ. 3, μέρος 2, *Cambr. Mass.* 1936, σ. 128-281, και Α. Κοιμούση, *Ακροκόρινθος*, Αθήνα 2001.

8. Κ. Andrews, ό.π. σ. 90 κ.ε.

9. Α. Βον, *La Morée franque*, σ. 636.

σο. Στην ιταλική παραλλαγή του Χρονικού του Μωρέως¹⁰ ταυτίζεται λανθασμένα με το Monte Stuffé (Πεντεσκούφι), το “αντικάστρο” δηλαδή που έχτισαν οι Φράγκοι νοτιοδυτικά του Ακροκορίνθου στη διάρκεια της πολύχρονης πολιορκίας του. Το όνομά του απαντά για πρώτη φορά το 1365 στα έγγραφα εσόδων του Νικόλα Acciajuoli¹¹ φλωρεντινού τραπεζίτη και συμβούλου της Αικατερίνης Βαλούα, ανδραγαθής πριγκίπισσας της Αχαΐας, η οποία από το 1358 του είχε παραχωρήσει ολόκληρη την Κορινθία καθώς ήταν ο μόνος που, λόγω της οικονομικής του επιφάνειας, μπορούσε να βοηθήσει τους κατοίκους που δεινοπαθούσαν από τις πειρατικές και καταλανικές επιδρομές. Φαίνεται ότι στο κάστρο συγκεντρώνονταν τα έσοδα του φεουδάρχη από τους φόρους μιας αρκετά εκτεταμένης περιοχής, τρίτης σε σπουδαιότητα στην Καστελλανία μετά τις περιοχές της Κορίνθου και των Βασιλικών (αρχαία Σικυώνα). Στον κατάλογο επίσης των φέουδων του 1377¹² αναφέρεται ανάμεσα στα εννέα κάστρα της Καστελλανίας Κορίνθου που ανήκαν στους Acciajuoli. Το 1395 περιήλθε στο δεσπότη του Μυστρά Θεόδωρο Παλαιολόγο ο οποίος κατέλαβε ολόκληρη την Κορινθία. Άγνωστο είναι όμως αν παρέμεινε συνεχώς στα χέρια των Ελλήνων μέχρι το 1460 που το Δεσποτάτο καταλύθηκε από τους Τούρκους. Στη διάρκεια του τουρκοβενετικού πολέμου του 1463 έπεσε στα χέρια των Ενετών. Το φρούριο αναφέρεται σε τρεις καταλόγους του 15ου αιώνα.

Το κάστρο σήμερα είναι ερειπωμένο. Η χάραξή του (εικ. 1) ακολουθεί τη μορφολογία του εδάφους, όπως είναι ο κανόνας για τα μεσαιωνικά φρούρια. Η βόρεια και η δυτική πλευρά του βουνού Δαφνιά είναι εξαιρετικά απόκρημνες γι’ αυτό το λόγο ίσως δεν υπάρχουν εκεί ίχνη οχυρώσεων, ενώ αντίθετα η νότια και η ανατολική είναι εύκολα προσπελάσιμες και ως εκ τούτου οχυρωμένες σ’ όλο τους το μήκος. Η επιφάνεια που περικλείουν τα τείχη έχει ωοειδές σχήμα με το μεγαλύτερο πλάτος στα νότια.

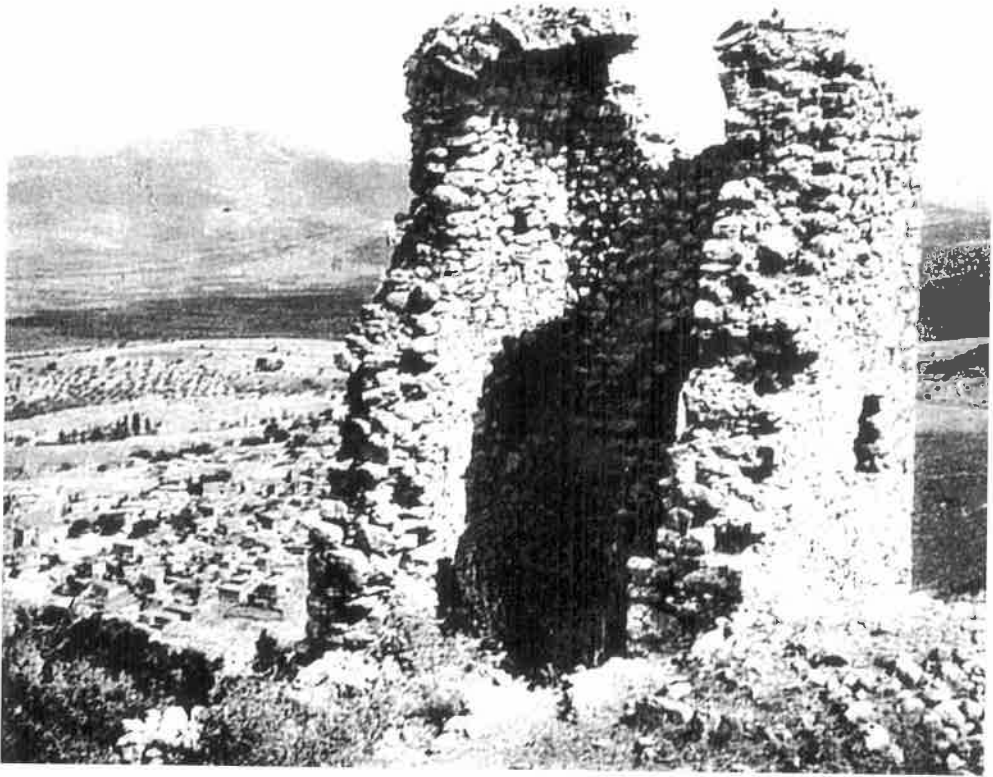
Τέσσερεις πύργοι ενίσχυαν το **ανατολικό τείχος**. Των δύο πρώτων (εικ. 1 α,β) με δυσκολία σήμερα διακρίνονται τα θεμέλια, ενώ οι δύο βορειότεροι (εικ. 1 γ,δ) σώζονται σχεδόν σ’ όλο τους το ύψος (9μ.). Είναι τετράγωνοι με ισχυρούς τοίχους, επικλινείς προς τη βάση, που φτάνουν έως και το 1 μ. πάχος (εικ. 2 και 3). Στεγάζονταν με ημικυλινδρικούς θόλους και διέθεταν καταχύστρες.

Στο **νότιο τείχος** συναντάμε ακόμη έναν ερειπωμένο πύργο (εικ. 1ε) πριν φτάσουμε στο ψηλότερο σημείο του λόφου που είναι οχυρωμένο με ξεχωριστό περίβολο. Πρόκειται για ένα **τριγωνικό οχυρό** (εικ. 1στ) του οποίου τη μια πλευρά αποτελεί το περιμετρικό τείχος, ενώ στη νότια γωνία ορθώνεται ο ογκώδης πύργος-παρατηρητήριο (εικ. 1ζ), κατοικία του άρχοντα και τελευταίο καταφύγιο των υπερασπιστών του κάστρου. Αυτός ο καστρόπυργος (donjon) καθώς ήταν αυτόνομα οχυρωμένος και εφοδιασμένος με αποθέματα νερού (διαθέτει υπόγεια δεξαμενή) μπορούσε ν’ αντέξει σε πολιορκία ακόμη και όταν οι εισβολείς είχαν εισχωρήσει στο κάστρο. Πολύ

10. *Cronaca di Morea*, έκδ. C. Hopf, *Chroniques greco-romanes inédites ou peu connues*, Berlin 1873, σ. 436.

11. J. Lagnon - P. Topping, *Documents sur la régie des terres dans la principauté de Morée au XIVe siècle*, Paris 1960, σ. 159, 170-174, 180, 184.

12. A. Bon, *ό.π.*, σ. 479, 691.

Εικ. 2: Πύργος ανατολικού τείχους.

κοντά στο τριγωνικό οχυρό βρίσκεται και η πύλη του κάστρου (εικ. 1η), μια απλή διάδοδος πλάτους 4μ. που διακόπτει το περιμετρικό τείχος και στην οποία οδηγούσε λιθόστρωτο καλντερίμι.

Τα τείχη του κάστρου είναι κτισμένα¹³ με μικρές ακατέργαστες ασβεστολιθικές πέτρες αναμειγμένες με σπασμένα κεραμίδια και κομμάτια πλίνθων. Με μεγαλύτερη επιμέλεια είναι κτισμένοι οι πύργοι, όπου οι δόμοι είναι ελαφρά λαξευμένοι. Οι οπές ικρωμάτων είναι εμφανείς.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του κάστρου του Αγίου Βασιλείου (η γενική διάταξη με τους δύο περιβόλους και ο χαρακτήρας του πύργου-κατοικία του φρουδάρχη) όσο και τα επιμέρους μορφολογικά (όμοια τοιχοποιία, επιφάνειες τοίχων κεκλιμένες στη βάση, τετράγωνοι καμαροσκέπαστοι πύργοι με καταχύστρες κλπ.) βρίσκουν μεγάλες αναλογίες στα υπόλοιπα φράγματα κάστρα του Μωρηά του 13ου αιώνα: Καρύταινα -

13. Κ. Κορδώσης, *Στατική και τρόπος δομήσεως του Κάστρου Αγίου Βασιλείου Κορινθίας*, Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, τόμ. Β', Αθήνα 1992/1993, σ. 58-62.

Εικ. 3: Πύργος ανατολικού τείχους.

Καλάβρυτα - Πασσαβάς - Άκοβα - Χλεμούτσι - Μυστράς - Γεράκι - Πεντεσκούφι - ΝΔ εσωτερικός περίβολος και πύργος Ακροκορίνθου - Χαλανδρίτσα (πύργος Trémouille)¹⁴.

Το εσωτερικό του κάστρου είναι κατάσπαρτο από ερείπια κτισμάτων, των οποίων η ταύτιση και η λειτουργία εντάσσονται στην γενικότερη μελέτη του κάστρου που επιχειρείται από το 1991 και εφεξής, κατόπιν σχετικής αδείας του Υπουργείου Πολιτισμού, από τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Ohio και μέλος της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών κ. Timothy Gregory.

14. Α. Βον, ό.π., σ. 629 κ.ε., 646,633 κ.ε., 608, 637 κ.ε., 474. Ο ίδιος, *The Medieval Fortifications of Acrocorinth*, σ. 248-256, 265-267. Κ. Andrews, ό.π., σ. 146 κ.ε., 159 κ.ε. Α. Κουμούση, *Χαλανδρίτσα - Φράγκικος πύργος*, *Αρχαιολογικό Δελτίο, Χρονικά*, 50, 1995, σ. 259.

Στιμάγκα Κορινθίας: ο μηχανικός εκσκαφέας επί το έργο.

Γιάννης Α. Λώλος
Ιστορικός - αρχαιολόγος
Λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ο βιασμός της κορινθιακής υπαίθρου

Η καλλιέργεια της ελληνικής γης ξεκίνησε εδώ και χιλιάδες χρόνια. Τα πρώτα δείγματα χρονολογούνται από την έβδομη χιλιετηρίδα και συνοδεύθηκαν από δημογραφική ανάπτυξη και σταδιακή δημιουργία πολυπληθών κοινωνιών. Η γεωργία έφερε τον πολιτισμό και συνετέλεσε σ' αυτό που οι νεώτεροι μελετητές της αρχαιότητας ονόμασαν «ελληνικό θαύμα». Η καλλιέργεια της γης δεν ήταν εύκολη, γιατί η Ελλάδα είναι κατ' εξοχήν χώρα ορεινή και βραχώδης. Όμως σε πείσμα αυτών των συνθηκών, οι πρόγονοί μας, από την αρχαιότητα μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες, δάμασαν τη φύση περιορίζοντας τα δάση και κατασκευάζοντας αναβαθμίδες (πεζούλες) στις πλαγιές. Σε καμιά όμως περίπτωση η αξιοποίηση της υπαίθρου δεν έφερε σαρωτικές και ισοπεδωτικές αλλαγές, σαν κι αυτές που συντελούνται

Στιμάγκα Κορινθίας: η ισοπέδωση δασομένης πλαγιάς...

καθημερινά στην ελληνική ύπαιθρο, από την εμφάνιση των μηχανικών εκσκαφέων στη δεκαετία του 1960 και εξής. Οι φωτογραφίες είναι από τα χωριά Στιμάγκα και Λαλιώτη του νομού Κορινθίας. Εκεί, όπως και σε τό-

Αλιώτη Κορινθίας: τα καμμένα πεύκα, η εκσκαφή, και η επέκταση του αμπελώνα...

σα άλλα ημιορεινά μέρη της Πελοποννήσου, οι πλαγιές που μέχρι πρότινος καλύπτονταν από θαμνώδη βλάστηση και πεύκα, κυριολεκτικά ισοπεδώθηκαν για να φυτευτούν αμπέλια. Η διαδικασία έχει ως εξής: ο μηχανικός εκσκαφέας χαμηλώνει το ψηλότερο επίπεδο του χωραφιού κατά πολλά μέτρα σπρώχνοντας τα χώματα στο χαμηλότερο επίπεδο, για τη δημιουργία ενός τεράστιου χωμάτινου ανδῆρου. Η καταστροφή που συντελείται είναι πολυδιάστατη και όχι μόνο αισθητική: η μορφή του εδάφους αλλοιώνεται σε τέτοιο βαθμό που οι φυσικοί μηχανισμοί παύουν να λειτουργούν. Τα νερά της βροχής για παράδειγμα δε συγκρατούνται πια και ο υδροφόρος ορίζοντας ολοένα χαμηλώνει. Ίσως λιγότερο προφανές αλλά εξίσου σοβαρό είναι ότι, μαζί με το χώμα παρασέρνονται και όλα τα κατάλοιπα της παρελθούσας ανθρώπινης δραστηριότητας και παρουσίας, τα οποία μέχρι τώρα διασώζονταν με τη μορφή κτισμάτων ή απλώς θραυσμάτων κεραμιδιών και αγγείων διασπαρτων στο έδαφος. Εξαιτίας των εκσκαφικών επεμβάσεων, ίχνη αρχαίων και μεσαιωνικών οικισμών και μνημείων της Κορινθίας αφανίστηκαν μέσα στις τελευταίες δεκαετίες. Δεδομένου ότι οι περισσότεροι υπαίθριοι οικισμοί και αγροτικές εγκαταστάσεις της αρχαίας και μεσαιωνικής Ελλάδας δεν μνημονεύονται στις γραπτές πηγές, τα φυσικά τους κατάλοιπα αποτελούν μοναδικές ιστορικές μαρτυρίες. Η εξάλειψη αυτών των καταλοίπων καταδικάζει τους δημιουργούς τους, αυτούς που έζησαν και δούλεψαν στα μέρη που κατοικούμε και εκμεταλλευόμαστε εμείς σήμερα, στην αιώνια λήθη. Με άλλα λόγια η ιστο-

Αλιώτη Κορινθίας: τα σκόλια περιττεύουν...

ρία του τόπου μας βρίσκεται σε κίνδυνο, κι είναι στο χέρι μας και οφειλή μας να τη διασώσουμε, για να την κληροδοτήσουμε στις επόμενες γενιές. Η καλλιέργεια της υπαίθρου πρέπει να γίνεται με σεβασμό στη φύση και τον πολιτισμό μας.

Αριστείδης Βουγιούκας**Ο μεγάλος ντορός***

Ένα χτηματάκιμας ήταν ψηλά απάνου στο βουνό,
 τόσο ψηλά που η θάλασσα στο βάθος φαινόταν μια υποψία.
 Στην Κατοχή βάζαμε κι εκεί κήπο με ζαρζαβατικά:
 πατάτες, φασόλια, ντομάτες, μελιτζάνες και τέτοια.
 Είχε δικότου νεράκι, που μόλις έτρεχε σα ρακί
 και το μαζεύαμε σε μια απλωτή στέρνα για πότισμα.

Το καλοκαίρι αυτά — και βρισκόμουν εκεί κάθε τόσο,
 τη στέρνα ν' αμολήσω, άβγαλτος ακόμα ο ήλιος.
 Τα πουλιά είχαν από ώρα ξυπνήσει, το ίδιο και τα ζουζούνια,
 κάπου κάπου το μάτι μου έπιανε κάτω απ' τα πεύκα
 τον πήδο λαγού ή πέταγα μια πέτρα στη ρεματιά
 και ξεχνότανε ένα κοπαδάκι πέροδικες ή πεταλούδες.
 Σχνά είχε πάχνη κάτω το χνούδι της γης, με φρέσκα ακόμα
 τα νυχτερινά χνάρια ζουλαπιών του δάσους,
 κι ένα μεγάλο ντορό, από καπλάνι έλεγαν,
 ή πιθηκάνθρωπο, όπως μου άρεσε εμένα να εικάζω.

Ένωθα περίεργα με όλα αυτά, σα να είχα βγει από μέσα
 και με καλούσαν να γυρίσω ξανά, ένα δασόβιο πλάσμα,
 σκύμος ωρνώμενος ή κάτι τέτοιο
 και κάτι μ' έσπρωχνε να πάρω από πίσω
 το μεγάλο ντορό για τροφή ή ζευγάριμα·
 κι άλλοτε πάλι αιχμάλωτος του δάσους και να εύχομαι
 η αιχμαλωσία μου να είναι χωρίς τέλος.

Αλλά σε όλα τα όμορφα πράματα υπάρχει ένα γρήγορο τέλος.
 Η πρώτη φάση του τέλους είναι κιόλας πολύ πίσω,
 με το τέλος της Κατοχής. Η μετεξέλιξη ήρθε ραγδαία:
 το χτηματάκι πουλημένο και σε απρόσιτη πια απόσταση
 και τέλος τέλος το δασόβιο πλάσμα που ήμωνα,
 ένα τσακάλι τώρα γέρικο που παραπατάει κι έχασε κιόλας
 ολότελα τη χαρακτηριστική εκείνη μυρουδιά
 του δάσους και πια δεν το δέχονται να συρθεί
 και το τομάρι του ν' αφήσει σε μια αιωνόβια κουφάλα.

* ντορός = χνάρι

(Από τη συλλογή, “Η μικρή πατρίδα μέσα μου”)

Νίκος Ματσανιώτης

Καθηγητής Παιδιατρικής - Ακαδημαϊκός

ΑΠΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ “ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ”

Όσα θέλει και δεν έχει η παιδική ψυχή

Ο συμπολίτης μας καθηγητής της Παιδιατρικής και Γενικός Γραμματέας της Ακαδημίας Αθηνών κ. **Νίκος Ματσανιώτης** παρεχώρησε συνέντευξη στη δημοσιογράφο κυρία **Γαλήνη Φούρα**, η οποία δημοσιεύτηκε στο κυριακάτικο φύλλο της “Καθημερινής” (3-2-2002).

Κύρια σημεία αναφοράς η υγεία και το παιδί.

«Αιρετικός και αιχμηρός διατηρεί εκείνο το κριτικό βλέμμα της άλλης άποψης για τα τεκταινόμενα στο χώρο της υγείας» όπως σημειώνει η δημοσιογράφος, ο διαπρεπής καθηγητής είπε χαρακτηριστικά ότι «την υγεία του ο άνθρωπος τη μετράει από τη στιγμή που κλονίζεται. Όσο δεν κλονίζεται την περιφρονεί και δεν κάνει τίποτα για να τη συντηρήσει».

Κεντρικός άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η συνέντευξη είναι το παιδί και ο σοφός καθηγητής είχε την ευκαιρία να μιλήσει για «όσα θέλει και δεν έχει η παιδική ψυχή».

Το μέρος αυτό της συνέντευξης, του συμπολίτη μας καθηγητή και ακαδημαϊκού, ο οποίος και άλλοτε έχει λαμπρύνει τις σελίδες του περιοδίκου μας με κείμενά του, αναδημοσιεύουμε εδώ με άπειρες ευχαριστίες για τη συγκατάθεσή του.

Σ. Κ. Μ.

– **Κύριε καθηγητά** - ερωτά η κ. Φούρα - **συνεχίζει η ελληνική οικογένεια να είναι, όπως λέγεται, παιδοκεντρική;**

– Παιδοκεντρική; Έχει υπάρξει ποτέ; Νομίζω ότι το μεγάλο έγκλημα της σύγχρονης οικογένειας είναι ότι, το ένα και μοναδικό παιδί δημιουργεί ιδιαίτσες συνθήκες συναισθηματικών δεσμών, οι οποίες ξεφεύγουν από αυτό που λέμε φυσιολογικό και επιθυμητό. Υπάρχει ένα στοιχείο υπερβολής και επενδύσεων, που εν πάση περιπτώσει είναι έξω από την παιδική ψυχή, η οποία θέλει μεγαλύτερη ελευθερία, λιγότερη καθοδήγηση, περισσότερη συμπαράσταση. Το παιδί μπαίνει στην σκιά των γονιών, σε υπερβολικό βαθμό. Και από την άλλη πλευρά, βεβαίως, το ένα παιδί δημιουργεί τις προϋποθέσεις χαλαρότερων δεσμών μεταξύ του ζευγαριού. Αρχίζει αυτό που λέμε πυρηνική οικογένεια, να αποκτάει μια πε-

ρισσότερο παράλληλη διάσταση που αυξάνει τις τριβές μεταξύ των γονιών.

Πολλοί, άμεσα ή έμμεσα υποστηρίζουν ότι κάνουν ένα παιδί «για να τα έχει όλα», δηλαδή να μικρύνει η μοιρασιά...στην οποία περιλαμβάνονται και οι τρεις.

– **Πώς μεγαλώνουν σήμερα τα παιδιά;**

– Έχω μονίμως ανοικτό το ραδιόφωνο στο τρίτο πρόγραμμα. Μπαίνει χτες η εγγονή μου 4,5 ετών και έπειτα από τέσσερα-πέντε λεπτά μου λέει «Δεν μου αρέσει αυτή η μουσική». Πριν προλάβω να απαντήσω, πετάχτηκε ο αδελφός της, δύο χρόνια μεγαλύτερος «Η Αλεξάνδρα μόνο την Άννα Βίση θέλει να ακούει»...

– **Πώς μπορούμε να καλλιεργήσουμε μια ευρύτερη κουλτούρα στα παιδιά μας; Να τα κρατήσουμε μακριά από όλη αυτή την αναίτια βία, την εμπορευματοποιημένη τέχνη;**

Γ. Ιακωβίδης: «Παιδική συναυλία»

– Είναι κρίσιμα ερωτήματα. Είναι δύσκολο να βρει κανείς τον δρόμο της γκαμήλας και είναι πρακτικώς ανέφικτο με όλα αυτά τα περιβάλλοντα ερεθίσματα. Δεν μένει τίποτα άλλο από το προσωπικό μας παράδειγμα. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος για να εμφυσήσεις, να μεταλαμπαδεύσεις αυτό που νομίζεις σωστό, υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι δεν το νομίζεις απλώς, αλλά το βιώνεις και το εκφράζεις σταθερά μέσα στην καθημερινότητα.

– *Μπορούμε να φορτώνουμε το παιδί με «πρέπει»;*

– Η προσπάθεια είναι να δημιουργήσει κανείς τις προϋποθέσεις, ώστε να μην πάρει το χαρακτήρα της επιταγής. Από τη στιγμή που μπαίνει το πρέπει, το παιδί γίνεται αρνητικό. «Να πιάσω το πρέπει από το “ι” και να το γδώρω μέχρι το “π”» είχε πει ο Ελύτης· ωραία κουβέντα.

Παίξαμε χτες το απόγευμα μονόπολη με τον εγγονό μου που είναι εξήμιση ετών

και πάει μόλις τρεις μήνες στο σχολείο. Υποθέτω ότι η εξαιρετική του επίδοση στην αριθμητική οφείλεται όχι μόνο στο σχολείο αλλά και στη μονόπολη.

– *Καλές σχέσεις και διάλογος επικοινωνιακές;*

– Σωστά. Τα παιδιά τα οποία εκτρέπονται σε καταστάσεις που πονάνε και τα ίδια και την οικογένεια και την κοινωνία μας, είναι τα παιδιά τα οποία έχουν αφηθεί χωρίς καμιά επιμέλεια. Που μπορεί να έχουν τα πάντα, αλλά στην πραγματικότητα δεν έχουν τίποτα από τους γεννητορές τους. Δεν έχουν το ενδιαφέρον και την αγάπη τους δεν την έχουν εισπράξει. Υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι και να την έχουν, δεν μπορούν να τη δώσουν. Το παιδί όμως πρέπει να ξέρει ότι του αφιερώνεις χρόνο και ενδιαφέρον, ότι μετέχεις στη ζωή του ως συμπαράστατης, πολύ λίγο σαν καθοδηγήτης - με το προσωπικό σου παράδειγμα, όχι με το πρέπει - αλλά κυρίως ως συμπαρα-

στάτης. Να ξέρει ότι μπορεί να ακουμπήσει κάπου, όταν βρεθεί σε μια δυσκολία.

– Πρέπει να μάθουμε στα παιδιά να στηρίζονται στις δικές τους δυνάμεις;

– Γι' αυτό είπα συμπαραστάτης· όχι καθοδηγητής· να μη δίνουμε έτοιμες λύσεις στα παιδιά. Υπάρχουν γονείς που μαθαίνουν, κυριολεκτικά μασάνε το μάθημα φερ' ειπείν και μασημένο το ξαναδίνουν. Είναι ο ασφαλής τρόπος για να ενυouchίσεις το πνεύμα και την ψυχή του παιδιού.

– Τότε το παιδί περιμένει να του λύσει πάντα κάποιος το πρόβλημά του «ένα χάπι, το κόμμα, η κυβέρνηση», όπως μας έλεγε πριν από χρόνια σε μια συνέντευξή του στην «Κ» ο αείμνηστος Σπύρος Δοξιάδης.

– Τα παλιά τα χρόνια αυτό αποτελούσε κεντρικό θέμα στην καθοδήγηση των γονιών. Η γρήγορη προσφυγή τους σε σιρόπια, χάπια και τα συναφή, για ήσσοнос σημασίας προβλήματα υγείας, ύπνου, εκνευρισμού, ήταν ασυνείδητο μάθημα προς το παιδί, ότι εάν ζοριστεί υπάρχει εύκολη λύση. Έχει βάσιμα υποστηριχθεί ότι αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες πνευματικής και συναισθηματικής εξοικείωσης των παιδιών προς τα ναρκωτικά.

Θα εξηγήσω πώς εννού το προσωπικό παράδειγμα. Σηκώνει το παιδί το τηλέφωνο και λέει: «Η γιαγιά είναι», «Πες της ότι μαγειρεύω». Είναι δίπλα η μάνα. «Η μαμά μου είπε να σας πω ότι μαγειρεύει»...

Ακόμη και το συμβατικό ψέμα μετράει

στην ψυχή του παιδιού. Είναι εκατοντάδες λεπτομέρειες οι οποίες δρουν αθροιστικά και πολλαπλασιαστικά. Εάν η ανατροφή του παιδιού υπάκουε σε συνταγές, όλοι θα φτιάχναμε αγγέλους. Δεν μπορεί κανείς μονοσήμαντα να δίνει συμβουλές.

– Είναι και το σύγχρονο σχολείο συχνά κουραστικό και πολύ ανταγωνιστικό.

– Το πλέον σκληρά εργαζόμενο πρόσωπο σήμερα και το πιο καταπιεσμένο σε μια οικογένεια είναι το παιδί. Συνεχώς τρέχει. Το αποτέλεσμα όμως μας δικαιώνει; Ρωτάω παιδιά 10-11 ετών. Ποιο ήταν το τελευταίο εξωσχολικό βιβλίο που διάβασες; Εννέα στα δέκα, περίπου, ή δεν μου απαντούν ή δεν θυμούνται. Τις περισσότερες φορές η μητέρα κάτι θυμάται και λέει ότι είναι κάποιος κόμικς.

Αλλά και ανορθόγραφα είναι τα παιδιά. Αργούν να μάθουν ορθογραφία.

Κατά τα άλλα επικρατεί ένας πρωτεύσιμος, όπως είπατε. Η ευθύνη όμως ανήκει στο σχολείο ή στον γονιό, ο οποίος πιέζει ομολογημένα ή ανομολόγητα να μπει το παιδί στο πανεπιστήμιο. Δεν τον ενδιαφέρει η γνώση, αλλά μόνο η επιτυχία.

Αποτελεί κοινή συνείδηση ότι το δημόσιο σχολείο, για το οποίο ήμαστε περήφανοι στο παρελθόν, υπολείπεται σημαντικά των σύγχρονων απαιτήσεων. Βεβαίως, σε πείσμα των όποιων δυσκολιών ικανό ποσοστό των σημερινών νέων έχει εξαιρετική μόρφωση και λαμπρές προοπτικές.

Τα Εισόδια της Θεοτόκου.

(Τοιχογραφία σε εκκλησία, διά χειρός Γεωργίου και Μαρίας Κωστοπούλου)

Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη
Διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας
της Ακαδημίας Αθηνών

Η ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΜΙΣΟΣΠΟΡΙΤΙΣΣΑ Η Θεά Δήμητρα των αρχαίων

Πολλά από τα λατρευτικά έθιμα στον κύκλο του Χριστιανικού εορτολογίου είναι αγροτικά με πανάρχαιες ρίζες και αφορούν στην προσπάθεια εξευμενισμού αφ' ενός και ευχαριστιών αφ' ετέρου, προς τον δαίμονα της βλάστησης με την προσδοκία της καλής εσοδείας. Επειδή μάλιστα οι καιρικές συνθήκες δεν είναι σε όλη την Ελλάδα οι ίδιες, η έναρξη των αγροτικών εργασιών και κυρίως της σποράς, δεν γίνεται συγχρόνως και έτσι τα έθιμα, κατά βάσιν διατελούνται σε διαφορετικές ημέρες που απέχουν λίγο μεταξύ τους. Έτσι εξηγείται και το γεγονός ότι η εορτή των Εισοδίων της Θεοτόκου σφραγίζει το τέλος ή αλλού το μέσον της σποράς. Έτσι ο λαός τη λέει Αποσπορίτισσα ή Μεσοσπορίτισσα και τη θεωρεί προστάτρια της σοδειάς (<εισόδια), γι' αυτό και «Αποσοδειά» και προς τιμήν της «εισάγει» συμβολικά, κατά αρχαία συνήθεια (πανσπερμία) στο ναό «πολυσπόρια», η «μπουμπόλια» ή «μπουσιπουρέλια». Την παραμονή ή και ανήμερα των Εισοδίων, αλλά και του αγίου Ανδρέα, με έσχατο χρονικό όριο της αγίας Βαρβάρας (4 Δεκεμβρίου) ή του αγίου Σπυρίδωνος (12 Δεκεμβρίου) οι νοικοκυρές έβραζαν πολλά σπόρια μαζί: σιτάρι, κριθάρι, σίκαλη, καλαμπόκι, φασόλια, ρεβύθια, κουκιά και τα μοίραζαν υπό τύπον κολλύβων στη γειτονιά «για να γίνουν τα σπαρμένα». Από αυτά ένα πιάτο «εισάγουν» στην εκκλησία, όπου διαβάζεται κατά τη λειτουργία και μοιράζεται στο εκκλησίασμα. Ένα μέρος του επιστρέφεται στο σπίτι. Από αυτό έχουν μερίδιο και τα ζώα, ιδιαίτερα «οι αροτήρες βόες», «τα καματέρά» και το υπόλοιπο το ρίχνει ο γεωργός στο χωράφι για «να αναπαυθεί ο σπόρος». Αλλού παίρνουν πολυσπόρια και πάνε στη βρύση για να «την ταΐσουν» ή να «την νήσουν». Ρίχνουν τα σπόρια στο νερό και λένε: «Όπως τρέχει

Περσεφόνη και Άδης
Αττικό πινάκιο του 500 π.Χ.
(Εθνικό Μουσείο Καλαβρίας)

το νερό να τρέχει το βιό». Κατόπιν παίρνουν νερό και γυρίζουν στο σπίτι. Η προσφορά της πανσπεριμίας είχε και τον χαρακτήρα κολλύβων προς τους νεκρούς. Είναι άλλωστε γνωστό ότι όσπρια είναι το κύριο φαγητό των νεκροδειπνων και μνημοσύνων. Οι αρχαίοι εξ άλλου προσέφεραν πανσπεριμία στη Δήμητρα και τους Δαίμονες της ευφορίας της γης, καθώς και στον ψυχοπομπό Διόνυσο και τις ψυχές των νεκρών, την τρίτη ημέρα των Ανθεστηρίων, τους λεγομένους «χύτερους», όταν ήταν, όπως πίστευαν, ανοιχτός ο Άδης. Αλλά και κατά την εποχή της συγκομιδής καρπών των δένδρων, που συμπίπτει με τους μήνες Οκτώβριο-Νοέμβριο, τον μήνα Πυανεψιών των αρχαίων, μοίραζαν κουκκιά. Η μετάληψη της πανσπεριμίας μετέδιδε στους μετέχοντες καλή τύχη. Ο Μ. Nilsson χαρακτηρίζει τη συνήθεια των πολυσπορίων – πανσπεριμίας ένα από τα πιο χαρακτηριστι-

κά παραδείγματα συνέχειας ανά τους αιώνες μιάς λατρευτικής συνήθειας, που ανήκει στο στρώμα της λαϊκής θρησκείας (Μ. Nilsson, Ελληνική λαϊκή λατρεία Gr. Pop. Rel., σ. 31).

Στην Παναγία-Δήμητρα προσφέρεται «ευχαριστήρια πανσπεριμία για το καλό που πέρασε και για το καλό που πρέπει να συνεχιστεί» καθώς η σοδειά του καλοκαιριού έχει καταναλωθεί σχεδόν κατά το ήμισυ:

«Μισό 'φαγα , μισό' σπειρα, μισό 'χω να περάσω».

Προσαρμοσμένη σε πιο σύγχρονες ανάγκες η γιορτή των Εισοδίων σε μερικά μέρη όπως στην αγροτική Αμφίκλεια της Φθιώτιδας γίνεται με αρτοκλασία και περιφορά της εικόνας της Παναγίας. Παλαιότερα πήγαιναν στην εκκλησία κι ένα πιάτο με βρασμένους καρπούς (σιτάρι, κριθάρι, ρεβύθια, φασόλια κ.ά.) και με αυτά τάιζαν τα ζωντανά.

Οι γνωρίζοντες τις αρχαίες λατρευτικές συνήθειες κάνουν εύκολα τις αναγωγές τους στις αγροτικές γιορτές, όπως τα Θεσμοφόρια (τον Νοέμβριο) για την ευδοκίμηση του σίτου, μετά τη σπορά, αλλά και προς το «ευγενέστερον και λεπτότερον άνθος της ελληνικής λαϊκής θρησκείας» τα Ελευσίνια Μυστήρια, αγροτική κατ' αρχάς εορτή, τελουμένη κατά την εποχή της φθινοπωρινής σποράς με κεντρική ιδέα τη ζωή και το θάνατο που συμβολίζει η βλάστηση της νέας εσοδείας με σπόρο από την παλαιά (Μ. Nilsson, Ελληνική λαϊκή λατρεία, σ. 42 κεξ).

Βεβαίως, η συνέχεια δεν αφορά μόνο την Πανσπεριμία. Τα κείρια εργαλεία για την καλλιέργεια της γης εξακολουθούν να είναι τα ίδια.

Ο Ησίοδος, για παράδειγμα, από την Άσκρα της Βοιωτίας στο έργο του «Έργα και Ημέραι» συμβουλεύει τον αδελφό του Πέρση και βεβαίως κάθε γεωργό πώς θα καλλιεργήσει τη γη και από ποιο είδος δένδρου πρέπει να φτειάξει το άροτρο. Η περιγραφή του

Πλάσιμο ψομού στη Βοιωτία.
(5ος αι. π.Χ., Μουσείο Λούβρου)

βοιωτικού αρότρου και σιγηών της αρόσεως καθώς και τα αρχαιολογικά ευρήματα στον Ορχομενό και τη Θήβα δείχνουν ότι σε μια περιοχή που υπήρξε σιτοβολώνας τα πράγματα έχουν ελάχιστα αλλάξει. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά το γεγονός ότι τόσο το άροτρο (αλέτρι) όσο και επιμέρους τμήματά του διατηρούν τις ίδιες ονομασίες: ιστοβοεύς = ιστοβοάριον = σταβάρι, αροτροπόδιον = αλετροπόδι, ποδάρι, ύνις = υνή, εχέτιλη = έχερη = χειρολαβίς = χερολάβα, ζεύλα, βουκέντρα, βωλοκόπος-βωλόσυρος.

*Εὐντ' ἄν πρώτιστ' ἄροτος θνητοῖσι φανεῖη,
δή τότε' ἐφορηθηῖναι ὄμῳς δμῶες τε καὶ αὐτὸς
αὔην καὶ διερεῖν ἄρώων ἄρότιοι καθ' ὥρην,
πρωὶ μάλα σπεύδων, ἵνα τοι πλήθωσιν ἄρουραι.
ἦρι πολεῖν. θέρεος δέ νευμένη οὐ σ' ἀπατήσει.
νειὸν δέ σπείρειν ἔτι κουφίζουσιν ἄρουραν.
νειὸς ἀλεξιάρχη παιδῶν εὐνηλήτετρα.*

(Ἡσιόδου, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, στ. 458-464)

Και μόλις ἔλθει η πρώτη ημέρα της σποράς, τότε χωρίς ανάσα άρχισε τη δουλειά, εσύ και οι δούλοι σου, κι άργωνε κάθε χωράφι, στεγνό ή νοτερό την ώρα που πρέπει, πιάνοντας το μεροκάματο με το χάραμα. Έτσι θα πλημμυρίσει η γη σου με καρπό. Κάνε ένα γύρισμα του χωραφιού την άνοιξη. Κι αν πάλι το διβολίσεις το κατακαλόκαιρο, δεν θα σ' αφήσει παραπονεμένο. Και ρίξε τη σπορά στην αφημένη χέρσα γη, όταν ακόμη είν' αφράτο το χώμα. Το χέρσο χωράφι διάχνει την μιζέρια και μερώνει το πεινασμένο κλάμα των παιδιών.

Πραγματικό ύμνο στη γεωργία που προέρχεται από γνώση και εκτίμηση της μεγάλης σπουδαιότητάς της για τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του και όχι από ρομαντική διάθεση είναι όσα γράφει ο Ξενοφών στον Οικονομικό του και οι άλλοι Έλληνες και Λατίνοι συγγραφείς που τον μιμήθηκαν: Την γεωργία ούτε οι θεοί δεν αρνήθηκαν να ασκήσουν, γιατί εκτός από την οικονομία του σπιτιού, συμβάλλει και στην άσκηση του σώματος των ελευθέρων ανθρώπων. «Γεωργίαν τῶν ἄλλων τεχνῶν μητέρα καὶ τροφόν εἶναι. Εὐ μὲν γάρ φερομένης τῆς γεωργίας ἔρρωνται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι». Είναι, λοιπόν, εύλογο το γεγονός ότι η Παναγία, μάνα που προσφέρει το γιού της “εις ανάστασιν ζώντων και νεκρῶν” να έχει συνδεθεί στη λαϊκή λατρευτική σκέψη με τη Δήμητρα-Γη που χαρίζει την κόρη της Περσεφόνη στη χώρα των νεκρῶν για όσο διάστημα χρειάζεται να βλαστήσει ο σπόρος και να ξαναγεννηθεί η ζωή.

Τα δημητριακά, πανάρχαια καλλιέργεια στον ελληνικό χώρο, έχουν συνδεθεί με την εξέλιξη του υλικού και ψυχικού βίου των κατοίκων του. Ο άρτος από σιτάρι, κριθάρι, βρώμη, σίκαλι, αργότερα καλαμπόκι, σπανίως από κάστανο ή βελανίδι, αποτέλεσε το βασικό είδος διατροφής: «Όλα είναι φάρδια της κοιλιάς και το ψομί στημόνι», λέει ο λαός.

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

Η «γοητεία» του αριθμού 4

«Σαράντα Πετρινώτες παλεύανε να σηκώσουνε ένα σακκί άχερο και δεν μπορήγανε. Πάει κι ένας Μποτσικιώτης και τους λέει: Αδειάστε το χάμου, βγάλτε και το σακκόσκοινο κι απέ να ιδείτε πως το σηκώνω εγώ μοναχός μου».

Ο περιγελαστικός αυτός αστεισμός σίγουρα έχει την πηγή του σε μια εποχή που η ελονοσία ενδημούσε στα περισσότερα από τα χωριά μας και είχε τόσο αποκάμει τους ανθρώπους που δεν είχαν ανάκαρα να σηκώσουν ούτε ένα σακκί άχυρο. Δεν θα σταθούμε στο πνεύμα του λαϊκού αστειολόγου, αλλά στη χρήση που κάνει του αριθμού σαράντα για να διατυπώσει την υπερβολή στο σκώμμα. Και η επιλογή του συγκεκριμένου αυτού αριθμού μέσα από τόσους άλλους της αριθμητικής κλίμακας δεν είναι τυχαία.

Είναι γνωστό, ότι “από καταβολής κόσμου” οι αριθμοί ασκούν στον άνθρωπο κάποια μυστηριακή επίδραση που ίσως οφείλεται στη σχέση που έχει η Θεία Δύναμη με την απειρότητα του κόσμου, η οποία και εκφράζεται με την απειρότητα των αριθμών. Έτσι μερικοί αριθμοί, στους οποίους για διάφορους λόγους αποδόθηκε συμβολική σημασία και υπερφυσική δύναμη, επέδρασαν μ’ ένα ιδιαίτερο τρόπο στη ζωή των ανθρώπων.

Μυστηριακή σημασία για όλες τις θρησκείες του κόσμου έχουν οι αριθμοί 3, 7 και 9, ενώ ο αριθμός 4 και συνεκδοχικά το 40 και το 400 ασκούν στους Έλληνες μια παράξενη και ξεχωριστή γοητεία, που έχει τις ρίζες της στα βάθη της αρχαιότητας.

Κατά τους Πυθαγόρειους εκτός από το περιβόητο θεώρημα για το “τετράγωνο της υποτεινούσης”, το 4 εκφράζει και την πλήρη τελειότητα, γιατί είναι το πρώτο τετράγωνο του πρώτου άρτιου αριθμού, δηλαδή του 2 ($2 \times 2 = 4$). Αλλά και το 10, που εκφράζει την πληρότητα του Σύμπαντος, γίνεται από το άθροισμα των τεσσάρων πρώτων αριθμών ($1 + 2 + 3 + 4 = 10$), φαινόμενο που ονομάστηκε “τετρακτύς της δεκάδος” και θεωρήθηκε ως αέναος πηγή της φύσεως και της “κοσμικής αρμονίας” και κάθε δημιουργίας. «...παγάν άενάου φύσεως ριζώματα έχουσα» (Πυθ. Χρυσά Έπη, 48). Όμως πριν από τους Πυθαγόρειους υπάρχουν ως δεδομένα οι τέσσερις εποχές του έτους και τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα.

Το τέσσερα λοιπόν έχει συνδεθεί από τα πανάρχαια χρόνια με την καθημερινότητα της ζωής, γιατί αποτελεί την έκφραση της στερεότητας, της σιγουριάς, της αρμονίας και της τελειότητας, κάτι που δεν συμβαίνει και τόσο με τους άλλους αριθμούς. Γι’ αυτό και τίθεται ως βασική απαίτηση σχηματικής δομής στα πιο απλά, αλλά και στα πιο αναγκαία και καθημερινά πράγματα. Τα περισσότερα από τα χρηστικά αντικείμενα έχουν ως προσδιοριστικό στοιχείο του σχήματός τους τέσσερις πλευρές, τέσσερες γωνίες και τέσσερα σημεία στήριξης.

Ως πρόχειρα παραδείγματα αναφέρονται οι τέσσερις τοίχοι του σπιτιού, οι πόρτες, τα παράθυρα, το κρεβάτι, τα σκεπάσματα, το τραπέζι, τα καθίσματα, οι κασέλλες, οι εικόνες, τα κουτιά, τα βιβλία και τόσα άλλα. Και ας μην ξεχνάμε ότι τα περισσότερα από τα ζώα που εξημέρωσε ο άνθρωπος για να τον υπηρετήσουν είναι τετράποδα.

Θεμελιώδεις γνώσεις στα Μαθηματικά αποτελούν οι τέσσερες πράξεις της αριθμητικής, ενώ για την ανακάλυψη πολλών επιστημονικών θεωριών, ο Αϊνστάιν έλεγε ότι, η μεγάλη τιμή ανήκει στο νόμο του τετραγώνου. Τέσσερεις ήσαν στην αρχαιότητα οι πανελλήνιοι αγώνες, Πύθια, Ίσθμια, Νέμεα με σπουδαιότερους βέβαια τους Ολυμπιακούς που γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια. Η περίοδος αυτή των τεσσάρων ετών λεγόταν Ολυμπιάδα και αποτελούσε τη βάση του χρονολογικού συστήματος και του υπολογισμού των εορτών των αρχαίων. Οι Ολυμπιακοί αγώνες που έχουν αναβιώσει γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια σε κάποια πόλη του κόσμου και στην Αθήνα ως γνωστόν τους περιμένουμε το 2004.

Στην αρχαιότητα τρεις τραγωδίες και μια κωμωδία αποτελούσαν την τετραλογία που παρουσίαζαν οι ποιητές στις γιορτές του Διόνυσου.

Από τη νομισματική ιστορία μαθαίνουμε ότι το τετράδραχμο, ήταν το νόμισμα που έκοβαν όλες σχεδόν οι αρχαίες πόλεις, και μάλιστα ασημένιο.

Στην πολιτική ένα από τα αρχαία συστήματα διοίκησης ήταν η Τετραρχία και η αρχαιότερη Βουλή της αρχαίας Αθήνας ήταν η Βουλή των Τετρακοσίων. Σήμερα έχουμε Βουλή των τριακοσίων, όμως οι εκλογές γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια και έτσι έχουμε τη βουλευτική τετραετία. Στη μουσική λένε οι ειδικοί, ότι επικρατέστερος ρυθμός είναι ο τέσσερα τέταρτα, που λέγεται και τετράσημος και η εκτέλεσή των τραγουδιών είναι πιο μελωδική όταν γίνεται με τετραφωνία. Αλλά και τα περισσότερα από τα έγχορδα μουσικά όργανα έχουν τέσσερις χορδές (τετράχορδα), όπως το βιολί, το λαούτο το μαντολίνο, η λύρα κ.α. και ένα μουσικό όργανο των αρχαίων που έμοιαζε με λύρα, το λεγόμενο “επιγόνειον” είχε σαράντα χορδές. Στην ποίηση το πιο ρυθμικό μέτρο είναι το τετράμετρο (ιαμβικό, τροχαικό, δακτυλικό αναπαιστικό) και τα τετράστιχα (οι στροφές), ήταν άλλοτε η πιο συνηθισμένη στιχουργική μορφή του ποιήματος. Κατά τα άλλα η φοίτηση στις πανεπιστημιακές σχολές είναι κατά κανόνα τετραετής, οι “σύγχρονες” οικογένειες είναι συνήθως τετραμελείς, και τα σπίτια των πόλεων βρίσκονται πάντα σε κάποιο οικοδομικό τετράγωνο.

Το τέσσερα δε συνδέεται στενά μόνο με την πρακτική καθημερινότητα της ζωής, αλλά χρησιμοποιείται και με τα δεκαδικά του πολλαπλάσια 40 και 400 σε όλες τις εκδηλώσεις του πνευματικού και κοινωνικού λαϊκού βίου και αυτό από λαογραφική άποψη έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον. Γι’ αυτό και τους αριθμούς αυτούς τους συναντάμε επίμονα στα δημοτικά τραγούδια, στα παραμύθια, στις πράξεις λατρείας, στις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες, στην έκφραση της χαράς και της λύπης, του θαυμασμού, του θυμού, της αποδοκιμασίας, της ειρωνείας κλπ.

Τετραπέρατα συνεπώς δεν είναι μόνο τα πράγματα για τις καθημερινές χρείες. Τετραπέρατος λέγεται και ο θεωρούμενος πολύ έξυπνος, ο σπιρτόζος ενώ ο ανόητος δεν ξέρει “που παν’ τα τέσσερα”. Εκείνοι πάλι που δίνουν ορθές συμβουλές και λύσεις στα διάφορα προβλήματα, έχουν “τετραγωνικό μυαλό” ή “τετράγωνη λογική” και όσοι φθάνουν σε βαθειά γεράματα με διαύγεια πνεύματος, “τάχουν τετρακόσια” δηλαδή τάχουν σωστά, όπως η οκά με τα τετρακόσια δράμια και ας μην ξεχνάμε ότι ο στατήρας το κοινώς λεγόμενο “καντάρι” είχε 44 οκάδες.

Το γεωμετρικό πρόβλημα του “τετραγωνισμού του κύκλου”, εξακολουθεί αιώνες τώρα να υπάρχει και να παραμένει άλυτο, ενώ μεταφορικά σημαίνει την επίπονη προσπάθεια για κάτι το ανέφικτο.

Όταν παλαιότερα η μάνα μάλωνε το ανυπάκουο παιδί της, ακουγόταν συχνά να λέει οργισμένη: “Σαράντα φορές θα στο πω μωρέ. Αν σε περιλάβω κακόμοιρο δε θα σε ξεκολ-

λάνε σαράντα διαβόλοι από τα χέρια μου”. Και επειδή συνήθως το “περιλάβαινε” και τότε καθώς ξέρετε δεν είχαν ακόμα ανακαλυφθεί τα ...ψυχικά τραύματα “έτρωγε παρά μια τεσσαράκοντα”.

Κατά την ιατρική ο πυρετός είναι διαφόρων ειδών, όμως ο “τεταρταίος” έχει περάσει στη γλώσσα του λαού και χρησιμοποιείται ποικιλοτρόπως ως έκφραση.

Τα παλιά κοφτερά έλεγαν γλευαστικά “δεν κόβουν, ούτε σαράντα οργιές νερό”, ενώ η σαρανταποδαρούσα λέγεται έτσι, γιατί έχει λέει σαράντα πόδια. Δεν ξέρω ποιος τα μέτρησε, αλλά η ζωολογία επιμένει να την ονομάζει σκολόπνεδρα της κατηγορίας των μυριοπόδων.

Αν κάποιος χρειαστεί να προσέξει ιδιαίτερα σε κάτι, πρέπει να χει “τα μάτια του τέσσερα”. Αν πάλι έρθει από κάπου πολύ γρήγορα, τότε λέμε ότι “ήρθε στα τέσσερα”.

Ο ψηλός πύργος στη λαϊκή έκφραση γίνεται τετράμηλος, η ξανθιά κοπέλλα -φυσική ή του οξυζενέ, αδιάφορο- λέγεται τετράξανθη, το καλοθρεμένο ζωντανό τετράπαχο και κάποιο έμπλαστρο λαϊκής επινόησης που φτιάχτηκε με τα τέσσερα στοιχεία: κατράμι, λίπος, κεριά και ρετσίνι, λέγεται τετραφάρμακο. Το φυτό με το επίσημο όνομα “αστράγαλος ο Κυλλήνιος” που φυτρώνει στις πλαγιές της Ζήριας, το λένε τετράγκαθο ή τετραγκαθιά.

Χρήση των αριθμών τέσσερα και σαράντα ως προσδιοριστικών στοιχείων, γίνεται επίμονα στις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες που δεν είναι και λίγες.

Η τράπουλα για παράδειγμα έχει τέσσερες φηγούρες και τέσσερα χρώματα. Όμως αν τύχει και βγει τέσσερα στην “κοψιά” το τέσσερα “κόβεται”.

Τη Φανουρόπιττα που φτιάχνουν για να φανερώσει ο Άγιος Φανούριος κάτι που έχει χαθεί, την κόβουν σε σαράντα κομμάτια και τη μοιράζουν σε σαράντα οικογένειες.

Των Αγίων Σαράντα (9 Μαρτίου) φυτεύουν τα τετράφυλλα λουλούδια και τους βασιλικούς για να φουντώσουν και να γίνουν σαραντάκλωνοι. Την ίδια ημέρα φτιάχνουν πίπτες με σαράντα φύλλα, μαγειρεύουν φαγητό με σαράντα ειδών χόρτα και οι άντρες πίνουν ή κερνάνε “σαράντα πιοτά”. Από εδώ και η παροιμία “Σαράντα φας, σαράντα πιείς, σαράντα δώσ’ για την ψυχή σ’”.

Αλλού πάλι πιστεύουν ότι, αν την ημέρα αυτή, καθώς και του αγίου Κωνσταντίνου (21 Μαΐου), αστράψει και μπουμπουνίσει, τα φίδια κατεβαίνουν σαράντα οργιές κάτω στη γη, αλλιώς ανεβαίνουν σαράντα οργιές. Καλού κακού όμως κάποιοι για να τα αποφύγουν τρώνε τα σαράντα χορταρικά και κατά προτίμηση ζωχούς λέγοντας “Ζωχιά σαράντα έφαγα, σαράντα και μαράντα, σαράντα φίδια φεύγουνε, σαράντα γουστερίτσες”. Αλλά αν παρόλα αυτά κάποιον τον δαγκώσει το φίδι αστρίτης, καθώς λένε δεν έχει γλυτωμό και τότε “φέρτε φτυάρια και ξινάρια και σαράντα παληκάρια”.

Το “αστραπόβολο” λένε ότι είναι μια πέτρα που πέφτει από τον ουρανό, εκεί που πέφτει κερανός. Πάει σαράντα οργιές βαθειά μέσα στη γη και θα βγει στην επιφάνεια σε σαράντα μέρες. Όποιος το βρει και το πάρει, το φυλάει στο εικονοστάσι του σπιτιού του γιατί είναι καλό για τον ίδιο και για το σπίτι του.

Το νερό που κυλάει στα ρέματα λένε πως άμα περάσει από σαράντα λιθαράκια δεν είναι πια “μολεμένο” και μπορούν να το πουν άφοβα, αφού πρώτα το ξορκίσουν με επίκληση του Θεού, της Παναγίας, του ουρανού και της γης: “Πίνει ο Θεός πίνει κι η Παναγιά, πίνει ο ουρανός πίνει και η γης, όποιος το μαγίρισε νάχει την αμαρτία”. Ύστερα το σταυρώνουν τρεις φορές και πίνουν με τη σιγουριά ότι δεν θα πάθουν τίποτα.

Το τετράφυλλο τριφύλλι λένε πως φέρνει ευτυχία σ' αυτόν που το έχει και είναι "ισχυρό φίλτρο" του έρωτα, γι' αυτό το λένε "βοτάνι της αγάπης". Όμως για να λάβει αυτή τη δύναμη πρέπει πρώτα να μείνει σαράντα ημέρες στην εκκλησία. Έχει ακόμη τη δύναμη ν' ανοίγει σιδερένιες πόρτες και να ανακαλύπτει κρυμμένους θησαυρούς. Γι' αυτό αλλού το λένε και σιδερόχορτο. Μόνο που είναι πολύ δύσκολο να το βρει κανείς. Ο μπαρμπα-Αναστάσης Καρατζάς από τα Κιόνια (Στυμφαλία) που αρεσκόταν σε λαϊκές αφηγήσεις μου είχε πει ότι, στα ορεινά χωριά το σιδερόχορτο "φυτρώνει την Πρωτομαγιά όπου κατοικήσει βαρβάτο άλογο" και για να το βρουν, επειδή δεν φαίνεται με το μάτι, περνούσαν αλογοσίδηρα στα πόδια των μεγάλων ζώων που έβοσκαν στα λειβάδια και άμα ακουμπούσαν στο τετράφυλλο τριφύλλι λύνονταν αμέσως τ' αλογοσίδηρα κι έτσι το έβρισκαν. "Να ντα γράψεις όπως σου τα λέω για να μείνουν, γιατί ο κόσμος σάματι πάει να γίνει αλλιότικος" μου έλεγε πριν από μισόν αιώνα ο Γέρω-Αναστάσης στον οποίο και οφείλω πολλές από τις πληροφορίες που αναφέρονται εδώ.

Το "κοκκαλάκι της νυχτερίδας", λένε πως γίνεται από νυχτερίδα που τη σφάζουν με χρυσό δαχτυλίδι στο κατώφλι της πόρτας ή σε σταυροδρόμι. Τη βάζουν σ' ένα κουτάκι και την αφήνουν σαράντα ημέρες χωμένη στο φουσκί για να λυώσει και να μείνουν τα κοκκαλάκια της. Μετά την περνάνε από σαράντα κύματα και τη δίνουν στον παπά να τη βάλει για σαράντα ημέρες στο φανάρι του Χριστού. Όταν την πάρουν δίνουν από ένα κοκκαλάκι στους δικούς τους για φυλαχτό. Έτσι όποιος τόχει επάνω του γίνεται ...αξιολάμπρευτος και αν ακόμη πάει κατηγορούμενος σε δικαστήριο, αθωώνεται.

Το μανόγαλο λένε πως γίνεται από σαράντα δράμια πάσπαλη (αλεύρι άχνη) παρμένη από τέσσερεις μύλους και σαράντα στάλες γάλα από μάνα κι άλλες σαράντα από κόρη που γέννησαν μαζί την ίδια περίπου εποχή και έκαναν αγόρια. Πρέπει όμως να το ζυμώσουν μακριά από το χωριό, σε μέρος που δεν ακούγεται λάλημα πετεινού.

Το φιδοπουκάμισο το παίρνουν όταν το βρουν και αφού πάρει σαράντα λειτουργίες, το έχουν επάνω τους για καλό όταν πάνε στα δικαστήρια ή σε άλλες σπουδαίες δουλειές και "πετυχαίνουν". Ακόμα και ο ταχυδακτυλουργός δεν μπορεί να τους κοροϊδέψει, γιατί εκείνος που κρατεί επάνω του το φιδοπουκάμισο βλέπει τα πράγματα όπως είναι αληθινά.

Τα μάγια που χρησιμοποιούν οι μάγισσες και οι γητεύτερες, λένε πως γίνονται με σαράντα δράμια στάχτη από μπουγάδα νιόπαντρης, σαράντα δράμια αλάτι και σαράντα δράμια νερό. Όλα αυτά ανακατωμένα πρέπει να μείνουν σαράντα νύχτες κοντά σε... ποντικότρυπα, ώστε πριν περάσουν σαράντα ημέρες να πιάσουν τα μάγια. Άλλες πάλι λένε πως πιάνουν καλύτερα αφού τα περάσουν και από τα σαράντα κύματα. Επίσης από σαράντα κύματα παίρνουν νερό την ημέρα της Ανάληψης και μ' αυτό λούζουν το κεφάλι τους όταν έχουν πονοκέφαλο για να τους περάσει.

Το βάλσαμο για τις πληγές και τα "πονεμένα" παρασκευάζεται από λαϊκούς θεραπευτές με συνταγές που τις ξέρουν μόνο οι ίδιοι και τις κρατούν μυστικές. Απ' όσα μπόρεσα να μάθω, το βάλσαμο είναι μίγμα τεσσάρων πραγμάτων, ενός χόρτου αγνώστου ονόματος που το ξεραίνουν και το ζυμώνουν με ξύγκι ή ποντικόλαδο, ξύδι και αλάτι. Για να γίνει όμως πρέπει το μίγμα να μπει σε μπουκάλι και να μείνει σαράντα ημέρες στον ήλιο.

Εκτός από τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες οι αριθμοί τέσσερα, σαράντα και τετρακόσια χρησιμοποιήθηκαν επίμονα στις δοξασίες στα έθιμα, στα δημοτικά τραγούδια και στα παραμύθια καθώς και στα τελούμενα της λατρείας.

Από τις δοξασιές που αναφέρονται στους βασικούς σταθμούς του ανθρώπινου βίου (γέννηση - γάμος - θάνατος) καθιερώθηκαν ποικίλα έθιμα, πολλά από τα οποία φυσικό είναι να μην τελούνται πλέον στην κοσμογονική εποχή του σήμερα, και αρκετά είναι ολότελα ξεχασμένα και άγνωστα. Απ' αυτά θα αναφέρω μερικά που όπως είπα έχουν καταγραφεί πριν από πάρα πολλά χρόνια και έχουν βέβαια σχέση με τους αριθμούς του θεματός μας.

Έτσι αν ο γαμπρός και η νύφη θέλουν (και πάντα θέλουν) το πρώτο τους παιδί να γεννηθεί αγόρι, πρέπει να λουστούν την ημέρα του γάμου και τα “απολούσματα” να τα χύσουν στις τέσσερες γωνίες του σπιτιού. Στο στήθος του “βλάμη” που προηγείτο της γαμήλιας πομπής κρεμούσαν τέσσερα μαντήλια ενώ πιο παλαιότερα τα κρεμούσαν στο φλάμπουρο που κρατούσε ο “βλάμης”.

Στο γαμήλιο τραπέζι που γίνεται στο σπίτι του γαμπρού, βάζουν επάνω τέσσερα κόκκινα μίλα που συμβολίζουν τη νύφη και τον γαμπρό, τον κουμπάρο και την κουμπάρα. Μετά το φαγητό “σηκώνουν το κουπάρι” δηλαδή κάνουν πρόποση με μια κούπα κρασί στο χέρι, λέγοντας ευχές για τους νιόπαντρους και τραγουδούν ένα κυκλικό τραγούδι που αρχίζει στερεότυπα με το στίχο “τέσσερα μίλα κόκκινα απάνου στο τραπέζι”. Το τραγούδι συμπληρώνεται με αυτοσχέδια πειραχτικά δίστιχα που απευθύνει καθένας στο διπλανό του, εκείνος στον επόμενο και “πάει λέγοντας” ώσπου να φτάσει στα νιογάμπρια, όπου και κλείνει ο κύκλος. Φυσικά κανείς δεν παρεξηγείται για τα πειράγματα και τις αθυροστομίες που λέγονται με υπονοούμενα. Αν την ίδια ημέρα γίνουν δύο γάμοι στο ίδιο χωριό, η μία νύφη δεν πρέπει να συναντηθεί με την άλλη πριν περάσουν σαράντα ημέρες. Αν όμως συναντηθούν κατά τύχη, ασπάζονται η μία την άλλη.

Στο Φενεό και τη Στυμφαλία δε σκεπάζουν για σαράντα ημέρες το “γιούκο” που έφτιαξε η νιόνυφη στο νέο σπίτι της με τα προικιά της. Το'χουν σε κακό να τον σκεπάσουν.

Οι νιόπαντροι πριν περάσουν σαράντα ημέρες από την ημέρα του γάμου, δεν πρέπει να πάνε στην εκκλησία, να μούνε στο μύλο όταν αλέθει, να απαντήσουν στο δρόμο τους μαϊμού και να πιάσουν στα χέρια τους ντουφέκι. Αν γίνει κάτι από αυτά, είναι κακό για την ευτυχία τους.

Αν τύχει και γεννηθεί το παιδί με προσωπίδα, το θεωρούν τυχερό. Η μαμή τραβάει και βγάζει την προσωπίδα από πάνω προς τα κάτω για να μη γίνει το παιδί αλλοίθωρο. Ύστερα την αφήνουν για σαράντα ημέρες στην εκκλησία να λειτουργηθεί και την έχουν για φυλαχτό. Στις σαράντα ημέρες η λεχώνα πρέπει να πάει το μωρό της στην εκκλησία για να πάρει ευχές “να διαβαστεί”. Πριν σαραντήσει δεν κάνει να πάει στο μύλο, να ζυμώσει πρόσφορα, να φουρνίσει ψωμί, να βάλει μπουγάδα για να πλύνει, να πάει στο βαγένι για κρασί, να περάσει ποτάμι, να ιδεί αστέρια και να μπει σε ξένο σπίτι. Αν γίνει ανάγκη να μπει σε ξένο σπίτι πριν σαραντήσει, πρέπει πρώτα να πιάσει σίδερο.

Το μωρό για να μην αρρωσταίνει και ιδίως για να μην το πιάνει το μάτι, μόλις γινόταν σαράντα ημερών το πότιζαν με σαράντα φτύματα. Τι ιδέα κι αυτή!

Η “ξεματιάστρα” για να ξεματιάσει ρίχνει τα λιόκρινα ή το λάδι σε ένα ποτήρι νερό και μετράει πέντε - πέντε μέχρι το σαράντα και “μελετάει” ζητώντας τη βοήθεια του “αφένη Χριστού” και της “κυράς Παναγίας” αλλά και των Αγίων Σαράντα.

Το τέσσερα και περισσότερο το σαράντα είναι σημεία αναφοράς τόσο στα ταφικά όσο και στα λατρευτικά έθιμα.

Πριν σαβανώσουν τον πεθαμένο καίνε το σάβανο με ένα κεράκι στις τέσσερες γωνιές και λίγο πριν “σηκώσουν το λείψανο” οι γυναίκες μοιρολογάνε:

*“Στις τέσσερες άκρες του σπιτιού αφήνω καληνύχτα
και πέστε στη μανούλα μου δεν έρχομαι άλλη νύχτα.
Στις τέσσερες άκρες του σπιτιού αφήνω καλοβράδυ
και πέστε στ’ αδερφάκια μου δεν έρχομαι άλλο βράδυ”.*

Οι λυπημένοι μέχρι τα “σαράντα” δεν πηγαίνουν πουθενά, εκτός από το νεκροταφείο και τις δουλειές τους και το πένθος τους κρατάει, ανάλογα με το βαθμό της συγγένειας, μέχρι και τέσσερα χρόνια. Οι κάπως μακρινοί συγγενείς και φίλοι του πεθαμένου “φοράνε πένθος” σαράντα ημέρες. Αν τύχει και πεθάνει λεχώνα, πριν σαραντήσει, πηγαίνουν τέσσερις κοπέλλες κάθε μέρα στο ηλιοβασίλεμα και οβήνουν πάνω στον τάφο της αναμμένα δαυλιά. Κι αυτό γίνεται επί σαράντα μέρες.

Από την ημέρα που θα πεθάνει κάποιος, λένε πως η ψυχή του τριγυρίζει επί σαράντα ημέρες στα μέρη που είχε περπατήσει όσο ήταν ζωντανός και ύστερα κατεβαίνει στον Άδη. Γι’ αυτό και τα “σαράντα” γίνονται λίγο πριν να συμπληρωθούν οι σαράντα ημέρες, ώστε η ψυχή, όταν τελειώσει τη σαρανταήμερη ...περιοδεία της “στον απάνου κόσμο και κατέβει στον κάτω”, να βρει εκεί τα κόλλυβα για να φάει. Το “τεσσαρακονημερον μνημόσουνον” θεωρείται πιο επίσημο από τ’ άλλα μνημόсуна και αλλού το λένε “μεγάλο μνημόсуно”.

Οι σαράντα συνεχείς λειτουργίες αποτελούν το σαρανταλείτουργο και οι σαράντα ημέρες της νηστείας τη Σαρακοστή. Από τα βαρύτερα επιτίμια που επιβάλλει ο πνευματικός στους αμαρτωλούς, για να συχωρευθούν τα κρίματά τους, είναι να λειτουργήσουν σε σαράντα εκκλησίες και το πιο ελαφρύ να κάνουν σαράντα μετάνοιες μπροστά στην εικόνα του Χριστού, ή της Παναγίας.

Ο παπάς διαβάζει τα κρασιά στις σαράντα ημέρες για να μη “χαλάσουν”. Οι καινούργιες εικόνες πριν μπουν στο εικονοστάσι του σπιτιού, πρέπει πρώτα να μείνουν σαράντα ημέρες στο ιερό της εκκλησίας για να λειτουργηθούν. Το καντήλι στο εικονοστάσι πρέπει να διατηρηθεί αναμμένο σαράντα ημερόνυχτα με το άγιο φως της Ανάστασης γιατί είναι καλό για το σπίτι.

Το Άγιο Μύρο αποτελείται από σαράντα αρώματα και γίνεται στο Πατριαρχείο μόνο κάθε Μεγάλη Τετάρτη. Οι Άγιοι Απόστολοι είναι δώδεκα, όμως οι Ευαγγελιστές είναι τέσσερις και τέσσερα τα Ευαγγέλια που τα λένε και τετραβάγγελα. Τέσσερις είναι οι ήχοι της εκκλησιαστικής μουσικής και τέσσερις οι πλάγιοί τους και βέβαια σε τέσσερα σημεία τελειώνει ο σταυρός. Και για να τελειώσουμε με τα λατρευτικά χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και τα εξαντήσαμε, σημειώνω ότι τετραγράμματα είναι οι λέξεις Θεός και Αδάμ, που έχουν σχέση με τη δημιουργία του κόσμου. Μόνο που ο Αδάμ συμπληρώνεται με την Εύα, λέξη τριγράμματος, που και οι δύο μαζί μας κάνουν το επτά. Αλλά άμα το πάμε έτσι, μας βγαίνουν στη μέση οι μυστηριακοί αριθμοί της θρησκείας που ανέφερα στην αρχή και θα βρεθούμε πολύ μακριά. Γι’ αυτό ας σταματήσουμε στον κατακλυσμό που καθώς λένε κράτησε σαράντα ολόκληρα ημερόνυχτα. Τώρα, πως τα μέτρησε ο Νώε και δεν έχασε το λογαριασμό, κλεισμένος στην κιβωτό και χωρίς ημερολόγιο ή έστω χωρίς ρολοί, δεν ξέρω. Πάντως οι απέξω αποκλείεται να τα μέτρησαν.

Πέρα από όσα είπαμε μέχρι τώρα, η γοητεία που ασκούν στο λαό μας οι αριθμοί τέσσε-

ρα, σαράντα και τετρακόσια, φαίνεται ιδιαίτερα στα δημοτικά μας τραγούδια όπου και χρησιμοποιούνται με πολύ μεγάλη συχνότητα. Είναι δε τόσα πολλά που αν τα μελετήσει κανείς από αυτή την άποψη θα χρειαστεί να γράψει ολόκληρη πραγματεία. Γι' αυτό και από μερικά τραγούδια, σημειώνω εδώ αποσπασματικά μόνο τους στίχους που περιέχουν τους αριθμούς, έτσι για δείγμα και χωρίς να σχολιάσω.

... Την ξενητιά, την ορφανιά, την πίκρα, την αγάπη,
τα τέσσερα τα ζύγιασαν, βαρύτερα είν' τα ξένα...
... Άσε με Χάρε μ' άσε με τέσσερα ακόμη χρόνια,
τι έχω γυναίκα παρτανιά και χήρα δεν της πρέπει.
... Τρεις χρόνοι πάνε σήμερα, τέσσεροι περπατούνε,
καλή καρδιά δεν έκαμα, μηδέ και θέλω κάμει...
... Μάννα καράβια, τέσσερα, μάννα βαρκούλες πέντε
μάννα κατέβα ρώτατα, κατέβα ξεταξέτα...
... Και στα καρπολοήματα ο βασιλιάς επέρνα
ζευγάρι ρόηδα της ζητά και τέσσερα του δίνει...
... Τέσσερα φύλλα έχει η καρδιά, τα δυο τάχεις παρμένα
και τ' άλλα δύο τ' άφησες κοιμένα, μαραμένα...
... Τέσσερα πορτοκάλια τα δυο σαπίσανε,
ήρθα για να σε πάρω μα δε μ' αφήσανε...
... με δυο μαντήλια στο λαιμό και τέσσερα στα χέρια...
... πόχει τα σπίτια τα πολλά, τα τέσσερα παλάτια...
... της παντρεμένης τέσσερα, της χήρας δεκατέσσερα...
... τέσσερα χρόνια σ' αγαπώ την αρρεβώνα σου φορώ...
Σαράντα μέρες σαράντα νύχτες η Παναγιά μας κοιλοπονούσε...
– Βασιλικέ πλατύφυλλε με τα σαράντα φύλλα,
σαράντα σ' αγαπήσανε μα πάλι εγώ σε πήρα...
... Σαράντα σίκλους έβγαλε στα μάτια δεν την είδα,
κι απάνου στους σαρανταδυό την είδα δακρυσμένη...
... Σαράντα είχε η πεντάμορφη σαράντα ακέρια αδέρφια,
σαράντα καβαλλάρηδες σαράντα παλικάρια...
... Σαράντα πύργους έχει για τον πόλεμο
έχει ασημένα πόρτα και χρυσά κλειδιά...
... Σαράντα πήγες έβαλε στη μέση το ζουνάρι,
κι άλλες σαραντατέσσερες στον ώμο του το ρίχνει...
... οπόχει δυο αγαπητικές να φάει σαράντα μαχαιριές,
οπόχει τρεις και τέσσερις να φάει σαραντατέσσερες...
... δίνει βιτσιά του μαύρου του και πάει σαράντα μίλια
και ματαδευτερόνει του και πάει σαράντα πέντε...
... Σαράντα μέρες περπατώ να βρω παπά πνευματικό...
... Γιόμισε η θάλασσα πανιά, το κύμα παλληκάρια,
και το μικρό ναυτόπουλο σαράντα μίλια πάει...
... της γαλανής το φόρεμα της ρούσας το φουστάνι,
σαράντα ράφτες τόραβαν και εξήντα μαθητάδες...

Σαρανταπέντε Κυριακές κι' εξηνταδύ Δευτέρες...
 ...πέρα στ' αργυροκάγκελο και στ' αργυροκαγκέλι,
 βασιλοπούλα κάθεται με τετρακόσιες σκλάβες...
 ...κυρά γαμπρό σου φέραμε από τη Βαβυλώνα,
 με τετρακόσιες άρχοντες με χίλια παληκάρια...
 ...επήγαν και τους πάντρεψαν κάτω στον Άγιο Γιάννη,
 με τετρακόσιους άρχοντες, σαράντα δεσποτάδες...
 ...κι ο Κωσταντής επρόβαλε στους κάμπους καβαλάρης,
 με τετρακόσιους άρχοντες, πεζούς καβαλλαραίους...
 ...Εκεί είδε τη λιογέννητη με τετρακόσιες σκλάβες...

Στην επιλογή των τραγουδιών που ενδεικτικά χρησιμοποιήθηκαν εδώ, απέφυγα να συμπεριλάβω πασίγνωστα τραγούδια, όπως εκείνα που αριθμούν τις σαρανταδύ κορφές του Ολύμπου, τα τετρακόσια σήμαντρα της Αγίας Σοφιάς, τους σαράντα κλέφτες και τους αρματωλούς, τα σαράντα παληκάρια της Λειβαδιάς, τα σαράντα μαστροπούλα του γεφυριού της Άρτας και τόσα άλλα.

Το περίεργο είναι ότι, ενώ στο δημοτικό τραγούδι συναντάμε επίμονα, όπως είπαμε, τους αριθμούς αυτούς, σ' ένα άλλο είδος της "δημώδους φιλολογίας" τις παροιμίες, τους βρίσκουμε σπάνια. Μια απ' αυτές είναι η γνωστή "σαρανταπέντε γιάννηδες ενός κοκόρου γνώση". Τώρα γιατί σαράντα πέντε, ίσως οι γιάννηδες να ξέρουν καλύτερα. Μπορεί να μην έφταναν τα μυαλά των σαράντα να κάμουν τη γνώση ενός κόκορα και γι' αυτό ο λαός χρειάστηκε να πάρει σαρανταπέντε.

Θέλω ακόμη να σημειώσω ότι μεγάλη συχνότητα στη χρήση του τέσσερα αλλά και άλλων λέξεων, που παράγονται από το τέσσερα, συναντάμε στα Ομηρικά. Αυτό ενισχύει την άποψη ότι η γοητεία του αριθμού τέσσερα στους Έλληνες είναι πανάρχαια.

Σαράντα είναι οι ήρωες και σε πολλά παραμύθια. Σαράντα κλέφτες, σαράντα δράκοι, σαραντα νάνοι. Ακόμα και το χρυσό παλάτι έχει σαράντα κάμαρες.

Αλλά και στις κατάρες δεν πάμε πίσω. Η πιο βαριά "να σε φέρουνε τέσσεροι" ή "τέσσεροι να σε φέρουνε κομμάτια στην ποδιά μου" καθώς λέει η απατημένη του τραγουδιού και η... κάπως ελαφρότερη "σαράντα χρόνια στο κρεβάτι να κάμεις".

Πολλά τοπωνύμια έχουν το σαράντα για πρώτο συνθετικό τους και ας μην πάμε στο Σαραντάπορο αφού στην Κορινθία έχουμε το Σαραντάπηχο. Όσο για επώνυμα που γίνονται από το σαράντα, ο κατάλογος είναι αρκετά μακρύς. Ανοίξτε τον τηλεφωνικό κατάλογο για να πιστείτε.

Ας θυμηθούμε ακόμη ότι κάθε τέσσερα χρόνια μας έρχεται χρόνος δίσεκτος. Όμως για να είναι ένας χρόνος δίσεκτος πρέπει ο αριθμός της χρονολογίας του να διαιρείται ακριβώς δια του τέσσερα, δηλαδή, η διαίρεση αυτή να μην αφήνει υπόλοιπο. Όλες οι άλλες χρονολογίες που δεν ανήκουν σε δίσεκτους χρόνους, άμα διαιρεθούν με το τέσσερα αφήνουν υπόλοιπο.

Θα τελειώσω με τη δήλωση ότι όσα αναφέρθηκαν εδώ δε συνθέτουν επιστημονική λαογραφική μελέτη. Απλά καταγράφηκαν για να τεκμηριώσουν την άποψη ότι ο αριθμός 4 και τα δεκαδικά του πολλαπλάσια 40 και 400 ασκούν μια παράξενη γοητεία στο λαό των Ελλήνων.

Ήλιος Β. Οικονόμου
Καθηγητής Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Πίστη και Ἐποποιΐα

ΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΟΥΣ 1940 - 1941

Χίλια τριακόσια δεκατέσσερα ἔτη ἀπὸ τὴν ἡττα τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Περσῶν προ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (626 μ. Χ.), ἡ ὁποία ἔδωσε τὴν ἱστορικὴ ἀφορμὴ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ «Ἀκαθίστου Ὕμνου» πρὸς τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο («Τῆ Ὑπερμάχου Στρατηγῶ τά νικητήρια...»), καὶ ἑκατὸν δέκα ἑννέα ἔτη ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἡ ὁποία ἐγένετο «διὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἁγία καὶ τῆς Πατρίδος τὴν ἐλευθερία», ὁ Ἑλληνισμός ζῆ ἓνα πολεμικὸ γεγονός, - πόλεμο, τὸν ὁποῖο οὔτε ἐπεθύμησε οὔτε προκάλεσε, - μέ ἔθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἔξαρση ἀδιάπτωτη καὶ κατὰ τις 5.184 ὥρες τῆς διεξαγωγῆς του.

Εἶναι πιθανὴ καὶ εὐλογος ἡ ἀπορία: ἐγκρίνει ὁ Χριστιανισμός, ἡ θρησκεία τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης, τὸν πόλεμο; Ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀγάπη ἀνήκουν στα ἰδανικά τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι θεμελιώδη γνωρίσματα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἐνῶ ὁ πόλεμος θεωρεῖται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἄκρατης ἐπιθυμίας πρὸς ἀπόκτηση καὶ ἀπόλαυση. Ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος (4,1) γράφει: «*Ἐπιθυμεῖτε καὶ οὐκ ἔχετε φρονεῖτε, καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε*». Ὁ πόλεμος δηλαδή, πηγάζει ἀπὸ τὴν ἔλλειψη αὐτοελέγχου τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀνθρώπου (πόσες φορές καὶ σήμερα δέ γίνεται ἀπὸ μέρους ὑπευθύνων, οἱ ὅποιοι ἐπιζητοῦν τὴν εἰρήνη καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποτρέψουν τὴ σύρραξη, σύσταση πρὸς τοὺς ἀντιπάλους νὰ αὐτοσγκρατηθοῦν;).

Τοῦτο εἶναι ἡ μία ὄψη τῆς θέσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐναντι τοῦ πολέμου. Ἡ ἄλλη ὄψη εἶναι ἡ προτεραιότητα, λόγῳ σπουδαιότητος τῆς ἐσωτερικῆς, πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς εἰρήνης τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς λυτρώσεως, μέ τὴν θεολογικὴ τοῦ ὄρου ἔννοια ἐναντι τῆς ἑξωτερικῆς κοινωνικῆς εἰρήνης. Τοῦτο πάλι δέν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλείπεται ἀμαχητὶ ἡ εἰρήνη αὐτή, διότι ὁ ὑπεύθυνος Χριστιανός εἶναι ζῶν καὶ ἐλεύθερος. Τόσο ἡ ζωὴ ὅσο καὶ ἡ ἐλευθερία εἶναι ἀγαθὰ πρὸ τῶν ὁποίων

Με την Μεγαλόχαρη πάντα εμπρός
(carte - postale εποχής)

«Άντε στο καλό κι ή Παναγιά μαζί σου»
(Φωτογραφία από το αρχείο
του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου)

δέν ίσεται αδιάφορος ο Χριστιανισμός, αλλά απαιτεί σεβασμό. Ο σεβασμός αυτός της ζωής και της ελευθερίας θεμελιώνεται στο Δεκάλογο: *έντολή 6η (Οὐ κλέψεις), έντολή 8η (Οὐ φονεύσεις), έντολή 9η (Οὐκ ἐπιθυμήσεις τήν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου... τήν οἰκίαν, τόν ἀγρόν, τόν παιδα, τήν παιδίσκη, τόν βούν, τό ὑποζύγιον... οὔτε ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί).* Ἐάν κάθε ἐπιθετικός πόλεμος ἀποτελεῖ - καί ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ - παράβαση τῶν ἀνωτέρω ἐντολῶν, τότε κάθε ἀμυντικός συντελεῖ στήν προάσπιση τῶν ἐντολῶν αὐτῶν. Ἔτσι, κατ' ἀρχήν, ὁ ἀμυντικός πόλεμος ἔχει καί θρησκευτικό χαρακτήρα.

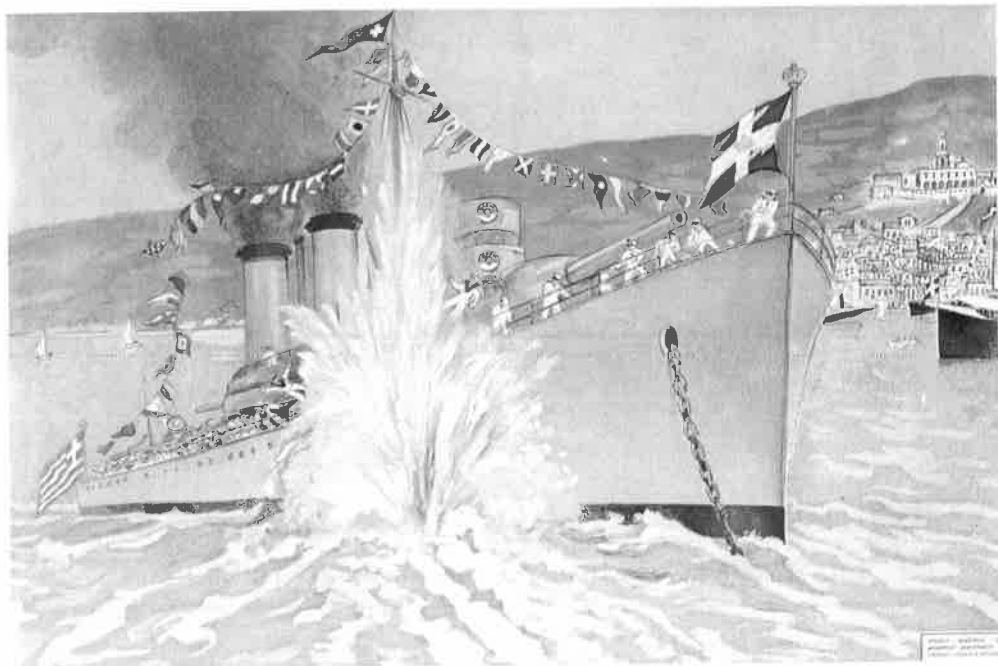
Μία δευτέρα ἀπορία, πιθανή καί αὐτή - δεδομένου ὅτι, ἀπό τῶν ἀρχῶν περίπου τοῦ 20ου αἰῶνος ἡ ἀθεΐα ὡς ἰδεολογία διακυβερνήσεως ὠρισμένων χωρῶν ἐξάγεται μετά τῆς λοιπῆς προπαγάνδας καί σέ ἄλλες χώρες - ἔχει ὡς ἐξῆς: Εἶναι ὀρθή ἡ ἀπόδοση τῆς νίκης τοῦ 1940 στήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ;

Σέ τρεῖς ὁμάδες δύνανται νά συνοψισθοῦν οἱ περί τοῦ σκοποῦ καί τοῦ νοήματος τῆς Ἱστορίας ἀντιλήψεις: Ἡ πρώτη, δέ βλέπει κανένα νόημα στήν Ἱστορία, ἡ δευτέρα ταυτίζει τό σκοπό ἢ τό νόημα τῆς Ἱστορίας πρός τούς σκοπούς κάποιας ἰδεολογίας καί ἡ τρίτη βλέπει στά ἱστορικά γεγονότα, τά ὅποια ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος, καί τόν «δάκτυλον τοῦ Θεοῦ», ὁ ὁποῖος κατεύθινει τήν ἱστορία. Στήν ἀποδοχή τῆς τρίτης δέν καθοδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος μόνον διά τῶν ἱερῶν κειμένων, ἀλλά καί ἐξ αὐτῶν τῶν γεγονότων, διότι πολλάκις μέ κριτήριο τῆ λογική τοῦ ἀνθρώπου καί μέ στοιχεῖα τίς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, δέν ἐξηγεῖται ἐπαρκῶς τό ἱστορικό ἀποτέλεσμα. Ἐπάρχει ἓνα κενό, τό ὅποιο μόνον διά τῆς παρουσίας καί παραδοχῆς τοῦ Θεοῦ πληροῦται. Ἐνα τέτοιο γεγονός εἶναι καί ἡ νίκη τοῦ 1940! Τόν θρησκευτικό παλμό τοῦ πολέμου τοῦ 1940 μαρτυροῦν τά ἐξῆς ἀδιάφυστα γεγονότα:

Ἡ χριστιανική ἀφοσίωση τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ στήν εἰρήνη καί τά ἔργα τῆς εἰρήνης πρό τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου.

Ἡ ἀποφυγή μετά τήν ἐναρξη τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου πάσης προκλήσεως καί μέ χριστιανική καρτερικότητα ἀντιμετώπιση τῶν ἰταλικῶν προκλήσεων.

Μετά τήν κήρυξη τοῦ πολέμου ἀγωνίζεται μέ πίστη καί ἔχει συνείδηση ὅτι ὑπερα-

Ο ΤΟΡΠΙΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΣ: υπό Ίταλικού υποβρυχίου τήν 15 Αύγουστου 1940 εις τόν λιμένα τῆς Τήνου.
(*Έγχρωμη λιθογραφία. Συλλογή Πολεμικοῦ Μουσείου)

σπίζεται δικαιώματα ἀναγνωρισμένα καί υπό τοῦ Δεκαλόγου.

Ἡ ἡγεσία του τονίζει ἀναφανδόν τό θρησκευτικό στοιχείο τοῦ ἀγῶνος καί ἐπικαλεῖται εἰλικρινῶς τή θεία βοήθεια:

- 1) Τό διάγγελμα τοῦ Βασιλέως καταλήγει «μέ πίστιν εἰς τόν Θεόν καί τά πεπρωμένα τῆς φυλῆς...».
- 2) Ἡ διαταγή τοῦ Ἀρχιστρατήγου «μή ἀμφιβάλλετε ὅτι τελικῶς θά ἐπικρατήσωμεν μέ τήν βοήθειαν καί τήν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ».
- 3) Ὁ χαιρετισμός τοῦ Πρωθυπουργοῦ πρός τίς Ἐνόπλους Δυνάμεις «αἰ εὐχαί τῶν (συγγενῶν) μαζί μέ τήν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ σᾶς παρακολουθοῦν». Καί,
- 4) Τό διάγγελμα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καλεῖ «εἰς ἄγιον ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος ἀμυντικόν ἀγῶνα».

Στό μέτωπο οἱ στρατιῶτες, ὅπως οἱ Βυζαντινοί, βλέπουν ὁράματα τῆς Θεοτόκου, στά μετόπισθεν οἱ ἄμαχοι προσεύχονται, ἀκόμη καί στά τραγούδια τους, ἐνῶ ἡ ἀσέβεια τοῦ ἐχθροῦ ἔχει ἐκδηλωθεῖ πανηγυρικά, διά τοῦ τορπιλισμοῦ τῆς «Ἑλλης» τήν ἡμέρα τῆς λατρείας τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καί γιά τους ρωμαιοκαθολικούς Ἰταλούς ἀντικείμενο μεγίστου σεβασμοῦ.

Τά ἀποτελέσματα τῆς Μάχης τῆς Ἑλλάδος, τά ὁποῖα καί ἀναγκάζουν τόν ἀπροκατάληπτο ἄνθρωπο νά ὀμλεῖ περί θαύματος - δηλαδή περί ἀνεξάρτητου γεγονότος - εἶναι, κατά τίς πλέον ἐγκυρες ἱστορικές συνθέσεις ἑλληνικά καί παγκόσμια, διότι:

- 1) Ανατρέπουν τήν ἀρχή τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἰσχυροτέρου ὑλικῶς, ἐφ' ὅσον τά ἐπτά τότε ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων ἐνίκησαν τά σαράντα τῶν Ἰταλῶν.
- 2) Δίδουν τήν πρώτη ἐνδειξη περί τῆς σχετικῆς ἀξίας, ὡς παράγοντος νίκης, τοῦ τε-

Ο ΕΛΛΗΝΟΪΤΑΛΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ
Η ΠΑΝΩΛΕΘΡΙΑ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΑΛΠΙΝΙΣΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΙΝΔΟΝ

Λαϊκή λιθογραφία

χνολογικού εξοπλισμού, έναντι του ήθικου και δικαίου χαρακτήρος του αγώνος.

3) Προκαλούν καθυστέρηση εις τό πρόγραμμα κατακτήσεων του άλλου έχθρου της Ελλάδος, της χιτλερικής Γερμανίας. Καί,

4) Τοιοτρόπως ανακουφίζεται ή Ἀγγλία και υποβοηθεΐται ή Ρωσία, και τέλος,

5) Συντελεί, ἐμμέσως, στην επικράτηση της Ἐλευθερίας και στην επίσημη ἀποκατάσταση της χριστιανικής ἀρχῆς, περί ἰσοτιμίας τῶν ἀνθρώπων ἀνεξαρτήτως γένους, φυλῆς και χρώματος («Ὀὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδέ Ἕλληγ, οὐκ ἔνι δούλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν και θῆλυ»). Ἀρχή ή ὅποια κατά τρόπον εἰδεχθῆ ἀντικατεστάθη ὑπό του χιτλερικού περί «κυριάρχου φυλῆς» δόγματος. Τό φρικτό τέλος τῶν πρωταιτίων της παγκοσμίου αἱματοχυσίας και, κυρίως, ή περί του ἔργου τῶν ἀποτροπαία ἀνάμνηση μέχρι σήμερα - ἐξήντα δύο ἔτη μετά - μαρτυροῦν ὅτι ή Ἑλλάς ἀγωνίσθηκε ἀγῶνα καλόν, ἀγῶνα θεῖον.

Τόν θεῖον αὐτόν ἀγῶνα δικαίως ή ἱστορία ὀνομάζει «θαῦμα», τήν ἔξαρση τῶν Ἑλλήνων «ψυχισμόν» και τήν τιμωρία τῶν ὑπευθύνων «Νέμεσιν».

Τίς ἴδιες ἔννοιες υἱοθετεῖ και ή Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στην εἰδική εὐχή, ή ὅποια ἀναπέμπεται τήν ἡμέρα της ἐπετείου, δοξολογοῦσα ὡς ἐξῆς τόν Θεόν: «... Ἀνάμνησιν ἐπιτελοῦμεν ἔργου θαυμαστοῦ και μεγάλου, ὃ ή δεξιά σου εἰργάσατο ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, εἰς ἔνδειξιν, ὅτι ἡμέρα Κυρίου ἐπί πάντα ὑβριστήν και ὑπερήφανον και ἡμέρα πτώσεως ἐπί ὑψηλόν και μετέωρον· τούς γάρ ἐνδόξους συνετάραξας μετά ἰσχύος και τούς ὑψηλούς τῆ ὕβρει συνέτριψας μετά δυνάμεως».

Σήμερα, ἐξήντα δύο ἔτη μετά τό «θαῦμα», πρέπει νά διερωτηθοῦμε: Ἔχουμε τό δικάωμα νά λησμονήσουμε ή νά υποβιβάσουμε τήν ἔξαρση της πίστεως της γενεᾶς του 1940, της γενεᾶς, ή ὅποια εἶδε ὀράματα και ἔζησε τό βιβλικό «οὔτοι ἐν ἄρμασιν και οὔτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δέ ἐν ὀνόματι Κυρίου του Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. Αὐτοί συνεποδίσθησαν και ἔπεσαν, ἡμεῖς δέ ἀνέστημεν και ἀνωρθώθημεν»;

Δημ. Σ. Λουκάτος
Καθηγητής Πανεπιστημίου
Επίτιμος Πρόεδρος
της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας

ΟΠΛΙΤΗΣ ΣΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

Ημερολογιακές σημειώσεις 1940 - 41

«... και τα λίγα μουλάρια μας κι' εκείνα ανήμπορα μέσα στο χιόνι και στη γλιστράδα της λασπουριάς».

(Αξιον Εστί, Η πορεία προς το μέτωπο).

Οδυσσέας Ελύτης

Μετά την κήρυξη του πολέμου ήρθε ειδοποίηση στο χωριό μας, όσοι έχουν άλογα και μουλάρια να τα πάνε στην "επίταξη" όπου θα τα εξετάζαν λέει και θα κρατούσαν τα πιο γερά για να τα στείλουν στο Μέτωπο.

Εμείς είχαμε ένα μουλάρι - Μάρκο το λέγαμε - αλογομούλαρο, από τη φοράδα μας τη Ντοριά, ίσαμε κει πάνω ψηλό και τόσο δυνατό που έκανε και μονοξενί χωράφι. Το πήρε η μάνα μου και εμένα, παιδί ακόμα του δημοτικού, πισοκάπουλα καβάλα και πήγαμε στην επίταξη, με την κρυφή ελπίδα ότι δε θα της το πάρουν γιατί ήτανε χήρα με τέσσερα παιδιά. Ο πατέρας μου είχε πεθάνει πριν ένα χρόνο.

- Έχεις άλλα ζώα; τη ρώτησε ένας στρατιωτικός, ίσως κτηνίατρος ή αλμπάνης.

- Έχω μια γέρινη φοράδα, τη μάνα του, απάντησε εκείνη κι έδειξε το μουλάρι.

- Το μουλάρι πάει για την πατρίδα. Επιτάσσεται, της είπε και της έδωσε ένα χαρτί να πάει πιο κάτω να το παραδώσει στους ημιονηγούς.

Χαλάλι της πατρίδας, του απάντησε και με τα δυο της χέρια αγκάλιασε το κεφάλι του μουλαριού και του χάιδεψε τ' αυτιά. Στο καλό Μάρκο μου και νικητής του είπε. Και γυρίσαμε στο χωριό με τα πόδια...

Δεν ξέρω αν σας έτυχε να διαβάσετε το βιβλίο "Οπλίτης στο Αλβανικό Μέτωπο" με τον υπότιτλο "Ημερολογιακές σημειώσεις 1940-41" του Δημ. Λουκάτου. Το διάβασα μέσα σε μια νύχτα. Από αυτές τις ημερολογιακές σημειώσεις του τότε οπλίτη στο Αλβανικό Μέτωπο και πολυσέβαστου καθηγητή της λαογραφίας μας σήμερα, διάλεξα και παραθέτω εδώ ένα μέρος από εκείνη που φέρει ημερομηνία Πέμπτη 6 Φεβρουαρίου 1941 και ένα μικρό απόσπασμα από μια άλλη του Σαββάτου 8 Φεβρουαρίου 1941. Είναι γιατί εκεί μιλάει και για τα μουλάρια, τους σιαπηλούς ήρωες του πολέμου, που μέσα σ' αυτά ήταν σίγουρα και το δικό μας, ο "Μάρκος" της χήρας της μάνας μου με τα τέσσερα ορφανά, που της το πήρανε για τον πόλεμο. Για την πατρίδα...

Σπύρος Μιχόπουλος

Ουμβέρτος Αργυρός: "Πορεία προς το μέτωπον" (Πινακοθήκη Σχολής Ευελπίδων)

Πέμπτη 6 Φεβρουαρίου 1941

(...) Φιλοτιμούμαστε νά δουλέψουμε μ' όλες μας τίς δυνάμεις, στό Συνεργείο τής Έπιμελητείας. Έχει πέσει πολλή δουλειά. Ψιθυρίζεται πώς ετοιμάζεται στο Μέτωπο μεγάλη επίθεση και γι' αυτό καταφθάνουν μέ τ' αυτοκίνητα σωρεία από είδη έπιμελητείας. Δέν προφτάνουμε νά ξεφορτώνουμε τά φορητά και νά μοιράζουμε, σέ δυό, τό κάθε σακί («Κάνουμε φόρτους»). Δουλεύουμε φιλότιμα και «φιλοπάτριδα». Ή παράγκα είναι γιομάτη σακκιά κι ό έξω χώρος επίσης. Ήμνοηγοί τών διαφόρων Συνταγμάτων πάνε κι έρχονται μέ τά ζά τους, και βιαστικά φορτώνουν τά σακκιά, πού τούς ετοιμάζουμε. Ένας Ταγματάρχης, Κρητικός, έποπτεύει τήν κίνηση, γυρίζει πέρα-δώθε, βρίζει και χτυπάει τούς ήμνοηγούς, μέ τό βαρύ μπασιτόνι του. Άγριο μούτρο. Οί φαντάροι βράζουν μέσα τους, αλλά δέ μιλούν... Ό Υπολοχαγός μου μέ καλεϊ στή Σκηνή του, μετά τό συσσίτιο (μιά κωνική σκηνή, μπηγμένη στήν άκρη τοϋ δρόμου, μέ πέτρες γιά γεφύρι της, πάνω από τή λάσπη). Στεγάζει κι άλλους δυό: έναν Ταγματάρχη κι έναν Στρατονόμο. Ό Υπολοχαγός μέ συστάνει, πώς είμαι φιλόλογος, κι ό στρατονόμος αρχίζει νά μου κατηγορεί τόν... Παλαμά! «Ρέ, ποιητής είναι αυτός; Άφου δέν καταλαβαίνεις τίποτα, άπ όσα λέει!». Έπεμβαίνει ό Ταγματάρχης: «Δέν έχεις δίκιο, Γιώργο. Έγώ έδιάβασα τή «Λήθη» και μου άρσεε πολύ». Παρατηρώ πώς ή «Λήθη» δέν είναι τοϋ Παλαμά και, εϋτυχώς(!), ή συζήτηση γύρισε στά πολεμικά. Έδω άκουσα μερικά ένδιαφέροντα πράγματα. Πρέπει πρώτα όμως νά τονίσω, πώς ή σκηνή είχε φωτιά, στή μέση, κι έπυρρνώμασε και πώς ό Υπολοχαγός μās κερνούσε κονιάκ. Κι άκόμα ότι είχαμε δειπνήσει ώραϊότατη φασολάδα. Αϋτά έχουν σημασία, γιά τήν κατανόηση τοϋ «περιβάλλοντος».

Έλεγε, λοιπόν, ό Ταγματάρχης πώς εϋτοϋτος ό πόλεμος, γιά νά κερδηθί γρήγορα και πλέρια, χρειάζεται πρό παντός «έπιμελητεία». Ότι, όσο προχωρούμε κατά τά βουνά, τόσο μας χρειάζονται πόδια ήμνοηγών και μουλάρια. Δυστυχώς, όμως, αϋτά τά

δεύτερα λείπουν. Ψοφάνε κατά εκατοντάδες, και τί θά γίνη κανείς δέν ξέρει. Ἀλήθεια! Ὡς ἐδῶ πού ἔχω φτάσει, ἡ κυριότερη ἐντύπωση τῆς τραγικότητας τοῦ Μετώπου εἶναι τά ψόφια ζῶα. Ἄλογα καί μουλάρια. Γιατί ψοφάνε; Πρώτα-πρώτα γιατί περπατοῦν διαρκῶς. Ἦρθαν μέ τά πόδια, π.χ. ἀπό τήν Πελοπόννησο, κι ἐδῶ πού ἔφτασαν δέν ἡσυχάζουν. Ὑστερα, γιατί δέν ἔχουν τήν περιποίηση πού πρέπει; Σαμάρια ἄβολα, πού τά πληγώνουν, πέταλα ἀκατάλληλα ἢ ἀνύπαρκτα, μεταχείριση ἀπό «ἡμιονηγούς» ἀπονη καί ἀνίδει. Ἔχουν γίνει ἡμιονηγοί, ἀνθρωποι τῶν πόλεων ἢ τῶν γραμμῶν, μόνο καί μόνο γιά ν' ἀποφύγουν τό κανονίδι. Κι ἡ τροφή μίξερη. Ἐδῶ στήν Ἐπιμελήτεια, πού ἦρθα, καί μόνο γιά ἓνα ἀπόγευμα, ἐκατάλαβα τί συμβαίνει. Στό κάθε ζῶο δίνουν μόνο μία καραβάνα κριθάρι ἢ βρώμη τήν ἡμέρα. Τά βουνά τῆς Ἀλβανίας, καί μάλιστα τέτοια ἐποχή, εἶναι ἐντελῶς ἄγωνα γιά συμπληρωματική τροφή. Ἔτσι τά ζῶα ὑποσιτίζονται, κάθε μέρα, κι ὅταν κουραστοῦν ἢ κρυώσουν, πέφτουν κάτω καί ψοφοῦν ἐπί τόπου! Ἐπίσης, ἔχουμε καί τά «γκρεμίσματα» τῶν διαδρομῶν. Στίς ρεματιές καί τοὺς γκρεμούς, πού τά μονοπάτια εἶναι κατσικόδρομοι, μόλις παραπατήσει τό ζῶο, πέφτει στό χάος καί ψοφαίει ἐκεῖ μοναχό κι ἀβοήθητο! Τά κακόμοιρα τά ζῶα τῆς Ἑλλάδος, στήν Ἀλβανία! Τέτοια καί ἄλλα συζητοῦμε στή σκηνή.

Κατά τίς 10 τοὺς καληνυχτίζω, νά πάω γιά ὕπνο. Στήν ξύλινη παρῶγκα, τ' ἄλλα «παιδιά» ἐξάπλωσαν στά σακκιά καί κοιμοῦνται. Ὁ Λυκάκης ροχαλίζει, εὐτυχῶς. Σκεπάζομαι κι ἐγώ μέ τή χλαίνη μου -βγάζω τ' ἄρβυλα, γεγονός αὐτό- καί κοιμᾶμαι.

Ἀλλά ἡ εὐτυχία ποτέ δέν εἶναι πλέρια. Στίς 12.30 καταφθάνουν ἀπό τήν Κορυτσά 30 φορητά αὐτοκίνητα, ὅλα γεμάτα σακκιά. Ὁ λοχίας, μέ μιά σφουριξιά, μᾶς σηκώνει ὅλους στό πόδι. Πρέπει νά τά ξεφορτώσουμε. Ἄχ, πῶς μᾶς κόπηκε ἡ γλῦκα τοῦ ὕπνου. Κάνω νά γκριλιάξω, μά θυμᾶμαι τά μακαρόνια, καί πάω. Ξεφορτώνουμε, ὅλη νύχτα, κάτω ἀπό τό φῶς μιᾶς λάμπας, ἓνα-ἓνα τά σακκιά. Ὑψώνουμε ἓναν τεράστιο σωρῶ. Αὔριο θά τόν κατανείμουμε σέ «φόρτους». Δουλεύουμε ὡς τίς 4 τό πρωί. Κάνει κρύο, μά ἡ δουλειά μᾶς ζεσταίνει. Μόνο πού πέσαν τά νεφρά μου ἀπό τό βάρος! Ὁ λοχίας μου λέει, μέ τρόπο, ν' ἀποσυρθῶ, μά οἱ συναδέλφοι δέν ἐπιτρέπουν μεροληψίες. Μόλις χαθῶ ἀπό τά μάτια τους, μέ ἀναζητᾶνε. «Ποῦ ἔναι ὁ Λουκάτος;». Κι ὅμως, αὐτοί εἶναι σωματώδεις καί συνηθισμένοι σέ τέτοιες δουλειές. Δέν ἔχει σημασία. Στό στρατό, ὁ ἴδιος ὁ βαθμός γεννάει τίς ἴδιες ὑποχρεώσεις. Στίς 4 πέφτω πτώμα, πάω στό σακκί μου. Κοιμόμαστε ἔτσι ὡς τίς 7. Εὐτυχῶς, πίνουμε τσάι τό πρωί.

Σάββατο, 8 Φεβρουαρίου 1941

(...) Τά ζῶα πεινᾶνε. Ἐνας ἡμιονηγός πλησιάζει τόν φωνακλᾶ λοχαγό. «Κύριε λοχαγέ. Ἐγώ ἄς μή φάω. Για τὸ μουλάρη, κύριε λοχαγέ, πέστε νά μοῦ δώσουν λίγη νομή. Νά, ἐδῶ στή χυλοτήρα!». «Ἔχεις ἀπόδειξη ἀπό τό λόχο σου;». «Ὅχι». «Ἔ, ξεκουμπίσου ἀπό δῶ». Τό κακόμοιρο τό ζῶο ἀνοίγει τά ρουθούνια του, πειναλέα πρὸς τά σακκιά, καί τό μάτι του βγαίνει ὄλο ἀπορία, γιατί νά μή τοῦ δίνουν νά φάη. Ὁ ἡμιονηγός τό τραβάει, ἀπογοητευμένος, ἀπό τό καπίστρι καί στρίβει νά φύγει μουρμουρίζοντας. Τρέχω, τόν προφτάνω καί τοῦ παίρνω τή χυλοτήρα. «Πέρασε σέ μισή ὥρα, νά στή δῶσω γιομάτη» τοῦ λέω. Καί πάω, κρυφά, στό πίσω μέρος τοῦ σωροῦ, νά τήν γιομίσω. Ἔχω τήν ἐντύπωση πῶς κάνω μιά ἥρωική πολεμική πράξη. Πῶς λαβαίνω μέρος ἐνεργό στή μάχη, ἀλλά καί πῶς σώζω μιά ζωή... μουλαριού! (...)

Μαρία Λαδά - Μινώτου

Το έπος του '40 στη ζωγραφική και χαρακτική

Η ιστορική εικονογραφία, της οποίας οι ρίζες ανιχνεύονται στην αρχαία ελληνική τέχνη, περιλαμβάνει έργα με αυτοδύναμη και αυτοτελή υπόσταση, στα οποία υπερισχύει η ιστορική καταγραφή έναντι της αισθητικής αποτίμησης.

Η νεοελληνική ιστορική εικονογραφία, η οποία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας εντοπίζεται μόνο στα Επτάνησα και την Κρήτη, όπου συμπορεύεται με τη μεταβυζαντινή αγιογραφία και την ανατέλλουσα νεοελληνική τέχνη, στην κυρίως Ελλάδα αναγεννιέται δυναμικά με την ίδρυση του ανεξάρτητου Ελληνικού Κράτους.

Πρωτοεμφανίζεται το 1830, ευδοκιμεί στην περίοδο της Βασιλείας του Όθωνα, κατά την οποία ιδρύθηκε στην Αθήνα και το "Σχολείο των Τεχνών" (1836) και εξακολουθεί την ανοδική της πορεία κατά τη βασιλεία του Γεωργίου Α'.

Η νωπή ακόμη ιστορία του Αγώνα της Ανεξαρτησίας και οι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες του αλύτρωτου Ελληνισμού δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την ιδιαίτερη άνθησή της. Η εικαστική αναφορά στα περασμένα γεγονότα ή στους πρωταγωνιστές τους και η αποτύπωση επίκαιρων ιστορικών συμβάντων αποτελούν τους θεματολογικούς κύκλους των καλλιτεχνών της εποχής, οι οποίοι μας κληροδότησαν έργα ζωγραφικής και χαρακτικής, που χαρακτηρίζονται ως ιστορικά τεκμήρια.

Η ιστορική εικονογραφία βρήκε άξιους συνεχιστές και στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο του 1940. Οι Έλληνες καλλιτέχνες - ζωγράφοι και χαράκτες - έδωσαν τότε ένα συγκλο-

Σ.Σ. Για να τιμήσουμε στο τεύχος αυτό την επέτειο της εποποιίας του '40, προτιμήσαμε, αντί για πανηγυρικούς που συνήθως τους παίρνει ο άνεμος, να δημοσιεύσουμε κείμενο της κ. Μαρίας Λαδά - Μινώτου που μας παρουσιάζει σε μίαν άλλη διάσταση τον μεγάλο εκείνο "υπέρ βωμών και εστιών" αγώνα των Ελλήνων. Είναι από διάλεξή της που δημοσιεύτηκε στην Επετηρίδα (τόμος όγδοος) του Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών και εκδόθηκε σε ανάτυπο.

Η κ. Λαδά-Μινώτου γεννήθηκε στη Γκούρα-Φενεού. Είναι ιστορικός και διετέλεσε διευθύντρια του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου.

Άλεξ. Άλεξανδράκης: “Πυροβολικό στό ποτάμι”. (Έλαιογραφία)

νιστικό “παρόν”, ως εικαστικοί ραψωδοί, που δοξολόγησαν το κεφάλαιο αυτό της ελληνικής ιστορίας με το δικό τους τρόπο και τόνο. Τα πολεμικά κατορθώματα του Στρατού, του Ναυτικού και της Αεροπορίας καθώς και η συμμετοχή ή συμπαράσταση του άμαχου πληθυσμού τροφοδότησαν την καλλιτεχνική ευαισθησία τους. Προσάρμοσαν την τέχνη στην ατμόσφαιρα, που ο πόλεμος και οι συνέπειές του είχαν δημιουργήσει, σε ώρες που κλυδωνιζόταν η τύχη του Έθνους τους και ολόκληρης της ανθρωπότητας. Η τέχνη τους πήρε μια πανανθρώπινη και παλλαϊκή μορφή μ’ έντονα εκφραστικά στοιχεία και δέθηκε στενά με την τραγικότητα και τη δόξα του πολέμου. Έγινε φορέας και σύνθημα της ελευθερίας, όπως η ποίηση, η λογοτεχνία και η γλυπτική της εποχής.

Η εικονογραφία που ιστορεί το Έπος του ‘40, εκφράζεται μέσα από το θρησκευτικό, το ηρωϊκό, το διηγηματικό και το σατιρικό πνεύμα που τη διαπνέει και το οποίο αποδίδεται με τα υποκειμενικά μορφοπλαστικά ευρήματα του κάθε καλλιτέχνη και παράλληλα με τη χρήση του λόγου. Με τα θεματικά και συνθετικά, μορφικά και χρωματικά στοιχεία οι καλλιτέχνες του Έπους του ‘40 στοχεύουν να τονίσουν τον εσωτερικό χαρακτήρα του Έπους. Επίσης στοχεύουν να μεταφέρουν τον θεατή από την ειδική στιγμή ενός συγκεκριμένου επεισοδίου στο καθολικό περιεχόμενο του αγώνα.

Από τους καλλιτέχνες του ‘40, τους ιστορικούς εικαστικούς ειδησεογράφους, άλλοι ήταν αυτόπτες μάρτυρες στα περιστατικά που εικονογράφησαν και άλλοι αυτήκοοι. Οι πρώτοι, ανθολογώντας επί τόπου όχι μόνο γεγονότα θριάμβου και μεγαλοσύνης, αλλά και δεινά και οδυνηρά, τα απέδωσαν με πιστότητα μέσα σ’ ένα πλέγμα υποκειμενικής αντικειμενικότητας. Οι δεύτεροι στηρίξαν την έμπνευσή τους όχι στην προσω-

Άλεξ. Ἀλεξανδράκης: "Μέχρις ἑσχάτων". (Ελαιογραφία)

πική τους οπτική εμπειρία, αλλά στην άμεση προφορική διήγηση και στην πληροφόρηση από τον τύπο.

Σ' αυτές τις δύο ομάδες προστίθεται και μια τρίτη, που περιλαμβάνει εκείνους τους καλλιτέχνες, οι οποίοι φιλοτέχνησαν, μεταπολεμικά, έργα εμπνευσμένα από τον πόλεμο, που προσέγγισαν μέσα από τη γραπτή ιστορία, την παράδοση και την τέχνη. Τα έργα και των τριών ομάδων, άλλα με επικό περιεχόμενο και άλλα με σκηνές από τα παραλειπόμενα του πολέμου, συνθέτουν το εικαστικό χρονικό του Έπους του '40.

Εξωριστή θέση στο εικαστικό αυτό χρονικό κατέχουν τα έργα - σχέδια, υδατογραφίες και ελαιογραφίες - του ζωγράφου Αλέξανδρου Αλεξανδράκη (1913-1968), ο οποίος στον πόλεμο του '40 υπηρετούσε στην πρώτη γραμμή ως δεκανέας πολυβολητής σε Σύνταγμα Πεζικού. Επομένως το έργο του πηγάζει από το προσωπικό του βίωμα. Ο ίδιος σε κείμενο που δημοσιεύεται στο λεύκωμά του "Έτσι πολεμούσαμε, 1940-1941" γράφει: "Με το βιβλίο αυτό θέλησα κι εγώ να διηγηθώ τον πόλεμο με το δικό μου τρόπο. Δεκανέας πολυβολητής στο Αλβανικό Μέτωπο, προσπάθησα να κρατήσω σε σκίτσα συγκλονιστικές καθημερινές εντυπώσεις. Μερικά από αυτά τα σκίτσα έγιναν κάτω από συνθήκες σχετικά ομαλές, σε καταλύματα υποφερτά, με υλικά που είχα μαζί μου. Άλλα πάλι έγιναν στο πόδι, σε οποιοδήποτε κομμάτι χαρτί βρισκόταν μπροστά μου και μέσα σε φοβερά δύσκολες περιστάσεις".

Από τα 122 δημοσιευμένα έργα στο λεύκωμα "Έτσι πολεμούσαμε, 1940-1941", τα σκίτσα έχουν φιλοτεχνηθεί στο Μέτωπο ενώ οι υδατογραφίες και οι ελαιογραφίες στο εργαστήρι του, με βάση τα στοιχεία που είχε αποτυπώσει στο χαρτί και στη μνήμη του, όταν βίωνε το θέαμα της μεγαλοσύνης του Έπους του '40 και αποτύπωνε φευγαλέα επεισόδια, που τα απέδωσε στην αιωνιότητα.

Ούμβ. Αργυρός: "Είσοδος του ελληνικού στρατού εις την Κορυτσάν". (Ελαιογραφία)

Στα φευγαλέα αυτά επεισόδια του πολέμου, τα οποία ο Αλ. Αλεξανδράκης απεικόνισε "έχουν μείνει αιχμάλωτα: η δόξα του πολέμου, οι περωτές έφοδοι, τα τραγουδία των φαντάρων, τα χλιμιντρίσματα των αλόγων και οι παλιοί αξέχαστοι θρήιμβοι. Στις συνθέσεις του πρωταγωνιστούν απλοί, ανώνυμοι φαντάροι, ηρωϊκοί και ανθρώπινοι, άφοβοι και αποφασιστικοί" όπως λέει ο Γιώργος Φτέρης για έναν άλλο ιστορικό εικαστικό της Μικρασιατικής Εκστρατείας, τον Γεώργιο Προκοπίου.

Ένας άλλος ζωγράφος, ο Ουμβέρτος Αργυρός (1882-1963), καθηγητής της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και ακαδημαϊκός, συμμετείχε σε καλλιτεχνική αποστολή, που πήγε στο Μέτωπο για να αποτυπώσει τις εντυπώσεις του από τον πόλεμο. Η ομάδα αυτή, που την αποτελούσαν ο Ουμβέρτος Αργυρός, ο γλύπτης Φωκίων Ρωκ (1892-1945), δημιουργός του Μνημείου του Αγνώστου Στρατιώτη, και οι ζωγράφοι Πάνος Ευθυμιάδης και Χάρης Παπαχαραλάμπους, παρέμεινε σε διάφορους τομείς του Μετώπου από τις 20 Δεκεμβρίου 1940 μέχρι τις 20 Ιανουαρίου 1941. Με την επιστροφή τους από το Μέτωπο, ενώ ο πόλεμος συνεχιζόταν, τα έργα τους παρουσιάστηκαν σε έκθεση με τίτλο «Εντυπώσεις από το Μέτωπο», σε αίθουσα του «Παρνασσού», ένα μήνα πριν από την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα.

Ο Ουμβέρτος Αργυρός, συμμετείχε σ' αυτήν την έκθεση με 32 ελαιογραφίες του. Όπως ο Αλ. Αλεξανδράκης έτσι και ο Ουμβ. Αργυρός στους πίνακές του έχει πρωταγωνιστές τους ηρωϊκούς και ανώνυμους φαντάρους σε πολεμικές σκηνές και άλλα επεισόδια. Η ασκήμια του θανάτου δεν αποτυπώθηκε στα έργα του. Οι πορείες των φαντάρων και το δράμα τους, μέσα από τις αποχρώσεις της γκριζας ομίχλης, που ο καλλιτέ-

χνης αποδίδει δεξιοτεχνικά με υπαιθριστική αντίληψη, γίνονται πιο ήπια. Στο έργο, που παριστάνει την είσοδο του ελληνικού στρατού στην Κορυτσά, ο καλλιτέχνης τονίζει την ελληνικότητα του πληθυσμού της πόλης. Από τους άλλους ζωγράφους, που συμμετείχαν στην αποστολή, ο Πάνος Ευθυμιάδης παρουσίασε στην έκθεση του «Παρνασσού» 11 ελαιογραφίες, 6 υδατογραφίες και 5 σχέδια με πολεμικές σκηνές,

Οίμβ. Αργυρός: "Μεταφορά τραυματίου" (Ελαιογραφία).

απόψεις πόλεων, καταφύγια, τραυματίες και αξιόλογα αρχιτεκτονήματα.

Ο Χάρης Παπαχαραλάμπους παρουσίασε στην ίδια έκθεση 7 ελαιογραφίες, 3 υδατογραφίες και 12 σχέδια με παρόμοιο θεματολόγιο. Στην ίδια έκθεση το τέταρτο μέλος της αποστολής, ο γλύπτης Φωκίων Ρωκ, συμμετείχε με το γλυπτό του ο «Πολεμιστής».

Ο εικαστικός χρονικογράφος της εκστρατείας της Μικράς Ασίας, ο ζωγράφος Γεώργιος Προκοπίου (Σμύρνη 1876 - Αργυρόκαστρο 1940) «ο τελευταίος επίγονος της καλλιτεχνικής σχολής της Μεγάλης Ιδέας», όπως τον αποκαλούσαν, ζήτησε την άδεια και πήγε, στα 70 του χρόνια, στο Μέτωπο, αποφασισμένος να φτάσει στην πρώτη γραμμή όπου, με το πιστόλι στη μέση και την κασετίνα στο χέρι, αποτύπωνε σκηνές του πολέμου. Από τα έργα του σώθηκε μόνο ένα μισοτελειωμένο, που εικονίζει τοπίο του Αργυροκάστρου, εκεί που άφησε την τελευταία του πνοή στις 20 Δεκεμβρίου 1940. Τα υπόλοιπα έργα του δεν έχουν εντοπιστεί.

Μια άλλη ζωγράφος με ευρύτατη καλλιτεχνική παιδεία και παράδοση, η Θάλεια Φλωρά - Καραβία (1871-1960), η εικαστική χρονικογράφος των Βαλκανικών Πολέμων και της εκστρατείας στη Μικρά Ασία, έδωσε το "παρών" της και σ' αυτό τον πόλεμο. Στα 70 της χρόνια, ανήμπορη να ακολουθήσει τον ελληνικό στρατό, όπως στους προηγούμενους πολέμους, εργαζόταν στα μετόπισθεν και με τα σκίτσα της έδωσε με σαφήνεια μια άλλη διάσταση του πολέμου, αποτυπώνοντας σκηνές από τα νοσοκομεία, τα καταφύγια και τις δραστηριότητες των Ελληνίδων για την ετοιμασία ρουχισμού, που προοριζόταν για τους στρατιώτες. Τα σκίτσα της χαρακτηρίζει η αμεσότητα του στιγμιαίου και η ρεαλιστική δύναμη.

Στο Μέτωπο βρέθηκε επιστρατευμένος για τρεις μήνες (Ιανουάριος - Μάρτιος 1941) και ο ζωγράφος Σπύρος Βασιλείου (1902-1985), ο οποίος διέσωσε σκηνές από τον πόλεμο σε σχέδια, που αργότερα χάραξε σε ξύλο. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, όπως ο ίδιος αναφέρει, ιστόρησε "με το καλέμι και το κοντύλι" ξυλογραφίες σε ποιητικές συλλογές, όπως τα "Ακριτικά" του ποιητή του Έπους Αγγελου Σικελιανού, τις οποίες χαρακτηρίζει

«μαρτυρίες της ασύγιαστης δίψας για αρετή και τόλμη, που τάραιζε τα σωθικά όλων». Σε υδατογραφίες του αποτυπώνει απόψεις πόλεων και τοπίων της Βορείου Ηπείρου καθώς και σκηνή πορείας του ελληνικού στρατού.

Στρατιώτης στη Βόρειο Ήπειρο βρέθηκε και ο ζωγράφος Γιάννης Τσαρούχης (1910-1989). Από προσωπική του μαρτυρία διασώθηκε η πληροφορία ότι με μολύβι και νερομπογιές, που είχε μαζί του, ζωγράφισε πορτραίτα αξιωματικών και πάνω σε ένα καπάκι από κιβώτιο ρέγγας που βρέθηκε με πολύ δυσκολία φιλοτέχνησε ένα εικόνισμα της Παναγίας, ύστερα από ένα θαύμα που συνέβη στο χωριό Κούτσι.

Ο ζωγράφος Γιάννης Τσαρούχης στρατιώτης στο μέτωπο. Την εικόνα της Παναγίας που κρατάει στο χέρι του, τη ζωγράφισε πάνω σε ένα καπάκι από κιβώτιο

Στο πλούσιο ζωγραφικό χρονικό το Έπος του '40 συμπεριλαμβάνονται και τα ακόλουθα έργα: Η ελαιογραφία του Χρ. Βαϊβά με θέμα τις Γυναίκες της Πίνδου. Η ελαιογραφία του Περικλή Βυζάντιου, (1893-1972) “Οι επίστρατοι φεύγουν για το Αλβανικό Μέτωπο”. Οι ελαιογραφίες του μπρεσιονιστή Βάσου Γερμενή (1896-1966) “Απόκρουση επίθεσης ιταλικού ιππικού”, “Αεροπόρος πυροβολητής”, και δύο ακόμη, που εμπνεύστηκε από τις επιχειρήσεις του ελληνικού ναυτικού κατά τη διάρκεια του πολέμου. Το σχέδιο με χρωματιστά μολύβια του Ανδρέα Γεωργιάδη (1892-1989) με τίτλο “28 Οκτωβρίου 1940”. Τα σχέδια του Γεώργιου Γουναρόπουλου (1890-1977), “Η Ελλάδα, η αιώνια Ελλάδα ατενίζει με πίστη προς το μέλλον”, “Η νίκη μας, φτερουγίζει”, στα οποία μέσα από τις αγνές, λιτές, εξαυλωμένες, αλλά και δυναμικές πλαστικές μορφές επιτελείται με την καλλιτεχνική δικαίωση και η εθνική μετουσίωση με τρόπο λυρικό και ποιητικό. Οι ελαιογραφίες του Έκτορα Δούκα (1886-1969), ονομαστού προσωπογράφου και τοπιογράφου: α) “Η εποποιία της Πίνδου”, που αποτελεί ζωηρή εικαστική μαρτυρία της προσφοράς της ηρωικής και καρτερικής Ελληνίδας του '40, που άλλοτε φορτωνόταν τα πυρομαχικά και άλλοτε έπλεκε την ατέλειωτη κλωστή για να ζεστάνει και να προφυλάξει τον στρατιώτη του '40 από τα κρυοπαγήματα. β) “Έλληνες στα χιόνια της Αλβανίας”, στην οποία ο καλλιτέχνης, με τις ψύχραιμες και ήρεμες φυσιογνωμίες των στρατιωτών, εκφράζει το ανυπέροβλο σθένος με το οποίο αντιμετώπιζαν τις αφόρητες συνθήκες στις βουνοκορφές της Β. Ηπείρου γ) “Απελευθέρωση της Χειμάρρας”, στην οποία αποτυπώνεται σκηνή καταδίωξης του εχθρού. Η ελαιογραφία του Επαμεινώνδα Θωμόπουλου (1878-1976) “Η μάχη του Καλαμά”, μια από τις πιο αποφασιστικές μάχες, που κατέστησε τον ποταμό Θρυλικό και έγινε πηγή έμπνευσης σε πολλούς ζωγράφους και χαράκτες. Η ελαιογραφία του Κωνσταντίνου Κοντοπάνου “Η μάχη της Κρήτης”, η οποία μνημειώνει εικαστικά ένα από τους πιο ιδιότυπους και σκληρούς αγώνες του Δευτέρου Παγκό-

Έκτωρ Δοΐκας: “Έλληνες στά χιόνια τής Άλβανίας”.
(Έλαιογραφία Έθνικό Ιστορικό Μουσείο)

του ‘40. Η ελαιογραφία του Κωνσταντίνου Παρθένη (1878-1967), “Τη Υπερμάχω Στρατηγώ”, στην οποία ο καλλιτέχνης, με τα συνηθισμένα ζεστά χρώματα, που χρησιμοποιεί, αποδίδει με το συμβολικό, γεμάτο πνευματικότητα, ύφος του την αρμονική συνεργασία του θείου και ανθρώπινου, η οποία είχε σαν αποτέλεσμα να μεταβάλλει τον πόλεμο από ένα ιστορικό γεγονός, σε ένα ιστορικό θαύμα.

Μία άλλη εικαστική μαρτυρία του πολέμου είναι και η λεπτομέρεια από τοιχογραφία - ζωφόρο, την οποία ο Πολύκλειτος Ρέγκος (1903-1984) φιλοτέχνησε το 1949 για την αίθουσα της Βιβλιοθήκης του Εντευκτηρίου του Γ’ Σώματος Στρατού Θεσσαλονίκης. Στο επεισόδιο που αναφέρεται στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο μνημειώνει με ζωντάνια σκηνή καταδίωξης των Ιταλών, στην οποία ορμητικοί και αποφασιστικοί οι Έλληνες στρατιώτες του ΟΧΙ, που έγινε το έμβλημα του Πολέμου, εξουδετερώνουν τον εχθρό, χάρη στην υπερψυχία τους, που καταρράκωσε την υπεροπλία των εχθρών.

Πλούσια σε ιστορικές εικονογραφικές μαρτυρίες του Έπους του ‘40, αριθμητικά και θεματικά, είναι η νεοελληνική χαρακτηριστική, η οποία ως ηγετική εικαστική έκφραση προτάσσει τον κοινωνικό της χαρακτήρα για να διακηνήσει ιδέες και συνθήματα ή να αναγγείλει γεγονότα. Οι χαράκτες, από την αρχή κιόλας του πολέμου, εμφανίζονται πανηγυρικά με καλλιτεχνικά δημιουργήματα, τα οποία περικλείουν το πολυδιάστατο πνεύμα του Πολέμου. Ο ζωγράφος και χαράκτης Γεώργιος Γουναρόπουλος φιλοτεχνεί την αφίσα “Νίκη, Λευτεριά η Παναγιά μαζί του”, στην οποία προβάλλονται η θρησκευτική έξαρση και το πολεμικό σθένος σε μια αρμονική συνεργασία, του θείου και του ανθρώπινου. Και σε αυτή την εθνική μας περιπέτεια ολόκληρος ο ελληνικός λαός, μαχόμενοι και άμαχοι, στράφηκαν στο σύμβολο της Θεομήτορος με ιδιαίτερη κατανύξη. Η Παναγία έγινε η σκέπη τους, η καταφυγή τους, ο τολμηρός υπερασπιστής τους, η υπέρμαχος και προ παντός η νικήτρια Στρατηγός στις επάλξεις. Ο ζωγράφος και χαράκτης Λυκούργος Κογεβίνας (1886-1940), στην χαλκογραφία του “Ο νικηφόρος Ελληνικός Στρατός” αποτυπώνει με λιτότητα τη σκηνή πορείας στο Μέτωπο μέσα στο χειμωνιάτικο σκηνικό. Με παρόμοιο εικαστικό ιδίωμα, αποδίδουν σκηνές πολεμικές οι χαράκτες: Τάσος (Λ.

σμου Πολέμου, που είχαν αναλάβει οι Έλληνες στην Κρήτη, το Μάιο του 1941. Οι υδατογραφίες του Κενάν Μεσαρέ α) “Ο βομβαρδισμός των Ιωαννίνων από την ιταλική αεροπορία”, η οποία αποτελεί εικαστική αναφορά της αποστολής των ατρόμητων Ελλήνων Ικάρων, β) “Προέλασις Ιππικού”, που αποτυπώνει ένα αγαπητό θέμα στους εικαστικούς ιστορικούς του Έπους

Δύο λιθογραφίες του Κ. Γραμματόπουλου

1914-1985), Αγνήωφ Αστεριιάδης (1898-1977), Γιάννης Κεφαλληνός (1894-1957), Γεώργιος Βελισσαριίδης και ο Χρήστος Δαγκλής. Ο τελευταίος στην ξυλογραφία του “Οι γυναίκες της Πίνδου” μέσα από την αντίθεση του άσπρου - μαύρου δημιουργεί ένα γερά δομημένο σύνολο, που εκφράζει την εσωτερική δύναμη για την Νίκη, η οποία δυνάμωνε απερίγραπτα τη φυσική αντοχή. Η ίδια δύναμη αποτυπώνεται και στη μονοτυπία του καλλιτέχνη Γιώργου Ιωάννου που αποδίδει το ίδιο θέμα. Ο Περικλής Βυζάντιος (1893-1972) φιλοτέχνησε με εύληπτο και εκφραστικό ύφος, που το δυνάμωνε ο λόγος, την αφίσα του Πολεμικού λαχείου και ο χαρακτήης Λ. Γεωργιάδης τις αφίσες “Σιωπή, ο εχθρός ακούει” και “Ναι, παιδί μου, θέλουν μάλλινα”. Στην τελευταία το πραγματικό και φανταστικό στοιχείο συνομιλούν με χαρακτηριστικό ρεαλιστικό ιδίωμα.

Ιδιαίτερη ομάδα στα χαρακτηριστικά έργα της εποχής αποτελούν πέντε αφίσες, οι γνωστές ως διαφημιστικοί πίνακες εθνικής σκοπιμότητας. Οι αφίσες αυτές τυπώθηκαν στο εργαστήριο χαρακτηριστικής της Σχολής Καλών Τεχνών, το οποίο διηύθυνε ο χαρακτήης Γιάννης Κεφαλληνός (1894-1957) και φιλοτεχνήθηκαν από σπουδαστές της Σχολής. Οι τρεις “Εμπρός της Ελλάδος παιδιά”, “Οι ηρωίδες του ’40”, “Έλα να τα πάρης”, είναι έργα του Κωνσταντίνου Γραμματόπουλου, του οποίου πολλά σχέδια για τον Πόλεμο έχουν δημοσιευθεί στην εφημερίδα “Νίκη”. Το πνεύμα της ορμής, της δυναμικότητας και της αποφασιστικότητας του στρατευμένου Έλληνα του ’40, που ξεκίνησε για το Μέτωπο με το χαμόγελο στα χείλη, βέβαιος για την Νίκη, είναι διάχυτο και στις τρεις αφίσες του Κ. Γραμματόπουλου. Ο χαρακτήης Τάσος (Αν. Αλεβίζος), φιλοτέ-

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΪΤΑΛΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ
 Η ΚΑΤΑΒΥΘΙΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΝΗΟΠΟΜΠΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΥΡΥΛΙΚΟΝ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΝ

*Λαϊκή λιθογραφία. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.
 Κυβερνήτης του υποβρυχίου "Παπανικολής" που βύθισε το ιταλικό οπλιταγωγό Firanze
 ήταν ο Κορίνθιος -από το Σοφικό- πλωτάρχης Μίλων Ιατρούδης.*

χνησε την αφίσα "Εδωσες εσύ;" και η χαράκτρια Βάσω Κατράκη "Για τους Στρατιώτες", οι οποίες αποκτυπιογραφούν μηνύματα, που παροτρύνουν για οικονομική βοήθεια και μέριμνα για αποστολή ιματισμού στο Μέτωπο.

Η ομάδα όμως των χαρακτηρισίων που μας παρέχει πλήρες το εικαστικό χρονικό του Πολέμου του '40 είναι εκείνη των λαϊκών λιθογραφιών. Με τον όρο λαϊκή λιθογραφία εννοούμε το έγχρωμο χαρακτηριστικό έργο, το οποίο κυκλοφόρησε σε πολλαπλά αντίτυπα με τα μηχανικά μέσα της εποχής. Τυπωνόταν σε φθηνό χαρτί για να αγοράζεται σε χαμηλή τιμή από το ευρύ κοινό, στο οποίο άλλωστε απευθυνόταν. Η λαϊκή λιθογραφία του '40, είναι μεγάλου σχήματος, γιατί προοριζόταν για επιτοίχια ανάρτηση. Ενημέρωνε το κοινό, τόνωνε το ηθικό του και εξέπεμπε μηνύματα εθνικής πνοής και θρησκευτικής πίστης. Οι δημιουργοί της ήταν, κυρίως, λαϊκοί καλλιτέχνες, επώνυμοι ή ανώνυμοι, αλλά και σπουδασμένοι ζωγράφοι και χαράκτες. Τα μέσα, που χρησιμοποιούσαν οι καλλιτέχνες, ώστε το παραστατικό αυτό έργο να επιτύχει τον προορισμό του, ήταν τα απλοϊκά μορφοπλαστικά ευρήματα, η ηθελημένη υπερβολή, η έντονη χρωματική κλίμακα και οι μακροσκελείς περιγραφικοί τίτλοι. Τα θέματά τους, καθιστούσαν τις λιθογραφίες αρεστές στο πλατύ κοινό, ανεξάρτητα από την πνευματική του στάθμη και την καλλιτεχνική ευαισθησία. Πηγές στοιχείων που οι δημιουργοί τους αναζητούσαν για να συνθέσουν την παράσταση ήταν τα πολεμικά ανακοινωθέντα, οι φωτογραφίες, τα δημοσιεύματα στον τύπο και οι προφορικές διηγήσεις.

Γνωστοί καλλιτέχνες, που εργάστηκαν στον κύκλο της λαϊκής λιθογραφίας είναι: ο Φριξος Αριστεύς, ο Έκτωρ Δούκας, ο Νικόλαος Καλογερόπουλος, ο Σβώλος, ο Σκουλάτος, ο Πασχαλίδης, ο Νείρος, ο Ι. Ανουσάκης και άλλοι, που δεν υπέγραψαν τα έργα τους.

Γελοιογραφία του Σταμάτη Πολενάκη.

Η έκδοση των λιθογραφιών, όπως στους Βαλκανικούς Πολέμους έτσι και στον Πόλεμο του '40, ήταν έργο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Οι εκ-

δότες επέλεξαν θέματα, που είχαν προκαλέσει το γενικό ενθουσιασμό και τη συγκίνηση. Οι λαϊκές λιθογραφίες του Έπους του '40 δεν ανήκουν σε καμιά σχολή. Έχουν τους δικούς τους τεχνικούς και οπτικούς κανόνες, που αποκαλύπτουν την ψυχολογία της ομαδικής αισθητικής. Σε κάθε λιθογραφία εικονογραφείται ένα στιγμιότυπο δράσης ή μια αναφορά σε πρόσωπα ή ιδέες. Στο σύνολο οι λιθογραφίες καλύπτουν όλα σχεδόν τα γεγονότα παρέχοντας με εύληπτη διηγηματική ροή τη χρονική διάσταση του πολέμου. Συνθέτουν το πανόραμα του πολέμου, αρχίζοντας από τον άναδρο τορπιλισμό της Έλλης, τη μάχη της Πίνδου, του Καλαμά και προχωρούν στις νικηφόρες μάχες της Β. Ηπείρου, για να καταλήξουν στον επίλογο του πανοραματικού χρονικού, στην ηρωική μάχη της Κρήτης, το Μάιο 1941.

Στη κρίσιμη περίοδο του Ελληνοϊταλικού Πολέμου οι καλλιτέχνες ερμήνευσαν την εθνική φυσιογνωμία του, ακόμη και μέσα από ένα πραγματικό ξέσπασμα χιουμοριστικής ευφορίας. Η χιουμοριστική παραγωγή της εποχής, εξήντησε όλες τις διαβαθμίσεις της σάτιρας. Τραγούδια, επιθεωρήσεις, γελοιογραφίες και ανέκδοτα κυκλοφορούσαν σ' όλο τον Ελλαδικό χώρο και διακωμωδούσαν τα παθήματα των εισβολέων. Πνευματώδεις επιδέξιοι καλλιτέχνες, όπως ο Φωκίων Δημητριάδης, ο Σταμάτης Πολενάκης, ο Καστανάκης, ο Μπέζος, ο Γκείβελης, ο Παυλίδης, ο Μαρκόπουλος, ο Μαστιχίδης, ο Ρωνάς και άλλοι, με καλαισθητές και αμείλικτες γελοιογραφικές συνθέσεις, γεμίζουν τις σελίδες των εφημερίδων ή εικονογραφούν επιστολικά δελτάρια και φυλλάδια, σατιρίζοντας τη μεγάλη ιδέα του Mare Nostrum. Έτσι με το μολύβι τους, μυτερό σαπ λόγχη, μονομαχούν όχι μόνο με τον ανώνυμο Ιταλό στρατιώτη, αλλά με την ιδέα του φασισμού και τον ίδιο τον αυτουργό και το επιτελείο του και τους γελοιοποιούν.

Τα γελοιογραφικά και σατιρικά θέματα, είτε ζωγραφικά, είτε χαρακτικά, ανατυπώνονται και στα επιστολικά δελτάρια, τα οποία μαζί με τα γραμματόσημα της εποχής διαδίδουν στο ευρύτερο κοινό τα μηνύματα του πολέμου. Από τις πιο γνωστές σειρές επιστολικών δελταρίων ήταν εκείνη με τις γελοιογραφίες του Φ. Δημητριάδη κα-

(Έπιστολικό Δελτάριο)

γεγονότα, μετέδιδαν τον ενθουσιασμό, την αισιοδοξία και τόνωναν την πίστη και το εθνικό φρόνημα του μαχόμενου και αμάχου πληθυσμού.

Οι εικονογραφίες του Έπους του '40 επετέλεσαν ελάξια τον προορισμό τους κατά τον Πόλεμο και εξακολουθούν μέχρι σήμερα να επιτυγχάνουν, μέσα από την εύγλωπτη εικαστική ομιλία τους, την επικοινωνία με το ανεπανάληπτο αυτό ιστορικό γεγονός. Ως παραστατικές μνήμες του Πολέμου παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τη γνωριμία με τον ηρωικό μαχητή του '40, τα νικηφόρα όπλα και τα άρματα μάχης, που σκόρπισαν τον πανικό ή εκείνα των εχθρών, που εγκαταλείφθηκαν στο πεδίο της μάχης, μνήμες της κατακτητικής μανίας. Ακόμη διαιωνίζουν τις σημαίες, που οδήγησαν με ενθουσιασμό και τόλμη τον ελληνικό στρατό στις περιλάμπρες νίκες, τις σημαίες, που εγκατέλειψαν οι εχθροί σε στιγμές πανικού, τις τιμημένες στολές, σαν εκείνη του "γενναίου παιδιού με τα θαμπόχρυσα κουμπιά και το πιστόλι και με το κράνος του, γυαλιστερό σημάδι", που ύμνησε ο ποιητής Οδυσσέας Ελύτης. Τα ένδοξα πλοία και υποβρύχια, τα αεροπλάνα, το ιππικό με τα αγέρωχα υπερήφανα άτια του, τα μεταφορικά μέσα της εποχής, τις οχυρωματικές εγκαταστάσεις, την τοπιογραφία της Βορείου Ηπείρου με τις δύσβατες και απρόσιτες περιοχές της, τις γραφικές ακριτικές πόλεις, που ο στρατιώτης του '40 ευτύχησε να γίνει "Ο άγρυπνος πορτοφύλακας της ρωμοσύνης τους", όπως έγραψε ο Ανδρέας Καραντώνης.

Η εμπνευσμένη από το Έπος το '40 καλλιτεχνική παραγωγή άσκησε γόνιμη επίδραση στην πνευματική και αισθητική διαπαιδαγώγηση του λαού. Οι ίδιοι οι καλλιτέχνες, οι ζωγράφοι και ιδιαίτερα οι χαράκτες, απέκτησαν εμπειρίες, στις οποίες στηρίχθηκαν για να αποτυπώσουν τον Αγώνα της Αντίστασης κατά τη Χιτλερική Κατοχή, με το ίδιο εκφραστικό ιδίωμα που συνίσταται στην συνταύτιση του συμβόλου και της ιστορικής διήγησης. Το ιδίωμα αυτό κληροδότησαν στη διάδοχό τους γενιά και μέχρι σήμερα χρησιμοποιείται από τους καλλιτεχνικούς κύκλους.

Τα έργα ζωγραφικής και χαρακτικής του Έπους του '40 αποτελούν πολύτιμες μαρτυρίες καλλιτεχνικής έκφρασης και προ παντός τεκμήρια ιστορικής μνήμης και επικής έξαρσης, που ζωντανεύουν τα γραπτά μνημεία του λόγου και την προφορική παράδοση. Μέσα από τη χρωματική χλιδή ή την αυστηρή διχρωμία καταξιώνουν τον ανώνυμο και επώνυμο μαχητή του '40, ο οποίος κατέστησε την Ελλάδα κύριο άξονα του πνεύματος και της ιστορίας σε ολόκληρη την ανθρωπότητα και μετέτρεψε τον πόλεμο σε εποποιία.

θώς και η σειρά που κυκλοφόρησε η Ελληνική Ταχυδρομική Υπηρεσία. Το πιο διαδεδομένο θέμα στα επιστολικά δελτάρια ήταν η μορφή της Παναγίας, που μετέβαλε το δελτάριο σε φυλακτό του στρατιώτη.

Με χιουμοριστικές ή θρησκευτικές παραστάσεις, ανάλογα με το περιεχόμενο του κειμένου τους, εικονογραφήθηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου και ορισμένα φυλλάδια, που διευκόλυναν και αυτά την προσέγγιση με τα

1922-2002

80 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

«Λαϊκές αφηγήσεις»

Ο μπαρμπα-Νίκος Μιχόπουλος ιστορεί:

Αναμνήσεις από τις μάχες
του Εοσί Σεχίρ και του Αφιόν Καραχισιάρ

Το χρονικό της μάχης του Αφιόν Καραχισιάρ και του Εοσί Σεχίρ εξιστορεί με απλοϊκό και παραστατικό τρόπο ο μακαρίτης μπαρμπα-Νίκος Μιχόπουλος που πέθανε πριν λίγα χρόνια γύρω στα ενενήντα του.

Τον είχα επισκεφτεί ένα απόγευμα θυμάμαι στο σπίτι του και τον βρήκα με το μολύβι στο χέρι να γράφει σε ένα τετράδιο μεγάλου σχήματος.

-Τι γράφεις θείε Νίκο, τον ρώτησα.

- Γράφω για να μου περνάει η ώρα, όσα θυμάμαι για τα περασμένα μου και για τη Μικρά Ασία και τον πόλεμο που εκάναμε για να τα διαβάσετε άμα πεθάνω.

-Εσύ θα ζήσεις πολλά χρόνια ακόμα του είπα κι εγώ δε θέλω να περιμένω. Γι' αυτό άμα τα τελειώσεις να μου δώσεις το τετράδιο να τα διαβάσω.

Μου το έδωσε και κράτησα φωτοτυπίες χωρίς να του το ειπώ. Από εκείνα τα γραπτά παραθέτω εδώ ένα απόσπασμα. Δεν πείραξα τίποτα εκτός από την ορθογραφία και τη στίξη, γιατί ο μπαρμπα Νίκος δεν έβαζε τελείες και δεν ήξερε από ορθογραφίες και τέτοια. Και δεν ξέρω αν έκαμα καλά. Πιστεύω όμως ότι αυτά τα λίγα που δημοσιεύω εκτός από την αναγνωστική τέρψη που προκαλούν δίνουν αρκετά καθαρά και παραστατικά εκείνα που έζησε στη Μικρά Ασία και ήθελε να ειπεί ο μπαρμπα-Νίκος.

Στις 20 Μαΐου 1919 εκλήθην υπό τα όπλα. Επήγα στο χωριό για να αποχαιρετήσω τους γονέους μου και τα αδέρφια μου. Εκεί με τους συνομιλητικούς μου μας επήρε την άλλη ημέρα ο Πρόεδρος του χωριού και πήγαμε στο σταθμό της Νεμέας, Νταματίνα τον λέγανε τότε και με το τρέινο ήρθαμε στην Αθήνα. Επαρουσιάστηκαμε εις την Στρατολογίαν στους Αγίους Αναργύρους. Αφού μας έγραψαν τα ονόματα, μας έριξαν στους λόχους. Εμένα και τον Παναγιώτη τον Κορδαλή μας έριξαν στον 68^ο λόχο και μετά εφύγαμε και επήγαμε στα έμπεδα του 1ου Συντάγματος όπου και άρχισαν τα γυμνάσια, οπότε και μας ετοίμασαν για αποστολή στη Σμύρνη. Εφύγαμε από τον Πειραιά με ένα σαπιοκάραβο ονόματι ΒΑΡΒΑΡΑ κι εκάναμε τρεις ημέρες να φτάσουμε. Άμα βγήκαμε στη Σμύρνη μας έστειλαν στην κωμόπολη Αϊδινίου στην έδρα του Συντάγματος υπό τον Συνταγματάρχη Σχοινά.(...) Τον Σεπτέμβριο του

Γ. Προκοπίου: "Τό όρμα". (Ελαιογραφία)

1920 άρχισαν οι επιχειρήσεις. Αφού οι δυνάμεις μας προχώρησαν αποθώνοντας τις πρώτες γραμμές των Τούρκων καταλάβαμε μια πόλη, Φιλαδέλφεια τη λέγαμε. Από εκεί επιγήα και βρήκα το λόχο μου σ' ένα σταθμό Κεϊλέκ. Τότε μας έστειλαν φυλάκιο σε μια πηγή που έτρεχε ξινό νερό και μετά ξαναγυρίσαμε στο Κεϊλέκ στην έδρα του Συντάγματος. Από εκεί επροχωρήσαμε κι εφτάσαμε σε μια πόλη Κούλα και από εκεί πάντοτε προχωρώντας καταλάβαμε την πόλη Ουσάκ όπου μείναμε αρκετόν καιρό. Εκεί εβγάλαμε και φωτογραφίες για να τις στείλουμε πίσω στους δικούς μας.

Είχαμε φτάσει κοντά στο Αφίον Καραχισάρ. Ο λοχος μας έκανε καταυλισμό στα αμπέλια σε ένα χωριό Τουμπλού Μπουνάρ το λέγαμε. Ένα πρωί μας δώσανε συσσίτιο τσάι και ρέγγα, μα εμείς δεν τις φάγαμε γιατί θα λυσάγαμε στη δίψα. Τις φυτέψαμε γύρω-γύρω στον καταυλισμό με τα κεφάλια απάνου. Το απόγεμα ήρθανε κάτι γάλλοι αξιωματικοί μαζί με τους δικούς μας. Βλέπουν τις ρέγγες και ρωτάνε θυμωμένα. Τι είναι αυτά; Οι ρέγγες, τους είπαμε, που μας δώσανε για συσσίτιο. Τις φυτέψαμε και φυτρώσανε. Δε μιλήσανε μιλιά.

Μία ημέρα έρχεται ένας Ζακυνθινός συνάδερφος Διονύσης το μικρό του, το μεγάλο του δεν το θυμάμαι: Είχε πάει στη Ρωσία με την δευτέρα Μεραρχία και είχε φερμένο κάτι εικόνες μεταξωτές της Παναγίας. Θέλεις μία μου κάνει. Δός μου μία του είπα. Από τότε την έχω στην τσέπη μου. Ένα βράδυ μας στείλανε περιπολία με ένα συνάδερφο Ανδρέα Ρότσιο από το Λιμοχώρι. Πέσαμε σε κάτι αραποσιτιές. Άξαφνα είδαμε κάτι να κουνιέται. Ο Ανδρέας σημαδεύει και ρίχνει στο ψαχνό. Ακούσαμε μουγκριτά. Πηγαίνουμε προφυλαχτά πιο κοντά και τι να ειδούμε- Ήταν πεσμένη μια γελάδα που έβροσκε η καημένη ξένοιαστη στις αραποσιτιές και πήγε άδικα.

Μία ημέρα ανεβαίνοντας απάνου εσυνάντησα το Σταύρο Σταυρόπουλο. Είχε πυρετό και δεν μπορούσε να περπατήσει. Του είπα να κατέβει στο σταθμό του Τουμπλού Μπουνάρ όπου είναι οι γιατροί. Καθώς κατεβαίναμε μια ρηματιά μας βάνουν οι Τούρκοι. Πέσαμε σε

Ταϊβούλ Μ. Ασίας. Στις πηγές του Μαϊάνδρου ποταμού (5-5-1922)

κάτι πουρνάρια. Εκεί τραυματίστηκε στο πόδι ψηλά στο μπουτί, ένας Βιδάλης Δημήτριος και η σφαίρα του είχε σπάσει το κόκκαλο. Ετρομάξαμε να τον πάμε στο σταθμό επίδεσεως τραυμάτων. Τους παράλαβε και τους δύο ο γιατρός Τσαλδάρης. Ανεβαινόντας απάνου ήβραμε έναν Τούρκο σκοτωμένο και τον έφαχνε ένας δικός μας στρατιώτης, Φώτης στο όνομα, από την Πάτρα. Του ήβρε ένα ρολόι της τσέπης και ένα ζευγάρι κάλτσες μάλλινες, χωριάτικες. Του λέω τι θέλεις μωρέ και ψάχνεις το σκοτωμένο, αφού δεν ξέρουμε αν θα ζήσουμε μόλις σηκωθούμε και μου λέει. Μη σκιάζεσαι κι' εμένα δεν με πιάνει σφαίρα. Εκείνη την ώρα φωνάζει ο ανθυπολοχαγός Μούκρινος: εμπρός παιδιά, απάνου τους. Μόλις κάνουμε να σηκωθούμε, τούρχεται του πατρινού μια σφαίρα και πέφτει ξερός δίπλα στον Τούρκο που τον έφαχνε. Μόλις κάνουμε πέρα στα 100 μέτρα ο παπάς του Συντάγματος με το σταυρό στο χέρι και το μπιστόλι, τραυματίστηκε στο πόδι. «Ωχ τον πόδα μου» φωνάζει και δε μπορούσε να το μαζέψει. Ο παπα-Ονουφράκης ήτανε Κρητικός.

Αφού απωθήσαμε τους Τούρκους, εκεί ήτανε κενό χωρίς δάσος καμιά διακοσαριά μέτρα. Οι Τούρκοι μας επιτέθηκαν και οπισθοχωρώντας εμείς, εσκοτώθηκε εκεί ο λοχαγός μας Χαράλαμπος Παιδάκης από το Κουτσοπόδι. Του επήρα εγώ το μπιστόλι και ο επιλοχίας ο Μάργκος το καπέλο. Τους αντεπιτεθήκαμε και αφού κατέβηκαν στον κάμπο τότε το πυροβολικό μας άρχισε να τους βάνει με καταγιγιστικά πυρά και τους διάλυσε. Κατά πως γινότανε η μάχη μέσα στο δάσος, ήβρα ένα συνάδελφο τραυματία στη σπονδυλική στήλη. Δεν μπόραγε να σταθεί γιατί ήτανε κοπομεσιασμένος. Εκάθησα κάτου και τον έβανα με το στανιό να με πιάσει από τους ώμους. Τον πήρα καλικούτσια και ετρόμαξα να σηκωθώ. Τα ποδάρια του όμως κρεμόσανε σαν παράλυτα και βαράγανε στα δικά μου. Με πολύ κόπο τα κατάφερα και τον επήγα στο σταθμό επίδεσεως τραυμάτων, αλλά από εκεί και πέρα δεν ξέρω αν έζησε. Εκεί είχανε φέρει και τον Παπά-Ονουφράκη με το σπασμένο πόδι. Άμα γίνεις καλά παπά να πάμε δίπλα στο τζαμί να κάνουμε λειτουργία δική μας του λέω, και του έδειξα την εικόνα που είχα στην τσέπη μου. Μωρέ ίντα λες μου κάνει, ή κουζουλός είσαι ή χωρατεύεις. Και τα δύο του λέω παπά και γελάσαμε. Τον Βιδάλη τον συνάντησα όταν ήρθα στην Αθήνα, στην Όμοιοια με ένα πόδι. Το άλλο του το είχανε κόψει και περπάταγε με πατερίτσες.

Την ώρα που σκοτώθηκε ο λοχαγός και είχαμε οπισθοχωρήσει εμείς, οι Τούρκοι του έβγαναν τα δόντια τα χρυσά και τις μπότες και τα πήρανε, αλλά άμα τους επιτεθήκαμε τα πετάζανε φεύγοντας και τα ήβραμε πιο κάτω. Μετά που γυρίσαμε πίσω, θάψαμε το λοχαγό μας κάτου από ένα δέντρο και άλλους τρεις δικούς μας σκοτωμένους.

Επιστροφή από τη Μ. Ασία στη Χίο. (2-9-1922)

Ταγματάρχης Ιωάννης Δρομάζος βλέπει με τα κυάλια του στον κάμπο να έρχονται φάλαγγες στρατός. Ο Ταγματάρχης πέρνει το Συνταγματάρχη στο τηλέφωνο. Έρχονται φάλαγγες Τούρκοι του λέει, τι να κάνω; Ο Συνταγματάρχης του λέει, να μην κάνεις τίποτα, είναι η 13η Μεραρχία του Πρίγκηπα Ανδρέα. Οι φάλαγγες όμως πληθαίνουν. Δεύτερο τηλέφωνο, πάλι τα ίδια, τότε ο Ταγματάρχης Δρομάζος του λέει. Τι μεραρχία του Πρίγκηπα και κολοκυθία. Είναι Τούρκοι και εγώ ενεργώ αυτοβούλως. Τοποθετεί τους δύο λόχους και τη μισή πολυβολαρχία και μας λέει. Όπως μπορείτε καλυφθείτε και θα τους αφήσετε να έρθουν στα πενήντα μέτρα. Αφού έφτασαν κοντά οι Τούρκοι ήβραν ένα πηγάδι και έπιασαν εκεί για νερό. Τότε τους επιτεθήκαμε. Αρχισε η μάχη με πολυβόλα, χειροβομβίδες και λιανοντούφεκα. Ο Ταγματάρχης με το λοχαγό Σταμάτη στεκότανε δίπλα εκεί κοντά σε ένα δέντρο και εφωνάζανε: Απάνου τους παιδιά και τους φάγαμε. Από το πρωί στις 8 μέχρι το απόγευμα στις 4 κράτησε η μάχη και οι Τούρκοι είχαν αποδεκατιστεί. Τους επιτέθηκε και το πυροβολικό μας και αφού κατέβηκαν στον κάμπο τους επιτέθηκε και το ιππικό και εγλύτωσαν πολλοί λίγοι.

Το βράδυ κατέβηκα στο εγκαταλειμμένο χωριό. Μπροστά εκεί μέσα στο Τζαμί που το είχαμε κάνει αναρρωτήριο του Συντάγματος, είχαν μεταφέρει μερικούς τραυματίες πολύ βαριά. Ο ένας ήτανε ο Ανδρέας Ρότσιος από το Λιμοχώρι της Κορινθίας. Τον είχε πάρει η σφαίρα στο κούτελο. Ήσαν και άλλοι δύο βαριά. Επήγα κοντά στον Αντρέα και του φώναξα. Αντρέα. Αυτός μου έκανε ένα μουσου. Τη νύχτα πεθάνανε και οι τρεις. Το πρωί τους επήραμε και τους εθάψαμε μπροστά σε μια βρύση του χωριού...»

Η διήγηση συνεχίζεται σε πολλές ακόμη σελίδες του τετραδίου. Εμείς θα σταματήσουμε εδώ ενώ ο μπαρμπα-Νίκος ο Μιχόπουλος θα τα λέει τώρα με το λοχαγό Παιδάκη από το Κουτσόποδο και τον στρατιώτη Αντρέα Ρότσιο, από το Λιμοχώρι της Κορινθίας.

Σπυρος Κ. Μιχόπουλος

Δημήτριος Ν. Λύρας

Γκουριώτης ανώτερος αξιωματικός που διακρίθηκε στις μάχες Σκρά και Σαγγάριου.

Οι παλιές φωτογραφίες

ΑΣΠΡΟΜΑΥΡΕΣ ΜΝΗΜΕΣ

Στη σάλα του παλιού σπιτιού του πατρι-
κού μου, επάνω από τον ξεθωριασμένο κα-
θρέφτη με τη σκαλισμένη ξύλινη κορνίζα,
κρεμότανε το κάδρο που είχε μεγεθυμένη
τη φωτογραφία του παππού και της για-
γιάς μου. Ο παππούς με το μουστάκι του
που εκτεινότανε προς τις παρειές και με το
πουκάμισο το άσπρο, κουμπωμένο σφιχτά
στο λαιμό, καθότανε στην πολυθρόνα με τα
πόδια του ελαφρά σταυρωμένα. Η γιαγιά
στεκότανε όρθια στο δεξιό του πλευρό, με
την επίσης άσπρη μαντήλα της ριγμένη
στους ώμους και αφήνοντας τα καλοχτενι-

σμένα μαλλιά της να φαίνονται λίγο, αδύνατη και ευθυτενής, είχε το βλέμμα απλανές και
καρφωμένο στην άκρη του χώρου.

Μια μέρα δίπλα στην παλιά εκείνη φωτογραφία με το κάδρο της, τοποθετήθηκε και μια
άλλη. Ήταν αυτή του πατέρα και της μητέρας μου. Όρθιοι και οι δυο με φόντο τη μάντρα
της αυλής, με τα μικρά ροζ μπουμπουκία της τρελής τριανταφυλλιάς να κρέμονται στον
τοίχο, αφού με τη σειρά τους είχαν ακολουθήσει αργότερα κι εκείνοι του κοινού πεπρωμέ-
νου το δρόμο.

Στην παλιά ξύλινη κασετίνα ήσαν φυλαγμένες οι φωτογραφίες, που μάζευε ο πατέρας
και ανήκαν σε συγγενείς γείτονες και συντοπίτες, μαζί με τις άλλες τις οικογενειακές. Τις
επέδειχνε πολλές φορές, όταν γινόταν συζήτηση για κάποιον ή για κάποιο γεγονός, για να
γνωρίσουν όσοι τις βλέπανε πόσο παλιές ήσαν, αφού οι περισσότεροι εικονιζόμενοι είχα-
νε φύγει από τη ζωή.

Ήταν μια φωτογραφία η παλαιότερη της γιαγιάς του, που την είχε παντρέψει ο πατέ-
ρας της πολύ μικρή στα δεκατρία της μόλις χρόνια γιατί λόγω της ομορφιάς της πολλοί επί-
δοξοί γαμβροί είχαν απειλήσει πως θα την κλέβανε.

Ήταν μια άλλη που έδειχνε ένα γάμο με το γλέντι του, στα Γιαπρανέικα αλώνια του χω-
ριού, στις αρχές του αιώνα που έφυγε. Ακολουθούσαν οι άλλες, που θείοι, εξάδελφοι και
συγγενείς του είχαν βγάλει, όταν υπηρετούσαν στρατιώτες κατά την Μικρασιατική εκ-

Δύο ευζώνοι, ένας Γκουριώτης κι ένας Ταρσανός
στους Βαλκανικούς Πολέμους 1912 - 1913.

Στρατιώτες από το Φενό που υπηρετούσαν
στη στρατιά Έβρον (1923)

στρατεία ή ενωρίτερα στους Βαλκανικούς πολέμους, με πρώτο τον Κώστα Μάρκο, που είχε το μουστάκι του τοιγγελωτό και τη μέση του λεπτή σφιχτοδεμένη με τη ζώνη. Οι άλλες ήταν του Μπάρμπα-Βασίλη του Λίτσα, του Μπάρμπα-Γιώργη του Λύρα, που ήταν γνωστός με το παρατσούκλι Τακουνάκια του Μπάρμπα-Νικόλα του Σκορδά και άλλων που ήταν μαχητές στο Μικρασιατικό πόλεμο. Ένας μάλιστα από τους παραπάνω είχε μια αφιέρωση στην αδελφή του πίσω από τη φωτογραφία, όταν της έστειλε γράμμα από την Προύσα στα 1921, που περιείχε τούτους τους κοινότοπους στίχους, όπως συνήθιζαν να γράφουν οι στρατευμένοι, όταν χαρίζανε φωτογραφίες τους στ' αγαπημένα πρόσωπα:

*Λάβε κορμί δίχως ψυχή
και σώμα δίχως αίμα
λάβε και τη φωτογραφία μου,
για να θυμάσαι εμένα.*

Υπήρχαν φωτογραφίες ευζώνων, σαν αυτή που εικόνιζε το συνταγματάρχη Σπύρο Τριάμπελα και τον στρατηγό Μπαχαταλιά, όταν ήταν νεαροί αξιωματικοί συμπολεμιστές στους Βαλκανικούς πολέμους. Μεταξύ των φωτογραφιών υπήρχαν κι εκείνες συγγενών και φίλων, που νέοι είχαν καταταγεί στ' αστυνομικά σώματα και καμαρώνανε φορώντας τη στολή τους. Μια τέτοια ήταν του Αργύρη Μπατσαλιά, στρατηγού στα κατοπινά χρόνια. Τέλος είχαν τη σειρά τους οι φωτογραφίες που σχετίζονταν με τον Ελληνο-ιταλικό πόλεμο. Ήσαν οι φωτογραφίες του θείου μου δάσκαλου Παναγιώτη Φούγια, του μπαρμπα-Τάσου του Λάμπρου και του Δημήτρη Παπαδόπουλου, ξαδέλφου του πατέρα μου, που είχε στείλει τη φωτογραφία του λίγες μόλις μέρες πριν σκοτωθεί στη μάχη, μέσα στο φάκελο της τε-

Δύο νέοι από τη Γκούρα στο τέλος της δεύτερης δεκαετίας του περασμένου αιώνα.

Γερώντισσα από τη Γκούρα που είχε γεννηθεί πριν από το τέλος του 1850.

λευταίας του επιστολής. Μαζί μ' αυτές τις φωτογραφίες ήσαν κι άλλες οικογενειακές και άλλες του ευρύτερου συγγενικού περιγύρου στο χωριό, που στην ομαδική φωτογράφιση, οι γεροντικές υπάρξεις κάθονταν στα καθίσματα. Δίπλα τους όρθιοι έστεκαν οι νεότεροι με τις γυναίκες τους και τα παιδιά τους καθισμένα μπροστά.

Οι μετανάστες του χωριού, συγγενείς και φίλοι, είχαν στείλει τις φωτογραφίες τους. Τους δείχνανε με τα κασκέτα τους, τα χονδρά τους κολάρια και τα στιβάλια τους, να έχουν συνήθως στηριγμένο το χέρι τους σε κάποια ανθοστήλη, με ζωγραφισμένη στο πρόσωπό τους την αυτολεπείωση για ευτυχία και προκοπή, εκεί που είχαν κατασταλάξει.

Σε μερικές φωτογραφίες είχαν αποτυπωθεί τα γλέντια και τα ξεφαντώματα στις γειτονιές σε ανέμελους καιρούς. Οι αποκριάτικοι χοροί και τα τερπνά λαμπρογιόρτια δίνανε και παίρνανε στην πλατεία του χωριού, με τους νέους φουστανελοφόρους και τις νέες αμαλίες, να χορεύουν το συρτό και τον τσάμικο στους σκοπούς της "Γτιάς" και της "Λενιώς". Θυμίζανε πως η πλάση τούτη είναι όμορφη, γιατί ήσαν απαράλλακτοι εκείνοι οι χοροί από πλευράς εκτέλεσης των συμμετεχόντων κι από πλευράς διάθεσης των παρακολουθούντων, μ' εκείνους που λαμβάνανε χώρα στην αρχαία Σπάρτη. Παρασαιόνταν τα γηρατιά να θαυμάζουνε τα νιάτα και οι νέοι καθώς αμύλωνται στην επίδειξη της δεξιότητας να δέχονται τους επαίνους των ηλικιωμένων, όπως διηγείται ένας αρχαίος ιστορικός.

Νέοι φερέλπιδες του χωριού και ώριμοι άνδρες της περιόδου του Μεσοπόλεμου, όταν οι πολεμικοί αγώνες είχαν τελειώσει και ο ειρηνικός βίος έδειχνε πως εμπεδωνόταν, ιδρύσανε τον Προοδευτικό Σύλλογο Νεολαίας της Γκούρας, που σκοπό είχε τη δημιουργία μιας καλύτερης ποιότητας ζωής. Έτσι σε μια φωτογραφία του 1930 τα μέλη εκείνης της

Γυναίκα με την παραδοσιακή ρόκα από τη Στυμφαλία (περίοδος Μεσοπολέμου)

Κατίνα και Γαρούφα Μπρούλλη, 1919, γράφει πίσω η φωτογραφία,

σφριγηλής κοινωνίας είχαν πάρει την φροντισμένη στάση με τα γιορτινά τους φορέματα, άλλοι καθιστοί και άλλοι όρθιοι. Στο βλέμμα τους καθρεπτιζόταν η πίστη στην πρόοδο και στην εξέλιξη, παρά τ' απαισιόδοξα μηνύματα για τον ερχομό άλλων καιρών και ίσως πιο δύσκολων και πιο σκληρών από τους πρόσφατα περασμένους.

Εκείνες όμως οι φωτογραφίες από τις οποίες ανάβλυζε η αθωότητα και η πίστη σ' ένα ηθικό κόσμο και σε μια ζωή με σταθερές προοπτικές και ανέφελους ορίζοντες, ήσαν των μαθητών, που σε ημέρες εθνικών γιορτών απήγγελαν τα ποιήματά τους ή εκτελούσαν τους παραδοσιακούς χορούς τραγουδώντας τα γνωστά τραγούδια, σε ρυθμούς καλαματιανού και τσάμικου.

Μαζί ήσαν κι εκείνες οι φωτογραφίες, που αποτυπώνανε στις εκδρομές συντροφιές μαθητών του γυμνασίου Γκούρας με τα πηλήκια και ομίλους μαθητριών με τις μαύρες ποδιές και τους άσπρους γινακάδες.

Τέλος υπήρχε και μια φωτογραφία, που έδειχνε το γέρο - Βασίλη το Ρέλλια εκεί στο ψηλότερο σκαλοπάτι της πέτρινης σκάλας στην πλατεία του χωριού και δίπλα στο αιωνόβιο πουρνάρι της εκκλησίας. Ήταν ο τσέλιγκας της Γκούρας, ο σεβαστός απ' όλους τους συγχωριανούς του, ο γραφικός άνθρωπος με τη γκρίζα φουστανέλα του, αυτός που ήταν το συμπλήρωμα της φυσικής ομορφιάς του χωριού του. Ήταν ο αδερφός του γνωστού οργανοπαίκτη Νικόλα Ρέλλια, που η φήμη του είχε κάποτε γίνει γνωστή κι έξω από τα σύνορα

της πατρίδας, στο Νέο Κόσμο, εκεί στο νέο κόσμο, όπως τα σχετικά μ' εκείνον έχουν γράψει πολλοί.

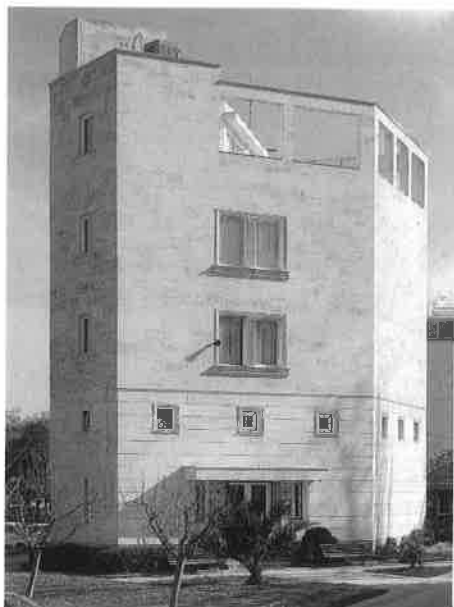
Κλείνοντας θέλω να πω, ότι όλες εκείνες οι παλιές φωτογραφίες ήταν η ιχνογράφηση μιας περασμένης ζωής με τις εκφάνσεις της επικεντρωμένες σε στιγμιαίες εκφραστικές πόζες. Ήταν για τους μελλοντικούς καιρούς το εξιδανικευμένο και ανέφελο πρόσωπο μιας ζωής, που σ' ευρύτερο πλάνο με τον τρόπο τούτον εξέφραζε τους πόθους και τις προσδοκίες ενός απλού κόσμου. Πόθους και προσδοκίες που γεννηθήκανε σε χρονική περίοδο τριών γενεών, καθώς η μια διαδεχόταν την άλλη. Ήταν ακόμη η προσπάθεια αυτών, που θέλανε να κρατήσουν κάποιες στιγμές από το χρόνο, όταν ακάθεκτος έτρεχε και θα τους βοηθούσε να εξαρπάσουν της υπαρξής τους το πέρασμα από τον κόσμο, μαζί με κάποιων δεσμών την ανάμνηση από τη δύ-

*Συντροπιά νέων από τη Γκούρα (αδέρφια και ξαδέλφια)
σε μια τοπική εκδρομή (τέλη 10ετίας '40)*

νη της λησιμονιάς. Μοιάζανε σαν τις ανάγλυφες παραστάσεις τις ψηφιδωτές απεικονίσεις και τις μορφές των τοιχογραφιών, που προβάλλουμε μέσα από τα κατάλοιπα της αρχαίας ζωής. Απαράλλαχτες, όπως εκείνες δένουν εσαεί το αλώβητο συναίσθημα για κάποια ματαιότητα με το γλυκερό παράπονο στα μάτια τους, μέσα από τα οποία αντιφεγγίζονται ο χαρής του περασμένου κόσμου, αλλά και του τωρινού καθώς και του κατοπινού που θα 'ρθει. Έχουν τη μυστηριακή γλυκύτητα, που τη διαχέει το πενιχρό φως μέσα στο χώρο και αποτελούν τη διάσωση της φευγαλέας στιγμής, όπως τις συλλαμβάνει κάποιο μάτι απαράμιλλο σε οξυδέρκεια. Αυτή είναι η μεγάλη κι αστραπιαία σύλληψη μιας ρευστής εικόνας του κόσμου του παρελθόντος καιρού, ενός κόσμου απλού και ανεπανάληπτου, που θα διατηρείται στην κατοπινή μνήμη παρά το ξεθώριασμα εκείνων των φωτογραφιών, ακόμη και όταν θα έχουν γίνει με τη σειρά τους σπαράγματα των καιρών όπως οι αρχαίες απεικονίσεις.

(Από το βιβλίο του συγγραφέα «Η ομίχλη στους φωτεινούς χορότοπους του κόσμου».)

Μαρία Μέξια - Θωμαΐδου
 Διευθύντρια
 του Ιστορικού - Λαογραφικού
 Μουσείου Κορίνθου

Δύο ιστορικές εκθέσεις στο Μουσείο Κορίνθου

Ι. «ΧΡΕΟΣ ΤΙΜΗΣ ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ»

Η έκθεση με τίτλο «ΧΡΕΟΣ ΤΙΜΗΣ ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ» την οποία το Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου (Ι.Λ.Μ.Κ.) Β. Πετροπούλου - Παν. Γαρταγάνη παρουσίασε στο κορινθιακό κοινό, αποτελεί φρόρο τιμής

και ευγνωμοσύνης των νεότερων Ελλήνων και Κορινθίων προς όλους εκείνους οι οποίοι θεώρησαν υπέρτατο καθήκον τους τον Αγώνα μεχρις εσχάτων για την ελευθερία της πατρίδας μας. Η έκθεση στηθήκη στον επάνω όροφο του Μουσείου, με την επίβλεψη και τις οδηγίες των κυριών μελών του Διοικητικού συμβουλίου ειδικών και έμπειρων στα εκθεσιακά λόγω της υπερησίας τους σε μεγάλα μουσεία της Αθήνας (Εθνικό Ιστορικό, Μπενάκη και Λαϊκής τέχνης) σε συνεργασία με τους συλλέκτες που παρεχώρησαν τα εκθέματα της συλλογής τους.

Η αίθουσα της έκθεσης των ενθυμημάτων.

Η κυρία Κάτε Σινοδινού ξηναγεί τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας συνοδευόμενο από τον βουλευτή Κορινθίας και πρόην υπουργό κ. Θεόδωρο Κοτσώνη.

Η έκθεση η οποία εγκαινιάσθηκε από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κύριο Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο στις 24 Νοεμβρίου 2001 είχε διάρκεια πέντε μηνών και έληξε στις 19 Απριλίου του 2002. Όμως λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος που είχε προκαλέσει, η λειτουργία της παρατάθηκε μέχρι το τέλος Μαΐου.

Έναυσμα για την πραγματοποίηση της έκθεσης αυτής στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο αποτελεί ο εορτασμός σε εθνική κλίμακα των 180 χρόνων από την έναρξη του αγώνα της Ανεξαρτησίας (1821-2001) και ευτυχί συγκυρία η προσωρινή παραχώρηση μέρους της συλλογής σχετικών κειμηλίων που έχουν καταρτίσει με πολύ αγάπη ο κ. Νικήτας Σταυρινάκης και η κόρη του Ευαγγελία. Οι συλλέκτες αυτοί ανήκουν στην ομάδα εκείνη των συλλεκτών που πιστεύουν ότι τα δημιουργήματα του πολιτισμού και της ιστορίας ανήκουν σε όλους τους Έλληνες και όχι μόνο σε αυτούς που είχαν την ευτυχία να τα συγκεντρώσουν. Εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου τους εκφράζονται θερμές ευχαριστίες, γιατί με την προσφορά τους αυτή συντελούν στην πραγμάτωση των εθνοφελών και κοινωφελών σκοπών του Μουσείου, που στοχεύουν στην προσέγγιση του πολιτισμού και της ιστορίας του νεότερου Ελληνισμού.

Η αναφερθείσα έκθεση σκοπό είχε να προβάλλει με τον εναργέστερο τρόπο μια σημαντική περίοδο της ιστορίας των Ελλήνων, αυτήν του μεγάλου Αγώνα, των υψηλών ιδανικών της ελευθερίας και ανεξαρτησίας του «ευγενέστερου και κλασικότερου εδάφους της υψηλίου».

Στον Αγώνα αυτό οι Έλληνες βρήκαν συμπαρασάτες στην Ευρώπη ανθρώπους μεγάλης κλασικής παιδείας, φωτισμένα πνεύματα, λάτρεις του αρχαιοελληνικού κόσμου, οι οποίοι αντιμετώπιζαν τους αγωνιζόμενους Έλληνες ως άξιους κληρονόμους και συνεχιστές του. Η φιλελληνική αυτή διάθεση των λαών της Ευρώπης και η θέλησή τους να βοηθήσουν ουσιαστικά και συστηματικά τους αγωνιζόμενους Έλληνες, οδήγησε στη δημιουργία ενός φι-

Όπλα του αγώνα

λελληνικού ρεύματος που εκφράστηκε με ποικίλους τρόπους.

Μια τέτοια δραστηριοποίηση παρουσίασε η πρώτη ενότητα της έκθεσης, η οποία αφορά στη δημιουργία ζωγραφικών έργων και την έκδοση χαρακτηριστικών με θεματογραφία σχετική με την επανάσταση του '21 αλλά και με αρχαιοελληνικές αναφορές, έργα τα οποία διατρέωναν τον πατριωτικό χαρακτήρα του Αγώνα των Ελλήνων και τόνιζαν την ανάγκη για συσπείρωση των χριστιανικών λαών της Ευρώπης έναντι των αλλοθρήσκων κατακτητών.

Στη δεύτερη ενότητα της έκθεσης αυτής εκτέθηκαν όπλα και άλλα εξαρτήματα των ανώνυμων αγωνιστών του '21. Ιδιαίτερα με τα όπλα οι Έλληνες αγωνιστές ανέπτυξαν ισχυρούς δεσμούς, διότι αυτά αποτελούσαν τα μέσα για την προάσπιση των υψηλών ιδανικών τους.

Η τελευταία ενότητα αφορούσε στην κατασκευή διακοσμητικών ή χρηστικών αντικειμένων από πορσελάνη, φαγεντιανή και μπρούντζο, τη διακόσμησή τους με ηρωικές μορφές της Επανάστασης ή με στιγμιότυπα από μάχες και διάφορες φάσεις της ζωής των πολεμιστών, και τελικά την πώλησή τους με σκοπό τη συλλογή χρημάτων για την ενίσχυση του Αγώνα.

Την έκθεση συνόδευσε επιμελημένη έκδοση με έγχρωμες φωτογραφίες, καταποπιστικά λήμματα και εκτενείς υπομνηματισμούς, έργο ωφέλιμο για πολλές πτυχές της νεότερης ιστορίας μας, η γνώση της οποίας «...εκτός από υποχρέωση είναι επίσης πηγή διδαγμάτων από την οποία μπορούν να προκύψουν μεγάλες ωφέλειες» όπως σημείωσε στο βιβλίο επισκεπτών του Μουσείου η Α.Ε. ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας. (Συγγραφείς του παραπάνου έργου είναι η Μαρία Λαδά Μινώτου, τ. Διευθύντρια του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και η Κάτε Συνοδινού, υπεύθυνη της λαογραφικής συλλογής του Μουσείου Μπενάκη).

Παράλληλα με την έκθεση, στο ΙΑΚΕ λειτούργησε και εκπαιδευτικό πρόγραμμα με ανάλογο της έκθεσης θέμα και δραστηριότητα, το οποίο απευθυνόταν σε σχολικές ομάδες. Σκοπός του ήταν η όσο το δυνατόν πληρέστερη γνωριμία, από ιστορικής και αισθητικής άποψης, με τα ιστορικής εμπνεύσεως έργα της ευρωπαϊκής και νεοελληνικής χαρακτικής, η εμφάνισήν στο έργο του φιλελληνισμού και η ανάλυση της βαθιάς σχέσης που συνδέσε τους αγωνιστές του '21 με τα όπλα τους.

II. ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ: ΣΕΛΙΔΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΛΟΓΙΑΣ

Η αίθουσα του Μουσείου Κορίνθου με εκθέματα από τη Βόρειο Ήπειρο.

Μία ακόμα έκθεση με τίτλο: “Βόρειος Ήπειρος, Σελίδες ιστορίας και πολιτισμολογίας” λειτούργησε για ένα περίπου μήνα (23 Νοεμβρίου έως 20 Δεκεμβρίου 2002) στο Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου η οποία οργανώθηκε από το Μουσείο Κορίνθου σε συνεργασία με τα Γενικά Αρχεία του Κράτους του Νομού Κορινθίας και το Ίδρυμα Βορειο-πειρωτικών Ερευνών.

Η έκθεση με κειμήλια που προσφέρθηκαν γι’ αυτό το σκοπό από τό Ίδρυμα Βορειο-πειρωτικών Ερευνών, εγκαινιάστηκε τις 23 Νοεμβρίου 2002 σε μια εορταστική εκδήλωση κατά την οποία τιμήθηκαν για την αμέριστη συμπαράστασή τους στο έργο του Μουσείου ο Νομάρχης Κορινθίας κ. Άγγελος Μανωλάκης και ο Δήμαρχος Κορινθίας κ. Θωμάς Π. Θωμαΐδης.

Σκοπός της έκθεσης αυτής ήταν να γνωρίσει το κορινθιακό κοινό και κυρίως οι μαθητές των σχολείων του νομού την ιστορία και τον πολιτισμό αυτού του σημαντικού τμήματος του Ελληνισμού.

Με την ευκαιρία της έκθεσης εκδόθηκε από το Μουσείο ειδικό τεύχος ομότιτλο με την έκθεση, με ειδικές αναφορές στην ιστορία και την αρχαιολογία της Βορείου Ηπείρου.

Τα κείμενα έγραψε η κ. Άννα Παπαμιχαήλ -Κουτρούμπα, αν. καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών και μέλος του Δ.Σ. του Μουσείου.

Με τη βοήθεια του Εκπαιδευτικού Προγράμματος που αναφερόταν στη συγκεκριμένη έκθεση, οι μαθητές των σχολείων της περιοχής μας που την επισκέφθηκαν, μπόρεσαν να διεισδύσουν σε μια πιο ουσιαστική θεώρηση, τόσο της ιστορίας όσο και των υλικών μαρτυριών της περιοχής της Βορείου Ηπείρου που την εκφράζουν.

Μαρία Αρώνη
 Ιστορικός Τέχνης

ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΡΥΣΙΡΑ

Ένα μουσείο για τη ζωγραφική

Η ζωγραφική που παραγκωνίζεται ή η ζωγραφική που επιστρέφει; Συνήθως, όλα τα διλήμματα αποδεικνύονται εν τέλει ψευδο-διλήμματα, αφού συχνά καλύπτουν τα δύο άκρα κι αφού η αλήθεια πηγάζει τελικά από την ίδια την πραγματικότητα και ό,τι αυτή καταμαρτυρά ανεξάρτητα από τις όποιες θεωρητικές εκτιμήσεις ή αναλύσεις.

Το Μουσείο Φρυσίρα, αν και κατά βάση ένα Μουσείο Ζωγραφικής, δεν υπεισέρχεται σε τέτοια διλήμματα, ούτε για να δώσει οριστικές και αμετάκλητες απαντήσεις, ούτε πολύ περισσότερο για να «ιδεολογικοποιήσει» τις επιλογές του. Αντιθέτως, ως Μουσείο προτείνει και αποδέχεται μία διπλή πρόκληση:

επιμένει να αρθρώσει το δικό του λόγο μέσα από τη ζωγραφική του τελάρου – σε μία εποχή που η Τέχνη αναζητά την έκφρασή της, κυρίως στα μέσα που της παρέχει η τεχνολογία κι ακόμη επιμένει σε μία παραστατικού τύπου ζωγραφική, ιχνηλατώντας τις διαφορετικές προσεγγίσεις και αποδόσεις της ανθρώπινης μορφής.

Αυτές οι εμμονές, που είναι ταυτόχρονα και προκλήσεις, δεν είναι τυχαίες. Το Μουσείο Φρυσίρα ιδρύθηκε το 2000 ως ιδιωτικός οργανισμός, για να «στεγάσει» την προσωπική συλλογή και μαζί το όραμα ενός ανθρώπου, του Βλάση Φρυσίρα, που χρόνια τώρα συλλέγει έργα της μεταπολεμικής ευρωπαϊκής ζωγραφικής, ακάματα και πεισματικά μ' ένα κριτήριο ατίθασο, που δεν υποτάσσεται στις επιταγές των καιρών αλλά ακολουθεί την προσωπική του διαίσθηση και γούστο περί Τέχνης. Αυτό το ίδιο κριτήριο οδήγησε στην ανακαίνιση δύο νεοκλασικών κτιρίων στην Πλάκα, που στεγάζουν αντιστοίχως τη μόνιμη συλλογή - αριθμεί περισσότερα από 3.000 έργα, ζωγραφική, χαρακτικά, σχέδια και λιγότερο γλυπτά- και τις περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου, και που συνιστούν καθ'εαυτά μία μοναδική αισθητική εμπειρία.

Η ιδιαιτερότητα του Μουσείου Φρυσίρα έγκειται στο ότι προτείνει ένα διάλογο επικοινωνίας μεταξύ Ελλάδας και λοιπών Ευρωπαϊκών χωρών, επιχειρώντας να κα-

ταστήσει στο ελληνικό κοινό γνωστές τις τάσεις της μεταπολεμικής ευρωπαϊκής ζωγραφικής και παράλληλα να προβάλλει τη σύγχρονη ελληνική τέχνη στα ευρωπαϊκά κέντρα. Αυτό άλλωστε αντανακλούν τόσο ο τρόπος παρουσίασης των έργων όσο και το σύνολο της εκθεσιακής πολιτικής του Μουσείου. Μέσα από την ταυτόχρονη παρουσίαση Ελλήνων και λοιπών Ευρωπαίων καλλιτεχνών, ανεξάρτητα από χρονικές και στυλιστικές οριοθετήσεις, επιχειρείται ένας διάλογος ή αλλιώς ανιχνεύονται οι στυλιστικές συγγένειες και διαφορές, οι υπόγειοι συχνά κοινοί κώδικες, που χωρίς να καταργούν, εντούτοις δεν παγιώνουν μ' έναν απόλυτο και αφοριστικό τρόπο τα όρια ανάμεσα σε ό,τι χαρακτηρίζουμε «ελληνικό» ή «ευρωπαϊκό». Ο πλουραλισμός των τεχνοτροπιών δεν ισοπεδώνει, αντίθετα εξατομικεύει και διαφοροποιεί, αναδεικνύοντας μαζί με τις ομοιότητες και τις διαφορές.

Κι ο διάλογος αυτός επιχειρείται πάνω σ' ένα βασικό άξονα: το σώμα, έτσι όπως επανήλθε στην τέχνη κυρίως από τη δεκαετία του '80 και εξής, αποενοχοποιημένο, γήινο, σαρκικό. Είναι το σώμα, που ως σώμα πλέον και όχι ως γυμνό, υπερασπίζεται και διεκδικεί την ίδια του τη σωματικότητα, αποποιούμενο τις θρησιοποιήσεις του παρελθόντος. Ο σύγχρονος καλλιτέχνης τολμά να παρουσιάσει το σώμα δύσμορφο, ευάλωτο, να αντιστέκεται στη φθορά του χρόνου και ταυτόχρονα να φέρει τα σημάδια της ήττας του, να γίνεται φορέας της ερωτικής επιθυμίας και ταυτόχρο-

Μία από τις αίθουσες εκθέσεων.

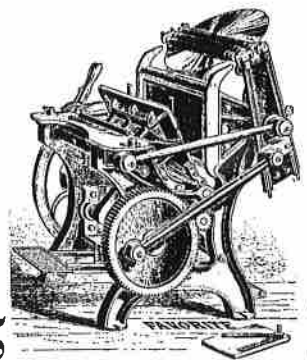
να της ματαίωσής της, το σώμα ως φορέας της πιο οδυνηρής «ωραιότητας» ή αλλιώς της πιο οδυνηρής αλήθειας.

Πάνω σ' αυτόν τον άξονα το Μουσείο Φρυσίρα επιχειρεί ν' αναδείξει την ποικιλία των τάσεων της μεταπολεμικής τέχνης, χωρίς βεβαίως να την εξαντλεί. Έτσι, οι Διαμαντόπουλος, Τσόκλης, Ν.Βυζάντιος, Χριστοφόρου, Τέτσης, Μπότσογλου, Θεοφυλακτόπουλος, Λάππας, Σακαγιάν, Μισούρας, Μανουσάκης, Μαντζαβίνος συνομιλούν με τους F.Auerbach, P.Blake, R.Kitaj, A.Segui, P.Rego, V. Adami, L.Cremonini, D.Hockney, V.Velickovic, E.Arroyo, J.Rustin, P.Andrea, Dado και τους νεότερους S.Chambers, P.Hortala, S. Conroy, P. Howson, V. Corpet, C.Smith, C.Le Brun, A. Martinelli κ.α.

Με αναδρομικές εκθέσεις αφιερωμένες στους Pat Andrea, V. Corpet, K. Τσόκλη, την ελληνική γενιά του '70 και την τρέχουσα του Andrea Martinelli, αλλά και τις επικείμενες των S.Chambers, Χ.Μπότσογλου, Α.Segui, Ο. Kokoska σε συνδυασμό με τις συνεργασίες που αναπτύσσει με σημαντικά Μουσεία και πολιτιστικούς οργανισμούς στο εξωτερικό, όπως το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Οστάνδης, οι Marlborough Galleries, το Μουσείο Φρυσίρα αποσκοπεί σε μία σημαντική πολιτιστική παρουσία στον ελληνικό και ευρύτερο ευρωπαϊκό καλλιτεχνικό χώρο. Σ' αυτό συντείνουν και τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα σεμινάρια, οι ξεναγήσεις και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που πλαισιώνουν το εκθεσιακό πρόγραμμα του Μουσείου.

Ακολουθώντας τις σύγχρονες μουσειακές αντιλήψεις, σύμφωνα με τις οποίες το Μουσείο δεν είναι απλώς ένας χώρος εκθεσιακός, αλλά κι ένας χώρος επικοινωνίας, επιμόρφωσης και ψυχαγωγίας, το Μουσείο Φρυσίρα αναλαμβάνει αυτό τον πολύπλευρο ρόλο με γνώμονα τη ζωγραφική, που εξακολουθεί αιώνες τώρα να διεκδικεί σθεναρά το δικό της μερίδιο στην εικαστική αναζήτηση.

Κι όσο η Τέχνη, ως πρωταρχική μορφή έκφρασης, επιτρέπει ελευθερίες και συνάμα επιβάλλει δεσμεύσεις, η ζωγραφική θα συμπορεύεται με τις εικαστικές πρωτοπορίες της εποχής μας, προτείνοντας τους δικούς της τρόπους ελευθερίας. Αυτούς που γεφυρώνουν τις κατακτήσεις του παρελθόντος με τις ανησυχίες και τον προβληματισμό του παρόντος.

Ἀπὸ τὶς παλιές κορινθιακές εφημερίδες

Σημερινὰ ἐπίκαιρα τοῦ περασμένου, δηλαδή τώρα πιά, τοῦ πρόπερασμένου αἵωνα, ἀπὸ τὴν εφημερίδα “Κορινθιακὸς Ἀστήρ”.

Ἐπιλογή, σχόλια: **Σπ. Μιχόπουλος.**

Ὁ λύκος γίνεται πρόβατον;

Ὁ Κορινθ. Ἀστήρ ἐν τῷ ὑπ’ ἀριθ. 9 φύλ. αὐτοῦ συνεχάρη τῇ Τουρκίᾳ διὰ τὰς προόδους αὐτῆς. Ἀλλὰ ὁ λύκος γίνεται πρόβατον; Ἦδη ἡ φίλη ἡμῶν γείτων χώρα, παρασκευάζει συνοικισμὸν Κιρκασίων βαρβάρων, ἐποίκων ἐν Θεσσαλίᾳ ἐξ οἰκογενειῶν ἐξάκιςχιλιῶν αἵτινες διανεμηθήσονται περὶ τὴν Λάρισσαν, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Δομοκόν, τὴν Γούραν καὶ τὸν Ἄλμιρὸν. Τὰ ἀνθρωπόμορφα ταῦτα θηρία βεβαίως θὰ ἐξώσωσιν ἐκ τῶν χωριῶν τῶν τοῦς Ἑλληνας, ἡ δὲ Θεσσαλία ἔσεται κοιλὰς τοῦ Κλαυθμῆνος (...)

Ἀπὸ τὸ φύλλο ἀριθ. 11 τῆς 10 Ἰουνίου 1874

(Παλιὰ μας τέχνη κόσκινα)

Κεφαλαιοῦχοι ξένοι ἀναλαμβάνουσι

Δυὸ μέχρι τοῦδε κεφαλαιοῦχοι ξένοι ἄν, ὁ μὲν εἷς Ἄγγλος, ὁ δὲ ἕτερος Αὐστριακὸς ἐκ Δαλματίας, εἰδοποίησαν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι ἀναλαμβάνουσι τὴν κατασκευὴν τῶν 95 χιλιάδων μέτρων ἐθνικῶν, ἐπαρχικῶν καὶ δημοτικῶν ὁδῶν, αἵτινες προεκηρύχθησαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Δεληγιώργη. Ἀμφότεροι οἱ εἰρημένοι κεφαλαιοῦχοι θεωροῦσιν ἀναγκαίαν τὴν εὐρύτεραν τροποποίησιν τῶν ὅρων ὑφ’ οὓς δέον νὰ κλεισθῇ ἡ συμφωνία (...)

Ἀπὸ τὸ φύλλο ἀριθ. 13 τῆς 1 Ἰουλίου 1874

(Δὲν εἶμαι σίγουρος ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ Ἀττικὴ ὁδὸς καὶ τὸ Μετρό δὲν συμπεριλαμβάνονταν σὲ αὐτὴ τὴν συμφωνία).

Ἡ βλακεία προάγεται

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὀφείλει ἵνα βραβεύσῃ τὸν πρὸς τὰ καλὰ ἔργα καταπονούμενον, τιμωρῇ δὲ αὐστηρῶς καὶ ἀμεροληπτῶς τὴν ἀργίαν. Οὕτως ἐποίουν οἱ πρόγονοι ἡμῶν «εἰδότες τὰς ἀπορίας μὲν διὰ τὰς ἀργίας γιγνόμενας, τὰς δὲ κακουργίας διὰ τὰς ἀπορίας». Εἷς τὴν Ἑλλάδα σήμερον δυστυχῶς ἡ βλακεία προάγεται, ἡ φαυλότης τιμᾶται, ἡ ἀγυρτεία βραβεύεται καὶ οἱ ὀκνηροὶ περιθάλλονται ἐξ Ἐθνικῶν Ταμείων.

Ἀπὸ τὸ κύριο ἄρθρο σὸ φύλλο ἀριθ. 17 τῆς 29 Ἰουλίου 1874

(Τί ἔχεις Γιάννης; Ὅτι εἶχα πάντα. Καλύτερα νὰ μὴν τὰ σκαλίζουμε)

ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΚΑ

ΦΕΝΕΑΤΙΚΑ

& άλλα...

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΟΥ ΙΑΜΟΥ

Έτος Δέκατο

Ο «Αίπυτος» με αυτό το τριπλό τεύχος του, το τόσο αργοπορημένο για το 2002, συμπληρώνει φέτος δέκα χρόνια ζωής. Και αυτό το χρωστάει στους λιγοστούς έστω συνδρομητές του και στους ακόμη λιγότερους, πλην γενναιόδωρους αρωγούς του, τους οποίους ευχαριστεί από καρδιάς. Όμως, κακά τα ψέμματα, αν μέχρι τώρα δεν ξαναγύρισε, όπως απειλεί κάθε τόσο, στον τύμβο του, στις πλαγιές της Ζήριας όπου:

*“τον έφαγαν τα μαύρα και τα κολοβά τα φίδια
και που βόσκουν και βελάζουν τα του Μπονοβόλη γίδια...”*

όπως λέει στη σάτιρά του ο Γιουρούκος, με άλλα λόγια δηλαδή, η μέχρι σήμερα επιβίωση του περιοδικού οφείλεται και στην υλικότεχνική βοήθεια και αρωγή που του πρόσφερε μέσω του Πολιτιστικού της Ιδρύματος η Ε.Τ.Β.Α., της οποίας Διοικητής μέχρι πρότινος ήταν ο συγχωριανός μου και φίλος μου κ. **Γιώργος Κασμάς**.

Θέλω για μια ακόμη φορά να τον ευχαριστήσω εκ βαθέων, καθώς και τη Διευθύντρια του Ιδρύματος κυρία **Ασπασία Λούβη** και να τους βεβαιώσω πως ό,τι έκαναν για τον «Αίπυτο» αντανακλάται στην ξεχασμένη πίσω από τα βουνα μικρή πατρίδα του, από την οποία πηγάζουν οι εμμονές του και τα πάθη του.

Ως προς τη θεματική του τώρα, το τεύχος αυτό δεν είναι αφιερωματικό. Παρ' όλο που θα κυκλοφορήσει, ελπίζω στις αρχές του νέου έτους, τα θέματά του είναι εκ των πραγμάτων “ετεροχρονισμένης” επικαιρότητας και κατά ένα μέρος αναφέρονται σε, πολιτιστικά ή μη, δρώμενα, που συνέβησαν στον τόπο μας κατά τη διάρκεια του λίγοντος έτους 2002. Όμως πέραν των τοπικού ενδιαφέροντος θεμάτων περιλαμβάνει, όπως άλλωστε το συνηθίζει, και διαχρονικής επικαιρότητας άρθρα και κείμενα πανεπιστημιακών και άλλων ειδικών επιστημόνων και λογοτεχνών.

Για εκατόν δύο λόγους

Το γιατί άργησε να βγει το περιοδικό θα σας το πω με ένα χαριτωμένο ανέκδοτο.

Έξαλλος ο διοικητής μιας μεγάλης μονάδας καλούσε ένα λοχαγό να απολογηθεί γιατί παρέβη τη διαταγή του και ο λόγος του δεν πήρε μέρος στη μάχη.

- Για εκατόν δύο λόγους, τόλμησε να απαντήσει ο λοχαγός.
- Και ποιοι είναι αυτοί οι λόγοι; ρώτησε αυστηρά ο Διοικητής.
- Πρώτον κύριε Διοικητά διότι δεν είχαμε πυρομαχικά. Περιμέναμε ανεφοδιασμό και δε μας έστειλαν ούτε μια σφαίρα. Δεύτερον διότι...
- Καλά παιδί μου, φτάνει, τον διέκοψε συγκαταβατικά ο Διοικητής. Τους άλλους εκατόν ένα λόγους δε χρειάζεται να μου τους αναφέρεις.

Τώρα αν με ρωτήσετε πως μου ήρθε και σας είπα αυτό το ανέκδοτο, ε, δεν είναι και τόσο δύσκολο να πάει κανείς από τα λεγόμενα στα νοούμενα. “Κοντά στο νου και η γνώση” έλεγε η μάνα μου, και “επί το λογιότερον” “ό νοών νοείτω”.

Ο “Αίπυτος” στη βιβλιοθήκη του Χάρβαρντ (Harvard College Library)

Το διεθνούς φήμης Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ στο Καίμπριτζ των Η.Π.Α. μας ζήτησε μέσω των οίκων “Martinus Nijhoff” και “Swets Blackwell” να το συμπεριλάβουμε στους αποδέκτες, του “Αίπυτου” και να αποστέλουμε το περιοδικό στο Τμήμα της Νεοελληνικής Βιβλιοθήκης (Modern Greek Section) που λειτουργεί εκεί. Ανταποκριθήκαμε με χαρά στο αίτημα αυτό και νοιώσαμε ικανοποίηση γιατί οι αναγνώστες που θα προσφεύγουν στις σελίδες του “Αίπυτου” θα έχουν κάτι να πληροφορηθούν για τις μικρές ορεινές πατριδες μας, τη Στυμφαλία και το Φενεό.

Και στο διαδίκτυο

Ο “Αίπυτος” ξεκίνησε το ταξίδι του και στο διαδίκτυο στη διεθνή διεύθυνση www.korinthorama.gr/korinthia/aiptytos. Ήδη μπορείτε να δείτε τα τεύχη 5,13-14,15 και 23-25. Η προσπάθεια συνεχίζεται και ελπίζουμε ότι πολύ σύντομα θα έχουν περαστεί στην ιστοσελίδα του όλα τα τεύχη του περιοδικού.

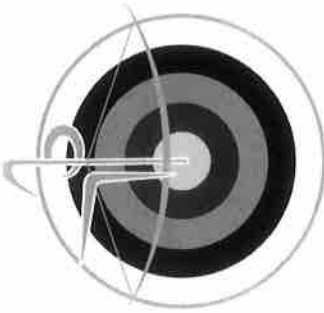
«Η κραυγή της λίμνης»

Στον αρχαιολογικό χώρο της Στυμφαλίας, πλάι στη λίμνη, όπως αναφέραμε ήδη στο κείμενο “Στυμφαλία 2002” (σελ. 220) έγιναν για δεύτερη χρονιά φέτος εκδηλώσεις, που οργανώθηκαν από το Δήμο, σε συνεργασία με καλλιτεχνικούς παραγωγούς. Το φετινό πρόγραμμα περιελάμβανε οκτώ μοντέρνα χοροθεατρικά δρώμενα με τίτλο “η κραυγή της λίμνης” με την οποία εκφράστηκε κατά κάποιο τρόπο η εναντίωση στις “θηριωδίες του δήθεν πολιτισμού μας” προς τη φύση και ταυτόχρονα η ελπίδα για μια νέα στάση αγάπης και σεβασμού προς το περιβάλλον και τη ζωή. Το δεύτερο μέρος περιελάμβανε ένα “οδοιπορικό” τραγουδιών, συνοδεία λαϊκών οργάνων, με τον τίτλο “μουσικά ταξίδια”.

Καλά όλα αυτά βεβαίως και ασφαλώς καλύτερα από το να μη γίνεται τίποτα. Όμως ο “Αίπυτος” καθ’ ότι περιοδικό της Στυμφαλίας και του Φενεού, που θέλει να δώσει σ’ αυτούς τους αγαπημένους τόπους ό,τι ονειροπόλησε, είχε την ψευδαίσθηση ότι θα μπορούσε να έχει κάποια γνώμη για τα πολιτιστικά δρώμενα στους χώρους αυτούς που κινείται και χάριν των οποίων υπάρχει, αλλά αγνοήθηκε παντελώς, και από το Δήμο και από τους εμπλεκόμενους καλλιτεχνικούς φορείς.

Παρ’ όλα αυτά αντί για “τα πικρά παραπόνά μας στο Δήμαρχο” προτιμάμε να κάνουμε κάποιες συγκεκριμένες προτάσεις με την ελπίδα ότι οι αρμόδιοι θα τις προσέξουν:

Τοξοβολία: μια πρόταση για τη Στυμφαλία

Στη Στυμφαλία, όπως είναι γνωστό, συντελέστηκε ο πέμπτος άθλος του Ηρακλή ο οποίος, με τη βοήθεια της θεάς Αθηνάς, κατατόξευσε και σκότωσε τις “Στυμφαλίδες όρνιθες”. Ας μη ξεχνάμε ότι πρόκειται για ένα μυθικό γεγονός που έκανε γνωστό το όνομα της ιδιαίτερης πατρίδας μας στα πέρατα του κόσμου.

Από το άλλο μέρος η “κυνηγέτις Άρτεμις” η τοξοφόρος θεά, που εκτός των άλλων εξουσίαζε και τις λίμνες (Λιμνάτις Άρτεμις), ήταν η “εφεστία θεότης” της Στυμφαλίας, όπου υπήρχε και το περίφημο ιερό της “Στυμφαλίας Άρτέμιδος”. Συνεπώς η “εκτοξευόμενη” γνώση της μυθολογίας, και η “τοξοβόλος” φήμη της Στυμφαλίας, της παρέχουν ερείσματα που θα έπρεπε να είχαν αξιοποιηθεί αθλητικά και πολιτιστικά και γιατί όχι και τουριστικά. Με τα δεδομένα αυτά το περιοδικό έχει να κάμει μια συγκεκριμένη και ρεαλιστική πρόταση. Ο Δήμος Στυμφαλίας να διοργανώνει στον αρχαιολογικό της χώρο και αγώνες τοξοβολίας.

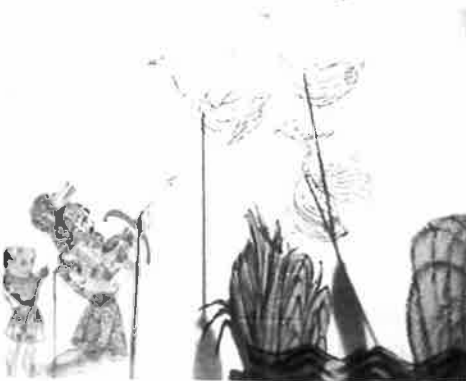
Από έρευνα που κάναμε ήδη, πληροφορηθήκαμε ότι στην Ελλάδα το 1999 ιδρύθηκε η **Ελληνική Φίλαθλος Ομοσπονδία Τοξοβολίας Ε.Φ.Ο.Τ.** -βλέπουμε εδώ το σήμα της- την οποία και επισκεφθήκαμε στα γραφεία της. (Αν. Τσόχα 30. Τ.Κ. 4521, Αθήνα. Τηλ. 2106400109 και 2106400136. FAX 2106400347.)

Στο ερώτημα που θέσαμε ως περιοδικό, αν θα ήταν δυνατή από μέρους της, σε πρώτη φάση, μια επίδειξη τοξοβολίας στη Στυμφαλία στα πλαίσια των εκδηλώσεων που οργανώνονται εκεί, η απάντηση ήταν θετική και ως πιθανή ημερομηνία της εκδήλωσης υπέδειξαν το Σαββατοκύριακο 6 ή 7 Σεπτεμβρίου του 2003. Αυτά από πλευράς του περιοδικού μας. Από εδώ και πέρα η πρωτοβουλία ανήκει στο Δήμο Στυμφαλίας.

Παρεμπιπτόντως να αναφέρουμε ότι υπάρχει και η **Διεθνής Ομοσπονδία Τοξοβολίας** (Federation Internationale de Tir a l' Arc) γνωστή ως F.I.T.A. με διαδικτυακό τόπο (www.archery.org). Αυτό για τυχόν ενδιαφερόμενους.

Σχετική, με την ιστορία, το σκεπτικό και τα επιχειρήματα της προτάσεώς μας για το αγώνισμα της τοξοβολίας στη Στυμφαλία, μελέτη μας, θα δημοσιευθεί στο επόμενο τεύχος.

Ο Καραγκιόζης στη Στυμφαλία: μία ακόμη πρόταση

Πάει καιρός τώρα που είδα στην κρατική τηλεόραση να προβάλλονται από το Θέατρο Σκιών του Ευγένιου Σπαθάρη, ειδικά διασκευασμένοι για τον Καραγκιόζη οι **ΑΘΛΟΙ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ**. Ανάμεσά τους και οι Στυμφαλίδες Όρνιθες από όπου κράτησα κάποιες εικόνες, από τις οποίες μία βλέπετε εδώ. Θεωρώ ότι θα ήταν ευχής έργο να προσκληθεί ο Σπαθάρης να έλθει το καλοκαίρι στη Στυμφαλία για να παίξει το έργο στον τόπο που πραγματοποιήθηκε ο

μεγάλος αυτός άθλος. Άλλωστε είναι και της μόδας να γίνονται παραστάσεις στους τόπους όπου διαδραματίστηκαν τα γεγονότα στα οποία αναφέρονται τα παιζόμενα έργα. Η πρωτοβουλία και πάλι ανήκει στο Δήμο και ελπίζω να μη μας πει, “για Καραγκιόζη θα μιλάμε τώρα;”

Εκθέσεις φωτογραφίας

Μια ακόμη πρόταση προς “ευήκοα ότα” είναι να οργανωθούν και να λειτουργήσουν τους καλοκαιρινούς μήνες σε χώρους που προσφέρονται, όπως είναι π.χ. τα σχολεία, εκθέσεις φωτογραφίας με υλικό που πιστεύω ότι υπάρχει ακόμη, αρκεί να αναζητηθεί. Εκτός από τις παλιές φωτογραφίες με τις ασπρόμαυρες μνήμες, θα μπορούσαν να εκτεθούν και σύγχρονες των χωριών, των τοπίων φυσικού κάλλους, των Εκκλησιών, των λιμνών Στυμφαλίας και Φενεού, των πηγών, των μοναστηριών και εξωκκλησιών και πολλών άλλων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ιστορικό και αισθητικό ενδιαφέρον. Παράδειγμα το στιγμιότυπο στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Φενεού που βλέπουμε εδώ. Είναι φωτογραφία του Γαλλοελβετού Fred Boissonnas που επισκέφθηκε τον Αηγιώρη το 1903.

Θα μπορούσαν επίσης να εκτεθούν στιγμιότυπα παλαιά ή νεότερα από τις ασχολίες, τις δραστηριότητες και γενικά τη ζωή των κατοίκων, καθώς και χαρακτηριστικά (γκραβούρες) ξένων περιηγητών, που επισκέφθηκαν τη Στυμφαλία και το Φενεό σε παλαιότερες εποχές.

Ο νομάρχης του πολιτισμού

Ο κ. Άγγελος Μανωλάκης είναι ο πρώτος αιρετός νομάρχης στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κορινθίας, την οποία υπηρέτησε επί μια οκταετία, κάνοντας μάλιστα μια αξισημείωτη υπέρβαση σε ό,τι αφορά την πολιτική και τα παρεπόμενά της, γεγονός που τον κατέστησε Νομάρχη όλων των Κορινθίων.

Όμως πέρα από τα σπουδαία δημόσια και άλλα έργα υποδομής που έγιναν στη διάρκεια της θητείας του στο νομό μας, για τον Άγγελο Μανωλάκη υπήρξε ως όραμα και ο Κορινθιακός πολιτισμός. Ένας πολιτισμός που έρχεται από το μύθο και την προϊστορία της Κορίνθου και των άλλων Κορινθιακών σήμερα αρχαίων πόλεων και φτάνει ως τις μέρες μας.

Με αφετηρία αυτή την αρχαία πολιτιστική μας κληρονομιά, ο επί οκταετία Νομάρχης μας έδωσε νέα ώθηση στα πολιτιστικά πράγματα της Κορινθίας, και επέδειξε πρωτόγνωρη στοργή και φροντίδα για τα γράμματα, τις τέχνες, τις επιστήμες και τους άλλους τομείς που συνθέτουν τον πολιτισμό του τόπου μας, έτσι ώστε η Κορινθία να ζήσει επί των ημερών του μια νέα άνθηση του πολιτισμού της. Γι' αυτό και δικαίως απεκλήθη "Νομάρχης του πολιτισμού".

Όμως η θητεία σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας κάποτε έχει και ένα τέλος, αλλά και κάθε τέλος, μπορεί να είναι και μια καινούρια αρχή. Και για να θυμηθούμε τον Πλάτωνα "...οἶσθ' ὅτι ἀρχῆς παντός ἔργου μέγιστον".

Ερχόμενοι και απερχόμενοι

Οι πρόσφατες δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές έφεραν αλλαγές προσώπων στη Νομαρχία αλλά και σε πολλούς Δήμους της Κορινθίας, μεταξύ των οποίων και οι της Στυμφαλίας και του Φενεού.

Α' Στη Νομαρχία Κορινθίας

Δεδομένου ότι ο κ. Άγγελος Μανωλάκης, με την επί δύο συνεχείς τετραετίες θητεία του ως νομάρχου, έχει εξαντλήσει τα όρια που θέτει ο νόμος, η αλλαγή προσώπου στη θέση αυτή ήταν αναπόφευκτη και οι εκλογές ανέδειξαν διάδοχό του τον πολιτικό μηχανικό κ. Νίκο Ταγαρά.

Ο νέος νομάρχης έχει γεννηθεί στο Χιλιομόδι το 1956. Είναι πτυχιούχος του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου και εργάζεται ως ελεύθερος επαγγελματίας μελετητής και επιβλέπων μηχανικός.

Από πολύ ωρίς ασχολήθηκε και με την Τοπική Αυτοδιοίκηση την οποία υπηρέτησε ευδοκίμως από διάφορες θέσεις. Κατά καιρούς διετέλεσε Πρόεδρος της Κοινότητας

Χιλιομοδίου, Νομαρχιακός Σύμβουλος Κορινθίας, Δήμαρχος Τενέας, αιρετός Πρόεδρος της Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Κορινθίας και Αντιπρόεδρος της ίδιας Ένωσης της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Το πέρασμά του από όλες αυτές, αλλά και πολλές άλλες επάλξεις, παρέχει το τεκμήριο ότι ο νέος Νομάρχης είναι οπλισμένος με τεράστια πείρα γύρω από το θεσμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού και γνωρίζει από "πρώτο χέρι" τα θέματα αλλά και τα προβλήματα, γεγονός που προοιωνίζει επιτυχία στα νέα του καθήκοντα. Το προσδοκούμε και του το ευχόμαστε, θυμίζοντας του όμως και το λόγο του αρχαίου σοφού ότι "ἀρχή ἄνδρα δείκνυσι".

Να σημειώσουμε ακόμη ότι η Στυμφαλία και ο Φενεός εκπροσωπούνται στο Νομαρχιακό Συμβούλιο από 6 συμβούλους, προς τους οποίους εκφράζουμε θερμά συγχαρητήρια. Είναι οι κύριοι Κώστας Λουμάνης και Ανδρέας Καραχοντζίτης από τη Στυμφαλία, και οι κύριοι Βασίλης Γαρούφης, Αλέκος Κέζας, Νίκος Οικονομόπουλος και Χρήστος Παπαβενετίου από το Φενεό. Ο κ. Παπαβενετίου, παλαιός μαθητής μου, είναι ο υποψήφιος νομάρχης που έφτασε στην τελική αναμέτρηση, ως αντίπαλος του εκλεγέντος κ. Ταγαρά.

Β' Στους Δήμους Φενεού και Στυμφαλίας

Οι δυο απερχόμενοι δήμαρχοι, ο κ. Κώστας Καπέλος του Φενεού και ο κ. Φώτης Σαρλάς

της Στυμφαλίας, στη διάρκεια της θητείας τους συνέβαλαν ουσιαστικά στην ανάδειξη του αρχαίου και του σύγχρονου πολιτισμού των ιστορικών δήμων μας, έθεσαν τον εαυτό τους στην υπηρεσία του κοινού συμφέροντος και αντιμετώπισαν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο δύσκολα τοπικά προβλήματα. Γι' αυτό και τους ανήκει ο δημόσιος έπαινος.

Ως τόσο οφείλουμε να κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά στον απερχόμενο δήμαρχο Στυμφαλίας κ. Φώτη Σαρλά και να εξάρουμε τη σθεναρή στάση που τήρησε, έναντι ισχυρών παραγόντων, στην αντιμετώπιση του γνωστού προβλήματος διαχείρισης των “Στυμφαλιών υδάτων” και την άοκνη προσπάθεια που κατέβαλε για δίκαιη λύση αυτού του προβλήματος, που δεν είναι μόνο νομικό, ως τινές ισχυρίζονται, αλλά πρωτίστως είναι οικολογικό, οικονομικό, κοινωνικό, ηθικό και πολιτικό. Στο πολυσύνθετο αυτό πρόβλημα για το οποίο απαιτείται σύνεση και περίσκεψη, έχουμε αναφερθεί εκτενώς στο προηγούμενο τεύχος 23-25 του “Αίπυτου” (σελ. 168-170).

Με την έναρξη του νέου έτους τη σκυτάλη παραλαμβάνουν οι νεοεκλεγέντες δήμαρχοι κύριοι Γάκης Χαρλαύτης του Φενεού και Κώστας Λέγγας της Στυμφαλίας. Ο “Αίπυτος” τους συγχαίρει για την εκλογή τους και εύχεται επιτυχία στο βαρύ έργο που επωμίζονται. Καθ' ότι όμως “περιοδικό της Στυμφαλίας και του Φενεού” νομιμοποιείται, ελπίζει, να απευθύνει μία παράκληση, προς πολλούς αποδέκτες των δύο Δήμων μας. Του λοιπού ας μην υπάρξουν χαμένοι και κερδισμένοι και όλες οι πλευρές ας αποφύγουν στείρες αντιπαραθέσεις και ας συνεργασθούν θετικά για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ορεινών περιοχών μας.

Ένα CD για την αρχαία Φενεό και το μοναστήρι του Άη Γιώργη

Δύο μαθήτριες του Ενιαίου Λυκείου Γκούρας, η Βασιλική Δρούγκα και η Κωνσταντίνα Λαλιώτη δημιούργησαν ένα αξιοπρόσεκτο CD για τον τόπο τους. Η αξιέπαινη αυτή προσπάθεια έγινε στα πλαίσια του μαθήματος “Εφαρμογές Υπολογιστών” με τις οδηγίες του καθηγητή τους της Πληροφορικής κ. Γεωργ. Λιβανίδη.

Όπως ο τίτλος του υποδηλώνει, “Αρχαία Φενεός - Μονή Αγίου Γεωργίου. Το πέρασμα στους αιώνες”, οι δύο μαθήτριες - φοιτήτριες σήμερα - κατάφεραν να συμπυκνώσουν σε ένα C.D. την ιστορία της Σταυροπηγιακής Μονής του Αγίου

Γεωργίου Φενεού και να καταγράψουν αδρομερώς στοιχεία από τη μυθολογία και την μακραίωνη ζωή του τόπου τους.

Στην αρχική σελίδα πλοήγησης αναφέρονται κατά σειρά οι επιλογές: Χάρτης της περιοχής, το όρος Ζήρεια, η Μονή Αγίου Γεωργίου, το Φράγμα Δόξα και η Αρχιτεκτονική του Φενεού.

Στο κάτω μέρος της ίδιας σελίδας διαβάζουμε: “Στη γη της Αρχαίας Φενεού θα δείτε τη λεβεντιά και την περηφάνεια των βουνών και τη φιλόξενη ξεστασιά και τη γαλήνη των λιμνών και του κάμπου της, να δένονται αρμονικά στις ψυχές και τα χαμόγελα των ανθρώπων που θα σας υποδεχτούν”.

Ο Φενεός σε τηλεκάρτα του Ο.Τ.Ε.

Ο Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος εκδίδει κάθε χρόνο σειρές τηλεκαρτών, που απεικονίζουν συνήθως στη μία όψη τους έναν ελληνικό οικισμό και στην άλλη κάποιο τοπίο. Έτσι για το τέλος του περασμένου χρόνου ο Ο.Τ.Ε. επέλεξε τη Γκούρα που έχει χαρακτηριστεί διατηρητέος παραδοσιακός οικισμός, η οποία και προβάλλεται στη μία όψη της κάρτας. Στην άλλη όψη προτιμήθηκε ως τοπίο ιδιαίτερου κάλλους η μαγευτική τεχνητή λίμνη του φράγματος Δόξα, που την περιβάλλει ένα από τα ωραιότερα δάση του Φενεού.

Η κάρτα αυτή, τις δύο όψεις της οποίας βλέπουμε εδώ και η οποία έγινε με φροντίδα του Φενεάτη συγγραφέα κ. Δημήτρη Ν. Λύρα σε συνεργασία με τον “Πολιτιστικό και Εξωραϊστικό Σύλλογο Γκούρας” εκδόθηκε σε 250.000 τεμάχια. Ο “Αί-

πυτος” ευχαριστεί και από μέρους των Φενεατών τον Ο.Τ.Ε. για την ανταπόκριση που έδειξε στο να προβληθεί ένα κομμάτι της μικρής πατρίδας, που η φύση την προίκισε απλόχερα με ανυπέροβλη φυσική ομορφιά και του θυμίζει ότι, απείρου φυσικού κάλλους τοπία υπάρχουν και στη Στυμφαλία με την μυθική λίμνη.

Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο Φενεό

Μέσα στο χρόνο που πέρασε έγιναν στα χωριά της περιοχής του Φενεού τέσσερις πολιτιστικές εκδηλώσεις και όλες σημείωσαν επιτυχία. Τις καταγράφουμε με τη χρονολογική σειρά που ακολούθησαν.

Στο Τζαβελλιάνικο αλώνι

Η πρώτη εκδήλωση έγινε στη Συβίστα (Φενεό) το πρώτο Σάββατο του Ιουνίου. Η ωραία αυτή εκδήλωση έχει καθιερωθεί από διετίας και πλέον να γίνεται στο Τζαβελλιάνικο αλώνι όπως το αποκαλούν οι κάτοικοι του χωριού, με τη φροντίδα αλλά και δαπάνες της Βασιλικής Μητροπούλου, οργανώτριας και ιδιοκτήτριας του γνωστού λαογραφικού μουσείου, στο παραδοσιακό σπίτι του αείμνηστου Κωνσταντή Πετρούλια. Εξαντλείται δε σε ένα γλέντι με παραδοσιακά όργανα, τραγούδια και χορούς ελληνικούς, αλλά και ευωχία όπου περισσεύουν τα ψητά και το καλό κρασί. Αποτελεί έκτοτε αναμνηστική αναφορά στα παλιά ξεφαντώματα σε γάμους και σε άλλα εορταστικά γεγονότα όπου,

μία σφριγιηλή πολυάνθρωπη αγροτική κυρίως κοινωνία, έδινε τότε τον καλύτερο εαυτό της. Η φωτογραφία στο Τζαβελιάνικο αλώνι που βλέπουμε εδώ είναι εκείνης της παλιάς εποχής.

Αγώνες στην Αρχαία Φενεό

Αθλητική εκδήλωση έγινε, όπως πάντα και φέτος, στο γήπεδο της Αρχαίας Φενεού το Σάββατο μετά τη γιορτή της Κοίμησης της Θεοτόκου και περιελάμβανε διάφορα αθλήματα με πρώτο και καλύτερο το... ποδόσφαιρο. Προτεργάτης και οργανωτής είναι όπως πάντα ο γνωστός Καλυβιώτης Γιάννης Κολομόδης, πρόεδρος του Συλλόγου Αρχαίας Φενεού. Αποτελεί κι αυτή μία αναμνηστική συνέχεια στις λαμπρές μέρες των παλιών Παμφανεατικών αγώνων του Μεσοπολέμου, και γιατί όχι και των αρχαίων “Ερμαίων Αγώνων”.

Η φασολάδα στο Στενό

Το πρώτο Σάββατο μετά την εμποροπανήγυρη του Φενεού (17 Σεπτέμβρη) έγινε όπως κάθε χρόνο στο Στενό η περιβόητη γιορτή της φασολάδας, με μέριμνα του συλλόγου “ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΣΤΕΝΟΥ” και κυρίως του δραστήριου προέδρου του Τάκη Μπούγου. Αυτή η εκδήλωση οργανώνεται για να τονιστεί εορταστικά το αγροτικό γεγονός της συγκομιδής, των άριστης ποιότητας ποικιλιών φασολιών της περιοχής Φενεού. Στους συμμετέχοντες της γιορτής, εκτός της παραδοσιακής φασολάδας, σερβίρονται και ψητά με άφθονο κρασί. Η μουσική και τα τραγούδια, όπως είναι επόμενο, έχουν τοπικό χρώμα.

Ποιμενικά και γεωργικά στο Μάτι

Στις 17 Αυγούστου έλαβαν χώρα για πρώτη φορά φέτος στη θέση «Λακνώματα» της περιοχής Ματίου (Γκιόζας) διάφορες εκδηλώσεις γύρω από τα έργα της παλιάς κοινωνίας, γεωργικά και ποιμενικά, όπως το άρμεγμα των προβάτων στη στρούγκα κ.α.. Αυτή η εκδήλωση έγινε με τη φροντίδα του Συλλόγου των Γκιόζαιτών αλλά όπως μας είπαν, ο βροχερός καιρός εκείνης της μέρας ταλαιπώρησε τους μετέχοντες και χάλασε την όμορφη και πρωτότυπη αυτή εκδήλωση.

Νεμέα: η “κυρά των αμπελιών”

Στο προηγούμενο τεύχος είχαμε προαναγγείλει ότι το επόμενο θα ήταν αφιέρωμα στη Νεμέα. Όμως όσο εύκολο είναι να υπόσχεται κανείς, άλλο τόσο δύσκολο είναι να τηρεί την υπόσχεσή του, όταν συμπράττουν και άλλοι παράγοντες, εν πολλοίς αστάθμητοι.

Παρά τις ελπίδες μου, το απαιτούμενο υλικό για ένα ευπρόσωπο αφιέρωμα δε συγκεντρώθηκε ακόμη και έτσι το πράγμα παίρνει αναβολή για το καλοκαίρι του ερχομένου έτους 2003. Ελπίζω το αφιέρωμα να είναι έτοιμο και να κυκλοφορήσει στη γιορτή του κρασιού που γίνεται στη Νεμέα, την “κυρά των αμπελιών” όπως λέει και ο ποιητής.

Μια συνομιλία με την Πρύτανη κυρία Αρβελέρ για τον Λέοντα Σγουρό

Προσκεκλημένος στη διεθνή επιστημονική συνάντηση για τα “Ακριτικά στην Ευρώπη” που έγινε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών στις 24-25 Νοεμβρίου 2002, είχα την ευκαιρία να συνομιλήσω με την Πρόεδρο Πανεπιστημίου της Ευρώπης, Πρύτατη κυρία Ελένη Γλύκατζη-Αλβελέρ, η οποία είχε και την επιστημονική διεύθυνση της συνάντησης, και να τη ρωτήσω για τον δικό μας βυζαντινό ήρωα, τον Λέοντα Σγουρό.

- Στην πατρίδα μου την Κόρινθο κυρία Πρύτανη υπάρχει η παράδοση ότι ο Λέων Σγουρός για να μη παραδοθεί στους Φράγκους πολιορκητές της Κορίνθου, έπεσε με το αλόγο του από τον Ακροκόριν-

θο και σκοτώθηκε. Θέλω να μάθω αν αυτή η ηρωϊκή έξοδος έχει καταγραφεί από τη λαϊκή μούσα, δηλαδή αν υπάρχει σχετικό τραγούδι που να αναφέρεται στο γεγονός.

- Κατ' αρχήν να ειπώ ότι δεν πρόκειται για παράδοση, αλλά για ένα πραγματικό ιστορικό γεγονός. Ως βυζαντινολόγος λέω ότι, ο Σγουρός είναι ένα αμφιλεγόμενο ιστορικό πρόσωπο γιατί, πολλά έπρεπε και μπορούσε να κάμει εκείνο τον δύσκολο καιρό, αλλά δεν τα έκαμε. Όμως τραγούδι για το Σγουρό λέω ρητώς και κατηγορηματικώς ότι δεν υπάρχει.

Την επόμενη μέρα της συνάντησης στα περιθώρια του διαλείμματος της προσέφερα το τελευταίο τεύχος του “Αίπυτου” και μιλήσαμε για το ίδιο θέμα.

- Επειδή προτίθεται να κάμω ένα αφιέρωμα στον Ακροκόρινθο, αποτολμώ να σας ρωτήσω, αν θα μπορούσα να έχω και ένα δικό σας κείμενο για τον Λέοντα Σγουρό.

- Θα προσπαθήσω να βρω τον καιρό να το κάμω. Μόνο να μη βιάζεσαι μου είπε.

- Δεν βιάζομαι απάντηση. Άλλωστε για ένα δικό σας κείμενο, ποτέ δεν είναι αργά...

Ανακήρυξη επιτίμων μελών του Ι.Κ.Μ.

Σε επίσημη τελετή που έγινε στις 9-6-2002 στην αίθουσα θεάτρου του Δημαρχείου Σικυώνος στο Κιάτο, ανακηρύχθηκαν μέλη του Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών ο ακαδημαϊκός κ. Τάσος Αθανασιάδης και ο εκ Καστανιάς Στυμφαλίας καταγόμενος καθηγητής της Ιατρικής και πρώην Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Σπύρος Μουλόπουλος. Η πρόεδρος του Ιδρύματος κ. Σεβαστή Χαβιάρα-Καραχάλιου αναφερόμενη κατά την προσφώνησή της στο σκεπτικό της απόφασης αυτής, τόνισε ότι, “η ανακήρυξη

Η πρόεδρος του Ι.Κ.Μ. και Σεβαστή Χαβιάρα-Καραχάλιου, ο ακαδημαϊκός κος Τάσος Αθανασιάδης και ο καθηγητής κος Σπύρος Μουλόπουλος

ως επιτίμων μελών του Ι.Κ.Μ. των δύο καταξιωμένων στο χώρο τους προσωπικοτήτων, με ευρύτατη αναγνώριση του κύρους, της προσφοράς τους και κυρίως της κοινωνικής και επιστημονικής παρουσίας τους, γίνεται όχι γιατί οι τιμώμενοι έχουν ανάγκη αυτής της τιμής, αλλά γιατί η κοινωνία μας έχει ανάγκη από τέτοια πρότυπα”.

Για το έργο του ακαδημαϊκού κ. Τάσου Αθανασιάδη μίλησε ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γερ. Ζώρας και αποσπάσματα από το λογοτεχνικό έργο του διάβασε η διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Μαρία Δημάκη.

Για την προσωπικότητα και το έργο του καθηγητή κ. Σπύρου Μουλόπουλου μίλησε με ενάργεια και εντυπωσιακή ευφράδεια ο Πρόεδρος του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου καθηγητής της Ιατρικής και πρώην Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Κων/νος Δημόπουλος. Δεδομένου ότι, ο τιμώμενος καθηγητής, όπως αναφέρθηκε, είναι Στυμφάλιος, ο “Αίλυτος” ως τοπικό περιοδικό της Στυμφαλίας έχει “έννομο συμφέρον” και “εμπράγατο δικαίωμα” να καταχωρίσει στις σελίδες του όπως θα είδατε ήδη την ομιλία του καθηγητή και Προέδρου κ. Κων. Δημοπούλου. (σελ.209)

Ένωση Κορινθίων: 50 χρόνια

Ο Πρόεδρος της Ενώσεως κος Γ. Καμπίρης στο βήμα.

Μισόν αιώνα ζωής συμπλήρωσε από της ιδρύσεώς της (1952) η Ένωση Κορινθίων και εόρτασε την επέτειό της αυτή με σειρά εκδηλώσεων που οργανώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν στη διάρκεια του 2002 και σημείωσαν ιδιαίτερη επιτυχία.

Η αρχή έγινε στις 23 Φεβρουαρίου με επίσκεψη των μελών της στο “Μουσείο Φρυσίρα” το οποίο στεγάζεται σε δύο νεοκλασικά κτίρια στην Πλάκα.

(Σχετικό κείμενο της Ιστορικού Τέχνης κυρίας Μαρίας Αρώνη βλέπε στη σελ. 294)

Η χορωδία Κορίνθου στο Πολεμικό Μουσείο.

Στις 13 Απριλίου πραγματοποιήθηκε επίσκεψη των μελών της Ενώσεως στο “Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Πετροπούλου - Γαρταγάνη” στην Κόρινθο με την ευκαιρία της εκθέσεως “Χρῆος τιμής στο Εικοσιένα”. (Περισσότερα για την έκθεση αυτή, σε κείμενο της Διευθύντριας του Μουσείου κ. Μαρίας Μέξια-Θωμαΐδου στη σελ.290).

Την αμέσως επόμενη ημέρα, (14 Απριλίου) πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα ειδική για την Ένωση Κορινθίων Αρχιερατική λειτουργία στον ιερό ναό Αγίου Παντελεήμονος (οδού Αχαρνών) χοροστατούντος του συμπολίτου μας (από το Φενεό) μητροπολίτου Πισιδίας και πρώην αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας σεβ. κ.κ. Μεθοδίου ο οποίος, με εμπνευσμένη ομιλία του συνεκίνησε βαθύτατα τους εκκλησιασθέντες συμπατριώτες του. Στη λειτουργία, στο τέλος της οποίας ετελέσθη και μνημόσυνο των αιμνήστων προέδρων και μελών του Δ.Σ. της Ένωσης, έψαλλε απαρχής η χορωδία Κορίνθου υπό την διεύθυνση του κ. Αλέκου Παπαγιαννόπουλου.

Στις 16 Μαΐου η Ένωση τίμησε τους κατά καιρούς διατελέσαντες και εν ζωή ευρισκόμενους προέδρους της, στους οποίους απένειμε τιμητικές πλακέτες. Η επίσημη αυτή τελετή έγινε στην αίθουσα της Αρχαιολογικής Εταιρείας παρουσία πολλών προσωπικοτήτων. Τιμώμενοι ήσαν: ο κ. Γεώργιος Μητράκος ναύαρχος ε.α. ο κ. Ιωάννης Πρωτόπαπας υποστράτηγος ε.α. ο κ. Ευθύμιος Φούγιας πολ. μηχανικός και ο κ. Τάσος Μαρμαράς.

Στη μεγάλη αίθουσα του Πολεμικού Μουσείου έγινε στις 18 Νοεμβρίου η τελευταία και κορυφαία για τα πενήντα χρόνια της Ένωσης Κορινθίων εκδήλωση, την οποία τίμησαν με την παρουσία τους ο βουλευτής Κορινθίας και πρώην υπουργός κ. Θεόδωρος Κοτσώνης, ο νομάρχης Κορινθίας κ. Άγγελος Μανωλάκης, ο κορίνθιος πρύτανης του Πανεπιστημίου Αιγαίου κ. Θεμιστοκλής Λέκκας, πανεπιστημιακοί καθηγητές, κορίνθιοι δήμαρχοι και άλλοι επίσημοι και πλήθος κόσμου. Στην κατάμεστη αίθουσα από Κορινθίους και μη μίλησε ο πρόεδρος του Δ.Σ. κ. Γεώργιος Καμπύρης ο οποίος αναφέρθηκε στην πενήντα-

ετή πορεία, και τις δραστηριότητες της Ένωσης. Ακολούθησε η άκρως ενδιαφέρουσα διάλεξη του αντιπροέδρου της Ένωσης κ. Παναγ. Μαυραγάνη ο οποίος με περισσή γλαφυρότητα ανέπτυξε το θέμα “Τιμολέων ο Κορίνθιος”.

Μετά τη διάλεξη απονεμήθηκαν τιμητικές διακρίσεις στην Κορίνθια ποιήτρια κ. Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου και τον επίσης Κορίνθιο κ. Βλάση Φρυσίρα, ιδρυτή του φερόνυμου Μουσείου στην Αθήνα. Το έργο των δύο τιμωμένων παρουσίασε με ομιλία του ο τ. Επόπτης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κ. Σπ. Μιχόπουλος. Στη συνέχεια προβλήθηκε σύντομο ντοκιμαντέρ για το “Μουσείο Φρυσίρα” ενώ η κ. Παπαχρήστου απήγγειλε το έξοχο ποίημά της -έμπνευση της στιγμής- “Μνήμη πατρίδας”, το οποίο και παραθέτουμε.

Μνήμη πατρίδας

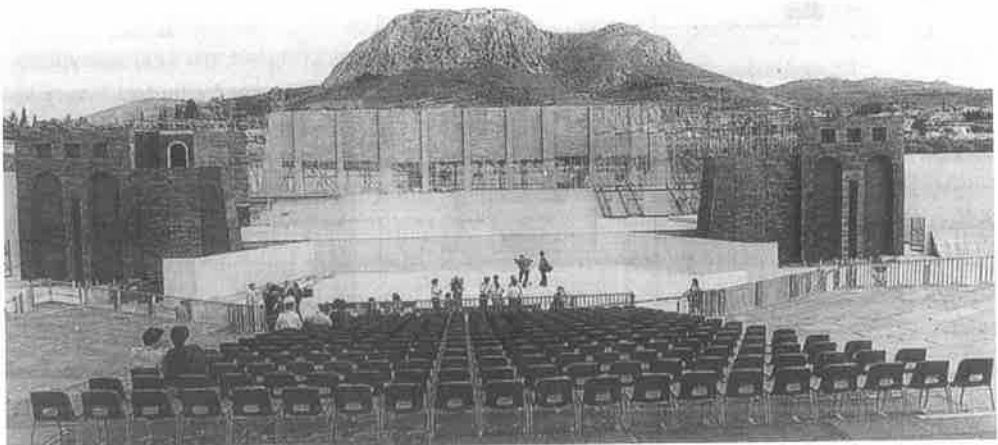
*Όπως σε γνώρισα έτσι σ' αγάπησα.
Παιδούλες δειλών οραμάτων εμείς
κι οι δρόμοι σου κάθετοι
να τέμνουν την εύπλαστη σάρκα μας.
Ανάδευε μέσα μας η έγκυα σιωπή
της ωρίμανσης, την ευθύνη πυργώνοντας
στη σεμνή εφηβεία μας. Κι όταν
σειρήνες πολέμου ήχησαν*

*σθεναρή η αντίσταση ξεπετάχθηκε άτρωτη,
κι ας ξαγρυπνούσε ο φόβος στα βλέφαρα.
Ο πανάρχαιος ήχος της Δόξας σου
τα φτερωτά μας ειδύλλια έθελγε.
Η θέλησή μας συνετή και ακμαία
ακολουθούσε την κάθε πληγή σου -
Για σένα Πατρίδα!*

Την κορυφαία αυτή εκδήλωση της Ένωσης Κορινθίων έκλεισε καταχειροκροτούμενη η χορωδία Κορίνθου με ένα υψηλής στάθμης μουσικό πρόγραμμα, υπό τη διεύθυνση πάντοτε του χαρισματικού και ακάματου αρχιμουσικού και μαέστρου της κ. Αλέκου Παπαγιαννόπουλου.

Να επισημάνουμε τέλος ότι, η κατά κοινή ομολογία άκρως επιτυχής διοργάνωση όλων αυτών των εκδηλώσεων, οφείλεται κατά μέγα μέρος στην άοκνη προσπάθεια, την τελειομανία, τη φροντίδα και το μόχθο που κατέβαλαν οι κυρίες, Ευτέρπη, Ρέλλια, Ρούλα Οικονόμου και Ρούλα Σταματοπούλου, μέλη του Δ.Σ. της Ένωσης Κορινθίων.

Σε “κατάσταση πολιορκίας”

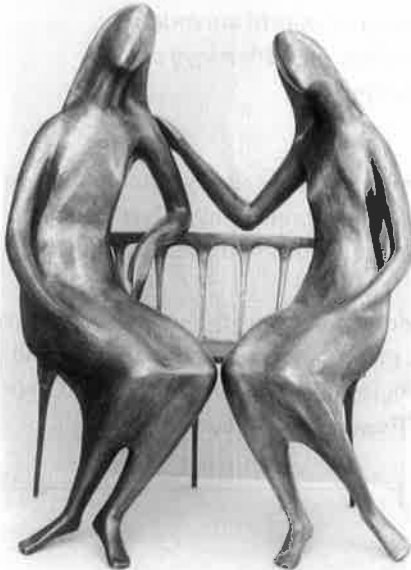

Σε “κατάσταση πολιορκίας” βρέθηκε το καλοκαίρι η Αρχαία Κόρινθος από την “πολιορκία της χλιδής” όπως χαρακτηρίστηκε από την κριτική η όπερα του Ροσίνι “Η πολιορκία της Κορίνθου”, μια όπερα στον τόπο της (όπως έγραψαν τα Νέα της 25-6-2002) που ανέβασε η Εθνική Λυρική Σκηνή στις 21 και 23 Ιουνίου 2002.

Το εγχείρημα ευοδώθηκε κάτω από τη σκιά του ναού του Απόλλωνος, πλάι στο αρχαίο θέατρο της Κορίνθου, σε ένα λυόμενο θέατρο 2500 θέσεων που στήθηκε εκεί επί τόπου, με φόντο τον Ακροκόρινθο. Στη σκηνή του είχε “χτιστεί” μια ολίκηληρη αρχαία Κόρινθος την οποία πολιορκήσε στο 1459 ο Μωάμεθ Β' ο Πορθητής.

Η παράσταση σε σκηνοθεσία του Ν. Περόπουλου ήταν ένα ηρωικό ανέβασμα επικών διαστάσεων “βουτηγμένο στη χλιδή” με τα υπέρτατης πολιτέλειας σκηνικά, κουστούμια και λοιπά παραφερνάλια. Ένα πρωτόγνωρο για την Κορινθία υπερθέαμα που εγκωμιάστηκε με διθυραμβικά σχόλια από τον τύπο.

Λυσιπεία και Περιάνδρεια

“Εξομολογήσεις”

“Του νεκρού αδελφού”

Δε γνωρίζω πώς και γιατί, ο Σικυώνιος γλύπτης Λύσιππος, εκ των μεγίστων της αρχαιότητας, που γεννήθηκε στη Σικυώνα και εκεί πραγματοποίησε το σύνολο σχεδόν του έργου του, “υποχρεώθηκε να μεταδημοτεύσει” στην Κόρινθο, ενώ ο

εκ των επτά σοφών του αρχαίου κόσμου, μέγιστος επίσης Περιάνδρος ο Κορίνθιος, μόλις που τα κατάφερε να κουτσοβολευτεί “στεγασθείς” και αυτός στο αμφιθέατρο ενός σχολείου της Κορίνθου. Και μπορεί ο επίσης αρχαίος Στράβων να λέει “Η μέν δὴ πόλις τῶν Κορινθίων μεγάλη καὶ πλουσία διὰ παντός ὑπῆρξεν, ἀνδρῶν τε ἠὲ πόρῃσεν ἀγαθῶν εἰς τε τὰ πολιτικά καὶ εἰς τὰς τέχνας τὰς δημιουργικάς· μάλιστα γὰρ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Σικυώνι ἠϋξήθη γραφικὴ τε καὶ πλαστικὴ καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία”, (Η, 23, C 382) αλλά ποιοί τον ακούνε, όταν θέλουν να κάνουν του κεφαλιού τους. Και επειδή “τα γενόμενα οὐκ ἀπογίνονται” θα περιοριστώ να αναφερθώ στο γεγονός ότι, τα εγκαίνια του “Λυσιπείου” κατά ευτυχή συγκυρία τουλάχιστον, συνδυάστηκαν με την έκθεση μέρους των γλυ-

πτών έργων του διεθνούς φήμης Στυμφάλιου γλύπτη, αείμνηστου Φάνη Σακελλαρίου, τον οποίο θα μπορούσαμε κάλλιστα να θεωρήσουμε κατευθείαν απόγονο του Λυσίππου και μοναδικό κληρονόμο της υψηλής τέχνης του. Τα έργα που εκτέθηκαν είναι αντιπροσωπευτικά της δημιουργικής πορείας του καλλιτέχνη όπως εκφράστηκε σε τρία στάδια: του μνημειακού ρεαλισμού που αντιπροσωπεύτηκε με τον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό, του διευθυνόμενου εξπρεσιονισμού όπου ανήκει “το τραγούδι του νεκρού αδελφού” που βλέπουμε εδώ και το στάδιο των φωτοδομικών, όπως ο ίδιος ονόμασε τα έργα αυτά, στα οποία ανήκουν οι “εξομολογήσεις” που επίσης βλέπουμε εδώ.

Η έκθεση έμεινε ανοιχτή για δύο περίπου μήνες και την επισκέφθηκε πλήθος φιλότεχνων και μαθητών.

Για την προσφορά τους στον πολιτισμό της Κορινθίας

Από αριστερά: Σπύρος Μιχόπουλος, Σεβαστή Χαβιάρη-Καραχάλιου, ο νομάρχης Άγγελος Μανωλάκης, Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου και Νίκος Βλαχάκης.

τους οποίους μίλησαν ως εισηγητές: Για την κυρία Σεβαστή Χαβιάρη Καραχάλιου, οι κύριοι Άγγελος Μπουβής τ. Λυκειάρχης και Γιάννης Μπάρτζης δάσκαλος. Για την κυρία Ευαγγελία Παπαχρήστου-Πάνου ο δρ. Αριστείδης Δουλαβέρας Σχολικός Σύμβουλος φιλολόγων. Για τον κ. Νίκο Βλαχάκη οι κύριοι Δημήτρης Αϊβαλιώτης Οδοντίατρος και Στρατής Δαλιάνης Γυμνασιάρχης και τέλος για μένα η κυρία Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη Διευθύντρια του κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών και ο κ. Αριστείδης Βουγιούκας επίτιμος Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Σε ό,τι τώρα με αφορά, και μη μου πείτε ότι, επειδή το περιοδικό είναι δικό μου “Γιάννης κερνά και Γιάννης πίνει”, δηλαδή εδώ που τα λέμε και αν το πείτε δε θα’χετε άδικο, σε ό,τι λοιπόν με αφορά, θέλοντας κι εγώ με τη σειρά μου να τιμήσω τους φίλους μου που ήλθαν στην Κόρινθο για να μιλήσουν για τη ζωή και το έργο μου, θεωρώ καλύτερο τρόπο να τους ανταποδώσω την τιμή, το να παραθέσω στις σελίδες που ακολουθούν εκείνες τις ομιλίες τους, αλλά ακόμη και για όσους, από τους αναγνώστες του “Αίψυτου” δεν μπόρεσαν, παρά την επιθυμία τους, όπως μου είπαν, να παραβρεθούν.

Αν και έγινε πρώτη (26-1-2002) άφησα για προσωπικούς λόγους να παρουσιάσω εδώ τελευταία, την εκδήλωση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κορινθίας, κατά την οποία τιμήθηκαν τέσσερις Κορίνθιοι των γραμμάτων.

Η τιμητική πλακέτα που απονεμήθηκε από τον Νομάρχη κ. Άγγελο Μανωλάκη έγραφε: “Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κορινθίας σας απονέμει τιμητική διάκριση για την ξεχωριστή παρουσία σας, το σημαντικό έργο και την πολυσημάτη προσφορά σας στα Πολιτιστικά δρώμενα του Νομού μας”.

Το πρόγραμμα προέβλεπε παρουσίαση του έργου των τιμωμένων για

Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη
 Διευθύντρια του Κέντρου Λαογραφίας
 της Ακαδημίας Αθηνών

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

**Ο εθελοντής στην υπηρεσία της πατριδογνωσίας
 “Αίλυτος”, ένα περιοδικό για θέματα της περιοχής Στυμφαλίας και Φενεού.**

Κυρίες και Κύριοι, Αγαπητοί Κορινθιοί,

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κορινθίας έχει πολύ σωστά καθιερώσει τιμητικές διακρίσεις σε Κορινθίους που διακρίθηκαν στον τομέα του Πολιτισμού, της Επιστήμης και της Επιχειρηματικότητας.

Στο σκεπτικό της Ν.Α. αναφέρεται απλά «εκτιμώντας το συγγραφικό έργο και την προσφορά στα πολιτιστικά δρώμενα του Νομού, θεωρεί ως μικρό δείγμα αναγνώρισης της δουλειάς και του έργου του να διοργανώσει ιδιαίτερη εκδήλωση προς τιμήν του Σπύρου Μιχόπουλου, και της κ. Σεβαστής Καραχά-

λιου, που επίσης εκτιμώ πολύ, καθώς και δύο ακόμη εκλεκτών τέκνων της περιοχής, του κ. Βλαχάκη και της κ. Ευαγγελίας Παπαχρήστου-Πάνου, που είμαι βεβαία ότι έχουν συμβάλει στην πνευματική αναζωογόνηση της ιδιαίτερης πατρίδας τους. Γιατί η τιμή πρέπει να αποδίδεται τελικά, όταν οι άνθρωποι ευρίσκονται εν πλήρει δράσει, για να αντλούν θάρρος να συνεχίσουν το δρόμο της εθελοντικής προσφοράς στον τομέα του πολιτισμού, της επιστήμης και της τέχνης. Και είναι συνήθεια αρχαιοελληνική να τιμούν τους ζωντανούς και σ' αυτήν στηρίζονται οι αξιοκρατικοί αρχαίοι αγώνες του πνεύματος και του σώματος, γνωστοί χιλιετίες πριν σ' αυτόν εδώ το χώρο, και όχι η εβραϊκή αντίληψη «ουδείς προφήτης δεκτός εν τη πατρίδι αυτού» που μας έχει ξεστράτισει από την κοίτη της εθελοντικής προσφοράς και της αγάπης προς τη γη των προγόνων μας.

Ο Σπύρος Μιχόπουλος υπηρέτησε την εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες της: από δάσκαλος ως Διευθυντής του Υπουργείου Παιδείας στη Διεύθυνση Α' βάρθμιας Εκπαίδευσης. Το Υπουργείο Παιδείας δύο φορές τον ετίμησε με εύφημη μνεία. Μέλος του Συμβουλίου Κρίσεων και Επιλογής Επιθεωρητών και Πρόεδρος ή μέλος Περιφερειακών και Κεντρικών Υπηρεσιακών Συμβουλίων. Ανέβηκε την ανηφορική σκάλα των υποχρεώσεων και καθηκό-

* Ανακοινώθηκε στην εκδήλωση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κορινθίας προς τιμήν του Σπύρου Μιχόπουλου κ.ά., Κόρινθος 26-1-2002.

νων που, όσοι υπηρέτησαν και υπηρετούν την δημόσια εκπαίδευση, γνωρίζουν πόσες κακοτοπιές, απογοητεύσεις αλλά και χαρές προσφοράς κρύβει και πόση δύναμη ψυχής και πνεύματος απαιτεί για να την ανεβείς με το κεφάλι ψηλά, δεχόμενος ελαίνους από όλες τις πλευρές. Αλλά για την εκπαιδευτική του δραστηριότητα και την προσφορά του θα μιλήσει άλλος πιο αρμόδιος από μένα ο σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου κ. Βουγιούκας.

Η μαχόμενη εκπαίδευση απορρόφησε ένα μεγάλο μέρος της δραστηριότητας του Σπύρου Μιχόπουλου. Όμως μόνο ένα μέρος. Γεμάτος ζωτικότητα και γνώσεις δεν θεώρησε ποτέ αρκετό το χώρο της παιδείας για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του και της προσφοράς του στον τόπο του. Έτσι παράλληλα ασχολήθηκε με την ιστορία και τη λαογραφία είτε ως μέλος Επιστημονικών Επιτροπών (Βουλή: Αρχαία της Εθνικής Παλιγγενεσίας, Επιτροπή Σύνταξης του καταλόγου πολυτίμων βιβλίων και των κωδίκων της Βιβλιοθήκης της Βουλής), είτε ως μέλος της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, του Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών, το Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών, του Ινστιτούτου των Ελληνικών Μύλων, του οποίου υπήρξε πρόσφατα αντιπρόεδρος, και άλλων επιστημονικών σωματείων. Με άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά, διαλέξεις στην Αθήνα και την Κορινθία, συμμετοχή στα πολιτιστικά γεγονότα και δρώμενα, ιδιαίτερα της Κορινθίας, ο Σπύρος Μιχόπουλος αποτελεί ένα ζωντανό κύτταρο της πνευματικής ζωής. Ωστόσο ως το κύριο έργο του μπορεί να θεωρηθεί η επιμέλεια και έκδοση του κορινθιακού περιοδικού "Αίπυτος". Ξανακοίταξα τις σελίδες του περιοδικού, μέσα στις οποίες ο Σπ. Μιχόπουλος έχει κρύψει, σαν θησαυρό πράγματι, παλαιότερες και νέες του αγάπες, άρθρα του ιστορικά, περιηγητικά, λαογραφικά, τα πιο πολλά, με μεστότητα και σαφήνεια λόγου, που θα ζήλευαν πολλοί, με έντονη την αίσθηση του αναγκαίου και του περιττού αντιστοίχως, αλλά και την αισθητική του λιτού, που κρύβει ευαισθησία, θα καταστήσει το περιοδικό Αίπυτος και μέσα από αυτό τις περιοχές της Στυμφαλίας και του Φενεού, γνωστές σε μεγάλο αριθμό επιστημόνων και πνευματικών ανθρώπων της Αθήνας και όχι μόνο.

«Αιώνες τώρα ψάχνουν να βρουν τον κρυμμένο θησαυρό του, κάπου στις πλαγιές της Ζήρειας που είναι θαμμένος κι αφού μέχρι τώρα δε βρέθηκε, τον κάναμε περιοδικό και ψάχνουμε για τον άλλο θησαυρό, της ιστορίας, του πολιτισμού και της ζωής του τόπου μας». Με αυτά τα λόγια που αποτελούν και αξιολογική τοποθέτηση για την ιστορία, τον πολιτισμό και τη ζωή της ιδιαίτερης πατρίδας, ο Σπύρος Μιχόπουλος προσφυώς δικαιολογεί την ονομασία του περιοδικού «Αίπυτος» και την πεποίθησή του ότι μέσα στις σελίδες του θα μπορέσει να κρύψει τον αμύθητο θησαυρό της πατριδογνωσίας, για να τον διασώσει και να τον διαιωνίσει, παραδίδοντας τον στις επόμενες γενιές.

«Τα χωριά μας. γράφει, ήταν ο παράδεισος των παιδικών μας χρόνων. Έχουμε αφήσει εκεί τον εαυτό μας παιδί και οι μνήμες μας έστω και σε απόσταση μύθου είναι ζωντανές ακόμα μέσα μας. Αυτόν τον χαμένο παράδεισο προσπαθούμε να ζωντανέψουμε στις σελίδες του Αίπυτου».

Η ύλη του περιοδικού, όπως ήδη αναφέρθηκε, ιστορική, αρχαιολογική, λαογραφική, λογοτεχνική-ποιητική με επίκεντρο την περιοχή της Στυμφαλίας και του Φενεού, είναι πλούσια και κάθε φορά πρωτότυπη, είτε πρόκειται για τα πολύ αξιόλογα αφιερώματα (στο θησαυρό των Αηδονιών, στον Σικυώνιο γλύπτη Λύσιππο, στο γλύπτη Φάνη Σακελλαρίου, στο αθάνατο νερό της Στυμφαλίας) είτε για απλά τεύχη. Παρά τις δυσκολίες που ξεκινούν από οικονομικές, όπως με παρρησία δηλώνει ο ίδιος σε πολλά τεύχη - φαίνεται εξ άλλου

και από τη μη τακτική έκδοση των τευχών του περιοδικού- για να κορυφωθούν στον αγώνα «προς άγραν» εθελοντών ερευνητών, καλλιτεχνών λογοτεχνών-ποιητών για εξασφάλιση ποικίλης και ενδιαφέρουσας ύλης, το περιοδικό που έκλεισε αισίως εννιά χρόνια ζωής, παρουσιάζει διαρκή βελτίωση τόσο στην ποιότητα, όσο και στην έκταση της ύλης και την εκτύπωση. Επιπλέον η έκδοση έχει αποκτήσει καλαισθητή μορφή και αξιοπρεπή εμφάνιση; καθώς εικονογραφείται με έργα γνωστών καλλιτεχνών, φωτογραφικό υλικό καταξιωμένων φωτογράφων, όπως είναι ο Σπύρος Μελετζής κ.ά. Κι όλα αυτά χάρι στην ακούραστη προσπάθεια του Σπύρου Μιχόπουλου, του πνευματικού ανθρώπου, του λαμπρού εκπαιδευτικού, του ιστοριοδίφη και λαογράφου συγγραφέα, του επιμελητή της έκδοσης από την πρώτη ως την τελευταία της λέξη.

Ο Σπύρος Μιχόπουλος ανήκει, όπως έχω γράψει σε μια πρόσφατη παρουσίαση του περιοδικού «Αίπυτος» στη γενιά των ανθρώπων της εθελοντικής εργασίας και αθόρυβης ανιδιοτελούς προσφοράς, που δεν έπαψε να θεωρεί την ιστορική έρευνα και την πατριδογνωσία «πράγματα μη παραδεδεγμένης χρησιμότητας», όπως θα έλεγε κι ο Αλ. Παπαδιαμάντης, αλλά εξακολουθεί να αναζητεί, με προσωπικές θυσίες, αξιοποιώντας την έμφυτη πειθώ και φιλική σαγήνη, που διαθέτει σε μεγάλο βαθμό ο φίλος Σπύρος Μιχόπουλος, ερευνητές που ασχολούνται ή που τους παροτρύνει να ασχοληθούν με την περιοχή της Στυμφαλίας και του Φενεού. Παρακολουθεί τις πάσης φύσεως κορινθιακού ενδιαφέροντος πνευματικές, καλλιτεχνικές κ.ά. εκδηλώσεις και συγκεντρώνει για δημοσίευση κάθε στοιχείο που ενδιαφέρει την τοπική ιστορία, αρχαιολογία, λαογραφία, τέχνη και φυσικό περιβάλλον. Είναι γνωστό ότι η εθελοντική πλέον συνεισφορά στην έρευνα και τον πολιτισμό, παρά το γεγονός ότι αποτελεί αίτημα της εποχής μας, εν όψει και του 2004, είναι είδος εν ανεπαρκεία. Οι λόγοι που έχουν οδηγήσει στην δραματική μείωση της συμμετοχής των πολιτών, όταν λείπει το οικονομικό κίνητρο σε κοινές δραστηριότητες, είναι πολλοί και δεν είναι του παρόντος να τους αναλύσουμε. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σήμερα κάποιος που εργάζεται εθελοντικά, ιδιαίτερα σε θέματα πολιτιστικά και για τη διάσωση στοιχείων ιστορίας και λαογραφίας, αντιμετωπίζεται από τους υπόλοιπους -ή έστω από ορισμένους- τουλάχιστον ως ιδιόρρυθμος. Την ίδια, ωστόσο, άποψη πρέπει να είχε τα τελευταία χρόνια και το Υπουργείο Πολιτισμού, και δεν υπονοώ τίποτε ιδιαίτερο που δεν το γνωρίζουν όσοι ασχολούνται με τα πολιτιστικά σωματεία και τους συλλόγους, αφού έχει στρέψει τα νότα στα εθνοτοπικά πνευματικά σωματεία, που παρήγαν και ορισμένα εξακολουθούν να παράγουν εθελοντικά ερευνητικό έργο και να εμπλουτίζουν την βιβλιογραφία με επιστημονικές περιοδικές εκδόσεις (Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Σπουδών, Θεσσαλικά Χρονικά, Πελοποννησιακά, Λακωνικές Σπουδές, Μικρασιατικά Χρονικά, Αρχαίον Πόντου κ.ο.κ.), πρακτικά συνεδρίων και ποικίλες εθνοτοπικού χαρακτήρα πνευματικές εκδηλώσεις, θα έλεγα μάλιστα ότι εντελώς τελευταία εξ αιτίας της ανάγκης για την αναζωογόνηση του πνεύματος του εθελοντισμού εν όψει του 2004 το ΥΠΠΟ, αρχίζει να δείχνει ότι κατανοεί την αναγκαιότητα ενίσχυσης τέτοιων προσπαθειών.

Η έκδοση του περιοδικού ξεκίνησε το 1993. Κάτω από τον τίτλο κρύβεται πολύ σκέψη και τεκμηριωμένη άποψη τόσο για την ονομασία όσο και για το χώρο που θα αφορά το υλικό του. Ορίζει τις ανθρωπογεωγραφικές συντεταγμένες, τους κατοίκους και το χώρο με στίχους του Ομήρου που δεν έχουν χάσει την γεωγραφική τους πιστότητα: *“Όσοι κατοικούν στην Αρκαδία κάτω από της Κυλλήνης το ψηλό βουνό./ κοντά στον τάφο του Αίπυτου, όπου οι άντρες πολεμούν στήθος με στήθος, έχουν δικό τους το. Φενεό και τη Στυμφαλία”*,

Σπεύδει να διευκρινίσει ότι ο «Αίλυτος» συντάσσεται από επιτροπή με τη συνεργασία εκπαιδευτικών, επιστημόνων, ανθρώπων των γραμμάτων και των τεχνών, φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών Συλλόγων. Κι αυτό από σεμνότητα, για να μη γράψει ότι όλα αυτά επιτροπές, συνεργασίες συνοψίζονται κατ' ουσίαν στον εξής έναν, τον Σπύρο Μιχόπουλο. Για όσους γνωρίζουν τα πράγματα ξέρουν ότι το περιοδικό, στο οποίο πράγματι γράφουν πολλοί, συντάσσεται από τον κ. Μιχόπουλο, ο οποίος εξαντλεί όλη την έμφυτη πειστικότητα και την υπομονή του για να συγκεντρώνει, να προωθει στο τυπογραφείο, να διορθώνει και να επιμελείται την έκδοση. Κατόπιν για να κυκλοφορήσει τα 1500 αντίτυπα και για να πλησιάσει όλους τους συμπατριώτες αλλά και τους φίλους της Στυμφαλίας, και του Φενεού εκείνος και κάποιιο κοντινό φίλο του γνωρίζουν τί αγώνας δρόμου είναι.

Γιατί εκτός από όσα γράφει ο ίδιος παροτρύνει ακόμη και με την παραχώρηση υλικού και άλλους να ασχοληθούν με θέματα της περιοχής του. Προσωπική εμπειρία έχω από την ενασχόλησή μου με τον σατιρικό ποιητή Ευάγγελο Γιουρούκο (1860-1938), γιατρό στην περιοχή του Φενεού, όπως και με φωτογραφικό υλικό για άλλες μικρότερες μελέτες μου στο περιοδικό «Αίλυτος».

Ο Σπύρος Μιχόπουλος ανήκει σε κείνους που εξακολουθούν να πιστεύουν ότι ο πολιτισμός είναι υπόθεση όλων μας και η θητεία στην υπηρεσία του περνάει μέσα από την προσφορά στην ιδιαίτερη πατρίδα. Όταν μάλιστα αυτή είναι της ποιότητας και του επιστημονικού κύρους του «Αίλυτου» αποτελεί γενικότερη εθνική συμβολή. Ο Φενεός και η Στυμφαλία έχουν βρει στο πρόσωπο του τον ιδανικό ιστοριοδίφη, πρεσβευτή και ακούραστο εργάτη για την προβολή τους.

Η συμμετοχή στον εμπλουτισμό της ύλης άρθρων επιστημόνων του κύρους του Νικολάου Μασσανιώτη, Γεν. Γραμματέως της Ακαδημίας Αθηνών, που εκφράζεται με ιδιαίτερη θέρμη και εκτίμηση για τον Σπύρο Μιχόπουλο, του πρώην πρύτανη Σπύρου Μουλόπουλου, του Δημ. Λουκάτου, του Μιχάλη Μερακλή, του Φάνη Σακελλαρίου, του Δημ. Λύρα, του Ηλία Προβόπουλου, της Ασπασίας Λούβη-Κίζη, του Ηλία Οικονόμου, της Ξένιας Χρυσάφη - Ζωγράφου, του Βασ. Λαζανά, του Χρ. Κωνσταντινόπουλου, του Ιωάννη Πέππα, του Δημ. Ζ. Ανδριόπουλου, Γ. Σταματόπουλου, Νίκου Λελούδα, Ντίνιας Καζά-Παπαγεωργίου, Καλλιόπης Κρυστάλλη - Βότση, Παντελή Τρωγάδη, της Χάρης Καλλιγά, για ν' αναφέρω μόνο λίγα από τα ονόματα που περνούν από τα τεύχη του, είναι προσωπικό επίτευγμα του επιμελητή της ύλης.

Το λαογραφικό υλικό που ο ίδιος συγκεντρώνει και καταχωρίζει στις σελίδες του περιοδικού είναι πρωτογενές (παραμύθια, παραδόσεις, τραγούδια κ.ά.), μερικές φορές λαογραφικά και ιστορικά θέματα πάντα προσεκτικά σχολιασμένα και συχνά υπό τύπον μικρής μελέτης.

Ελάχιστα λαογραφικά και ιστορικά παραδείγματα: Μια διαθήκη του 1804 από τη Λαύκα, Παραδόσεις και θρύλοι της Στυμφαλίας, Τα δυο στοιχειά της λίμνας του Φονιά, Πάνω στις Ζήρειας το βουνό και Παραμύθια του τόπου μας (Ο Πεντεκοταράς), Λαϊκές ιστορίες του τόπου μας: Το όνειρο του Δεσπότη, Λαϊκές παραδόσεις και παροιμίες για το Μάρτη, Ιστορικά τραγούδια, Το μοναστήρι του αγίου Γεωργίου Φενεού στον αγώνα του 1821, Παραμύθια του τόπου μας, Η Θεodώρα και το αθάνατο νερό, Στυμφαλία και Φενεός η Κορινθιακή «Αρκαδία», Η Στυμφαλία λίμνη στις αρχαίες και τις νεότερες πηγές, Το χιόνι στη λαϊκή φιλολογία.

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα αφιερώματα στην ανασκαφή και τον θησαυρό των Αηδονιών, στον Σικυώνιο γλύπτη Λύσιππο και στο αθάνατο νερό της Στυμφαλίας.

Αξιοπρόσεκτο είναι το ενδιαφέρον και η διαρκής ανησυχία του Σπύρου Μιχόπουλου

για την προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής. Κι αυτό φαίνεται μέσα από τα άρθρα του αλλά και εκείνα των συνεργατών του περιοδικού (αφιέρωμα στο νερό), με τη συχνή αναφορά στη Στυμφαλία. Επαναλαμβάνω εδώ κάποιους χαρακτηριστικούς στίχους από τη Γεωγραφική παραλλαγή σ' ένα ποίημα του Νίκου Μύτικα που δημοσιεύει στον Αίπυτο:

Τη λίμνη χωριανοί και τα μάτια σας

Τις πηγές στη Δρίζα και τα μάτια σας.

Των πλατανιών τον ήσκιο και τα μάτια σας,

Τις βρυσσομάνες στις πλαγιές της Ζήρειας, Μπουζιώτες, και τα μάτια σας...

Ο Σπ. Μιχόπουλος, αισθαντικός μελετητής, εγκρατής της λογοτεχνίας και της ποίησης, όπως φαίνεται και από την συχνή χρήση σχετικών εύστοχων παραθεμάτων στις σελίδες του περιοδικού, για να ξεκινήσει το αφιέρωμα στα νερά της πατρίδας του, θα βρει στους στίχους του Μυριβίλη το αντίκρουσμα των συναισθημάτων που τον κυριεύουν:

Γη, μάνα Γη, πως με δένει

Κραταιά σου η αγάπη!

Μεσ το κορμί μου, όλη ανθείς

Τραγουδάς και πενθείς.

Κι όσο πάνω ψηλώνω, κλαδώνω,

Τους επτά ουρανούς ν' αγκαλιάσω,

Τόσο οι ρίζες μου μέσα βαθιά σου,

Μέσα ορμούν και τρυπούν την καρδιά σου

Μάνα Γη, τον καημό, το δαρμό

Τη χαρά σου να πιω, να χορτάσω.

Λόγια καλά για το περιοδικό, όπως σημειώνει ο ίδιος ο Σπύρος Μιχόπουλος, είχαν και έγραψαν πολλοί. Θα μου επιτρέψετε να τελειώσω με κάποιες από τις ξεχωριστές κριτικές: «*Εξοχο φυλλάδιο, προϊόν εμβριθείας, καλαισθησίας και τελειομανίας του ακάματου πνευματικού ανθρώπου, του κ. Σπύρου Μιχόπουλου*» χαρακτηρίζει τον «Αίπυτο» ο Νικόλαος Μαρσανιώτης, διαπρεπής Καθηγητής της Παιδιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Γενικός Γραμματέας της Ακαδημίας Αθηνών.

Από την άλλη πλευρά ένα παιδί, μαθητής Λυκείου από το χωριό Ψάρι Στυμφαλίας, νιώθει την ανάγκη, κρατώντας στα χέρια ένα τεύχος του περιοδικού να καταθέσει μια βαρυσήμαντη για την απλότητα και ειλικρίνεια της έκκληση για τη σημασία του περιοδικού, στον τομέα της πατριδογνωσίας. Γράφει: «*Μας πληροφορεί για την ιστορία και το ένδοξο παρελθόν του τόπου μας και μας βοηθάει στη μόρφωση μας. Παρακαλώ όλους τους Συνλόγους Στυμφαλίας και Φενεού και τη Στυμφαλιακή Αμφικτιονία να συνεργασθούν και να το βοηθήσουν αυτό το περιοδικό. Εμείς οι μαθητές το χρειαζόμαστε περισσότερο*».

Νομίζω πως είναι το πιο αισιόδοξο μήνυμα και η πιο μεγάλη καταξίωση για την προσφορά του Σπύρου Μιχόπουλου το αντίκρουσμά της στους νέους, που αισθάνονται ότι ο μόχθος του είναι χρήσιμος. Κι αυτό πρέπει να τον ικανοποιεί και ως δάσκαλο αλλά και ως πνευματικό άνθρωπο πολύ. Αφού οι νέοι, αγαπητέ Σπύρο, δηλώνουν γραπτώς ότι σε χρειάζονται, νέος και συ πάντοτε, συνέχισε να είσαι σημαιοφόρος της πατριδογνωσίας. Η πα-

τρίδα σου με την τιμητική σήμερα εκδήλωση δηλώνει ότι αποδέχεται το πνευματικό σου έργο. Η σημερινή τιμητική διάκριση επικυρώνει ότι «σου παντός πλιν εις Κόρινθον» κι ακόμη το «ου παντός επαινείσθαι εις Κόρινθον» αλλά πως γι αυτό χρειάζεται έργο και αρετή, τα οποία εσύ διαθέτεις. «Γεροσύνη, λοιπόν, και καλωσύνη», για να δανεισθώ τη λαϊκή ευχή, στη ζωή και το περιβάλλον σου, για να δημιουργείς, δροσισμένος από το αθάνατο νερό της Στυμφαλίας σου, να μας προσφέρεις την εκλεπτυσμένη αύρα του πνεύματος σου και τη σοφία σου μέσα από τις σελίδες των δημοσιευμάτων σου για πολλά-πολλά χρόνια και να απολαμβάνεις τους καρπούς των κόπων σου με την χαρά της κοινής αποδοχής και καταξίωσης, όπως σήμερα.

Ευχόμαστε και στο πνευματικό σου παιδί, τον «Αίλυτο», να πιεί το αθάνατο νερό της Στυμφαλίας και να «επιμείνει» να δροσίζει με τα νάματα του την αυχμηρή έρημο της κακοποιημένης από τον σύγχρονο «εκπολιτισμό» επαρχίας, κόντρα στις ζημιογόνες “όρνιθες” που καραδοκούν σε κάθε βήμα.

(Ακολουθεί κατάλογος εργογραφίας που περιλαμβάνει περισσότερα από 70 άρθρα και μελετήματα και δύο βιβλία του τιμωμένου).

Αριστείδης Βουγιούκας

Στιγμιότυπα από το βίο και την πολιτεία του Σπύρου Κ. Μιχόπουλου

Όταν ο φίλος μου ο Σπύρος μου ζήτησε να του κάνω μια παρουσίαση, ήξερε ότι δεν το συνηθίζω. Ήξερε επίσης ότι και σε περίπτωση που θα δεχόμουν, δε θα του έκανα μια παρουσίαση με τους κανόνες που θεωρεί ο κόσμος ότι επιβάλλει η περίπτωση. Ήξερε δηλαδή ότι μπορούσε να περιοριστώ σε κάποια στιγμιότυπα από το βίο και την πολιτεία του, ή ακόμη και σε μια παρουσίαση ανεκδοτολογικού περιεχομένου. Και παρ' όλα αυτά επέμεινε. Και επέμεινε, γιατί ήξερε ότι το περιεχόμενο αυτής της ανορθόδοξης παρουσίασης τύχαινε να διασταυρώνεται και με τη δική μου ζωή, και δεν μπορούσε παρά να έχει κάτι από τη ζεστασιά μιας στενής φιλικής σχέσης μισού αιώνα, “που κρατάει ακύμαντη μέχρι σήμερα”, όπως μαρτυρεί και ο ίδιος σ' ένα του δημοσίευμα.

Με το Σπύρο Μιχόπουλο γνωριστήκαμε για πρώτη φορά» όπως “θυμάται” στο δημοσί-

εμά του, “όταν, άγνωστοι μεταξύ μας, έλαχε να καθίσουμε στο ίδιο φοιτητικό θρανίο” το 1955, για μια διετή μετεκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο Αθηνών» έχοντας πίσω μας ως αφετηρία της ζωής μας, εκείνος τη Δροσοπηγή (πρώην Μπάσι) Στυμφαλίας κι εγώ την Άμπελο (πρώην Νενέδες) Σάμου - συμφωνώντας αργότερα για το απαράδεκτο της μετονομασίας των τοπωνυμίων μας - κι ακόμα έχοντας ως αφετηρία της διδασκαλικής μας σταδιοδρομίας εκείνος την Ανάφη των Κυκλάδων (ευτυχώς όχι την προπολεμική) κι εγώ την Άνω Ποταμιά (Άνω Ποταμών, που την έλεγα εγώ) της Γρανίτσας Ευρυτανίας.

Από την αρχή και ίσαμε το τέλος είχαμε και οι δυο μας μια περίπου παράλληλη επαγγελματική σταδιοδρομία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ο Σπύρος Μιχόπουλος υπηρέτησε τη δημόσια σχολική εκπαίδευση στην αρχή από τη θέση του δασκάλου, και μετά τη μεταπολίτευση από τη θέση του επιθεωρητή Α' και του επόπτη, και έδωσε τον καλύτερο εαυτό του από όλα αυτά τα κλιμάκια.

Ως δάσκαλος και διευθυντής δημοτικού σχολείου στην Αθήνα είχε ξεχωρίσει ανάμεσα στους συναδέλφους του, και η τάξη του σε δύο διαδοχικά σχολεία είχε επισήμως χαρακτηριστεί πρότυπη και λειτούργησε ως εστία εκσυγχρονισμού της διδακτικής πράξης για τους δασκάλους της περιοχής. Την περίοδο αμέσως μετά την πώση της χούντας βρεθήκαμε οι δυο μας μαζί με άλλους στο Υπουργείο Παιδείας, με υπουργό το Νικόλαο Λούρο, όπου μας είχαν καλέσει για μια επείγουσα αντικατάσταση ή αναθεώρηση, στο περιεχόμενο και τη γλώσσα, των σχολικών βιβλίων της δικτατορίας, που είχαν τα σχιζοφρενικά γνωρίσματα του αρχιπραξικοπηματία Παπαδόπουλου. Ο Μιχόπουλος σε συνεργασία με τον Αλέξη Δημηρά ανέλαβαν και έφεραν εις πέρας ό,τι έπρεπε να γίνει με τα αναγκαστικά του δημοτικού. Στην Ε' τάξη το Υπουργείο έβαλε μια Βυζαντινή Ιστορία δική μου που τη χρησιμοποιούσε σε πολυγραφημένη μορφή η Σχολή Μωραΐτη. Την έκδοση αυτού του βιβλίου από τον ΟΕΣΒ την επιμελήθηκε ο Σπύρος, με εξαιρετικά αποτελέσματα, δείχνοντας τις σπάνιες ικανότητες του σ' αυτόν τον τομέα και προεικάζοντας ό,τι έμελλε να ακολουθήσει με τον “Αίπυτο”. Τον ίδιο καιρό ως μέλος της επιτροπής παιδείας υπό τον αείμνηστο Ι. Θεοδωρακόπουλο που είχε συστήσει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, εισηγήθηκε θέματα σχετικά με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, φροντίζοντας προηγουμένως να τα κουβεντιάξει και μαζί μου.

Μετά τις εκλογές ο Μιχόπουλος χρημάτισε διευθυντής της Υπηρεσίας Εφαρμογής Προγραμμάτων και Μελετών του Υπουργείου Παιδείας για θέματα δημοτικής εκπαίδευσης σε στενή συνεργασία με δύο συμβούλους του καταργημένου από τη χούντα Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και κοινούς φίλους, τον Κώστα Χάρη και το Γιώργο Μαραγκουδάκη, που τους είχαν επίσης ανατεθεί υψηλές θέσεις στο Υπουργείο Παιδείας.

Από τη θητεία του ως επιθεωρητή Α' στον Πειραιά θα σταθώ σε δύο δείγματα ενεργειών του που δείχνουν πόσο ανοιχτόμυαλος ήταν. Δείγμα πρώτο: Όταν αντιλήφθηκε ότι ένας αναπληρωτής δάσκαλος της ευρύτερης περιφερείας του είχε διδακτορικό δίπλωμα και χαραμίζονταν στο γραφείο ενός υφισταμένου του επιθεωρητή, φρόντισε να τον πάρει και να τον αποσπάσει στη Ράλειο Παιδαγωγική Ακαδημία, όπου αξιοποιήθηκε στο επιστημονικό της προσωπικό - και σήμερα είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Δείγμα δεύτερο: Ως πρόεδρος του πειθαρχικού συμβουλίου είχε με εντολή του Υπουργείου αναλάβει την πειθαρχική δίωξη εναντίον ενός δασκάλου που, μέσα στο γενικότερο πνεύμα αμφισβήτησης εκείνης της περιόδου, δήλωνε ότι δεν εννοούσε να μπει σε μια τάξη που είχε πάνω από τον νομοθετημένο αριθμό μαθητών και συγχρόνως δημοσίευσε επιστολές στον

καθημερινό τύπο με αιχμές εναντίον του υφυπουργού. Ο Μιχόπουλος έκρινε ότι μια παραδειγματική τιμωρία θα ηρωοποιούσε το δάσκαλο αυτό, που ήταν μετεκπαιδευμένος και με ευδόκιμη θητεία στην παιδική ποίηση, και θα έριχνε λάδι σε μια ήδη τεταμένη κατάσταση. Φροντίζοντας να κάμει ανεπίσημα κοινωνούς των σκέψεων του τόσο το Υπουργείο όσο και τους συναδέλφους του στο πειθαρχικό συμβούλιο, έκλεισε το θέμα με σύσταση μόνο στο δάσκαλο για περισσότερη σύνεση.

Πέρα από τον αναπεπταμένο επαγγελματικό του ορίζοντα ο Σπύρος Μιχόπουλος διαθέτει από την αρχή μια ευρύτερη καλλιέργεια και έναν πλούσιο εσωτερικό κόσμο. Έχει επίσης ένα πηγαίο χιούμορ, μια ιδιότητα που δεν τη συναντάμε συχνά και είναι ένδειξη μιας πνευματικότητας υψηλής στάθμης. Όλα αυτά έδιναν στις φιλικές μας σχέσεις και συναντήσεις ένα όχι συνηθισμένο ποιοτικό περιεχόμενο. Μια συνάντησή μας μάλιστα στο σπίτι μου τα χρόνια της δικτατορίας (1971) ήταν επιπλέον και σχεδόν “συνωμοτική”. Ο Σπύρος έφερε έναν απαγορευμένο δίσκο του Θεοδωράκη με “Τα τραγούδια του αγώνα”, που είχε φτάσει στα χέρια του από το εξωτερικό, Κύριος οίδε πώς, και τον ακούσαμε sotto voce σε στενό κύκλο. Την ίδια χρονιά, και χωρίς να το πολυσυλλογιστούμε, βρεθήκαμε μαζί στην κηδεία του Γιώργου Σεφέρη, όπως είχαμε βρεθεί και το 1968 στην πάνδημη κηδεία του Γεωργίου Παπανδρέου.

Ανάμεσα στα πράγματα που άρεσαν στο Σπύρο ήταν και η λογοτεχνία, ιδιαίτερα η ποίηση. Αρχική του προτίμηση οι ελάσσονες ποιητές. Για τη δική μου ποίηση έδειξε από νωρίς μεγάλη αδυναμία. Βρήκα στα χαρτιά μου μια παρουσίαση της συλλογής μου “Ο χιονάνθρωπος με το τσιγάρο”, που έκαμε το 1959 στο περιοδικό “Πορεία” του Δημήτρη Ανδριόπουλου, αργότερα καθηγητή φιλοσοφίας σε πανεπιστήμια των ΗΠΑ και στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, και μου την έστειλε στο Εδμβούργο όπου έκανα μεταπτυχιακές σπουδές. Πριν από αρκετά χρόνια με βιντεοσκόπησε στο σπίτι του να απαγγέλλω μερικά ποιήματα μου, από εκείνα που άρεσαν περισσότερο σ’ εκείνον και τη γυναίκα του, τη Φιφή. Και όταν το 1989 ήρθαν με τη Φιφή στο χωριό μου, στη Σάμο, ο Σπύρος ήξερε απέξω κάμποσα ποιήματα μου που αναφέρονταν σε συγκεκριμένα μέρη και αντικείμενα και μου ζήτησε να τον πάω επί τόπου και να του τα δείξω. Τότε ήταν που στο γαρεμισμένο στάβλο μας εντόπισε ένα καταπλακωμένο κιούπι, που με δική του παρακίνηση το ξεθάψαμε αργότερα, για να καταντήσει να στολίζει σήμερα την αυλή του σπιτιού μας. Έτσι εξηγείται και η επιμονή του να δημοσιεύσει στον “Αίπυτο” αρκετά ποιήματα μου, παρά τη δική μου άποψη ότι δεν είχαν θέση σ’ ένα περιοδικό “της Στυμφαλίας και του Φενεού”. Εκείνος, για να κάμψει τις αντιρρήσεις μου, σε πρώτη φάση με το χαρακτηριστικό του χιούμορ επιχείρησε να με βγάλει περίπου χωριανό του εξ αγχιστείας, αφού, λέει, ο παππούλης του Πυθαγόρα ήταν από τη Φλιούντα της Κορινθίας, λατρεύαμε την ίδια εφέστια θεά-μητέρα, την Ήρα, η ιέρεια Αδμήτη του Ευρυσθέα ξεπορτίσε από το σπίτι της και βρήκε καταφύγιο στη Σάμο, και ο Αίσωπος δεν ήταν μόνο Σαμιώτης απελεύθερος αλλά και τιμώμενο πρόσωπο της Κορίνθου, στο συμπόσιο των επτά σοφών έστω και πάνω σε σκαμνάκι. Ωστόσο οι σοβαροί λόγοι που είχε για να περιλάβει στο περιοδικό ποιήματα μου όπως “Οι πηγές”, “Το έπος της ξερολιθιάς”, και “Αρμακάδες”, ήταν ότι πίσω από αυτά, όπως έλεγε, υπήρχαν τοπία και βιώματα ανάλογα με τα δικά του.

Ένα πράγμα που είχα προσέξει από αρκετά νωρίς ήταν ότι ο Σπύρος ήταν πολύ δεμένος με την ιδιαίτερη πατρίδα του, τη Στυμφαλία, και κατ’ επέκταση με την Κορινθία,

κάτι που συμβαίνει άλλωστε με όλους τους Νεοέλληνες, και που πολύ συχνά καταντά στείρος τοπικισμός. “Ου τόπους μας, ου τόπους μας”, όπως θα λέγαμε εμείς οι Σαμιώτες στην τοπική μας διάλεκτο, που διαβάζεται και “ου τόπος”, δηλαδή ουτοπία, ή ένας τόπος που τον ξεκάνουμε απ’ την πολλή καύχηση. Στην περίπτωση του Μιχόπουλου έχουμε μια καύχηση κι έναν καημό με βαθιές βιωματικές ρίζες, αλλά και μια αφοσίωση “μετά λόγου γνώσεως” που ισχυροποιεί και αναδεικνύει σ’ ένα υψηλότερο επίπεδο τον ισχυρό ψυχικό δεσμό του με τον γονικό του τόπο. Πράγματι, δεν είναι εύκολο να συναντήσουμε πολλούς σαν τον Σπύρο που να ξέρουν τόσο καλά τη μικρή τους πατρίδα στις χωροχρονικές της διαστάσεις και τα γνωστικά και πολιτιστικά της καθέκαστα, και συγχρόνως να έχουν μια τέτοια διάθεση προσφοράς για την ανάδειξη του τόπου τους. Αυτή τη γνώση και αυτή τη διάθεση προσφοράς ο Σπύρος Μιχόπουλος τα υλοποίησε και τα υλοποιεί από το 1993 και εξής με την έκδοση του περιοδικού “Αίπυτος”. Ήδη έχουν εκδοθεί 25 τεύχη, ενσωματωμένα σε 14 περιοδικά: 5 μονά, 8 διπλά και 1 τριπλό; και σύνολο αριθμημένων σελίδων ως τώρα 1.079. Το περιοδικό αυτό είναι ένα πραγματικό επίτευγμα και στη σύλληψη και στην εκτέλεσή του. Και είναι πραγματικό επίτευγμα, πρώτον γιατί βγαίνει από το μυαλό και τα χέρια αποκλειστικά ενός και μόνο ανθρώπου, και δεύτερον γιατί, ενώ έχει σχέση με άλλα περιοδικά του είδους του, διαφέρει από αυτά σε βαθμό που το κάνει ένα περιοδικό με δική του φυσιογνωμία και ταυτότητα. Βασικά γνωρίσματα αυτής της φυσιογνωμίας του είναι μια ισορροπημένη σύνθεση κειμένων κατά κύριο λόγο ιστορικών, λαογραφικών, πολιτιστικών και λογοτεχνικών (από τα οποία πάρα πολλά, και τα καλύτερα θα έλεγα, είναι δικά του), το ευρηματικό λογότυπο του τίτλου, και τα πολύ εύστοχα και διανθισμένα με χιούμορ επιλογικά Στυμφαλιακά, Φενεατικά και άλλα” σχόλια, μετά το “Σημερινά επίκαιρα του... περασμένου αιώνα” και πριν από τη “Βιβλιοπαρουσίαση” στο τέλος κάθε τεύχους. Με τέτοια γνωρίσματα, και μάλιστα μιας ποιότητας όχι πολύ συνηθισμένης για περιοδικά αυτού του είδους, ο “Αίπυτος” αποτελεί εστία φιλοξενίας όλων των διαθέσιμων πνευματικών δυνάμεων της Κορινθίας, ανταλλαγής γόνιμων απόψεων, και ανάδειξης του πολυδιάστατου υλικοπνευματικού μορφώματος που αγκαλιάζει το περιοδικό ένα περιοδικό που έχει, δίκαια, κερδίσει την αναγνώριση όχι μόνο από τους εντόπιους αναγνώστες του αλλά και από έγκυρα αθηναϊκά έντυπα και κανάλια. Για όλους αυτούς τους λόγους ο Σπύρος Μιχόπουλος, οιονεί μετενσαρκωτής του ομηρικού “Αίπυτου”, αξίζει και με το παραπάνω “τον έπαινο του δήμου” που του απονέμει σήμερα η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κορινθίας.

Στη γενέτειρα του Αίπυτου και του Σπύρου έχουμε πάει μερικές φορές μαζί. Ο τόπος επαληθεύει με το παραπάνω το σεφερικό “κλειστός, όλο βουνά” γύρω γύρω, αλλά σ’ εμένα άσκησε μεγάλη υποβολή, τόσο που είπα ότι, αν δεν ήμουν Σαμιώτης, θα ήθελα να είμαι Στυμφαλιώτης. Επήγαμε στο Μπάσι, πηγαίναμε εδώ κι εκεί, και καταλήγαμε στο γκρεμισμένο μύλο των Μιχοπουλαίων. Εκεί καταλάβαινα το μεγάλο καημό του Σπύρου για ό,τι αντιπροσώπευε γι’ αυτόν εκείνος ο μύλος. Τον τελευταίο καιρό ο Σπύρος είχε χρηματίσει και αντιπρόεδρος του Ινστιτούτου των Ελληνικών Μύλων. Εκείνα τα βιώματα του λοιπόν εξηγούν και την αδυναμία του για το ποίημα μου “Ο παλιόμυλος” (του δικού μου χωριού, εννοείται) που δημοσίευσε στον Αίπυτο. (τεύχος 21-22- σελ. 315).

Ο Σπύρος, βέβαια, δεν έγινε ο κ. Μυλωνάς με κεφαλαίο, δηλαδή εργοσταρχίαρχης ή κάτι ανάλογο, με όλα τα συμπαρομαρτούντα. Έγινε ένας άνθρωπος του σχολείου και των γραμμμάτων, που έδωσε τα φώτα του στα παιδιά, για να βλέπουν καθαρότερα γύρω τους, και που σήμερα εξακολουθεί να εκπέμπει ακτίνες φωτός και ζεστασιάς μέσα από τις σελίδες του “Αίψυτου”.

Η αντιφώνηση του κ. Σπ. Μιχόπουλου

Κατά τη διάρκεια της υπαλληλικής μου σταδιοδρομίας είχα την τύχη κυρίες και κύριοι να μου απονεμηθούν κάποιες τιμητικές διακρίσεις, υπηρεσιακές, τυπικές.

Όμως όταν σε τιμά η πατρίδα σου, εννοώ η ιδιαίτερη όπως λέμε πατρίδα, το γεγονός παίρνει μια άλλη διάσταση και έχει μια άλλη αξία. Και εξ αιτίας τούτου εμένα προσωπικά με συνέχει βαθύτατη συγκίνηση, τόσο που δεν μπορώ να ειπώ πολλά λόγια. Θα περιορισθώ μόνο να εκφράσω τις θερμότερες ευχαριστίες μου στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κορινθίας, για την ευγένεια και την καλοσύνη που είχε να με συμπεριλάβει μεταξύ των τιμωμένων απόψε εδώ. Να ευχαριστήσω επίσης από καρδιάς τον νομάρχη μας τον κ. Άγγελο Μα-

νωλάκη και να ειπώ “μετά λόγου γνώσεως” ότι είναι ο Άγγελος φύλακας και προστάτης των Κορινθιακών γραμμμάτων και Άγγελος πρωτοστάτης στο Κορινθιακό πολιτισμό, κάτι που άλλωστε το γνωρίζουν πολύ καλά και το ζουν οι Κορίνθιοι.

Θέλω ακόμα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου και προς του φίλους μου, τη Διευθύντρια του κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών κ. Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη και τον επίτιμο Σύμβουλο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου κ. Αριστείδη Βουγιούκα, αδελφικό φίλο μου, από τα φοιτητικά μας χρόνια όπως ακούσατε και από τον ίδιο, για όσα καλά είπαν για μένα, αλλά και για το κουράγιο που είχαν να έλθουν ως εδώ για να μιλήσουν για την ταπεινότητά μου. Να ειπώ ακόμα ότι όσα είπαν είναι υπερβαλλόντως επαινετικά και θέλω να το αποδώσω όχι τόσο στο έργο μου, όσο στην αγάπη που τρέφουν για το πρόσωπό μου.

Θέλω τέλος να ευχαριστήσω και όλους εσάς οι οποίοι είχατε την ευγένεια και την καλοσύνη να παρευρεθήτε σ’ αυτή την τιμητική εκδήλωση που έκανε για όλους εμάς η Νομαρχία μας.

Στη ζωή μου συνήθισα νὰ μιλάω λίγο και περισσότερο να σιωπώ. Και αυτό μου το έμαθε η μάνα μου, η οποία με μεγάλωσε στο τραχύ περιβάλλον του ορεινού χωριού μου στο Μπάσι, με ένα δικό της δόγμα, δύο μόνο λέξεων. Μου έλεγε: «εργασία και σιωπή». Και θέλω να σας παρακαλέσω να μου επιτρέψετε την αποψινή αυτή εκδήλωση, κατά το μέρος που με αφορά, να την αφιερώσω στη μνήμη της.

Σας ευχαριστώ

In memoriam

Ο μπαρμπα-Αντώνης της Δροσοπηγής

Πέρασε κι' όλας ένας χρόνος από την ημέρα που έφυγε, συνεπιβάτης της ανθρώπινης μοίρας, για τον τόπο «ἔνθα οἶκ' ἔστι...» ο μπαρμπα-Αντώνης, όπως έμεινε στα χεῖλη των συγχωριανών μας ο Αντώνης Κορδαλῆς. Γόνος μιας παλιάς γενιάς ποιμένων της Ζήρειας που ριζώσε σ' αυτά εδώ τα χώματα, γεννήθηκε στο χωριό μας το Μπάσι (Δροσοπηγή σήμερα) και μεγάλωσε ανάμεσα σε ξώμαχους, πλάι σε κακοτράχαλα στανοτόπια και τραχειά οργώματα. Ανάμεσα σε ανθρώπους της “στέρησης και της εγκαρτέρησης”, πυξίδες που του έδωσαν την αίσθηση του μέτρου και τη νηφάλια προσέγγιση της ζωής, την οποία ανάλωσε με ιερό πάθος γι' αυτό το χωριό, παρών έως εσχάτων.

Ως κοινοτάρχης που το υπηρέτησε πάνω από 30 χρόνια, η προσφορά του στο χωριό, που κατά γενική ομολογία υπήρξε σημαντική και πολύτιμη, οφείλεται κυρίως στο ότι, είχε την ικανότητα και το χάρισμα να διακρίνει μεταξύ του εφικτού και του ανέφικτου, του αναγκαίου ή του περιττού, ώστε να τα βγάξει πέρα, μέσα από τις κάθε λογής “κακοτοπιές” και δυσκολίες που συναντούσε.

Πολλές φορές θυμωνα με τους “ισχυρούς του τόπου” για τα στραβά και τ' ανάποδα που έβλεπε και δε δίσταζε να τα βάζει μαζί τους. “Οι μεγάλες πόρτες καμιά φορά ανοίγουν και με τη μαγούρα” έλεγε.

Κάποτε τον έστειλαν μαζί με άλλους κοινοτάρχες της περιοχής στο Στρασβούργο, για να ιδούν τον τρόπο που λειτουργεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ευρώπη.

-Πως τους είδες τους Ευρωπαίους συναδέλφους σου, τον ρώτησα.

-Καλοί είναι. Έχουνε τάξη και σύστημα. Όμως ένα πράγμα πολύ με στενοχώρησε. Πάνε με το έτσι θέλω να μας πάρουν το όνομα της ελληνικής φέτας. Αλλά τι περιμένεις από ανθρώπους που πίνουνε γάλα από Ευρωπαϊκές γελάδες. Βοϊδίζουν, μου είτε με νόημα.

Ο μπαρμπα- Αντώνης ήταν ένας λεβέντης “έφηβος 84 χρόνων” που ακτινοβολούσε ζωή και έδινε μαθήματα ανθρωπιάς, και αξιοπρέπειας. Ένας πρῶος άνθρωπος, αγνός, ακέραιος, ίσιος και πάνω απ' όλα τίμιος και αυστηρός ακόμα και προς τον εαυτό του.

Η ιδιοσυστασία του ήταν ακριβώς η ανάγκη που είχε να προσφέρεται. Και έδινε από το περίσσειμα της ψυχής του, που σε αφόπλιζε με την ριμιτιβιστική απλότητά του και σε αιχμαλώτιζε με τη λυτρωτική ζεστασιά που σκόρπιζε γύρω του. Ήταν ένας φλογερός τοπολάτρης, αλλά και λάτρης και εκφραστής της ασπούδαχτης λαϊκής σοφίας του τόπου μας.

Ο “Αίπυτος” -το έχουμε ξαναγράψει- αποφεύγει τις νεκρολογίες. Εξάιρεση κάνει μόνο για κάποιους πολύ-πολύ δικούς του ανθρώπους που τον αγάπησαν και τον στήριξαν. Ένας από αυτούς και ο μπαρμπα- Αντώνης από τη Δροσοπηγή, το Μπάσι του παλιού καιρού, που τόσο αγάπησε και που αναπαύεται εκεί για πάντα.

Αντί για αγριολούλουδα από το Ζάσιανο, τα λίγα αυτά λόγια μου μπαρμπα-Αντώνη.

Σπ. Μιχόπουλος

Βασίλειος Κ. Κωστόπουλος (1910-2002)

Είναι κοινή η μοίρα του θανάτου, αφού σαν τα φύλλα των δέντρων εναλλάσσονται σε τούτο τον κόσμο οι γενιές των ανθρώπων, όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί και παρομοιάζει ο Όμηρος στην Ιλιάδα του:

Οἴη περ φύλλων γενεή, τοίη δέ καί ἀνδρῶν
φύλλα τὰ μὲν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη
τληθόωσα φύει, ἕαρος δ' ἐπιγίγνεται ὥρη
ὡς ἀνδρῶν γενεή ἢ μὲν φύει, ἢ δ' ἀπολήγει.

Z 146-149

Το αίσθημα όμως του πόνου που ο θάνατος των προσφιλών μας προσώπων προκαλεί είναι πάντοτε μεγάλο και συγκλονιστικό. Και είναι φυσικό αυτό, διότι ο άνθρωπος είναι το μοναδικό δημιουργήμα που έχει τη δυνατότητα και την ικανότητα να τοπο-

θετεί το αίσθημα αυτό του πόνου στο χώρο της συνείδησής του, να το επισκοπεί και να άγεται εκείθεν στη διαπίστωση ότι η ουσία της ανθρώπινης ζωής δεν βρισκείται στα αισθητά πράγματα, αλλά στα νοητά, δεν εντοπίζεται στα γήινα, αλλά στα αιώνια και στα θεία.

Όσοι κατά την πρόσκαιρη ζωή τους δυνηθούν να συνειδητοποιήσουν αυτή τη διάσταση και ταυτόχρονα να στήσουν μέσα τους γέφυρα που ενώνει τα εδώ με τα επέκεινα, αυτοί και την εγκόσμια παρουσία τους τιμούν πραγματικά και εισέρχονται στο χώρο της αιωνιότητας. Το πέραςμα από τούτη τη ζωή τότε μόνον καταξιώνεται, όταν τα ίχνη της πορείας μας μένουν ανεξίτηλα και προσανατολίζουν τους νεότερους και τους εξανθρωπίζουσιν.

Τρία είναι, λένε, τα λειτουργήματα που οδηγούν σ' αυτό τον εξανθρωπισμένο βίο, όπου το ατομικό δίνει τη θέση του στο ομαδικό, όπου το εγώ υποχωρεί στο εσύ. Το ένα λειτουργήμα το επιτελεί ο δάσκαλος, το δεύτερο ο ποιητής, το τρίτο το διακονεί ο ιερέας. Το λειτουργήμα του δασκάλου εισάγει στη γνώση του κόσμου και της κοινωνίας το λειτουργήμα του ποιητή και του ηθοποιού πλάθει τα ήθη, μαλακώνει τη σκληρότητα των χαρακτήρων και τους κάνει πιο ανθρώπινους, το τρίτο λειτουργήμα προάγει στην πίστη και ενοποιεί το σήμερα με το αιώνιο αύριο, τα τωρινά με τα παντοτινά, το νυν και το αεί.

Ο Βασίλειος Κωστόπουλος ευτύχησε να γίνει φορέας του διδασκαλικού λειτουργήματος στον τομέα των Μαθηματικών, του κλάδου του οποίου ιδιαίτερος τιμούσε η σκέψη των αρχαίων ελλήνων διανοητών. Γεννήθηκε το 1910 στο Μπάσι, ένα μικρό χωριό της ορεινής Κορινθίας, που σήμερα λέγεται Δροσπηγή, από γονείς πτωχούς, αλλ' έντιμους και εργατικούς, οι οποίοι με μεγάλο κόπο κα ιδρώτα οικονομούσαν τα αναγκαία για τη λιτή ζωή των πέντε παιδιών της οικογένειάς τους. Παρακολούθησε και περάτωσε τα εγκύκλια μαθήματα στο Γυμνάσιο της Νεμέας, φοίτησε στη Μαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και ενεγράφη στους πτυχιούχους της.

Υπηρέτησε σε αρκετά και καλά Γυμνάσια-Λύκεια, όπως των Αθηνών, του Δερβενίου, του Ναυπλίου, του Ζωγράφου και ανέβηκε επάξια την ιεραρχική κλίμακα μέχρι του βαθμού του Λυκειάρχου. Ιδιαίτερα προσφιλές του υπήρξε το Γυμνάσιο-Λύκειο Δερβενίου, όπου παρέμεινε επί ολόκληρη εικοσιπενταετία και συνδέθηκε με δεσμό άρρηκτο με την τοπική μας κοινωνία και αγαπήθηκε αμοιβαίως.

Χιλιάδες μαθητές εισήγαγε στα μυστικά των αριθμών και στην απόλυτη αξία των όρων και των μαθηματικών δεδομένων. Και εν ταυτώ τους μύησε στην πειθαρχία, στην τάξη και

στη συνέπεια που οφείλει να έχει η ατομική, η κοινωνική και η εθνική ζωή. Έτσι και χωρίς περιττούς διδακτισμούς ανεδεικνύετο ότι η εύρεση των μαθηματικών ακολουθιών είναι αποτέλεσμα αποκλειστικά της συστηματικής καλλιέργειας του πνεύματος και του ατομικού μόχθου.

Παράλληλα ο Βασίλειος Κωστόπουλος είχε την τύχη, τη χαρά και τη βαθιά ικανοποίηση να αποκτήσει σωστή οικογένεια, να ιδεί τα παιδιά του να ανδρώνονται επιστημονικά, να οργανώνουν δικές τους οικογένειες, να του προσφέρουν εγγόνια, να γεύεται τη δημόσια αναγνώριση.

Και τώρα, φίλε αγαπημένη που αναπαύεσαι στην Ευρωσιτιανική γη, ως παλιός μαθητής σου και συνάδελφος, αλλά και εκ μέρους του Συλλόγου των Ευρωσιτινίων, του οποίου διετέλεσες επίλεκτο μέλος, σε βεβαιώνω ότι το πέρασμά σου από την παρούσα ζωή άφησε ίχνη θετικά και δημιουργικά. Στην ψυχή μας θα έχουμε πάντοτε ένα τρυφερό λουλούδι αγαθής ανάμνησης για σένα.

Τριαντάφυλλος Δελής

Ένας χρόνος χωρίς την Πανώρια

Την είδα για τελευταία φορά στο Ιπποκράτειο νοσοκομείο της Αθήνας. Μην προσπαθείς να μου κάνεις κουράγιο, μου είπε. Ξέρω τι έχω και δεν τρέφω ψευδαισθήσεις. Μόλις βγω από δω θα πάω στο χωριό κατ' ευθείαν. Θέλω να τελειώσω τη ζωή μου εκεί που την άρχισα. Ελπίζω να μου δοθεί αυτή η χάρη. Και το στερνό μου ταξίδι να είναι αθόρυβο. Χωρίς τυμπανουκρουσίες και τέτοια...

Ο "Αίπυτος" που τον αγαπούσε και τον χαιρόταν, εκτός από το κείμενο της αγαπημένης της Νατάσας Κεσμέτη, δημοσιεύει στη μνήμη της και ένα έγγραφο που μου έστειλε ο φίλος Σωτήρης Κοκκωνάκης. Είναι του μητροπολίτη Κορινθίας και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Δαμασκηνού. Φέρει ημερομηνία 22 Ιουλίου 1933. Η Πανώρια ήταν τότε μαθήτρια "του έν Γκούρα "Ημιγυμνασίου".

Σπ. Μιχόπουλος

Πανώρια Ρέλια

Με απόσταση ενός χρόνου, πρώτα κοιμήθηκε η πνευματική μου μάνα: Πανώρια Ρέλια και μετά η φυσική: Χαρίκλεια Ωραιοπούλου - Κεσμέτη. Όταν μια από τις κορυφαίες μας εν ζωή ποιήτριες η Βικτωρία Θεοδώρου μου είπε: "τώρα θα τις κουβαλάς μέσα σου" θεώρησα την έκφραση σχήμα λόγου. Μήνες τώρα όμως δε νιώθω χωρίς τους.

Συχνά αρκεί να φέρω στο νου μου την πεδιάδα (πρόην λίμνη) του Φενεού κάτω από τα Βουνά "της" - όπως μου είπε: τώρα πάω στα Βουνά μου να πεθάνω, την τελευταία φορά που την είδα εν ζωή και καθώς της έδινα τις κασέτες με τους Βυζαντινούς Ύμνους που, όπως έμαθα, ζητούσε να ακούει μέχρι την ύστατή της ώρα: αρκεί λοιπόν να θυμηθώ τη θεά από το κοιμητήρι της Γκούρας όπου αναπαύεται, για να ξαναβρώ την Πανώρια ως αυτό που μου έδωσε και ως αυτό που επίσης συνιστά για μένα: Θεά, δηλαδή! Άνοιγμα τόσο προς τα Αρχαία Ύδατα όσο και προς τα Αιώνια Βουνά. Ή όπως έγραψα σε ένα διήγημα που πρόσφατα δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Ευθύνη: «...Μου εφάνη πως άκουσα και τη φωνή της Πανώριας λίγο πιο εκεί, ανάμεσα σε μια ομάδα μεγαλύ-

τερων παιδιών γύρω της, επιβλητική σαν κάστρο στεφανωμένο πασιφάες ομίχλες· γιατί αυτή όπου, κι όπως και να στεκόταν, μαρτυρούσε κάτι Ωραίο και Υψηλό. Μου εφάνη πως άκουσα: Γλυκόφωνο σήμαντρο/που κράζει από το σπίτι/τον γέρον ερμίτη/να πει το στερνό!...»

Είμαι ευγνώμων που συνάντησα το ανάστημά της τόσο νωρίς στη ζωή μου. Είμαι ευγνώμων στο Θεό που μου την έστειλε σε δύσκολα χρόνια, για να με βάλει “κάτω απ’ τα θεϊκά βουνά που ίσκιωσαν” στα οποία όπως ανακοίνωσε σε μερικούς από μας «πάει για να πεθάνει» κι όπου πιστεύω πως τώρα ησυχάζει “γαληνεμένη, ξάστερη” μέσα στη μακαριότητα του Ελέους Του.

Αλλά για να πω, δασκάλα μου, τι μου χάρισες, κανένα ευχαριστώ δε θα είναι ποτέ αρκετό. Αντιπαθούσες τις υπερβολές, με ήθελες όπως έλεγες “Δωρική”, και μάλλον θα θύμωνες, εντούτοις δε θα διστάσω να πω: κι ο τόπος μας θα ώφειλε να σε ευγνωμονεί για την ολοχερή σου αφοσίωση στα γραμμάτια των παιδιών του.

Νατάσα Κεομέτη
Διηγηματογράφος

Αριθ. Πρωτ. Διεκτ. 2253
Έν Κορινθήρ τη 22 Ίουλιού 1933
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Ο
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Αριθ. Πρωτ. 2253
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Ο
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
Επίθετο
Επί το Κορινθίον Επ. Ίουλιου 1933
γρ γραφείου Πανώριαν Βασιλείου Ρέλλια
ΕΙΣ Γ Κ Ο Υ Ρ Α Ν

Πρός
τήν φιλότιμον μαθήτριάν του έν Γκούρα
Ημιγυμνασίου Πανώριαν Βασιλείου Ρέλλια

Είς Γκούραν

Έχοντες όπ’ όψει έγγραφον της Διευθύνσεως του εις 8
οικειότεν Ήμισυμνασίον δι’ ού παρέχεται ήμίν ή πληροφορία, ότι κατά
τέ την χρηστότητα και κοσμιότητα του Κουου και τήν εις τά μαθήμα-
τα επίδοσιν και πρόδοον προεκρίθησ μετξύ των άλλων μαθητών της
τάξεως ήμίν κατ’ απόφασιν του Διηγητικού Συλλόγου δε ήξία του
πρώτου ή εν των δριούέντων όσ’ ήμίν λόω χρηματικών βραβείων συ-
κεαμένου έκ δραχμών δ ι ο κ ο σ ι ώ ν (άρ. 200), προαγόμε-
θα ήμίν και μετά πατρικής χαράς και ένδιαφέροντος νά ήκφράσωμεν θερμά συγχα-
ρητήρια και επίδαφιλεύομεν τάς ήμετέρας εύλογίας ήμίν τώ φιλοτιμώ πνευματικώ τέ-
κνω εύχόμενοι, όπως ή ήμέρα αύτη της δικαίας επιβραβεύσεως ήμίν αποβή νέα άφε-
τηρία τελειότερας ήθικης και θρησκευτικής ζωής και αξιολογωτέρων προσπαθειών εις
πρόδοον έν παντί έργω αγαθώ διά της του Κυρίου ήμών χάριτος και βοηθείας επ’
ώφελεία και ήμών και της παιδεύσεως και της Έλληνικής Κοινωνίας.

Έχοντες ύπ’ όψει έγγραφον της Διευθύνσεως του εις 8 φρουτάτε Ήμισυμνασίου δι’ ού παρέχεται ήμίν ή πληροφορία, ότι κατά τέ την χρηστότητα και κοσμιότητα του ήθους και τήν εις τά μαθήματα επίδοσιν και πρόδοον προεκρίθηκε μετξύ των άλλων μαθητών της τάξεως ήμών κατ’ απόφασιν του καθηγητικού Συλλόγου ως ήξία του πρώτου έκ των όρισθέντων ύφ’ ήμών δύο χρηματικών βραβείων συκεαμένου έκ δραχμών διακοσίων (αριθμ. 200), προαγόμεθα άσμένως και μετά πατρικής χαράς και ένδιαφέροντος νά ήκφράσωμεν θερμά συγχαρητήρια και επίδαφιλεύομεν τάς ήμετέρας εύλογίας ήμίν τώ φιλοτιμώ πνευματικώ τέκνω εύχόμενοι, όπως ή ήμέρα αύτη της δικαίας επιβραβεύσεως ήμών αποβή νέα άφετηρία τελειότερας ήθικης και θρησκευτικής ζωής και αξιολογωτέρων προσπαθειών εις πρόδοον έν παντί έργω αγαθώ διά της του Κυρίου ήμών χάριτος και βοηθείας επ’ ώφελεία και ήμών και της παιδεύσεως και της Έλληνικής Κοινωνίας.

Επιταγή ταχυδρομική έν δραχμ. 200 έστάλη όστιν ήδη.

Νατάσα Κεομέτη

Έπιταγή ταχυδρομική έν δραχμ. 200 έστάλη ήμίν ήδη.

Ο Κορινθίας Δαμασκηνός

Είπαν - Έγραψαν

για τον «Αίπυτο»

Σταθμό στην πορεία του «Αίπυτου» χαρακτήρισαν κάποιοι ειδικοί του χώρου, μεταξύ των οποίων και «επώνυμοι των γραμμάτων» μας, το τεύχος 23-25 του 2001, αφιέρωμα του περιοδικού στη Στυμφαλία, που όπως λένε έχει ήδη γίνει συλλεκτικό. Και δε μας μένει παρά, αναδημοσιεύοντας τα κείμενά τους, να ευχαριστήσουμε από καρδιάς όλους όσοι είχαν την ευγένεια και τη φιλόφρονα διάθεση να μας στείλουν τις ενθαρρυντικές εώς συγκινητικές επιστολές τους, καθώς και τους δημοσιογράφους των Αθηναϊκών Εφημερίδων και των άλλων Μ.Μ.Ε. για όσα ιδιαίτερος εγκωμιαστικά περί «Αιπύτου» είπαν και έγραψαν”.

Σπ. Μιχόπουλος

Επιστολές

Άγαπητέ μου (καί στην Έταιρία μας) κύριε Μιχόπουλε

Έλάβαμε καί στή Λαογραφική Έταιρία καί στό σπίτι μου, τό πρόσφατο τριπλό περιοδικό σας «Αίπυτος» τής «Στυμφαλίας καί τοῦ Φενεοῦ» (πού θά πρέπει νά προσθέσουμε καί τοῦ Σπύρου Μιχόπουλου). Αφιερώνετε τό τριπλό αὐτό τεύχος στό «ἀθάνατο νερό» τής Στυμφαλίας καί τό κυκλοφορεῖτε σέ μιά περίοδο ἐποχῆς (Ιούλιος 2001) πού καί μόνο τό ὄνομα τοῦ «Νεροῦ» μας συγκλονίζει, εἴτε γιατί φοβόμαστε μή μας λείπει, εἴτε γιατί (ἐδῶ στήν Αθήνα) μᾶς βασανίζει τό «θερμοκήπιο» ὥστε νά κινούμεθα μέ ἕνα κρύο μπουκάλι νεροῦ στό στόμα μας.

Νά σας θυμίσω καί μιά φράση παιδική ἀπό μικρανηπιό μου πού ξεφυλλίζοντας στό «Στυμφαλία» (τῆς σέλ. 101) τοῦ ἄρεσε ἡ βάρκα καί τό τετράστιχο τοῦ Χάρ. Θ. Σκούρη, καί τό ἀπάγγελε.

Τόν ρωτάω «Σου ἄρεσε» καί μου ἀπαντᾷ «τό ἔμαθα νεράκι».

Εἶναι πλούσια καί ἀξιόλογη ἡ ὕλη τοῦ τριπλοῦ αὐτοῦ τεύχους, καλοτυπωμένη σέ ἀσπρόμαυρα (πνευματικά) ἀλλά καί σέ ἐγχρωμα ἀπό καλλιτέχνες φωτογράφους.

Εἶμαι πολύ γέροντας καί μειώνονται τά ὀπτικά μου. Τό καθημερινό μετεωρολογικό κλίμα δέν εὐνοεῖ πλέον τήν ἐργατικότητά μου. Στά ὧς τώρα τυπωθέντα στή «Λαογραφία» εἶναι καί μιά σύγκριση Ἰρλανδοῦ (Cronim) τοῦ κλίματος Ἰρλανδίας μέ τήν Ελλάδα (φυσικά γιά τίς ἀγροτικές ἐργασίες).

Τί ὠραία πού εἶναι ἡ χαρακτηριστική τοῦ Φάνη Σακελλαρίου μέ θέμα «Στίς πηγές τῆς Στυμφαλίας».

Νά εἶσθε πάντα καλά.

Φιλικά καί πνευματικά

Καθηγητής **Δημ. Λουκάτος**

Υ.Γ. Σᾶς εὐχαριστῶ, πού μέ εὐγενική ἀποδοχή ἐδημοσιεύσατε τήν ἐπιστολή πού σας ἔστειλα γιά τό προηγούμενο τεύχος (21-22) τοῦ περιοδικοῦ σας μέ τίς ἀρετές σας.

Ἐπαναλαμβάνω τοὺς ἐπαίνους μου καί γιά τό τωρινό τεύχος ξεχωρίζοντας ὅπως καί σ' ἐκεῖνο τά εἰδικά λαογραφικά θέματα. Νά προσθέσω, τελειώνοντας ὅτι τό συχνό ὄνομά σας, δειχνεῖ καί τήν πολυτιμή στήριξη τοῦ πλοῦσιού σας «ΑΙΠΥΤΟΣ».

* * *

Φίλτατε κύριε Μιχόπουλε,

Έλαβα τον «Αίπυτο» κι έμεινα κατάπληκτη από την εύστοχη επιλογή του θέματος που με εκπληκτική πληρότητα τα επί μέρους θέματα το επεξεργάζονται.

Αφιέρωμα στο “Αθάνατο νερό” της Στυμφαλίας και γενικά στο “ύδωρ τό ζων” εν όψει μάλιστα της αναμενόμενης - κατά τους ειδικούς - λειψυδρίας.

Το πλούσιο και σωστά επιλεγμένο φωτογραφικό υλικό πλαισιώνει τα επί μέρους θέματα και εντείνει τη συγκίνησή μας καθώς απολαμβάνουμε το θησαυρό της λαογραφίας, ιστορίας και μυθολογίας της ευλογημένης από το Θεό Κορινθιακής γης. Το εκδοτικό αυτό κατόρθωμα μας προσφέρει την αίσθησή μας και τη βεβαιότητα ενός επιστημονικού περιοδικού. Θέλω με αυτές τις λίγες γραμμές να σας συγχαρώ και να σας ευχαριστήσω για την παρουσία μου με ένα ποίημά μου. Κάτι, που με τιμά ιδιαίτερα.

Κόρινθος 1-7-2001

Με εγκάρδιους φιλικούς χαιρετισμούς

Ευαγγελία Παπαχρήστου - Πάνου

* * *

Ο Αίπυτος του Μύθου και της Ιστορίας, του “ερατεινού” Φενεού και της “υδατόρρητης” Στυμφαλίας, και ο “Αίπυτος” του γραπτού λόγου παρουσία, ξυνωρίδα, ομόηχη και ομόρριξη, σε διαλεκτικής αμοιβαιότητας σχέση συνθέτουν ενότητα - εν όλον - : Ο “Αίπυτος του μύθου ως λόγος εγγείμενος (και αναζητούμενος) και ο “Αίπυτος” του λόγου ως λόγος προπεμπομένος (αναζητών), εκ μεταγίσεως προερχόμενος.

Το τριπλό τεύχος 23-25 στην εννιάχρονη ανοδική πορεία του “Αίπυτου” σημαδεύει ξεχωριστή παρουσία - θέση - ιδέας πραγμάτωση με τις εμπειρηχόμενες στις σελίδες του επισημάνσεις ενσημινομένων και «ουδείς λόγος εξαρκήσει προς ύμνον» - εγκώμιον - της προσφοράς του στο χώρο της επιστήμης, της ιστορίας, της αρχαιολογίας, της λαογραφίας, γλώσσας και τέχνης...

Η ακροστιχίδα που ακολουθεί, της ταπεινής μου μούσας χαράγματα σε στίχο ελεύθερο, αφιερώνεται στον “Αίπυτο” και - ως οίκοθεν νοείται - στο ρέκτη αναζητητή του κρυμμένου θησαυρού και του άλλου της ιστορίας του πολιτισμού και της ζωής της Στυμφαλίας και του Φενεού...

Αίπυτος του μύθου, των θρύλων έναυσμα - αίτημα - γι’ αναζητήσεις..!

Ίδιος - ομόηχος - του περιοδικού ο τίτλος “Αίπυτος”!

Που ψάχνει - ερευνά για τον κρυμμένο θησαυρό του “Αιπύτιου Τύμβου”!

Υψηλής στάθμης τα εμπειρηχομένα κείμενα - χαράγματά - του για την Ιστορία, τον πολιτισμό και τη ζωή της Στυμφαλίας και της Φενεάτιδος γης.

Της “υδατόρρητης” Στυμφαλίας και του Φενεού φανερώματα, φωνή - φωνές - αποκαλυπτική του Μύθου και της Ιστορίας - αφουγκράσματα των φωνών της σιωπής -

Οραμάτων, ακουσμάτων, συναισθημάτων δεξαμενή, πηγή λαλέουσα αστείρευτη..!

Στυμφαλία ευτερπής, του “Αιπύτου” γη, το νεαρόν ύδωρ..., το αέναον - ειδοποιόν σου γνώρισμα - ο λόγος, η γραφή του “Αιπύτου” η καταξίωσή του η εύρηση.

Νικηφόρος Καχυμάνης

Φιλολόγος

* * *

Αγαπητέ μου κύριε Μιχόπουλε,

Άρρηστα να σας απαντήσω και πρώτα πρώτα να σας ευχαριστήσω για τον “Αιπυτο” που είχατε την ευγένεια να μου στείλετε. Το κάνω τώρα συγχαιρώντάς σας από καρδιάς για το περιοδικό και για την “άκουα βίβλα” η πού μεταδίδει. Το είχα κοντά μου όλο το καλοκαίρι και κατά κάποιο τρόπο παρέτεινα έτσι το ταξίδι στο οποίο συναντηθήκαμε για τον αποχαιρετισμό στην Πανώρια. Γιατί εκείνη αγαπούσε πραγματικά “τα βουνά της” και βουνά σας όπου θάλλουν τα ύδατα για τα όποια μιλάτε στο

τεύχος. Θυμάμαι τα ωραία σας σχόλια κατά τη διαδρομή γύρω από τον τόπο και τα πρόσωπα, την ιστορία και τη θυμοσοφία.

Ελπίζω να ανταμώσουμε. Σας ευχομαι υγεία και δημιουργικότητα, σ' αυτούς τους απειλητικούς καιρούς όπου κάθε πετραδάκι πνευματικότητας, όσο μάταιο κι αν φαίνεται, είναι η μοναδική μας παρηγοριά.

Σας χαιρετώ με εγκαρδιότητα
Νατάσσα Κεσμέτη

* * *

Αγαπητέ μου κύριε Μιχόπουλε

Ευχαριστώ για την ευγενική σας χειρονομία να μου στείλετε τον "Αίπυτο" αφιέρωμα στο "Αθάνατο νερό της Στυμφαλίας". Θα σας το ξαναπώ ότι είναι μια θαυμάσια προσπάθεια που κάνετε, ένα περιοδικό άψογο αισθητικά και προσεγμένο στην ύλη του. Αυτό το τριπλό τεύχος ιδιαίτερα, ήταν... χορταστικό. Να είσατε πάντα καλά για να συνεχίσετε, γιατί σίγουρα χρειάζεται πολύ κουράγιο στις μέρες μας για να διεκπεραιώνεται ένα τέτοιο έργο από ένα μόνο άνθρωπο.

Με ιδιαίτερη εκτίμηση
Δέσποινα Δαμιανού
Λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Θράκης

Στις εφημερίδες

(Στην "ΑΥΓΗ" της 28-6-2001)

Χίλια εννιακόσια πενήντα τρία και ο Στράτης Μυριβίλης επισκέπτεται το ορεινό χωριό Λαύκα (Κορινθίας) και πίνοντας τον καφέ του στον μεγάλο πλάτανο της πλατείας απευθύνεται στον γιατρό της παρέας λέγοντάς του: Εσύ, γιατρέ, πρέπει από εδώ επάνω να μετράς την ταραχή του πολιτισμού μας. Ευτυχώς, όχι, απάντησε ο γιατρός, γιατί ακόμα αυτή η ταραχή δεν έχει φτάσει στα μέρη μας. Αλλά, όπως ακούω, είναι τόσο μεγάλη που όταν έρθει δεν θα την πιάνει το παλιό μου πιεσόμετρο! Η ταραχή ήρθε με πολλούς τρόπους και παράξενα (καλωδιακά) μέσα, μετατρέποντας τα πανέμορφα χωριά σε καρικατούρες της μεγαλούπολης, δολοφονώντας την απλότητα, την αγνότητα, την ανθρωπιά και τον πολιτισμό των ντόπιων. Και είναι πολύ μεγάλη αυτή η ταραχή και άνηση για κείνους που πασχίζουν με φτωχικά μέσα να την αντιπαλέψουν. Τι να σου κάνει το περιοδικό της Στυμφαλίας «Αίπυτος», πώς να αντιπαλέψει τις σύγχρονες σαρκοβόρες όρνιθες που κατοικούν πλέον στο κάθε σπίτι κρῶζοντας απειλητικά στις γυάλινες οθόνες του; Τι να σου κάνει το αφιέρωμα στο «Αθάνατο νερό» της Στυμφαλίας που αποτολμά ο εκδότης του νέου τριπλού τεύχους του περιοδικού κ. Σπύρος Μιχόπουλος; Είπαμε άνηση η μάχη, αλλά όχι χαμένη. Καλό κουράγιο και περισσότερη επιμονή.

Σταμάτης Μαυροειδής

* * *

(Στο "ΒΗΜΑ" της Κυριακής 8-7-2001).

Για τη Στυμφαλία και τον Φενεό

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ του τελευταίου, τριπλού τεύχους (23-25) του περιοδικού Αίπυτος κοσμείται από το χαρακτικό του Edward Todwell «Λίμνη της Στυμφαλίας», φιλοτεχνημένο το 1819. Η λεπτομέρεια αυτή προδίδει τόσο τον χαρακτήρα του περιοδικού όσο και τη μεθοδικότητα του εκδότη Σπύρου Κ. Μιχόπουλου, ο οποίος «ξετρυπώνει» οποιοδήποτε ντοκουμέντο αφορά την περιοχή. Ο Αίπυτος μοιάζει να έχει μια ανεξάντλητη πηγή θεμάτων σχετικά με τη Στυμφαλία και τον Φενεό ώστε ακόμη

και σήμερα, εννέα χρόνια μετά το παρθενικό τεύχος, να εκπλήσσει με την ποικιλία των θεμάτων του. Πρόκειται για μια ποικιλία ειδικού ενδιαφέροντος, με τον γεωγραφικό τόπο - την ενδοχώρα της Κορινθίας - να αναδεικνύεται από κάθε άποψη (αρχαιολογική, λαογραφική, οικολογική κ.ά.). Ο τίτλος συμβάλλει και αυτός στις θετικές εντυπώσεις: «Το περιοδικό ονομάστηκε Αίπυτος από την αναφορά στην Ιλιάδα “Αιπύτιον παρά τύμβον που έγινε θρύλος και μένει ζωντανός ως τις μέρες μας. Αιώνες τώρα ψάχνουν να βρουν τον κρυμμένο θησαυρό του, καπου στις πλαγιές της Ζήριας που είναι θαμμένος κι αφού μέχρι τώρα δε βρέθηκε, τον κάναμε περιοδικό και ψάχνουμε για τον άλλο θησαυρό, της ιστορίας, του πολιτισμού και της ζωής του τόπου μας”, σημειώνεται στο εσώφυλλο. Το τελευταίο τεύχος λοιπόν έχει αφιέρωμα στο Αθάνατο νερό της Στυμφαλίας, Σταχυολογούμε τίτλους από τα 40 θέματα που συνθέτουν το αφιερωματικό corpus του τεύχους: Η χλόνα φύση του νερού του Μιχάλη Μεραλίη, ΗΣτυγα/το αθάνατο νερό του Θέμη Σπηλιόπουλου, Ομβροί και ανομβρία της Χαράς Τζαναβάρα, Υδρογεωλογία της Στυμφαλίας του Στάθη Χιώτη, Η λίμνη Στυμφαλία όπως την είδαν και τη ζωγράρισαν οι ξένοι περιηγητές του Σπύρου Μιχόπουλου, Η Στυμφαλία των μυθών του Γιώργου Σταματόπουλου, Η λίμνη Στυμφαλία με το φακό του Σπύρου Μελετζή, Λίμνη Στυμφαλία/Η οικολογική της αξία και ο βιολογικός της πλούτος της Ελένης Γκουρβέλου. Η εκδοτική απόπειρα δεν στερείται λογοτεχνικού ερείσματος φιλοξενώντας πρωτότυπα ποιήματα. Στο τελευταίο τεύχος συμβάλλει και η Ευγενία Φακίνου με ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημά της “Εκατό δρόμοι και μια νύχτα”.

Αυτό που έχει ενδιαφέρον στην καλαισθητή έκδοση του Αιπυτου είναι ότι όλα τα τεύχη είναι εξίσου προσεγμένα και γενναϊόδωρα σε ύλη. Η μόνη «ασυνέπεια» έχει να κάνει με τους χρόνους κυκλοφορίας, κάτι μάλλον ανεπίληπτο όταν αναλογιστούμε ότι η επιμέλεια και η κυκλοφορία του περιοδικού είναι «προσωπική υπόθεση» ενός και μόνον ανθρώπου. του εκδότη Σπύρου Κ. Μιχόπουλου.

Λώρη Κέξα

* * *

(Στα “ΝΕΑ” της 9-7-2001)

Τα πάντα για τη Στυμφαλία

Μια ακόμα συγγραμική και αφιλόκερδη προσπάθεια να καταγραφεί η τοπική ιστορία, αλλά και να αποτυπωθεί το σήμερα ενός τόπου. Ο «Αίπυτος», περιοδικό της Στυμφαλίας και του Φενεού, είναι έργο ενός ανθρώπου, του Σπύρου Κ. Μιχόπουλου, ο οποίος υπογράφει και πολλά κείμενα και φωτογραφίες. Διαβάζοντας αυτό το - τριπλό - τεύχος, έμαθα περίπου τα πάντα για τη λίμνη Στυμφαλία του παρελθόντος και του παρόντος, καθώς και για τα χωριά της λίμνης.

Από το φωτογραφικό υλικό του περιοδικού να ξεχωρίσω τις φωτογραφίες της Στυμφαλίας, του βετεράνου Σπύρου Μελετζή, καθώς και το φωτογραφικό οδοιπορικό στη λίμνη και στα δέκα χωριά της του Σ. Μιχόπουλου. Από τα κείμενα, τι να πρωτοδιαλέξω; Απλώνονται σε όλα τα πεδία: Αρχαιολογικά, ιστορικά, λαογραφικά, μυθολογικά, οικολογικά, ακόμη και λογοτεχνικά (απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Ευγενίας Φακίνου «Εκατό δρόμοι και μια νύχτα», που περιγράφει διαδρομή περίεξη της Στυμφαλίας). Αναζητήστε τον «Αίπυτο», αξίζει τον κόπο.

Κώστας Ρεσβάνης

* * *

(Στην “ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ” της 9-8-2001)

Αφιέρωμα στη Στυμφαλία

Με 200 σελίδες αφιερωμένες στον πολιτισμό της Στυμφαλίας κυκλοφορεί το νέο - τριπλό - τεύχος του περιοδικού «Αίπυτος», που εκδίδει ο Σπύρος Κ. Μιχόπουλος. Σταδιακά, ο «Αίπυτος» (που παίρ-

νει την ονομασία του από τον στίχο της Ιλιάδας), με τα 25 πλέον τεύχη του, καταγράφει με τρόπο συγκινητικό όσο και ουσιαστικό, το βαθύτερο πολιτιστικό κύτταρο της Κορινθίας δια μέσου των αιώνων. Στο τεύχος που είναι αφιερωμένο στο «αθάντο νερό» της Στυμφαλίας είναι χωρισμένο σε δύο μέρη. Το πρώτο αφορά περισσότερο θέματα σχικά με το νερό και τη λίμνη. Στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνονται κείμενα ιστορικής, ως επί το πλείστον, θεματογραφίας.

* * *

(Στον «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΤΥΠΟ» της Κυριακής 19-12-2001)

«Αίλυτος» ο θησαυρός της πατριδογνωσίας.

Η εφημερίδα αφιέρωσε μια ολόκληρη σχεδόν σελίδα όπου η κ. Αικατ. Πολυμέρου -Καμηλάκη παρουσίασε με τον αναφερόμενο τίτλο το αφιέρωμα τεύχος 23-25 του περιοδικού στη Στυμφαλία. Το εκτεταμένο αυτό κείμενο δεν το αναδημοσιεύουμε εδώ γιατί όσα αναφέρονται σ' αυτό επαναλαμβάνονται κατά το μεγαλύτερο μέρος τους στην δημοσιευόμενη στις σελίδες 314-319 του παρόντος, σχετική ομιλία της που έγινε στην Κόρινθο στις 26-1-2002.

(Στην «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΩΡΑ» της 19-12-2001)

«Αίλυτος» το περιοδικό της Στυμφαλίας και του Φενεού

Ευχαριστώ τον φίλο δημιουργό που στους αποδέκτες του περιοδικού του με συμπεριέλαβε. Υπηρετώ τον χώρο της Κριτικής 30 και πλέον χρόνια. Δεν υπερβάλλω εάν καταθέσω ότι το περιοδικό σας έχει μιαν άλλη σοβαρότητα και εκφραστική ιδιαιτερότητα με δική του προσωπική ερμηνεία και μνημειακή διάσταση. Έχει νομίζεις μία τεχνοτροπία πρμιπιβισμού, εικονογραφημένη μαρτυρία, ήρεμη μεγαλοπρέπεια, ζωντανή αναπαράσταση, κοσμογονική προέκταση και οικολογική διάσταση. Έχεις την αίσθηση διαβάζοντάς το ότι πειραματίζεσαι μέσα σε μια διεργασία συσχετισμών, έχεις μιαν άλλη επικοινωνιακή διάσταση και αμεσότητα. Ζεις το χθες στο σήμερα με τις αναφορές του και δίδεις μιαν ιδανική διεξοδο στην φαντασία, θέλεις να γίνεις ερευνητής και αναζητητής σε όσα καταθέτει ο Αίλυτος: ιστορικά, αρχαιολογικά, πολιτιστικά, μυθολογικά, παραδοσιακά, εθμικά, πολιτισμικά. Ένα έργο ευθύνης, πολυεδρικής παρουσίας, καλλιτεχνικής αναζήτησης και συνθετικής εικόνας της ιστορίας που στη δημιουργική ανακύκλωση των εκφρασμένων συλλειτουργεί το χθες και το σήμερα και απομυθοποιούνται με σφαιρική συναντίληψη ο τρόπος ζωής, τα μνημεία τέχνης, η τέχνη της ζωής και οι έντονες τονικές εναλλαγές και η κατάθεση μαρτυρίας τους. Ένα έργο συγκρίσεως που στις σελίδες του αφουγκραζόμαστε τη φωνή τους, τη πολιτισμική τους πνοή, που σήμερα αισθανόμεθα τα ίδια με μία φυσική μετάλλαξη και συμβατική λογική των σχέσεων με άλλα ειδώλια τότε και μάσκες. Ένα περιοδικό που αναβιώνει σελίδες ζωής του χθες με πάθος και αρχιτεκτονική διάταξη, με σύγχρονη αντίληψη και συνέπεια αισθημάτων. Ένα έργο ανανεωτικής πνοής που, παρουσιάζει την αλήθεια του μύθου με εικονικό - οπτικό και γραπτό λόγο και αυτή η αμφίδρομη επικοινωνία των τεχνών που συστεγάζεται στον Αίλυτο, προσφέρει ένα ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. Το τριπλό αυτό τεύχος είναι αφιερωμένο στο -ΑΘΑΝΑΤΟ ΝΕΡΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ και στην «υδατόρροτον» πατριδα του εκδότη και διευθυντού του περιοδικού Σπύρου Μιχόπουλου. Πολλοί κατέθεσαν τις γνώσεις τους για το αθάνατο νερό της, για την χθόνια φύση της, «των Υδάτων ομιλία», «Ομβροί και ανομβρία», «η Στυμφαλία των μύθων», «η Στυμφαλία της σιωπής και της γαλήνης», «οι βρυσές των χωριών μας», «Λίμνη Στυμφαλία. Η οικολογική της αξία και ο βιολογικός της πλούτος» κ.λπ. Στα 42 αφιερώματα 7 είναι του εκδότη. Ένας ακάματος εργάτης του Πνεύματος ο υπεύθυνος του περιοδικού με αισθητική αντίληψη δίνει στα θέματα του ένταση και με ρεαλιστική

προσέγγιση και την λεπτότητα της περιγραφής ξυπνά νοσταλγικά τοπία της πατρώας γης του Στυμφαλίας, εμψυχώνει τις “μνημειακές ανακλήσεις” και στο παιχνίδι των εντυπώσεων του βιώνει λες τις εντυπωσιακές σκηνές ζωής, μας επικοινωνεί με την αίσθηση των ιδιαίτερων στιγμών της, και με περισυλλογή, αγάπη και αισθησιακή εξάρτηση ζωντανεύει το φανταστικό με το πραγματικό και μας γνωρίζει και τον μη βλεπόμενο κόσμο της. Μια μαγική πορεία στο χθες που στη δομή των συνθέσεων του αναβιώνει την άγραφη ιστορία της, πνευματώνει την ιδέα της και μας ταξιδεύει στο σχηματικό της παραδείσιο. Στην προσπάθειά του βλέπουμε μίαν υπερβατική αγάπη και ένα συνεχή επαναπροσδιορισμό προκειμένου να μνημειώσει τις επάλληλες επεμβάσεις του και προκαλέσει το ενδιαφέρον των υπεύθυνων που κωφεύουν. Με εφηβικό δυναμισμό ακολουθεί τον δρόμο της ιστορίας και με την λογική των εικόνων προσπαθεί να αποδείξει το αληθές του λόγου. Ω σεις υπεύθυνοι αφουγκραστείτε τη φωνή του - φωνή αιώνων, ακούστε τις εντυπώσεις και κρίσεις του και με βαθύτερη γνώση και επικοινωνία αντισταθείτε σε κάθε βάνουση κακοποίηση στο θρύλο και τη μυθοπλασία της Στυμφαλίας. Διάβασα με πολλή αγάπη και συναισθηματική εμπειρία τα όσα καταχωρείτε στο έντυπό σας ως και την άφογη εγκυρότητα των κειμένων των συνεργατών σας ως και την προσεγγιμένη ύλη τους στο αγγιζόμενο θέμα και σας συγχαίρω για τις θεματικές σας επιλογές και εικονολογικές σας αναφορές.

Βαλαβάνης Ι. Κυριάκος “Σμυρναίος”

* * *

(Στη “ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ”, του 2002)

Σπύρου Μιχόπουλου, Αίπυτος, Αθήνα 2001, τόμος Θ' τεύχος 23-25, σελ. 192.

Η περιοδική αυτή έκδοση από το 1993 και έντευθεν οφείλεται στο φιλόλογο, ιστορικό και λόγιο Σπ. Μιχ. Είναι περιοδικό έρευνας μελέτης και προβληματισμού της Ορεινής Κορινθίας, τα κείμενα του οποίου έχουν επισύρει τα ευμενή σχόλια του ημερησίου τύπου της Αθήνας. Το τελευταίο τεύχος είναι αφιερωμένο στο “Αθάνατο Νερό” της Στυμφαλίας. Δημοσιεύονται συνεργασίες ιστορικές, λαογραφικές και λογοτεχνικές καθηγητών Παν/μίου και γνωστών πνευματικών προσωπικοτήτων όπως ο Μιχ. Μερακλής, η κα Αικ. Πολυμέρου - Καμηλάκη, ο γλύπτης Φάνης Σακελλαρίου, ο Ηρακλής Ανδύρας, ο Σπύρος Μελετζής κ.ά. Την επιμέλεια της ύλης έχει ο εκδότης, διευθυντής και συντάκτης του περιοδικού Σπύρος Μιχόπουλος.

Καθηγητής Διονύσης Μαυρογιαννης
πρ. Πρύτανης του Δημοκράτειου Πανεπ. Θράκης

* * *

Στο ραδιόφωνο και την TV

Το αφιερωματικό στη Στυμφαλία τεύχος του “Αίπυτου” παρουσίασε στην εκπομπή του “Εκ των υστέρων” ο δημοσιογράφος Δημήτρης Παπαχρήστος στο Πρώτο Πρόγραμμα της Ε.Ρ.Α. (1-9-2001).

Στην ωριαία διάρκειας εκπομπή, στην οποία είχε κληθεί και μετείχε και ο εκδότης του περιοδικού, έγινε ιδιαίτερος λόγος για τη θεματογραφία του αφιερώματος που αφορούσε στο χθες και στο σήμερα της Στυμφαλίας και στα εκεί δρώμενα.

Εκτός από το κρατικό ραδιόφωνο αναφορές στο τεύχος για τη Στυμφαλία έγιναν και από το πρώτο κανάλι της Ελληνικής Τηλεόρασης (Ε.Τ. 1) και από το τοπικό TOP CHANEL της Κορίνθου.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Πολλά είναι τα βιβλία που από καιρό έχουν φθάσει στο περιοδικό και δεν έχουν μέχρι τώρα παρουσιασθεί από τις σελίδες του. Στο τεύχος αυτό θα αναφεθούμε σε μερικά από αυτά, κατά προτίμηση μη κορινθίων συγγραφέων όπως εθιμικός άλλωστε επιβάλλεται και τα άλλα θα παρουσιασθούν στο επόμενο. Να επαναλάβω και εδώ ότι η στήλη αυτή δεν κάνει βιβλιοκρισία. Απλά παρουσιάζει τα βιβλία που έρχονται στο περιοδικό με λίγα λόγια παρμένα συνήθως από τον πρόλογο του συγγραφέα ή από όσα αναφέρονται για το περιεχόμενο στο οπισθόφυλλο του βιβλίου.

Σπ. Μιχόπουλος

Μητροπολίτης Μεθόδιος Γ. Φούγιος: *Η παγκόσμια διάσταση του Ελληνικού Πολιτισμού.* Εκδόσεις Νέα Σύνορα - Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα 2001.

Η παγκοσμιοποίηση είναι ένας "όρος" που μας έχει εκ των πραγμάτων επιβληθεί, όμως ο συμπολίτης μας (από το Φενεό) πολυγραφότατος Ιεράρχης, με το πολυσύνθετο αυτό έργο του, που νομίζω ότι συμπληρώνει να επεκτείνει όσα διαλαμβάνονται στο προηγούμενό του "Το ελληνικό υπόβαθρο του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού", αποκωδικοποιεί μια άλλη παγκοσμιοποίηση, εκείνη του Ελληνικού Πολιτισμού που οι ρίζες του βρίσκονται στην αρχαία Ελλάδα και τα κλαδιά του φθάνουν αειθραλή στα πέρατα της Οικουμένης. Στο σύγγραμμα αυτό, όπως διαβάζουμε στο οπισθόφυλλο "παρουσιάζεται ο Ελληνικός Πολιτισμός στην παγκόσμια διάστασή του. Η Ελληνική σκέψη διαπέρασε τα σύνορα των αναγνωρισμένων φυσικών, φυλετικών και θρησκευτικών συνόρων για να παγκοσμιοποιηθεί ευεργετικά και όχι καταπιεστικά και να αποτελεί μέχρι σήμερα τη ρίζα όλων των ανά τον πλανήτη παντοίων πνευματικών δραστηριοτήτων του ανθρώπου".

Δημήτριος Σωτ. Λουκάτος: *Οπλίτης στο Αλβανικό Μέτωπο.* Ημερολογιακές σημειώσεις 1940-41. Εκδόσεις Ποταμός Αθήνα, 2001.

Ένα βιβλίο, χρονικό του Ελληνοϊταλικού πολέμου, θα λέγαμε, όπως τον έζησε ως επίστρατος οπλίτης στα βουνά της Αλβανίας ο συγγραφέας, ο γνωστός πανεπιστημιακός μετέπειτα καθηγητής της λαογραφίας μας κ. Δημ. Λουκάτος.

«Εσுμιάξιψα τις ημερολογιακές σημειώσεις μου του επίστρατου και "πολεμιστή" κι εκαταπιάστηκα να τις νοικοκυρέψω, γιατί ήθελα να διαφυλάξω κάπως τον "ίσκιο" αυτόν της ζωντανής λεπτομέρειας για να μου αφηγείται και να του αφηγούμαι, αναβιωτικά, τα όσα αφορούσαν στους "Συνστρατιώτες" μου, τους Αξιωματικούς μας, και την αγχώδη ψυχολογία των πολεμιστών...» γράφει στην εισαγωγή του ο ίδιος, ενώ στο οπισθόφυλλο μεταξύ άλλων, εν κατακλείδι, διαβάζουμε: «Ο αναγνώστης θα ανακαλύψει σε αυτές τις ημερολογιακές σημειώσεις ένα κείμενο που στέκεται δίπλα σε μεγάλα έργα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, δίπλα στην *Ιστορία ενός Αιχμαλώτου* ή στη *Ζωή εν Τάρω*».

Δημήτρης Παπαχρήστος: *Έξοδος ονείρου.* Μυθιστόρημα. Δεύτερη Έκδοση. Εκδόσεις Καστανιώτη. Αθήνα, 2002.

«Η αγωνία του Δημήτρη Παπαχρήστου, πασιδήλη από την πρώτη έως την τελευταία σελίδα του βιβλίου είναι τούτη: Να μην κυριαρχήσει η ιδεολογία του τίποτε, την οποία καλλιεργεί η Νέα Τάξη

Πραγμάτων» είπε ο εκ των παρουσιαστών του βιβλίου κοινός φίλος σε μένα και το συγγραφέα Γιώργος Σταματόπουλος, ενώ στο οπισθόφυλλο διαβάζουμε. «Ένα βαθύτατα ερωτικό μυθιστόρημα, όπου η απιστία γίνεται πίστη στον έρωτα και στη ζωή, όταν ο έρωτας είναι ανομολόγητος και παράνομος. Ένα μυθιστόρημα ποιητικό μέσα σε έναν αντιποιητικό κόσμο, όπου η μνήμη και τα συναισθήματα, μέσα στην πιο σκληρή και ισοπεδωτική πραγματικότητα, λειτουργούν καταλυτικά και απελευθερωτικά. Ένα μυθιστόρημα πολιτικό και ανατρεπτικό, όπου το απρόοπτο και τυχαίο γίνεται απειλή και η έξοδος κινδύνου, έξοδος ονείρου. Ένα έργο ομορφιάς, αντίστασης και ελπίδας γι' αυτούς που συνθλίβονται στα γρανάξια της εξουσίας, την οποία συντηρούν και υπηρετούν.» Τι περισσότερο θα μπορούσα να γράψω εγώ για το έξοχο αυτό βιβλίο του φίλου μου του Δημήτρη.

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών: *Πρυτανεία Κωνσταντίνου Αθ. Δημοπούλου*. 1997-2000. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα 2001.

Πρόκειται για έναν καλαίσθητο τόμο μεγάλου σχήματος, στις 630 σελίδες του οποίου καταγράφονται οι λόγοι και τα έργα της τριετούς Πρυτανικής Θητείας στο αρχαιότερο και μεγαλύτερο πνευματικό ίδρυμα της πατρίδας μας, το Πανεπιστήμιο Αθηνών, του στηριχτού καθηγητή της ιατρικής κ. Κων/νου Δημόπουλου.

Φυλλομετρώντας τις σελίδες αυτές, στις οποίες η ύλη, τεκμηριωμένη και από ένα πλούσιο φωτογραφικό υλικό, είναι κατανεμημένη κατά τομείς σε 13 ομόκεντρους κύκλους, ο αναγνώστης έχει τη δυνατότητα να ενημερωθεί για το σύνολο των δραστηριοτήτων της Πρυτανείας στη συγκεκριμένη περίοδο των ετών 1997-2000, αλλά και των παρεμβάσεων της στην δημόσια ζωή του τόπου μας.

Στυλιανός Παπαδόπουλος: *Ορθόδοξον Πορεία. Εκκλησία και θεολογία στην τρίτη χιλιετία*. Έκδοση News Books & Magazines Ltd. Αθήνα 2000.

Τους φόβους και τις ελπίδες του για το πως θα πορευθούμε εμείς και ποια θα είναι η πορεία της Εκκλησίας και της Θεολογίας στην τρίτη χιλιετία καταγράφει και αναλύει με εμβριθεία στο βιβλίο του αυτό ο συμπολίτης μας (από τη Στυμφαλία) καθηγητής της Πατρολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κ. Στυλ. Παπαδόπουλος. Και όπως αναφέρει στον πρόλογό του “ούτε η Εκκλησία ούτε η θεολογία είναι μεγέθη που στέκονται απέναντί μας προς κρίση και αξιολόγηση. Λες και κάποια υπερφυσική δύναμη μας έφερε από άλλους κόσμους για να κρίνουμε το μικρό τούτο κόσμο με τις αδυναμίες του... Σε όλα είμαστε πρωταγωνιστές και για όλα έχουμε πρώτη ευθύνη και η θέση μας και η κριτική μας για την πορεία της Εκκλησίας και της θεολογίας στην τρίτη χιλιετία θα είναι και υπευθυνότερη και ρεαλιστικότερη”, είναι το μήνυμα που στέλνει προς πολλούς αποδέκτες ο σοφός καθηγητής.

Ο γλύπτης **Γεώργιος Καστριώτης**. Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, Αθήνα, 2002.

Πρόκειται για έναν τόμο-λεύκωμα μεγάλου σχήματος, υψηλής εκδοτικής τέχνης και αισθητικής στάθμης, στο οποίο περιλαμβάνονται απεικονίσεις 121 γλυπτών έργων του αιμνήστου καλλιτέχνη, τα περισσότερα των οποίων βρίσκονται στην Πινακοθήκη του Δήμου Πειραιώς, σε ειδική αίθουσα που φέρει το όνομα του γλύπτη. (Αίθουσα Γ. Καστριώτη). Τον τόμο προλογίζει η σύζυγός του κυρία Μαίρη Καστριώτου και ακολουθεί γλαφυρό κείμενο της ίδιας για τη ζωή και το έργο του συζύγου της, ο οποίος υπήρξε μαθητής του μεγάλου γλύπτη και δασκάλου της Cranade Chaumiere στο Παρίσι Emile-Antoine Bourdelle. Ακολουθεί άκρως ενδιαφέρουσα μελέτη του επιφανούς αρχαιολόγου καθηγητή Ραοίο Μορενο με τίτλο «Το αρχαίο και το σύγχρονο στο Γεώργιο Καστριώτη». Όλα τα κείμενα είναι γραμμένα στα Ελληνικά και στα Αγγλικά.

Στον τόμο αναφέρεται σε επιστολή του και ο αρχαιολόγος Ανδρέας Βλαχόπουλος ο οποίος μετα-

ξύ άλλων σημειώνει: «Η μονογραφία για το έργο του Έλληνα γλύπτη Γεωργίου Καστριώτη εμπλουτίζει την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία με έναν τόμο άρτια οργανωμένο και επιστημονικά παρουσιασμένο, που όμως απευθύνεται με την ίδια επιτυχία στον ειδικό μελετητή και τον απλό φιλότεχνο».

Γιώργος Παμπούκης: *Στην τροχιά του ενός Θεού. Απόπειρα προσέγγισης των πραγματικών γεγονότων στις μονοθεϊστικές θρησκείες.* Έκδοση του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου (Ε.Λ.Ι.Α.). Αθηνών, 1999.

«Τα θέματα με τα οποία καταπιάνεται ετούτο το βιβλίο», όπως σημειώνει ο συγγραφέας στον πρόλόγό του «είναι πολλά, ευαίσθητα και ιδιαίτερος επιδεικτικά παρερμηνειών. Θα επιχειρήσω λοιπόν να κατατοπίσω συνοπτικά, αλλά με επάρκεια, ελπίζω, τον αναγνώστη για το περιεχόμενό του έτσι ώστε κι αυτός που απλώς ξεφυλλίζει το κείμενο σ' ένα βιβλιοπωλείο να είναι σε θέση να αποφασίσει εάν τον ενδιαφέρει, τουλάχιστον ως προς την θεματογραφία του».

Πράγματι η θεματογραφία του «αγγίζει της θρησκείας όλα τα ρόδα» όπως λέει ο ποιητής.

Βασίλης Λαμνάτος: *Αιγής.* Ποιητική σύνθεση. Εκδόσεις Μαυρίδη. Αθήνα 2001.

Πρόκειται για ένα έπος 995 στίχων μέσα από τους οποίους περνά η πανάρχαια Ελληνική παράδοση, όπως προκύπτει από στοιχεία που διέσωσαν οι μεγάλοι σοφοί της αρχαίας Ελλάδος και που διαλαλούν τη μοναδικότητα του Ελληνικού Έθνους και την εκπληκτικά μοναδική προσφορά του στον καθορισμό της πορείας της ανθρωπότητας. Ο συγγραφέας της πολέμιος όλων αυτών που προσπαθούν να συρρικνώσουν την παμπάλαια ιστορία μας με καινοφανείς ισχυρισμούς και με απαράδεκτες θεωρίες (όπως εκείνη η περι «Ινδοευρωπαίων» ή περι «Μαύρης Αθήνας» κλπ.), δίνει με λόγο έμμετρο την απάντηση. Πέρα απ' αυτά, με τη δημιουργία του αυτή, καταθέτει τα κομμάτια μιας πνευματικής κληρονομιάς, όπου η δύναμη της προβάλλει την Ελλάδα σ' όλο τον κόσμο και διαλύει κάθε αμφισβήτηση κυρίως γύρω από την Ελληνική ιστορία και πρωτοϊστορία.

Α. Λύρας

Αναστασία Κουμούση: *Ακροκόρινθος.* Έκδοση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων. Αθήνα 2001.

Πρόκειται για καλαίσθητη έκδοση μιας εξόχως συστηματικής εργασίας για τον Ακροκόρινθο, προϋόν της, αυστηρών επιστημονικών απαιτήσεων, έρευνας και τεκμηριώσης που κάνει για το πολυθρόλιτο Κάστρο του μύθου και της ιστορίας η εκ Ξυλοκάστρου δρ. αρχαιολόγος Ανίτα Κουμούση.

Η ύλη του ποιήματος συγκρυσταλλώνεται μεθοδικά σε ενότητες που αναφέρονται στον τόπο και την ιστορία του Ακροκορίνθου και μας παρέχουν ακριβείς πληροφορίες, τεκμηριωμένες και με θαυμάσιες φωτογραφίες, για τα τείχη και τα κτίσματα του εσωτερικού του Κάστρου, όλων των αιώνων της διαδρομής του. Θα έλεγα ότι η εργασία αυτή της κ. Κουμούση απαντάει στον ποιητή του «Χρονικού του Μορέως» που ρωτάει:

“Τό Κάστρον γάρ τῆς Κόρινθος κείται ἄπάνω εἰς ὄρος
βουνίν ὑπάρχει θεόκτιστον καί ποῖος νά τό ἐγκωμιάσῃ;”

(*Χρονικόν του Μορέως, στ. 1459-1460*)

Σεβαστή Χαβιάρα-Καραχάλιου: *Αλωδέντρα.* Έκδοση του περιοδικού “Δάφνη”. Χίος 2001.

Η, και δική μας από χρόνια, Χιώτισσα συγγραφέας πηγαίνοντάς μας με το βιβλίο της αυτό στο μυροβόλο νησί της, μας παίρνει από το χέρι να περπατήσουμε πίσω στα μονοπάτια των αναμνήσεων που τώρα αρχίζει να τα σκεπάζει η πάχνη του χρόνου. Και μέσα από 29 αδρές προσωπογραφίες μας ξεναγεί στην “απλάτσα” των Αλωδέντρων που τώρα πια δεν υπάρχει ούτε ένα ζωντανό.

Διαβάζοντας το βιβλίο της σεβαστής φίλης μου Σεβαστής, ένοιωσα μια τύψη κι έναν καημό για τα δικά μου “Λωλόδεντρα” που κάτω από τον ίσκιο τους έχω αφήσει τον εαυτό μου παιδί, σκεπασμένο κι εκείνο από την ίδια πάχνη.

Νατάσα Κεσμέτη: *Το αιώνιο ρολόι*. Διηγήματα. Εκδόσεις Νεφέλη. Αθήνα 1987.

Πρόκειται για μια συλλογή (παλαιότερη έκδοση) δώδεκα διηγημάτων της γνωστής διηγηματογράφου, μεταξύ των οποίων ένατο στη σειρά -το “αιώνιο ρολόι” που έδωσε και τον τίτλο στο βιβλίο και το οποίο έχει ανθολογηθεί και στα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας για την Γ’ τάξη του Ενιαίου Λυκείου. Στο οπισθόφυλλο του βιβλίου διαβάζουμε:

«Στα δώδεκα αυτά διηγήματα όπου τα πράγματα παίζουν ενεργό ρόλο όσο και τα πρόσωπα, αισθητοποιώντας τα όρια μέσα στα οποία ζούμε περιχαρακωμένοι, οι τρυφερές ή εφιαλτικές μνήμες με τις οποίες είναι φορτισμένα, μεταπλάθονται στην πιο σύγχρονη λογοτεχνία.

Η συγγραφέας καταγράφει καταστάσεις απ’ τις οποίες ίσως δεν ξεφεύγει κανείς, προκαλώντας αμείωτα μνήμη αντίστοιχων εμπειριών του αναγνώστη».

Δημήτρης Σταμέλος: *Ο θάνατος του Καραϊσκάκη*. Εκδόσεις της “Εστίας” Ι. Δ. Κολλάρου κ. Σίας. Αθήνα 2000 Τρίτη έκδοση.

Ο γνωστός πολυγραφότατος συγγραφέας, κριτικός, ποιητής και δημοσιογράφος προσπαθεί με το έργο αυτό να δώσει απάντηση στο ερώτημα αν ο θάνατος του Καραϊσκάκη ήταν συμπτωματικό γεγονός ή οργανωμένη δολοφονία. Και όπως διαβάζουμε στο οπισθόφυλλο το επιχειρεί «με βάση την πλατιά ιστορική έρευνα (αρχαιακές και βιβλιογραφικές πηγές, αυθεντικές μαρτυρίες συμπολεμιστών του, διαπιστώσεις Ελλήνων και ξένων ιστορικών) που αναφέρεται τόσο στο θάνατό του όσο και στο γενικότερο πλαίσιο των γεγονότων της εποχής, σε συσχετισμό με τις ξενικές επεμβάσεις που είχαν στόχο τους την αλλοίωση των σκοπών του Αγώνα, την επεκτατική πολιτική και την υποστήριξη της Τουρκίας. Η έρευνα φτάνει στις ανόθευτες πηγές της αλήθειας. Και την αλήθεια πρέπει να τη γνωρίζει το έθνος. Το ίδιο και ο λαός για να προβληματίζεται σωστά και στην εποχή μας».

Βαγγέλης Βαρδουιώτης: “Τῷ καιρῷ εκείνω” (Μικρά Διηγήματα) Κιάτο 2002.

Αναδεύοντας μνήμες, ο αθεράπευτος νοσταλγός της εποχής των παιδικών του χρόνων -όπως όλοι μας άλλωστε- που έζησε “Τῷ καιρῷ εκείνω” στο χωριό του, το Κεφαλάρι (πρώην Ντούσια) της Στυμφαλίας, ο συγγραφέας μας πηγαίνει πίσω στις ρίζες μας με τα έξι γλαφυρά και όπως τα λέει ο ίδιος “μικρά διηγήματα” που αποτελούν το σώμα του νέου βιβλίου του.

Ένα βιβλίο, σύντομο “μεγαλυνάριο” της εποχής “της στέρησης και της εγκαρτέρησης” που εμείς οι παλαιότεροι ζήσαμε στα μικρά κι απόμακρα χωριά μας, και που, ευτυχώς ή δυστυχώς -δεν ξέρω τι από τα δύο- δεν έζησαν οι νεότερες γενιές.

Κ.Γ. Καιροφύλα -Σ.Γ. Φιλιππότη: *Αθηναϊκό Ημερολόγιο 2003*. Εκδόσεις Φιλιππότη. Αθήνα.

Ένα ακόμη υψηλής στάθμης και υποδειγματικής σύνθεσης Αθηναϊκό Ημερολόγιο της γνωστής δυάδας το οποίο, όπως διαβάζουμε στον πρόλογο, «συνεχίζει το δρόμο του για δέκατη τέταρτη χρονιά και δίνει στις σελίδες του τις εικόνες του Χτες και του Σήμερα. Τις πρώτες για να ικανοποιούν τη λαχτάρα της αναδρομής στο παρελθόν και τις δεύτερες για να συνθέτουν την πολύτιμη ύλη, που θα φανεί χρήσιμη και πολύτιμη στον μελλοντικό μελετητή της αθηναϊκής ζωής».

Ενίσχυσαν την προσπάθεια

Οι περισσότερες από τις εισφορές και τις συνδρομές των φίλων του περιοδικού που αναγράφονται εδώ ήσαν σε δραχμές, γιατί έφθασαν πριν από τη νομισματική αλλαγή. Επειδή όμως δε δημοσιεύθηκαν μέχρι τώρα γιατί όπως γνωρίζετε ο Αίπυτος άργησε πολύ αυτή τη φορά να εκδοθεί, τις καταχωρεί εδώ με την αντιστοιχία τους σε Ευρώ. Με την ευκαιρία να σας γνωρίσουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος από αυτό το ποσό που συγκεντρώθηκε, διατέθηκε για την εξόφληση χρέους που άφησε το προηγούμενο δαπανηρό τεύχος, αφιέρωμα στη Στυμφαλία. Εκφράζουμε και πάλι τις ευχαριστίες μας προς όλους εσάς που εξακολουθείτε να ενισχύετε αυτή την (απέλπιδα;) προσπάθεια. Ιδιαίτερος ευχαριστούμε το Πολιτιστικό Ίδρυμα του Ομίλου Πειραιώς, χάρη στην υλικότεχνική βοήθεια του οποίου κατέστη δυνατή η έκδοση και του τεύχους αυτού. Για το επόμενο... έχει ο Θεός.

“Ο Αίπυτος”

Εισφορές

Αθανασούλη Έλλη	50	Λώλου Ευγενία	30
Αμούργης Ιωάννης	45	Ματσιμάνη Ελένη	30
Βιβλιοθήκη Χαλάστρας	30	Ματσιμάνη Μαρίνα	30
Βαρδουινιώτης Ευάγγελος	30	Μαυραγάνης Παναγιώτης	30
Βλαχογιάννης Ιωάννης	40	Νιάγκος Κων/νος	40
Δέδες Βασίλειος	75	Παναγιώταρος Γιάννης	30
Δέδες Κων/νος	30	Παπαϊωαννου Θανάσης	150
Ζαρακιώτης Χαράλαμπος	60	Παπούλιας Μάκης	60
Καλαμπούσης Χρήστος	60	Πιλαφιάν Χριστίνα	30
Καμπύση Ελένη	45	Ρέλια Ευτέρπη	30
Καραδήμας Μιχάλης	60	Σιαβέλης Θεμιστοκλής	30
Καραμητσάνης Γεώργιος	150	Σιδέρη Ελένη	45
Καραχάλιος Ευγένιος	50	Σπυρόπουλος Σπύρος	60
Κασμάς Μίμης	45	Σταθούλη Ελένη	30
Καχριμάνης Νικηφόρος	75	Τασιόπουλος Δημήτριος	30
Κοκκωνάκης Σωτήρης	60	Τριάμπελας Δημήτριος	100
Κουτσιούμπας Ιωάννης	30	Τσιάνος Δημήτριος	30
Κριετσέπης Γερασμιο	30	Φλίγκος Γεώργιος	60
Λαλιώτης Παναγιώτης	30	Χατζηκωνσταντίνου Γεώργιος	30
Λύρας Βλάσης	30		

Συνδρομές

Αναγνωστόπουλος Σπύρος, Δέμης Μιχάιλ, Δουζίνιας Γεώργιος, Ίδρυμα Ψαροπούλου, Καρατζένη Βιβή, Κοσμάς Λάμπρος, Κυριαζόπουλος Βασίλειος, Λάσκαρης Βασίλειος, Μπεκιάρης Δημήτριος, Μπονάτσος Νικόλαος, Μπούγος Παναγιώτης, Οικονόμου Ρούλα, Παπαγεωργίου Ανδρέας, Ραϊζή Λουίζα, Ρηγόπουλος Γεώργιος, Σπινθάκης Ευάγγελος, Σταματοπούλου Ρούλα, Τζαβέλλας Βασίλειος, Τσάχαλης Ιωάννης, Φαρμάκης Χρήστος, Φίλη Ευαγγελία, Φίλη Ειρήνη.

Το καμπαναριό του Αη-Γιώργη.

(Φωτό Σπ. Μιχόπουλος)

Τον “Αίπυτο” θα τον βρείτε: Στην Αθήνα, στα βιβλιοπωλεία “Της Εστίας” Σόλωνος 60, “Ναυτίλος” Χαρ. Τρικούπη 28 και “Σπανός-Βιβλιοφιλία” Μαυρομιχάλη 7. Στην Κορινθία, στα βιβλιοπωλεία του Πάνου Ανδρούτσου στο Κιάτο, την Κόρινθο και το Λουτράκι.

ISSN: 1106-0387